

A photograph of a snowy landscape. In the background, two yellow buildings with white window frames are partially visible, nestled among tall, bare trees. The ground is covered in a thick layer of snow. The sky is overcast and grey.

KULTTUURIMAISEMASELVITYS

Laura Muukka Anne Mäkynen
22.3.2005

Kaupunkisuunnittelu
C7:2005; Kaupsu 4/2005
ISBN 952-443-117-3
ISSN 1236-2182
YK0004

Taitto ja kuvien käsittely: Sinikka Lähteenmäki
Kansikuva: Laura Muukka

Lisätietoja:

Anne Mäkynen
Vantaan kaupunki
Kaupunkisuunnittelu
Kielotie 28
01300 Vantaa

(09) 8392 2988
anne.makynen@vantaa.fi

Laura Muukka
Vantaan kaupunki
Kaupunkisuunnittelu
Kielotie 28
01300 Vantaa

(09) 8392 2680
laura.muukka@vantaa.fi

Kirjoittajien nimilyhenteet:

AJ Anja Juhola
AM Anne Mäkynen
LM Laura Muukka

Valokuvaajien nimilyhenteet:

AM Anne Mäkynen
JV Juha Vainio
LM Laura Muukka
MI Markku Immonen
MP Matti Pallasvuo
RK Reijo Korhonen
SN Seppo Niva
SV Sari Viertiö

<http://www.vantaa.fi/kaupunkisuunnittelu>

Sisällys

Esipuhe	
Johdanto	5
YLEISTÄ	6
Käsitteet	6
Kulttuuriympäristön säilymisen ongelmia ja kulttuuriympäristön suojelun keinoja ja tapoja	7
Kulttuuriympäristön arvot ja arvostukset	8
Kulttuuriympäristön arvottamistapoja ja käytetyjä kriteerejä	10
Unescon maailmanperintökriteerit	10
Norjalainen arvottamismalli	10
Vantaan yleiskaava 1992	10
Rakennettu kulttuuriympäristö	11
Maisema-aluetyöryhmä	11
Kulttuurihistorialliset ympäristötyypit	14
Kulttuurimaiseman suojelua ohjaavat lait, ohjelmat ja päätökset	14
Maankäyttö- ja rakennuslaki	14
Luonnonsuojelulaki	15
Maa-aineslaki	15
Maa- ja metsätalousministeriön asetukset	15
Rakennussuojelulaki	16
Muinaismuistolaki	16
Laki ympäristövaikutusten arvioinnista	16
Maisemaa koskeva eurooppalainen yleissopimus (Landscape Convention)	16
Maatalouselinkeino Vantaalla	17
Viitteet	18
VANTAALAINEN KULTTUURIYMPÄRISTÖ	19
Maisemarakenne	19
Muinaismaisema	20
Esihistoriallisen ajan kiinteät muinaisjäänneökset	20
Maaseudun kulttuurimaisema	22
Viljelymaiseman kehitys Vantaalla	22
Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäänneökset	24
Maaseudun vanha rakennuskulttuuri	27
Maaseudun moderni rakennuskulttuuri	28
Luonnon monimuotoisuus kulttuurimaisemassa	28
Viljelymaiseman nykyisen maisemakuvan arviointi	31
Kaupunkimaisema	62
Pientaloesikaupungit 1900-39	62
Rintamamiesalueet 1940-58	64
Loma-asuntoalueet 1950-60 -luvuilla	65
Kerrostalolähiöt 1960-70 -luvuilla	65
Rivitaloalueet sekä omakoti- ja paritaloalueet 1950-70 -luvuilla	66
Teollisuusympäristöt	68
Viitteet	69

KULTTUURIMAISEMAN JA RAKENNETUN YMPÄRISTÖN VAALIMISEN LÄHTÖKOHDAT	70
Valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö	70
Museoviraston lausuntopyyntö valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä	72
Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue	72
Uudenmaan maakuntakaava	73
Yleiskaavojen kulttuurihistoriallisesti merkittävät ympäristökokonaisuudet	74
Viitteet	75
KULTTUURIMAISEMAT JA SUOJELTAVAT KOHTEET YLEISKAAVAN TARKISTUKSESSA	76
Maisemallisesti ja kyläkuvallisesti arvokkaat alueet yleiskaavassa	77
Vantaanjokilaakso	78
Hämeenkylä	84
Helsingin pitäjän kirkonkylä	84
Hanaböle	85
Kuninkaalan kylä	86
Sotungin kylä ja Häkansbölen kartano	87
Länsisalmi	88
Kaupunkikuvallisesti arvokkaat alueet yleiskaavassa	89
Keravanjoen varsi Tikkurilassa	90
Rintamamiesalueet	93
Asola	93
Hämevaara	93
Loma-asuntoalueet 1950-1960 -luvuilla	94
Viherkumpu	94
Kerrostalolähiöt 1960-1970 -luvuilla	94
Kaivoksela	94
Simonmetsä	96
Havukoski	97
Rivitalot ja pienkerrostalot 1950-1970 -luvuilla	98
Aerola	98
Hakunilan ja Vaaralan rivitalot	98
Variston pienkerrostalot	99
Viitteet	99
VUOROVAIKUTUS SELVITYSTÄ LAADITTAESSA	100
Viitteet	100
Lähteet ja kirjallisuus	101
Liitteet	102

Esipuhe

Kulttuurimaisemamme koostuu eri aikoina syntyneistä kerrostumista, jotka yhteisenä kulttuuriperintönämme kertovat menneiden sukupolvien elämästä, työstä ja rakentamisesta. Jokainen sukupolvi tulkitsee ja ymmärtää kulttuurimaiseman sisältämiä viestejä menneestä ja jättää siihen omat jälkensä. Jokaisen sukupolven velvollisuutena on myös säilyttää aikaisempia kerrostumia, jotta ne ovat myös seuraavien sukupolvien koettavissa.

Vantaan yleiskaavan 1992 laatimisesta kuluneen 15 vuoden aikana on laadittu sekä valtakunnallisia että Vantaan omia inventointeja ja selvityksiä kulttuurimaisemasta. Yleiskaavan tarkistustyön pohjaksi on ollut tarpeen koota ajankohtainen tietopohja kulttuurimaisemasta, sen arvoista ja suojelusta.

Selvityksen ensimmäisessä osassa käsitellään kulttuuriympäristön arvoja ja arviointia, lainsäädäntöä ja aiempia päätöksiä sekä kulttuuriympäristön suojelun keinoja yleisesti. Toisessa osassa käsitellään vantaalaisia kulttuuriympäristötyyppejä – muinaismaisemaa, maaseudun kulttuurimaisemaa ja kaupunkimaisemaa ja kuvataan niiden kehitystä ja niihin liittyviä arvoja. Kolmannessa osassa käsitellään kulttuurimaiseman vaalimisen valtakunnallisia ja seudullisia lähtökohtia. Neljännessä pääosiossa määritellään ja kuvataan maisemallisesti, kyläkuvallisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokkaat alueet yleiskaavaa varten.

Selvityksen ovat laatineet kaupunkisuunnittelun maisema-arkkitehdit Laura Muukka ja Anne Mäkynen ja asiantuntijana työhön on osallistunut rakennustutkija Sari Viertiö. Maataloutta käsittelevän kappaleen on kirjoittanut maataloussihteeri Anja Juhola.

Vantaalla 22.3.2005

Matti Pallasvuo
yleiskaavapäällikkö

Johdanto

Vantaalainen maisema on maaseudun kulttuurimaiseman ja kaupunkimaiseman vuoropuhelua, joka juontaa toisaalta kaupungin historiallisesta kehityksestä ja toisaalta kaupunkisuunnittelusta. Vantaan nykyinen alue säilyi maaseutuna 1900-luvun alkuun asti, jolloin pääradan varteen alkoivat muodostua ensimmäiset pientaloesikaupungit. Korso rakentui metsäselänteille, Rekola osittain pellolle. Tikkurila rakentui lähes kokonaan pellolle ja sen alta väistyi vähitellen laaja Viertolan kylän peltoaukea. Keskustaajama alkoi kasvaa Malmille, joka liitettiin 1946 Helsinkiin ja samalla maalaiskunnasta katosi sen kaupungistunein osa. Niinpä nykyisen Vantaan alueella ei ole varhaisia kaupunkitaajamia. Seuraava merkittävä kasvuvaihe tapahtui 1950-luvulla rintamiesalueiden palstoittamisen myötä. Nämä alueet sijoittuivat pääosin metsäselänteille, joten maaseudun kulttuurimaisema jatkoi edelleen elämäänsä lähes koskemattomana.

Vantaa on merkittävästi kasvanut ja kaupungistunut vasta 1960-70 -luvuilla. Lähiörakentaminenkin on Vantaalla sijoittunut lähes poikkeuksetta metsäselänteille. Maaseudun kulttuurimaisema ja nuori kaupunkimaisema kohtaavat Vantaalla usein hyvin jyrkkärajaisesti, mutta kaupungistumisen alta ei tänäkään päivänä ole kadonnut laajoja, merkittäviä maaseudun kulttuurimaisemia muualta kuin Tikkurilasta ja Viertolasta. Suurimmat vahingot aiemmille kulttuurikerrostumille ovat Vantaalla syntyneet valtakunnallisten valtavyölien rakentamisessa. Erityisesti Helsingin ohikulkutien (Kehä III:n) rakentamisen seurauksena ovat seudun his-

toriallinen keskus, Helsingin pitäjän kirkonkylä, ja Vantaankosken vanha teollisuusmiljöö jääneet pahasti teiden puristukseen.

Vantaalla kaupunkirakentaminen on tapahtunut maaseudun kulttuurimaiseman viereen ja koska muutos on tapahtunut vasta myöhään ja ollut kerralla voimakas, ei vanhoista kyläkeskuksista ole ollut uuden kaupunkirakenteen lähtökohdiksi ja niinpä ne ovat säilyneet hyvin. Vantaalla on siksi poikkeuksellisen hyvät edellytykset jatkossakin pitää koko historiansa näkyvänä.

Vantaalla on yleiskaavoituksessa kulttuurimaiseman vaaliminen ollut yhtenä keskeisenä tavoitteena jo 1970-luvulta lähtien. Yleiskaavan 1983 valmistelun yhteydessä tehtiin laaja Rakennuskulttuuri Vantaalla –inventointi, joka edelleen on käytössä perusinventointina Vantaan vanhasta rakennuskulttuurista. Yleiskaavassa 1983 osoitettiin kulttuurihistoriallisesti merkittäviä ympäristöjä: Helsingin pitäjän kirkonkylä, Hämeenkylän, Seutulan, Keimolan, Voutilan, Martinkylän, Tolkinkylän, Kuninkaalan, Hanabölen ja Sotungin kylät sekä Backaksen, Håkansbölen ja Westerkullan kartanomaiset. Vanhoista teollisuusympäristöistä näihin alueisiin sisältyivät Vantaankoski ja Tikkurilankoski. Yleiskaavan 1992 taustaksi tehtiin täydentävä selvitys, Vantaan kulttuurimaiseman ja rakennetun ympäristön suojeltavat ympäristökokonaisuudet, jossa keskityttiin maaseudun kulttuurimaiseman historian selvittämiseen ja maisemakuvan inventointiin. Näin pyrittiin rajamaan jo 1983 yleiskaavassa olevat kulttuurihistoriallisesti arvokkaimmat alueet uudelleen mahdollisimman eheinä maisemakokonaisuuksina. Selvitys ei tuonut

esiin kokonaan uusia suojeltavia alueita, mutta aluerajaukset tarkentuivat.

Yleiskaavatyön tarpeisiin on myös tällä kertaa osoittautunut tarpeelliseksi tehdä tämä Kulttuurimaisemaselvitys. Valtakunnalliset inventoinnit arvokkaista rakennetuista ympäristöistä ja maisemista ovat valmistuneet 1990-luvulla ja valtakunnallisten alueidenkäytön tavoitteiden velvoittamana nyt myös laaja Vantaanjoen maisemakokonaisuus on tarpeen osoittaa yleiskaavassa. Vuonna 2002 valmistui Vantaan modernin rakennuskannan inventointi ja nyt edellytykset modernin rakennuskulttuurin huomioon ottamiseksi yleiskaavassa ovat olemassa. Kulttuurimaiseman tutkimisen ja analysoinnin sekä arvottamisen menetelmät ovat kehittyneet viime aikoina ja myös luonnon monimuotoisuuden näkökulma on noussut esiin. Tässä kulttuurimaisemaselvityksessä on koottu kaikki aiemmat inventoinnit paikkatietoaineistoiksi ja myös luotu kokonaan uusia tietokantoja, mikä on antanut mahdollisuuden monipuolisiin analyyseihin. Selvityksessä on pyritty luomaan menetelmää, jossa yhtenäisten kriteerien ja (vantaalaisten) ympäristötyyppien määrittelyn avulla kulttuurimaisemaa voidaan arvioida ja arvottaa ja säilytettäviä kulttuurimaisemia rajata. Laajojen maisema-alueiden ja toisaalta kaupunkimaisemien huomioon ottaminen aiemman, vain maaseudun kulttuurimaiseman ydinalueita käsittelevän näkökulman sijasta on johtanut myös suojelumerkintöjen monipuolistumiseen.

Yleistä

Käsitteet

LM/AM

Selvityksessä käytämme seuraavia käsitteitä:

Maisema

Maisema on ympäristökokonaisuus, joka on geomorfologisen, ekologisen ja kulttuurihistoriallisen kehityksen tulos¹.

Maisemarakenne

Maisemarakenteesta puhutaan, kun korostetaan maiseman eri luonnontekijöiden ja kulttuuritekijöiden suhdetta toisiinsa. Rautamäen mukaan maisemarakenne on maastorakenteen sekä siinä toimivien luonnonprosessien ja kulttuuriprosessien muodostama dynaaminen kokonaisuus, jonka perusosia ovat maa- ja kallioperä, ilmasto, vesi, elollinen luonto ja kulttuurisysteemi².

Maisemakuva

Maisemakuvalla tarkoitetaan maiseman silmin havaittavaa ulkoasua. Maisemakuvaa voidaan tarkastella kahdesta eri näkökulmasta, joista ensimmäinen on maiseman fyysisen olemuksen - maaston muotojen, reunojen, maisematilojen ja yksittäisten elementtien - visuaalista hahmottamista ja toinen maiseman aiheuttamien mielikuvien tarkastelua³. Kun maisemakuvaa tarkastellaan mielikuvana, vaikuttavat muun muassa äänet, tuoksut ja havainnoijan arvot ja tiedot muodostuvaan mielikuvaan.

Avoin maisemakuva on alueella, jonka kasvillisuus on niin matalaa, että ihmisen silmän korkeudelta näkee helposti kasvillisuuden yli.

Kulttuuriperintö

Unescon yleissopimuksessa kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta eli niin sanotussa maailmanperintösopimuksessa tarkoitetaan kulttuuriperinnöllä (*cultural heritage*) seuraavaa:

- Rakennusmuistomerkit: rakennustaiteen teokset, monumentaalisen veisto- ja maalaustaiteen teokset, arkeologiset kohteet tai rakennelmat, piirtokirjoitukset, luola-asumukset sekä muut kohteet, jotka ovat historian, taiteen tai tieteen kannalta yleismaailmallisesti erityisen arvokkaita.
- Rakennusryhmät: erillisten tai toisiinsa liittyvien rakennusten ryhmät, jotka ovat arkkitehtuurinsa, yhtenäisyytensä tai maisemallisen sijaintinsa takia historian, taiteen tai tieteen kannalta yleismaailmallisesti erityisen arvokkaita.
- Paikat: ihmisen taikka luonnon ja ihmisen yhteisesti luomat teokset sekä alueet mukaan lukien arkeologiset paikat, jotka ovat historialliselta, esteettiseltä, etnologiselta tai antropologiselta kannalta yleismaailmallisesti erityisen arvokkaita.⁴

Tässä työssä tarkoitamme kulttuuriperinnöllä myös paikallisesti arvokkaita rakennuksia, rakennusryhmiä ja paikkoja tai alueita.

Kulttuuriympäristö

Pohjoismaiden ministerineuvosto erittelee kulttuuriympäristön käsitettä seuraavasti: Käsitteen kulttuuriympäristö lähtökohtana on, että fyysisen ympäristön kulttuuriset piirteet ymmärretään historiallisessa asiayhteydessään ja osana laajempaa kokonaisuutta. Käsite liittyy siihen, miten aikaisemmat sukupolvet ovat harjoittaneet elinkeinoja ja käyttäneet luonnonvaroja, miten toiminnot on järjestetty ja miten valtasuhteet ja erilaiset ajattelutavat ovat vaikuttaneet ympäristön kehittymiseen. Pohjoismaiden ministerineuvoston mukaan kulttuuriympäristö -käsitteellä on kaksi merkitystä:

- Käsitteellinen (abstrakti) merkitys, jolloin viitataan siihen, että työn pohjana on laaja ja kattava näkemys maisemasta ja rakennetusta ympäristöstä.
- Käytännöllinen (konkreettinen) merkitys, jolloin viitataan tiettyyn alueeseen ja sen kulttuurihistoriallisiin ominaispiirteisiin.⁵

Uudenmaan maakuntakaavassa kulttuuriympäristö määritellään seuraavasti: kulttuuriympäristö on kehittynyt ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksen tuloksena. Siihen kuuluvat maisema, rakennettu ympäristö ja kiinteät muinaisjäännökset.⁶

Kulttuurimaisema

Kulttuurimaisema on maisema, jossa ihmisen toiminnan tuloksena syntyneet elementit ovat hallitsevia⁷. Käsitteellä kulttuurimaisema ei ole arvovarausta, vaan ihmisen vaikutus merkitsee kulttuurimaiseman niin hyvässä kuin huonossakin⁸.

Luonnonmaisema

Luonnonmaisema on maisema, jossa luonnon toiminnan seurauksena syntyneet elementit ovat hallitsevia⁹.

Maaseudun kulttuurimaisema

Maaseudun kulttuurimaisema on ihmisen ja luonnon pitkäaikaisen vuorovaikutuksen myötä muovautunut kulttuurimaisema¹⁰.

Kaupunkimaisema

Kaupunkimaisema eli urbaani maisema on lähes yksinomaan ihmistyön tuloksena syntynyt kulttuurimaisema¹¹.

Muinaismaisema

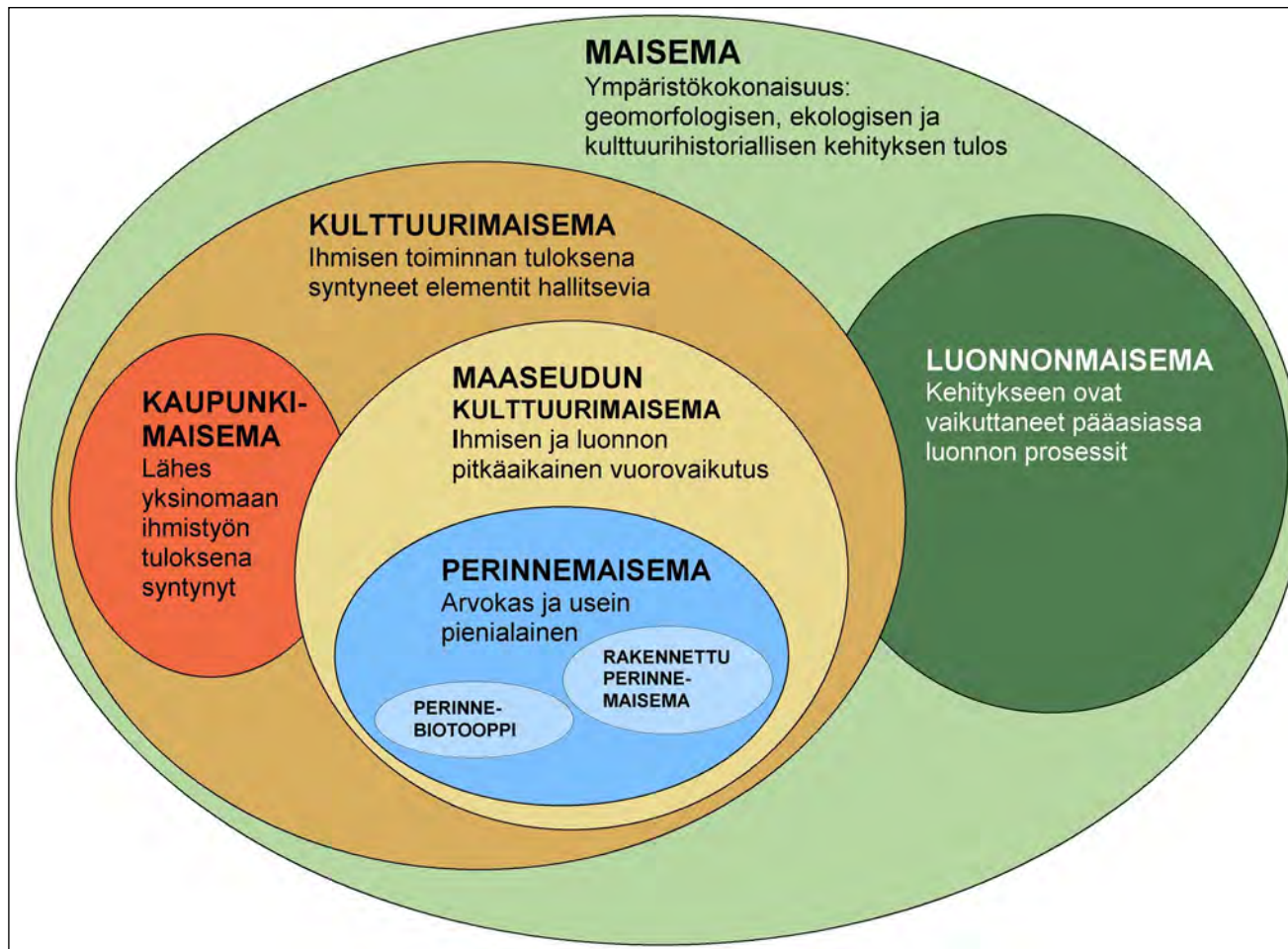
Muinaismaisema on paikka, jossa muinaisuus on sillä tavoin hallitseva elementti, että ihminen voi uppoutua ja eläytyä menneeseen, eikä hänen vain tarvitse katsella ulkopuolelta jotain yksittäistä asiaa¹².

Viljelymaisema

Viljelymaisema on maa- tai karjatalouden tuottama maisema, jonka tärkeä elementti ovat pellot tai niityt. Kaikki maaseudun kulttuurimaisema, esimerkiksi tervahaudat, ei ole viljelymaisemaa.

Perinnemaisema

Maisema-alueityöryhmän mukaan perinnemaisemat ovat alkutuotannon (maa- ja metsätalous, metsästys, kalastus ja kaivostoiminta) tai muiden varhaisten elinkeinojen ja

Kaavio tärkeimmistä käsitteistä.

niihin liittyvien toimintojen muovaamia maisematyypppejä. Perinnemaisemat ovat luonnoltaan, kulttuurihistoriallisesti tai esteettisesti arvokkaita, usein pienialaisia alueita.¹³ Perinnemaiseman erottavat siis muusta maaseudun kulttuurimaisemasta kytkös alkutuotantoon tai muihin varhaisiin elinkeinoin, arvokkuus ja todennäköinen pienialaisuus. Perinnemaisemat jaetaan perinnebiotooppeihin ja rakennettuihin perinnemaisemiin.

Rakennettu perinnemaisema

Rakennettuja perinnemaisemia ovat muun muassa historialliset rakennukset, rakennusryhmät ja rakennelmat lähiympäristöinen, varhaisen teollisuuden ja liikenteen maisemat sekä puutarhakulttuurin maisemat¹⁴. Liitimme rakennettujen perinnemaisemien joukkoon myös muuhun varhaiseen elämänmenoon kuin elinkeinoin liittyvät rakenteet, eli Vantaan tapauksessa sotahistoriaan liittyvät rakennelmat.

Perinnebiotooppi

Perinnebiotoopit ovat kulttuurivaikuttavia luontotyypppejä, kuten niittyjä, hakamaita, metsälaitumia tai kaskimetsiä¹⁵.

Niitty

Niitty on yleensä puuton luonnonvaraista heinä- ja ruohokasvillisuutta kasvava alue, jota tavallisesti hoidetaan niittämällä tai laiduntamalla. Niityt voidaan jakaa ketoihin, tuoreisiin niittyihin, kosteisiin tai rantaniittyihin ja tulvaniittyihin niiden kosteuden perusteella. Lisäksi on suoniittyjä, lehdesniittyjä ja lähinnä saaristossa nummia.¹⁶

Hakamaa

Hakamaat ovat laiduntamisen ja puuston raivauksen tuloksena syntyneitä enemmän tai vähemmän puustoisia alueita. Aluskasvillisuudessa on sekä kangas- että niittykasvillisuuden piirteitä¹⁷.

Metsälaidun

Metsälaitumet ovat laidunnettuja metsiä, joilla tavalliset metsäkasvit vallitsevat ja niittykasvit menestyvät lähinnä puuston aukko- ja aukko-¹⁸.

Kulttuuriympäristön säilymisen ongelmia ja kulttuuriympäristön suojelun keinoja ja tapoja

LM

Ongelmia

Elinkeinojen, tekniikan ja elämäntapojen muutokset ja kehittyminen heijastuvat ympäristössä. Osa tästä kehityksestä on muuttanut ihmisten elinympäristöä vähemmän miellyttäväksi. Vaikka moottoritietä pitkin pääsee nopeasti paikasta toiseen, ei moottoritien vieressä ole mukava asua.

Viljelymaisema on maa- ja karjatalouden aikaansaama ja ylläpitämä maisema. Jos näitä elinkeinoja ei enää harjoiteta, myös niiden tuottama maisema katoaa nopeasti. Maa- ja karjatalouden kannattamattomuus johtaa peltojen ja niittyjen umpeenkasvuun, joka on ollut suomalaisessa maaseudun kulttuurimaisemassa näkyvä ilmiö jo vuosikymmeniä.

Pellot ja niityt kasvavat umpeen joko luontaisen sukkession myötä hoidon loputtua, tai sitten ne istutetaan metsiksi. Rappiolle jäävät myös perinteiseen viljelymaisemaan kuuluneet rakennukset ja rakenteet.

Toisaalta maatalouden tuottavuutta pyritään tehostamaan kasvattamalla tilakokoa ja ottamalla viljelysmaita yhä tehokkaampaan käyttöön, mikä johtaa suomalaiselle viljelymaisemalle ominaisen pienipiirteisyyden ja samalla luonnon monimuotoisuuden häviämiseen sekä tilojen rakennuskannan kasvuun ja perinteisen hierarkian särkymiseen.

Pääkaupunkiseutu kasvaa nopeasti ja maata tarvitaan monenlaisiin tarkoituksiin, jolloin kulttuurimaiseman arvot häviävät helposti muille arvoille. Rakentamiseen otolliset paikat on jo rakennettu ja siksi uusia alueita joudutaan rakentamaan maisemarakenteellisesti huonoille paikoille. Nykyinen tekniikka mahdollistaa nopean ja paikkaan sitoutumattoman rakentamisen. Tuotannon ja kaupan rakennusten koko kasvaa eikä rakennusten sijaintiin maisemassa tai arkkitehtuuriin ole aina kiinnitetty riittävää huomiota.

Liikenneväylät ovat viime vuosikymmeninä halkoneet kyliä ja viljelyaukeita armottomasti. Vanhoihin kyläkeskuksiin liikenneväyliä ja pysäköintipaikkoja on lähes mahdotonta sijoittaa paikan mittakaavaa ja ilmettä turmelematta.

Hyvin säilyneet kohteet ovat usein yksittäisten ihmisten tai sukujen työn tulosta. Ihmisten vaihtuessa on vaarana myös arvokkaan ympäristön häviäminen. Ihmisten kulttuuriympäristön hyväksi tekemälle työlle ei aina ole osattu antaa sille kuuluvaa arvoa.

Keinoja ja tapoja

Kulttuuriympäristön suojelun keinoja ovat lait, joita on selostettu erillisessä luvussa, sekä erilaiset tuet maiseman hoitoon ja rakennusten kunnostukseen¹⁹.

Suojeltavien kohteiden valintaan tarvitaan maiseman arviointia. Työkaluksi tarvitaan selkeät arviointikriteerit,

jotta kaikkein arvokkaimmat kulttuurimaisemat voidaan säilyttää, ja muualla hallita maiseman muutosta mahdollisimman monia arvoja säilyttäen.

Kulttuurimaiseman suojelu ei tarkoita ajan pysäyttämistä nykyhetkeen tai palaamista menneisyyteen. Maisemamuseot ovat mahdollisia vain teemapuiston tyyppisinä pieninä esitelyalueina, toki niitäkin tarvitaan. Jotta maisemaa voitaisiin suojella ja samalla käyttää erilaisiin tarkoituksiin, kuten viljelyyn tai virkistykseen, täytyy maiseman historiaa ja eri tekijöitä selvittää ja tehdä tulkinta maisemansuojelun kannalta olennaisista asioista ja arvoista. Maankäytön suunnittelussa ja rakentamisessa on tutkittava tapauskohtaisesti, millaisia uusia kerroksia kulttuurimaisemaan voi sovittaa.

Maiseman kulttuurihistorian, luonnon monimuotoisuuden tai pelkästään avoimen maisemakuvan suojelu voivat tuottaa erilaisia lopputuloksia. Maiseman kulttuurihistoriaa suojellaan parhaiten säilyttämällä perinteinen maankäyttö ja perinteiset maankäyttötavat sekä hitaasti syntyneet vakiintuneet piirteet, kuten tielinjaukset ja metsänreunat. Jo kadonneita piirteitä voidaan myös palauttaa, esimerkiksi niittyjä tai hakamaita ennallistaa.

Kulttuuriympäristön arvot ja arvostukset

LM

Tässä luvussa kerrotaan teemoittain, millaisia arvoja ja arvostuksia on kulttuurimaiseman suojelun taustalla, eli miten kulttuurimaiseman suojelua perustellaan.

Kauneus, hyvyys ja totuus

Kirjassa 'Kulttuuriperinnön kauneus, hyvyys ja totuus' on otettu kulttuuriperinnön arvottamisen lähtökohdiksi ne arvot, joilla eurooppalaiset ovat antiikin ajoista lähtien ajatelleet olevan ehdotonta merkitystä. Yksi tulkinta kirjan teemoista on tällainen: maiseman kulttuurihistorialliset kerrokset antavat monenlaisia mahdollisuuksia totuuden

etsimiseen menneestä ja nykyisyydestä, ihminen näkee kulttuurimaisemassa kauneutta ja tahto säilyttää kauneutta ja totuutta tuleville sukupolville edustaa hyvyyttä²⁰.

Kulttuurihistoria ja historia

Vantaalaiset kulttuurimaisemat ovat osa suomalaista ja jopa maailmanlaajuisia kulttuurien monimuotoisuutta. Kansakunnan historia heijastuu henkisessä ja aineellisessa kulttuuriperinnössä. Historia tulee näkyväksi aineellisessa kulttuuriperinnössä – esineissä, rakennuksissa ja kulttuurimaisemissa²¹. Maisemaan liittyvää henkistä kulttuuriperintöä on esimerkiksi nimistö.

Maiseman kulttuurihistoriallinen arvo on sen kerromassa tarinassa, jota voimme lukea, jos osaamme. Kulttuurimaisemaa voidaan tarkastella historiallisena dokumenttina tai kulttuurisena viestinä. Kulttuurin avulla ihmiset ylläpitävät suhdetta omaan menneisyyteensä ja rakentavat omaa identiteettiään²². Uudet sukupolvet tulkitsevat historiaa yhä uudelleen, ja vain säilyneistä kulttuuriympäristöistä voi tehdä uusia tulkintoja.

Kulttuurimaisemaa voidaan katsoa ihmisten taidon ja luovuuden näytteenä. Kulttuuriympäristö ei synny eikä säily ilman uurastusta. Menneiden ja nykyisten sukupolvien työ näkyy syntyneessä maisemassa. Joitain peltoja on sukupolvi toisensa jälkeen viljellyt rautakaudelta lähtien.

Historiaan liittyviä arvoja ovat myös symboliarvot, jotka liittyvät huomattaviin tapahtumiin tai historiallisiin henkilöihin tai ilmiöihin.

Luonnon monimuotoisuus

Suomen maa-alasta on vain kahdeksan prosenttia peltoa. Koska avointa maisemaa on vähän, uhkaavat metsitys ja umpeenkasvu elinympäristöjen ja lajiston monimuotoisuutta, kun jo entisestäänkin vähäiset viljelymaiseman elinympäristöt katoavat. Tilanne on siis toinen kuin esimerkiksi Tanskassa, jossa on vain vähän metsiä ja paljon viljelymaisemaa. Siellä peltoja on haluttu muuttaa metsiksi maanviljelyn päästöjen vähentämiseksi ja luonnon monimuotoisuuden lisäämiseksi²³.

Monet kasvi- ja eläinlajit ovat vuosituhansien kuluessa sopeutuneet elämään kulttuurimaisemissa. Kulttuurivaikuttainen luonto onkin usein lajistoltaan monimuotoisempaa kuin luonnontilainen luonto. Jopa kaupunkimaisemissa saattaa olla alueita, joiden lajirunsaus yllättää.²⁴

Maisemakuvan kauneus

Maiseman kauneus voi olla tärkeä peruste maiseman suojelulle. Ihmiset eivät yleensä arvioi maiseman kauneutta puhtaasti maiseman muotojen ja värien perusteella, vaan kauneuden kokemus on paljon monimutkaisempi ilmiö.

Maiseman kauneuden kokemukseen vaikuttavat sosiaaliset mallit ja kulttuuritausta, ja siihen liitetään tietoa ja uskomuksia maisemasta. Se, mitä arvioija tietää maisemasta, mistä se häntä muistuttaa, ja minkä hän uskoo olevan arvokasta, vaikuttaa siihen, pitääkö hän näkemäänsä kauniina tai rumana. Esimerkiksi avohakkuuaukean rumana pitämiseen vaikuttaa monen katsojan mielessä oleva paikalla aikaisemmin kasvanut metsä ja tieto tuhoutuneesta elinympäristöstä. Arvioon vaikuttaa myös arvioijan suhde maisemaan, esimerkiksi onko hän vierailija vai asukas, kerooko maisema vapaudesta vai raatamisesta. Agroekologian professori Juha Heleniuksen mukaan viljelymaisemaa pidetään kauniina siksi, että se kertoo ruokaturvasta. Tästä seuraa, että hylätty viljelymaa on epämiellyttävä, ruma ja levottomuutta herättävä.^{25, 26}

Useissa tutkimuksissa on todettu, että vehreitä näkymiä katsellessaan ihmiset toipuvat sairauksista ja stressistä nopeammin kuin betoniseiniä katsellessaan. Tästä voitaisiin päätellä, että evoluution kuluessa meille on kehittynyt vaistomainen, tunneperäinen valmius reagoida myönteisesti lajinsäilymisen kannalta edullisiin ympäristöihin, joita vehreät ja vettä sisältävät ympäristöt ovat suurimman osan lajinkehityksestämme olleet.²⁷ Avoimuutta pidetään usein arvokkaana viljelymaiseman ominaisuutena. Siihenkin on ympäristöpsykologian evolutionistisissa teorioissa esitetty vastaukseksi esi-isiltä periytyvää tarvetta nähdä kauas, jotta saalistajat ja viholliset eivät pääse yllättämään savannilla kulkevaa ihmistä. Teoriaan kuuluu myös mahdollisuus suojautua, mistä ajatellaan

johtuvan sen, että avoimuus vailla vaihtelua ei ihmistä miellytä.

1700-luvun estetiikan teoreetikot jakoivat maisemat kauniisiin (*beautiful*), maalauksellisiin (*picturesque*) ja yleviin (*sublime*). Allen Carlsonin mukaan vallitsevaksi traditioksi, johon tukeutuen ihmiset maisemaa arvostelivat, on tullut maalauksellisuus. Perinteinen suomalainen viljelymaisema jokineen, metsäkumpareineen ja harmaane hirsirakennuksineen sopii hyvinkin maalauksellisen tradition raameihin. Itse asiassa Carlson käyttää maalauksellisuuden arvostamista perusteluna sille, että viljelymaisemaa ei usein pidetä kauniina, mutta hänen esimerkkinsä viljelymaisemasta onkin Yhdysvaltojen Keskilännen loppumaton viljelylakeus, jossa ei ole juuri lainkaan vaihtelua. Carlsonin mukaan maatalousmaisemalla on suuri esteettinen arvo muodollisena (*formal*) eli puhtaasti maiseman muotoihin ja väreihin liittyvänä kauneutena ja varsinkin puhuttelevana (*expressive*) eli maiseman toiminnallisuuteen, tuottavuuteen ja ekologiseen kestävytyteen liittyvänä kauneutena.²⁸

Joka tapauksessa, oli syynä sitten nostalgia, ihmisen lajinkehityksen alkutaival tai traditio, näyttää siltä, että useimmat pitävät perinteistä suomalaista viljelymaisemaa kauniina.

Talous

Maisemaa on vaikea arvottaa rahamääräisesti, vaikka maisemakuvan arvot, kuten merinäköala, näkyvätkin esimerkiksi asuntojen hinnoissa.

Pelloilla ja rakennuksilla on edelleenkin myös käyttöarvonsa. Rakennettu ympäristö on käyttöarvoltaan merkittävin ihmisen luoma resurssi.²⁹ Viljelymaisema on tuotantomaisemaa, joka on syntynyt ravinnon tuotannon takia. Edes nykyisinä globaalin talouden aikoina ei kannata unohtaa sitä, että pellot tuottavat meille välttämätöntä ravintoa. Kriisin sattuessa voimme jäädä ruoatta, jos pellot ovat kasvaneet metsiksi.

Sosiaaliset tekijät

Artikkelissaan ”Maaseutu osana maaseudun sosiaalista rakennetta” Matti Luostarinen analysoi maaseudun kult-

tuurimaisemaan liittyviä sosiaalisia ilmiöitä. Maaseutu ja maaseutumaisema ohjasivat sekä sosiaalista että taloudellista kehitystä aina 1960-luvulle saakka, jolloin yhdyskuntarakenteiden murros alkoi muuttaa sosialistumisen taustaa agraariyhteisön ulkopuolelle. Vasta silloin alkoi kaupungistuminen ja kaupunkilaistuminen laajemmassa mitassa. Kaupunkiin muuttaneet joko kaipasivat maaseutua maisemineen tai halveksivat tai jopa vihasivat sitä.³⁰

Luostarinen toteaa, että ihmisen juuria on pidetty perustarpeena ja tietoisuutta omista juurista ehtona sielun muille tarpeille. Juurilla tarkoitetaan paikkaleimautumista eli alueidentifikaatiota. Luostarisen mukaan alueidentifikaatio on toisaalta sepitteellinen, sosialistumisprosessina ja oppimiskokemuksina tuotettu, tai todellinen, varhaisessa lapsuudessa kokemusperäisesti tapahtunut. Todellisen paikkaleimautumisen maisema on piilota-juntainen ja pitää sisällään usein hyvin pienipiirteisiä ympäristöelementtejä, joihin törmää myös täysin vieraissa ympäristöissä.³¹

Maailmankuva, jossa maisema rakentaa ihmistä ja yhteisöllistä käyttäytymistä on suomalaisilla hyvinkin vanha, mutta voidaan jäljittää ainakin Zacharius Topeliukseen ja 1900-luvun alun kirjallisuuteen, jolloin kansallismaisemamme liitettiin osaksi kansallista identiteettiä ja sen rakentamista. Ihmiset kuvattiin luonnon muovaamina stereotyyppinä, kuten hitaat hämäläiset ja vilkkaat karjalaiset. Maakunnallinen kirjallisuus, lehdistö, koululaitos ja opetus ovat ruokkineet tätä käsitystä. Käsitys eri maakuntien asukkaiden erilaisista luonteenpiirteistä elää yhä vahvana ja kuuluu monien ihmisten identiteetin opittuihin rakennus-aineisiin.³²

Pääkaupunkiseudulle on ominaista se, että ihmisten juuret ovat eri puolilla Suomea ja jopa maailmaa. Uusmaalaisen viljelymaiseman juurikseen kokevia ihmisiä lienevät Vantaalla lähinnä ne, joiden ympärille kaupunki on kasvanut, ja samalla lähiöiden maisemiin juurtunut sukupolvi on jo olemassa.

Taiteelliset arvot

Kulttuurimaisemiin liittyy taidemuodoista ennen kaikkea rakennustaidetta, ympäristötaidetta ja puutarhataidetta. ”Kohde on ihmisen luovaa älykkyyttä osoittava mestariteos” -kriteeri maailmanperintöluetteloön otettavien kohteiden arvioinnissa mittaa taiteellista arvoa.

Kulttuuriympäristön arvottamistapoja ja käytettyjä kriteereitä

LM

Unescon maailmanperintökriteerit

Esimerkki kulttuuriperinnön arvottamisesta maailmanlaajuisella tasolla on UNESCO:n kriteeristö maailmanperintöluetteloön valittavia kohteita varten. Päästäkseen maailmanperintölistalle kohteen on täytettävä joku kuudesta valintakriteeristä:

- Kohde on ihmisen luovaa älykkyyttä osoittava mestariteos.
- Kohde esittää ihmiskunnan arvojen muokkautumista aikojen saatossa tai tietyillä kulttuurialueilla, esim. osana arkkitehtuurin, teknologian, monumenttitaiteen tai kaupunki- ja aluesuunnittelun kehitystä.
- Kohde on ainutlaatuinen tai poikkeuksellinen näyte elävästä tai jo kadonneesta kulttuuritraditiosta tai sivilisaatiosta.
- Kohde on huomattava arkkitehtoninen tai tekninen esimerkki rakennuskokonaisuudesta tai alueesta, joka edustaa merkittävää aikakautta ihmiskunnan historiassa.
- Kohde on ainutlaatuinen esimerkki perinteisestä asumismuodosta tai maankäytöstä tietyssä kulttuurissa (tai kulttuureissa), erityisesti jos se on joutunut uhanalaiseksi kehityksen myötä.

- Kohde liittyy merkittäviin historiallisiin tapahtumiin tai elävään traditioon, aatteisiin, uskomuksiin, merkittäviin taide- tai kirjallisiin teoksiin. (Yksin tämä kriteeri riittää kohteen listalle liittämiseen ainoastaan poikkeustapauksessa.)³³

Norjalainen arvottamismalli

Norjan Riksantikvaren, joka vastaa Suomen museovirastoa on kehittänyt arvottamismallin, jossa arvot on jaettu kolmeen ryhmään:

- ”Lähde- ja tiedolliset arvot - mitä kulttuuriympäristö kertoo menneisyydestä? Kulttuuriympäristöt ovat korvaamattomia lähteitä historiallisen kehityksen tuntemiseen. Niistä voidaan saada tietoa ihmisen luontosuhteesta ja suhteesta toisiin ihmisiin, aikaisempien aikojen voimavarojen saannista ja käytöstä, elintavoista ja käyttömuodosta sekä ihmisten sosiaalisesta, uskonnollisesta ja rituaalisesta elämästä. Kulttuuriympäristöjen säilyttäminen luo uusille sukupolville mahdollisuuden esittää kysymyksiä, etsiä uutta tietoa ja tulkita menneisyyttä uudella tavalla.
- Elämykselliset arvot - mitä kulttuuriympäristöt voivat kertoa? Kulttuuriympäristöt synnyttävät monenlaisia elämyksiä, kuten tuttuuden ja yhteenkuuluvuuden tunteita. Ne herättävät uteliaisuutta ja tiedonhalua, ihmettelyä ja oudoksuntaa. Kulttuuriympäristö voi olla tärkeä identiteettiä luova tekijä. Se voi herättää kokemaan esteettistä mielihyvää, kauneutta, tai se voi lähentää kokijaa menneisyyteen. Kokemukset ovat usein tiedosta riippumattomia, selittämättömiä tai mielikuvitusta ruokkivia.
- Käyttöarvo ja taloudellinen arvo tai merkitys - mihin kulttuuriympäristöä voidaan käyttää ja miten sitä voidaan tulevaisuudessa kehittää? Kulttuuriympäristöllä on merkitystä edistettäessä aineellisten resurssien kestävä ja yhteiskunnallisesti perusteltua käyttöä. Käytön näkökulmaa ei kuitenkaan voida soveltaa kaiken tyyppiin kulttuuriympäristöihin, vaan sillä voi-

daan ennen kaikkea perustella rakennetun ympäristön käytön tärkeyttä. Kulttuuriympäristöt edustavat yhteiskunnan suurta taloudellista panosta. Rakennettu ympäristö on käyttöarvoltaan merkittävin ihmisen luoma resurssi.”

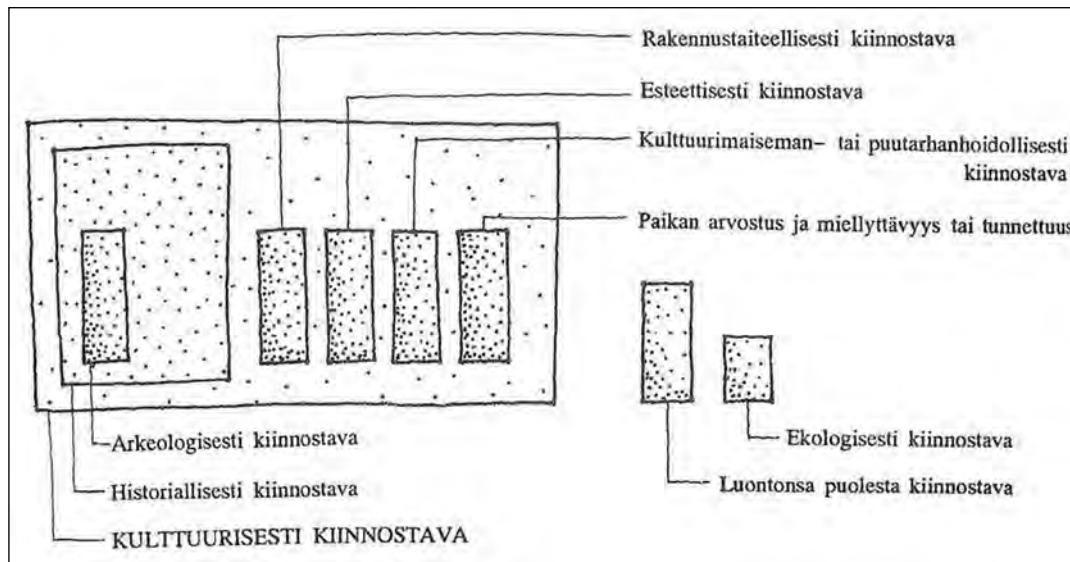
Valintakriteereissä painotetaan kohteen tai alueen edustavuutta, harvinaisuutta, yhteyttä ympäristöön, pedagogista arvoa ja fyysistä tilaa. Muita kriteereitä ovat tyyppillisuus, alkuperäisyys, säilyneisyys, historiallinen todistusvoimaisuus, identiteetti, elämyksellisyys, kertovuus, monipuolisuus ja harmonisuus.³⁴

Vantaan yleiskaava 1992

Vantaan kulttuurimaiseman ja rakennetun ympäristön suojeltavat ympäristökokonaisuudet -selvityksessä, jonka Terhi Tikkanen-Lindström laati vuonna 1991, on ympäristöjen valinnan kriteerit esitetty viereisellä sivulla olevan kaavion mukaisesti.³⁵

Vuonna 1991 valtakunnallisia selvityksiä ei oltu vielä tehty, eikä kulttuurimaiseman arviointiin ollut tarjolla hyviä maisemaa kokonaisuutena tarkastelevia kotimaisia malleja. Selvityksessä kriteereinä esitetyt kohdat ovatkin ennemmin näkökulmia aiheeseen kuin varsinaisia arviointikriteerejä.

Vuonna 1993 julkaistiin kaksi suomalaisen kulttuuriympäristön suojelun merkittävää virstanpylvästä – Rakennettu kulttuuriympäristö ja Maisema-alue työryhmän mietintö. Rakennettu kulttuuriympäristö -selvityksessä painopiste on ollut rakennusperinteessä ja rakennetuissa ympäristöissä, kun taas maisema-alue työryhmän selvitykset on kohdistettu laaja-alaisen arvokkaiden maisema-alueiden eli arvokkaiden maisemakokonaisuuksien ja maisemanähtävyyksien sekä perinnemaisemien löytämiseen sekä niiden hoidon tarpeen ja hoidon järjestämisen selvittämiseen.³⁶ Jako näkyy myös käytetyissä arviointimenetelmissä ja -kriteereissä.

Vantaan kulttuurimaiseman ja rakennetun ympäristön suojeltavat ympäristökokonaisuudet –julkaisussa noudatetut valintakriteerit.

Rakennettu kulttuuriympäristö -selvityksessä noudatetut arvottamisperusteet ja kriteerit⁴⁰.

Rakennettu kulttuuriympäristö

Museoviraston ja ympäristöministeriön laatimassa selvityksessä ”Rakennettu kulttuuriympäristö – valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt” arvottamisperusteet ja -kriteerit nojaavat kansainvälisen käytännön mukaisiin vakiintuneisiin valintatapoihin. 1960-luvulla käytettiin kulttuuriympäristöjen inventoinneissa kansainvälisiin suosituksiin perustuvaa arvottamismallia, jonka mukaan aineisto jaettiin rakennustaiteellisiin, historiallisiin ja miljöökohteisiin. 1979 tehtiin ensimmäinen valtakunnallinen yhteenveto seutukaavaliittojen kulttuurihistoriallisista inventoinneista. Liitteeksi julkaistiin arvottamiskaavio, joka perustui vakiintuneeseen kolmijakoon arkkitehtoniset arvot, historialliset arvot ja ympäristölliset arvot. Näitä arvoja täydennettiin kriteereillä harvinaisuus, edustavuus, alkuperäisyys, yhtenäisyys, kerroksisuus, symbolikohde, avainkohde ja liittyminen ympäristöön.³⁷ Vastaavia arvokategorioita ja kriteerejä käytettiin ”Rakennuskulttuuri Vantaalla” –inventoinnissa³⁸.

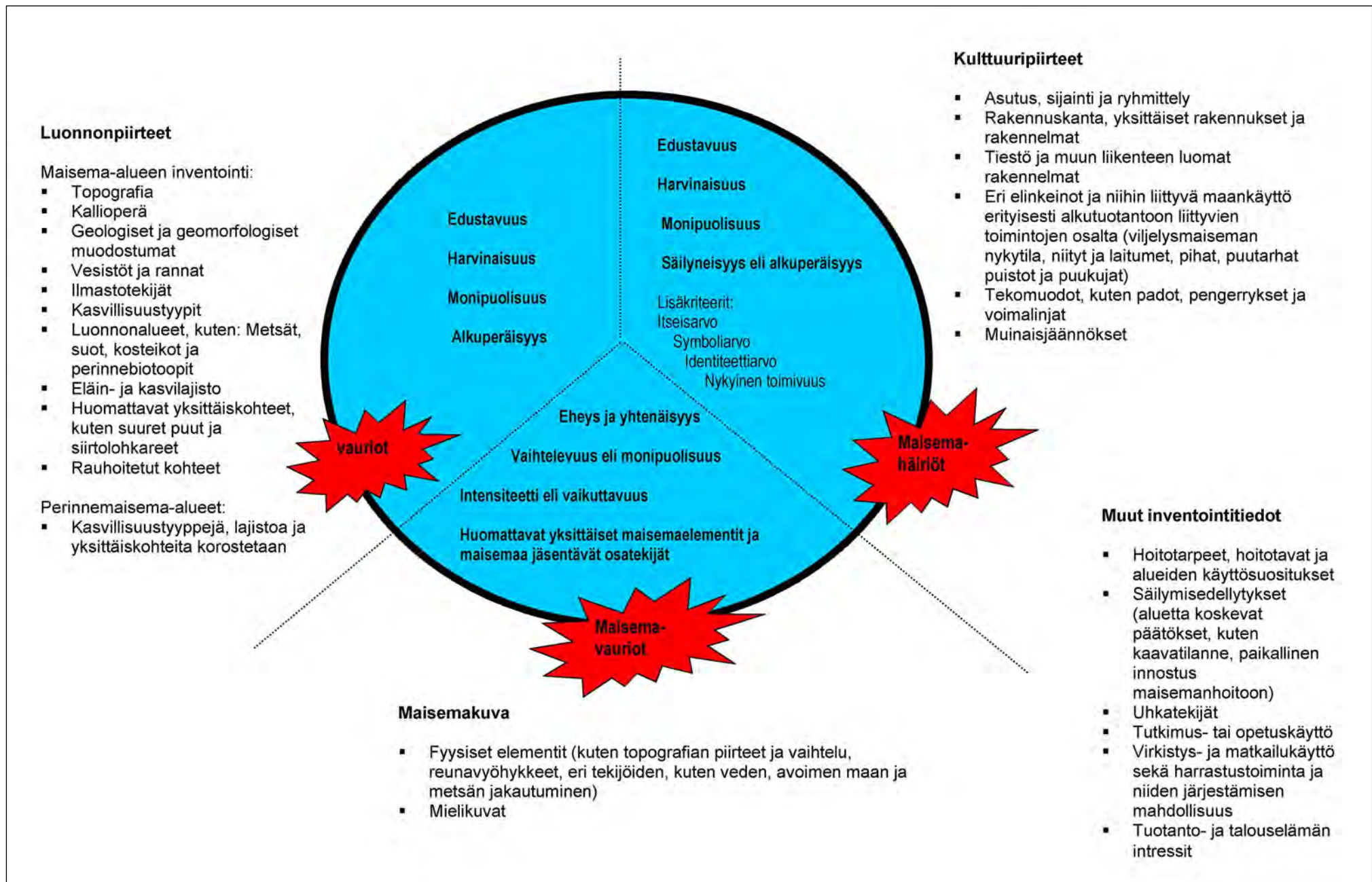
Likimain sama arvottamismalli sisältyi museoviraston 1979 julkaisemaan inventointioppaaseen, jonka tavoitteena oli yhtenäistää rakennuskulttuurin luettelointimenetelmät. Museoviraston mallissa arvot olivat rakennushistoriallisia, historiallisia ja maisemallisia ja kriteereistä mainittiin esimerkkeinä: edustavuus, tyyppisyys, harvinaisuus, alkuperäisyys, yhtenäisyys, kerroksisuus, vaikutus ympäristöön, liittyminen ympäristöön ja historiallinen merkitys. Tutkija Mikko Härö esitti vuonna 1986 malleja täydennettäväksi kriteereillä sopusointuisuus ja vaihtelevuus, monipuolisuus, intensiteetti, opetus- ja tutkimusarvo.³⁹

Rakennettu kulttuuriympäristö -selvityksessä arvottamisen pääkategoriat ovat historiallinen ja esteettinen. Yllä olevan kaavion ympäristöarvot viittaavat lähinnä maisemakuvan arvoihin eli ympäristön esteettisiin arvoihin. Maaseudun kulttuurimaisema muodostui ennen kehittynyttä tekniikkaa sellaiseksi kuin paikan luonnontekijät, kuten topografia, maaperä, pienilmasto ja vesistöt sallivat, ja toisaalta kulttuurimaiseman arvoa määriteltäessä ei ole syytä

unohtaa kulttuurimaisemaan syntyneiden luontotyyppien ja laiston ekologista arvoa, joten kulttuurimaisemaa kokonaisuutena arvioitaessa on kehitettävä kriteereitä myös luonnontekijöiden arviointiin.

Maisema-alue työryhmä

Maisema-alue työryhmän selvityksessä tavoitteena oli löytää valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat, maaseudun perinteisiä maisematyyppejä luonnehtivat kulttuuri- ja luonnonmaisema-alueet, jotka ovat visuaalisesti tai muulla tavalla selkeästi hahmottuvia kokonaisuuksia. Inventointia varten luotiin kolme luokkaa: arvokkaat maisemakokonaisuudet, arvokkaat maisemanähtävyydet ja perinne-maisemat. Arvokkaita maisemakokonaisuuksia ja -nähtävyyksiä kutsuttiin yhteisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi. Inventoitavalla alueella kiinnitettiin huomiota kolmeen asiakokonaisuuteen: luonnonpiirteisiin, kulttuuri- ja maisemakuvaan.⁴¹

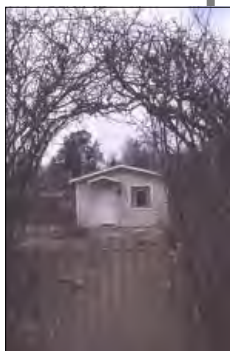
Maisema-alueiden inventoitavat tekijät ja arviointikriteerit Maisema-aluejärjestelmän mietinnön mukaan. Kaavio on tulkinta maisema-alueiden inventointiperiaatteista ⁴².

K u l t t u u r i m a i s e m a

Kulttuurihistoriallinen ympäristötyyppi

K a u p u n k i m a i s e m a						M a a s e u d u n k u l t t u u r i m a i s e m a										M u i n a i s m a i s e m a
						Perinnemaisema									Viljely-maisema	
						Perinne-biotooppi	Rakennettu perinnemaisema									
Kaupunki-puistot, aukiot, kävely-kadut	Lentokenttä ja muut uudemmat liikenne-ympäristöt	Teollisuus-alueet	Siirtola-puutarhat	Lähiö-rakentaminen: rakennetun ympäristön suhde maisemaan	Pientalo-alueet pihoiheen	Niityt, hakamaat metsälaitumet	Juoksu-haudat	Puutarha-kulttuurin ilmiöt: puurivit ja kujanteet, istutukset, käytävät, paviljongit ym.	Muut rakennukset ja rakennelmat: ladot, aidat, ym.	Maatalouden tilakeskukset: asuin-rakennukset, navetat, maakellarit, riihet, aidat, saunat, ym.	Kylät: säilynyttä ryhmäkylän rakennetta ja ennen vuotta 1940 rakennettuja rakennuksia	Vanhat kylätontit: kylät ennen 1700-lukua, ei säilyneitä raken-nuksia	Varhaisen teolli-suuden ympäristöt: myllyt, padot, kaivokset ym.	Liikenteen ympäristöt: tiet, sillat		

urhistoriallinen ympäristötyyppi

Vantaalaiset kulttuurihistorialliset ympäristötyypit (AM, LM, MI, RK, SN, SV, ortokuvat Vantaan kaupunki).

Kulttuurihistorialliset ympäristöt

LM

Sivulla 13 olevassa taulukossa on eritelty, millaisia kulttuurimaiseman tyyppjä Vantaalla esiintyy, ja miten niitä voidaan luokitella. Luvussa ”Vantaalainen kulttuuriympäristö” eri ympäristötyyppien kehitystä on selitetty pääjaon mukaisesti: muinaismaisema, maaseudun kulttuurimaisema ja kaupunkimaisema.

Kulttuurimaiseman luokittelu perustuu tässä pitkälti edellisessä kappaleessa selostettuihin Maisema-alueetöryhmän⁴³ esittelemiin käsitteisiin. Olemme kuitenkin kehittäneet luokkia tarpeen vaatiessa. Tarkoitus on luokitella nimenomaan vantaalaiset kulttuurihistorialliset ympäristöt, joten luokitus ei kata kaikkia Suomessa esiintyviä kulttuurihistoriallisia ympäristötyyppejä.

Tarkastelemme kulttuurihistoriallisina ympäristötyyppeinä ennen 1980-lukua syntyneitä ympäristöjä, sillä sitä uudempiin ympäristöihin ei vielä ole riittävä ajallista etäisyyttä. Kohteet on luokiteltu sen mukaan, millaiseen ympäristöön ne on rakennettu: kaupungin sisälle jääneet, aikoinaan maaseudulle tehdyt ja maaseutuelämän tarpeisiin syntyneet elementit ovat edelleen maaseudun kulttuurimaisemaa.

1800-luvun teollistumiseen saakka luonnonolot sanelivat kulttuurihistoriallisten peruspiirteiden syntyä. Maaseudulla pellot, niityt, tiet, metsät reunoineen ja rakennukset asettuivat maisemaan luonnonmukaisiin tukeutuen: talot kantaville pohjille ja lämpimille paikoille, pellot kasvukykäisille maille ja tiet maaston pinnanmuotoja myötäillen ja esteitä väistellen sinne, missä oli helpointa kulkea.

Vantaalainen kaupunkimaisema alkoi syntyä vasta ensimmäisten pientaloalueiden myötä 1920 -30 -luvulla, joten kaikki sitä vanhempi on maaseudun kulttuurimaisemaa. Kaupunkimaiseman kerros on Vantaalla ohut.

Luonnonmaisemia, kuten metsiä ja soita, ei käsitellä tässä selvityksessä.

Kulttuurimaiseman suojelua ohjaavat lait, ohjelmat ja päätökset

AM

Maankäyttö- ja rakennuslaki

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (VAT)

Yleiskaavaa ohjaavat ylimmällä tasolla valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet. Valtioneuvosto voi antaa tavoitteita asioista, joilla on merkittävä vaikutus kansalliseen kulttuuri- tai luonnonperintöön (MRL 22 § 2 mom. 2-kohta). Tavoitteet koskevat yleiskaavoitusta pääsääntöisesti maakuntakaavan ohjausvaikutuksen kautta, mutta maakuntakaavan ollessa niinikään valmisteilla, on VAT tarpeen ottaa huomioon myös Vantaan yleiskaavan tarkistuksessa.

VAT:n tavoitteiden mukaan alueidenkäytöllä edistetään kansallisen kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön sekä niiden alueellisesti vaihtelevan luonteen säilymistä. Suojelualueverkoston ja arvokkaiden maisema-alueiden ekologisesti kestävää hyödyntämistä edistetään virkistyskäytössä, matkailun tukialueina sekä niiden lähialueiden matkailun kehittämisessä suojelutavoitteita vaarantamatta.

”Alueidenkäytössä on varmistettava, että valtakunnallisesti merkittävät kulttuuri- ja luonnonperinnön arvot säilyvät. Alueidenkäytössä on otettava huomioon kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevat kansainvälisten sopimusten velvoitteet sekä valtioneuvoston päätökset. Lisäksi viranomaisten laatimat valtakunnalliset inventoinnit²⁾ otetaan huomioon alueidenkäytön suunnittelun lähtökohtina. Maakuntakaavoituksessa on osoitettava valtakunnallisesti merkittävät maisema- ja kulttuuriperintöalueet ja -kohteet. Valtakunnallisesti arvokkailla kohteilla ja alueilla on alueidenkäytön sovelluttava niiden historialliseen kehitykseen.

²⁾ Näillä tarkoitetaan kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevia viranomaisten laatimia valtakunnallisia inventointeja, jotka perustuvat riittävän laaja-alaiseen valmisteluun. Tätä päätöstä tehtäessä ovat olemassa seuraavat inventoinnit: Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-

alueet (Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto, mietintö 66/1992), Valtakunnallisesti arvokkaat kulttuurihistorialliset ympäristöt (Museovirasto, rakennushistorianosasto, julkaisu 16, 1993) ja Valtakunnallisesti merkittävät esihistorialliset suojelualuekokonaisuudet (Sisäasiainministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto, tiedotuksia 3/1983). ”

Pääkaupunkiseudulle asetetuissa erityistavoitteissa – Helsinki-Vantaan lentoaseman kytkeminen osaksi raideliikenneverkostoa, metron laajentaminen ja Vuosaaren satama – ”on otettava huomioon ympäröivä maankäyttö ja lähiympäristö, erityisesti asutus, arvokkaat luonto- ja kulttuurikohteet ja -alueet sekä maiseman erityispiirteet”.⁴⁴

Seutukaava ja maakuntakaava

Maakuntakaava ohjaa yleiskaavan laatimista. Uudenmaan maakuntavaltuusto hyväksyi 14.12.2004 maakuntakaavan, jonka kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeät alueet, tiet ja kohteet ovat olleet tämänkin selvityksen laatimisen ohjeena. Ennen kaavan vahvistumista ohjaa yleiskaavan laatimista soveltuvilta osin seutukaava. Seutukaavoissa ei kuitenkaan ole maiseman tai kulttuuriympäristön suunnittelua tai suojelua ohjaavia merkintöjä tai määräyksiä.

Yleiskaavan sisältövaatimukset

Yleiskaavan sisältövaatimuksina kaavaa laadittaessa on otettava huomioon rakennetun ympäristön, maiseman ja luonnonarvojen vaaliminen (MRL 39 § 2mom. 8-kohta). Sen lisäksi, mitä maakuntakaava välittää yleiskaavan velvoitteiksi valtakunnallisista tavoitteista, on yleiskaavassa tutkittava myös paikalliset suojelutarpeet ja sovitettava ne yhteen maankäyttöratkaisujen kanssa.

Yleiskaavan ohjauskeinoja kulttuurimaiseman vaalimisessa ovat rakentamista ja toimenpiteitä koskevat määräykset ja rajoitukset. Yleiskaavamääräykset voivat muun ohella koskea maankäytön ja rakentamisen ohjausta tietyllä alueella sekä haitallisten ympäristövaikutusten estämistä tai rajoitta-

mista (MRL 41 § 1 mom.). Tarpeellisia määräyksiä voidaan antaa myös, jos jotakin aluetta tai rakennusta on maiseman, luonnonarvojen, rakennetun ympäristön, kulttuurihistoriallisten arvojen tai muiden erityisten arvojen vuoksi suojeltava (MRL 41 § 2 mom.). Yleiskaavassa voidaan määrätä, ettei yleiskaava-alueella tai sen osalla saa rakentaa niin, että vaikeutetaan kaavan toteuttamista. Yleiskaavassa voidaan myös määrätä, ettei maisemaa muuttavaa toimenpidettä saa suorittaa ilman 128 §:ssä tarkoitettua lupaa (MRL 43 § 2 mom.).

Kansalliset kaupunkipuistot

Kaupunkimaiseen ympäristöön kuuluvan alueen kulttuuri- tai luonnonmaiseman kauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai siihen liittyvien kaupunkikuvallisten, sosiaalisten, virkistysellisten tai muiden erityisarvojen säilyttämiseksi ja hoitamiseksi voidaan perustaa kansallinen kaupunkipuisto. Kansalliseen kaupunkipuistoon voidaan osoittaa alueita, jotka tämän lain [MRL] mukaisessa kaavassa on osoitettu puistoksi, virkistys- tai suojelualueeksi, arvokkaaksi maisema-alueeksi tai muuhun kansallisen kaupunkipuiston tarkoituksen kannalta sopivaan käyttöön. Puistoon otetaan ensisijassa valtion, kunnan tai muun julkisyhteisön omistuksessa olevia alueita. Muita alueita puistoon voidaan osoittaa vain omistajan suostumuksella (MRL 68 §). Kansallisen kaupunkipuiston perustamisesta päättää ympäristöministeriö. Perustamispäätökseen voidaan kunnan suostumuksella ottaa alueen olennaisten arvojen säilyttämiseksi tarpeellisia määräyksiä. Alueen hoidon ja käytön kannalta tarpeelliset määräykset annetaan hoito- ja käyttösuunnitelmassa, jonka hyväksyy ympäristöministeriö. Kaavoituksessa ja muussa alueeseen vaikuttavassa suunnittelussa on otettava huomioon puistoa koskevat määräykset (MRL 70 §).

Ympäristöministeriössä on lain toimeenpanemiseksi valmisteltu kriteerit, jotka kansallisen kaupunkipuiston tulee täyttää. Nämä koskevat sisältöä, laajuutta ja eheyttä, ekologisuutta ja jatkuvuutta sekä kaupunkikeskeisyyttä. Ympäristöministeriön tarkoituksena on perustaa enintään kymmenkunta puistoa eri puolille maata. Vuoden 2003

loppuun mennessä on perustettu kolme kansallista kaupunkipuistoa, jotka sijaitsevat Hämeenlinnassa, Heinolassa ja Porissa. Pääkaupunkiseudulla on ollut hankkeita kansallisen kaupunkipuiston perustamisesta, mutta edellytyksiä tai tarvetta puiston perustamiselle ei ole ollut. Vantaalta ei löydy ympäristöministeriön kriteerit täyttävää kokonaisuutta.

Luonnonsuojelulaki

Luonnonsuojelulaissa on 5 luku omistettu maiseman suojelulle. Maiseman suojelu sisältää kaksi asiakokonaisuutta: maisema-alueen perustamista koskevat säännökset sekä mainos- ja kieltotauluja koskevat säännökset. Mainos- ja kieltotauluja ei tässä selvityksessä tarkemmin käsitellä.

Maisema-alue voidaan perustaa luonnon- tai kulttuuri- maiseman kauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai siihen liittyvien muiden erityisten arvojen säilyttämiseksi ja hoitamiseksi. Valtakunnallisesti merkittävän maisema-alueen perustamisesta ja tarkoituksesta päättää ympäristöministeriö, muusta maisema-alueesta alueellinen ympäristökeskus. Perustamispäätökseen voidaan ottaa maiseman olennaisten piirteiden säilyttämiseksi tarpeellisia määräyksiä, jotka eivät kuitenkaan saa aiheuttaa kiinteistön omistajalle merkityksellistä haittaa.

Luonnonsuojelulain mukaisen maisema-alueen ja maankäyttö- ja rakennuslain mukaisen maankäytön suunnittelun suhteesta säädetään LsL:n 34 §:ssä: maisema-aluetta koskevia rakennuslainsäädännön (= maankäyttö- ja rakennuslain) piiriin kuuluvia määräyksiä ei sovelleta alueella, jolla on voimassa asemakaava, rakennuskaava tai vahvistettu (= oikeusvaikutteinen) yleiskaava. Luonnonsuojelulain mukaisen maisema-alueen perustaminen ei siten tuo mitään lisäarvoa siihen, mitä oikeusvaikutteisella yleiskaavalla voidaan tehdä jonkin maisema-alueen vaalimiseksi. Vantaalla maiseman vaalimiseksi tarpeelliset määräykset on siten perusteltua antaa yleiskaavassa.

Valtioneuvoston periaatepäätökseen sisältyviä valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita ei luonnon-

suojelulain voimaantullessa päädytty suoraan pitämään luonnonsuojelulain tarkoittamina maisema-alueina, joten Vantaanjokilaakson maisema-alueeseen ei ilman erillistä päätöstä sovelleta luonnonsuojelulain säännöksiä.

Maa-aineslaki

Maa-ainesten ottamisen rajoituksista säädetään maa-aineslain 3 §:ssä. Maa-aineksia ei saa ottaa niin, että siitä aiheutuu kauniin maisemakuvan turmeltumista tai luonnon merkittävien kauneusarvojen tai erikoisten luonnonesiintymien tuhoutumista. Alueella, jolla on voimassa asemakaava tai oikeusvaikutteinen yleiskaava, on sen lisäksi katsottava, ettei ottaminen vaikeuta alueen käyttämistä kaavassa varattuun tarkoitukseen eikä turmele kaupunkitai maisemakuvaa. Maa-aineslaki toimii siten kaavan ohella kulttuurimaiseman vaalimisen välineenä.

Maa- ja metsätalousministeriön asetukset

Maa- ja metsätalousministeriö on sisällyttänyt maatalouden ympäristötukien ehtoihin maiseman vaalimisen ja luonut siten käytännön keinoja maisemanhoidon edistämiseen.

Perustuen saamiseksi viljelymaisema on säilytettävä avoimena sekä asuin- ja tuotantorakennusten ympäristöt siisteinä ja hoidettuina. Koneet ja työvälineet on säilytettävä asianmukaisesti. Viljelemättömiä peltoalueita on hoidettava esimerkiksi niittämällä. Maisemallisesti arvokkaita peltoja ei saa metsittää. Tilalla olemassa olevia maatalousympäristöjen luonnon monimuotoisuuskohteita on ylläpidettävä. Tällaisia monimuotoisuuskohteita ovat muun muassa monipuoliset pellon ja metsän reunavyöhykkeet, pelloilla sijaitsevat puu- ja pensasryhmät, kivisaarekkeet ja yksittäispuut, puukujanteet, lähteet, purot ja kosteikot. Tällaisia kohteita ei saa vaarantaa torjunta-aineiden tai lannoitteiden käytöllä tai paljaaksi hakkuulla (Maa- ja metsätalousministeriön asetus ympäristötuen perus- ja lisätoimenpiteistä annetun maa- ja metsätalousministeriön asetuksen muuttamisesta, 13 §).

Erityistuen sopimusalue voi olla peltoa tai peltoalueisiin välittömästi liittyvää muuta aluetta. Lisäksi viljely- ja karjatalouskäytön ulkopuolelle jääneet alueet voidaan hyväksyä sopimukseen, jos niillä on nähtävissä merkkejä aiemmasta laidunnuksesta tai muusta maatalouskäytöstä. Peltoon välittömästi liittyvät metsän reunavyöhykkeet ja niiden kunnostus ja hoito voidaan sisällyttää sopimukseen. Toimenpiteisiin voivat kuulua esimerkiksi puuston ja pensaiden harventaminen tai poistaminen maiseman avaamiseksi, pienimuotoisten kosteikkojen perustaminen ja hoitaminen, yksittäispuiden hoitaminen, puukujan teiden perustaminen ja uusiminen, maisemavaurioiden korjaaminen, pellon ja metsän reunavyöhykkeen hoitaminen, maisemakasvien viljely, perinteisen maatalouden rakennelman kunnostaminen tai pienimuotoiset istutukset. Tapauskohtaisesti hoitotoimiin voi kuulua myös laiduntaminen muiden toteutettavien toimenpiteiden lisäksi. Toimenpiteiden on perustuttava paikallisiin luonnon edellytyksiin ja toteutuksessa on kiinnitettävä huomiota alueellisiin erityispiirteisiin, maisemaan ja kulttuuriperinteeseen. Rakennelmia kunnostettaessa on säilytettävä paikalliset tyyppiratkaisut. Rakennelmat on kunnostettava mahdollisimman paljon alkuperäisiä materiaaleja ja työtapoja käyttäen (Maa- ja metsätalousministeriön asetus maatalouden ympäristötuen erityistuista 23 §).

Rakennussuojelulaki

Kansallisen kulttuuriperinnön säilyttämiseksi suojellaan kulttuurikehitykseen tai historiaan liittyviä rakennuksia, rakennusryhmiä ja rakennettuja alueita siten kuin tässä laissa säädetään (RSL 1 §). Tässä laissa tarkoitetun suojelun kohteita ovat sellaiset rakennukset, rakennusryhmät ja rakennetut alueet, joilla on kulttuurihistoriallista merkitystä rakennushistorian, rakennustaiteen, rakennustekniikan, erityisten ympäristöarvojen, rakennuksen käytön tai siihen liittyvien tapahtumien taikka rakennuksen ainutlaatuisuuden tai tyyppillisyyden kannalta. Rakennukseen luetaan kuuluvaksi sen kiinteä sisustus. Tämän lain mukainen suojelu voi koskea myös rakennuksen osaa ja rakennuksen kiinteää sisustusta sekä siltaa, kaivoa tai muuta sellaista

rakennelmaa samoin kuin rakennukseen liittyvää puistoa taikka muuta vastaavaa rakentamalla tai istuttamalla muodostettua aluetta (2 §).

Rakennussuojelusta asemakaava-alueella sekä alueella, jolla on voimassa rakennuskielto asemakaavan laatimista varten, säädetään maankäyttö- ja rakennuslaissa. Rakennussuojelulain mukaiseen menettelyyn voidaan ryhtyä myös asemakaava-alueella, mutta rakennus voidaan määrätä suojeltavaksi vain, milloin suojelu ei ole mahdollista maankäyttö- ja rakennuslain nojalla, milloin rakennuksen säilymistä ei voida riittävästi turvata maankäyttö- ja rakennuslain säännösten nojalla tai milloin rakennuksella on huomattavaa valtakunnallista merkitystä taikka milloin siihen muutoin on erityisiä syitä (3 §).

Käytännössä rakennussuojelulakia on sovellettu varsin harvoin. Vantaalla rakennussuojelulailla ei ole suojeltu yhtään kohdetta, mutta siihen verrattavalla valtion asetuksella on suojeltu Königstedtin kartano ja Jokiniemen valtionalue. Hakemuksia on ollut vireillä useita, mutta kohteet eivät ole täyttäneen lain vaatimuksia. Backaksen kartanon suojeluprosessi on kesken ja odottaa alueen asemakaavoitusta.

Muinaismuistolaki

Kiinteät muinaisjäännökset ovat rauhoitettuja muistoina Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta. Ilman muinaismuistolain nojalla annettua lupaa on kiinteän muinaisjäännöksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen kielletty (MML 1 §).

Muinaismuistolaki suojaa muinaisjäännöksiä maankäyttö- ja rakennuslain mukaisista kaavoista riippumatta. Kaavan toteutumisen turvaamiseksi on kaavaa laadittaessa siten oltava riittävästi selvillä muinaisjäännösten sijainnista ja niistä aiheutuvista rajoituksista. Koska yleiskaava ei yksityiskohtaisesti määrittele rakentamispaiikkoja, jää muinaismuistojen huomioon ottaminen maankäytön muutosalueilla asemakaavavaiheessa tarkemmin tutkittavaksi.

Laki ympäristövaikutusten arvioinnista

Lakia ympäristövaikutusten arvioinnista (YVA-laki) sovelletaan hankkeen ympäristövaikutusten arviointiin kansainvälisten sopimusten edellyttäessä arviointia tai jos hankkeesta saattaa aiheutua merkittäviä haitallisia ympäristövaikutuksia muun muassa maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön.⁴⁵

Maisemaa koskeva eurooppalainen yleissopimus (Landscape Convention)

Firenzessä 20.10.2000 tehty eurooppalainen maisemasopimus (Landscape Convention) tuli voimaan 1.3.2004. Suomi on allekirjoittanut sopimuksen ja sen ratifiointia valmistelee ympäristöministeriö. Maisemasopimus käsittelee sekä luonnonmaisemat että rakennetun ympäristön. Päämääränä on maisemansuojelun ja -hoidon ja maisemasuunnittelun sekä eurooppalaisen yhteistyön edistäminen. Sopimusosapuolet sitoutuvat mm. ottamaan huomioon lainsäädännössään maiseman olennaisena osana elinympäristöä, laatimaan maisemansuojeluun ja -hoitoon tähtäviä politiikkoja sekä sisällyttämään maisemanäkökohdat mm. alue- ja kaupunkisuunnittelu- ja muihin politiikkoihin, joilla on maisemaan vaikutusta.⁴⁶

Maatalouselinkeino Vantaalla

AJ

Vantaan kaupungille antaa ilmettä uudistuva ja elinvoimainen maatalouselinkeino, jolle löytyy pieniä vivahteita riippuen siitä mistä osasta kaupunkia on kysymys. Kaupungistuminen ja logistinen kehitys eivät ole täysin nielaisseet useiden vuosisatojen ajan viljeltyjä jokilaaksoja. Vantaajoen sivuhaaroineen voisikin kuvaannollisesti sanoa säilyttäneen maatalouselinkeinon mahdollisuudet 2000-luvulle. Tuotannollisen elinkeinotoiminnan rinnalle ovat nousseet ns. maaseudun aineettomat arvot, joita on alettu arvostaa. Kaupungin oma maatila, Katrineberg, on ollut edelläkävijä maisemallisen viljelyn saralla, mutta samanaikaisesti tuotannolliset tulostavoitteet ovat päätöksenteossa ratkaisevia.

Kulttuurimaiseman tuottamisella ei voi elää. Niinpä noin 3700 ha Vantaan rajojen sisällä (ja 450 ha peltoa 11 eri kunnassa) on noin 80 tilan, sitoumuksilla kytketty Euroopan Unionin alati muuttuvan maatalouspolitiikan tukijärjestelmiin. Pääosa tiloista on kasvinviljelytiloja, joiden ruis-, vehnä-, ohra- ja rypsieltojen vuodenaikojen mukaiset väri vaihtelut kertovat omaa tarinaansa luonnon vuotuisesta kierrosta. Kotieläinten, varsinkin hevosten, näkyminen vantaalaisessa maisemassa ei ole harvinaisuus. Kesantovelvoitteen ja kotieläinten tarvitseman laidun- ja rehuntuotantoalan ansiosta vuosittain noin 500-600 hehtaaria peltoalasta viheriöi varhaisesta keväästä aina myöhäissyksyyn. Tämän ominaispiirteen voi parhaiten havaita Sotungin kumpuilevassa maaseutumaisessa kylässä. Lisäksi maisemasta erottuvat suuret ja pienet kasvihuoneyritykset, joille sijainti pääkaupunkiseudulla on markkinointivaltti.

Tilojen lukumäärä on 1990-luvun alusta vähentynyt, mutta tilan hallinnassa olevan pellon määrässä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Viljelynsä lopettaneet tilat ovat vuokranneet peltonsa jatkaville tiloille ja tilojen keskipinta-ala on noussut. Tämän rakennekehityksen myötä myös tilakohtaiselle kannattavuudelle on muodostunut paremmat edellytykset. Vähitellen on myös otettu uudelleen viljelyyn niitä pelloja, jotka olivat jonkin aikaa viljelemättä erilaisten

Vantaalaista viljelymaisemaa.

muutospaineiden vuoksi. Metsittyneitä vanhoja pelloja on myös vähäisessä määrin raivattu jälleen pelloksi jokilaakson maisematilan avaamiseksi.

Maatilojen teknologinen kehitys näkyy uutena elementtinä maisemassa. Viljelijä on yhä useammin traktorin tai puimurin sisällä istuva persoonaton henkilö, josta muodostuu kuva maisemaan piirtyneiden työn jälkien ja sadon kehittymisen myötä. Koneistaminen on myös edistänyt investointeja salaajituksiin. Salaajittamattomuus on useimmiten seuraus siitä, että pelto ei ole omistuksessa vaan lyhytaikaisella vuokrasopimuksella viljelijän hallinnassa.

Vuokrapeltojen kasvukuntoa parantava peruskunnostus, kalkitseminen, on myös vähäistä.

Uudella tekniikalla yhden viljelijän on mahdollista hoitaa yhä suurempi tilakokonaisuus. Maataloustyöntekijöiden palkkaus, edes tuotannollisten työhuippujen ajaksi, on viimeisten vuosikymmenten aikana vähentynyt. Samanaikaisesti viljelijäväestön uupumus on tutkimusten mukaan lisääntynyt. Paperitöiden määrä tilan hoidossa on EU:n myötä moninkertaistunut. Lomakkeiden täytön osaaminen ja tukien optimointi ovat tärkeitä työvaiheita. Tukien osuus useilla tiloilla on lähes puolet bruttotuloista

ja niiden ehtojen täyttymistä valvotaan erilaisin valvontakäyntein.

Sukupolvenvaihdokset ovat aina pelottava vaihe maiseman kannalta tarkasteltuna. Sukupolvenvaihdosten yhteydessä maatilatasolla tehdään saman tyyppistä pohdintaa, jota Vantaan kaupunki tekee maankäytön suunnittelussaan. Toteutusvaihtoehtoja pohdittaessa nousee varsin usein esille kysymys, onko mielekästä ja taloudellisesti järkevää jatkaa maatalouselinkeinoa. Kannustimet ovat vähissä tuotantopanoksia tulokseen verrattaessa. Jatkamisen pohjalla on usein se, että maatalous on elinkeinona suhteellisen jäykkäliikkeinen, tuotannon aloittaminen ja tuotantosuunnan muuttaminen on hidasta. Tehdyt investoinnit pyritään käyttämään loppuun. Lisäksi tilan vuosisatoja jatkunut viljelijäperinne velvoittaa yhä uusia sukupolvia jatkamaan. Seuraavien kymmenen vuoden aikana tulisi jatkaja löytyä noin 20-25 tilalle. Tilakoon kasvu ja tehdyt investoinnit viittaavat uskoon elinkeinon mahdollisuuksista urbaanissa ympäristössä.

Elinkeinona maatalous ei ole kovin suhdanneherkkä, mutta elinkeinon säätelyn ja tukien vuoksi se on politiikkaherkkä. Kunnalliset maan käytön suunnitelmat ovat myös luomassa epävarmuutta pitkäjänteisen, paljon pääomia vaativan elinkeinon rakennekehitykselle. Monipuoliset sivuelinkeinojen mahdollisuudet auttavat tilanpidonjatkajia. Ne antavat uskallusta ja taustatukea suurilla taloudellisilla ratkaisuja maatilalla tehtäessä. Vantaan kulttuurimaiseman säilymisen kannalta tarkasteltuna, jatkajan löytyminen maataloilta on merkittävä tekijä. Toistaiseksi kaupunkisuunnittelun ja maatalakohtaisen suunnittelun yhteistyömahdollisuuksia ei ole kokeiltu, mutta kumpikin hyötyy periaatteella ja toinen toistensa tavoitteet ymmärtämällä, saattaisi löytyä aivan uudenlaista synergiaa ja taloudellisesti kannattavia ratkaisuja.

Viitteet:

- 1 Rautamäki 1983 s. 8
- 2 Rautamäki 1983 s. 8
- 3 Heikkilä 2000 s. 55
- 4 Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta
- 5 Kulttuuriympäristö ympäristövaikutusten arvioinnissa 2002 s. 19
- 6 Uudenmaan maakuntakaava 2004 s. 50
- 7 Maisemanhoito 1993 s. 10
- 8 Heikkilä 2000 s. 15
- 9 Maisemanhoito 1993 s. 10
- 10 Maisemanhoito 1993 s. 10
- 11 Maisemanhoito 1993 s. 10
- 12 Ojanen 2001 s. 12
- 13 Maisemanhoito 1993 s. 164
- 14 Maisemanhoito 1993 s. 165
- 15 Maisemanhoito 1993 s. 165
- 16 Maisemanhoito, luonnon monimuotoisuus, perinnebiotoopit 2002 s. 16-17; Perinnemaisemat, maaseudun rikkaus 1997
- 17 Maisemanhoito, luonnon monimuotoisuus, perinnebiotoopit 2002 s. 17
- 18 Maisemanhoito, luonnon monimuotoisuus, perinnebiotoopit 2002 s. 17
- 19 tietoa saatavilla esimerkiksi maa- ja metsätalousministeriön tai museoviraston internetsivuilta: www.mmm.fi, www.museovirasto.fi
- 20 Melanko ja Elo 2000 s. 11-15
- 21 Lilius 2004
- 22 Forsius-Nummela 1997 s.64
- 23 Schou 2002 s. 17-18
- 24 Heikkilä 2000
- 25 Helenius 2003
- 26 Pellon estetiikka 2003
- 27 Korpela 1996 s. 61
- 28 Carlson 2003
- 29 Kulttuuriympäristö ympäristövaikutusten arvioinnissa 2002 s.40
- 30 Luostarinen 1997 s. 46-54
- 31 Luostarinen 1997 s. 46-54
- 32 Luostarinen 1997 s. 46-54
- 33 Kulttuuriperinnön kauneus, hyvyys ja totuus 2000 s. 15
- 34 Kulttuuriympäristö ympäristövaikutusten arvioinnissa 2002 s. 40
- 35 Vantaan kulttuurimaiseman ja rakennetun ympäristön suojeltavat ympäristökokonaisuudet 1991 s. 4
- 36 Maisemanhoito 1993; Rakennettu kulttuuriympäristö 1993 s. 13
- 37 Rakennettu kulttuuriympäristö 1993 s. 17-19
- 38 Rakennuskulttuuri Vantaalla 1981 s.3
- 39 Rakennettu kulttuuriympäristö 1993 s. 17-19
- 40 Rakennettu kulttuuriympäristö 1993 s. 19
- 41 Maisemanhoito 1993
- 42 Maisemanhoito 1993 s. 189-194
- 43 Maisemanhoito 1993
- 44 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, Valtioneuvosto 2000
- 45 www.ymparisto.fi/print.asp?contentid=43480&cclan=FI 18.6.2004 klo 9.00
- 46 www.ymparisto.fi/print.asp?contentid=8141&cclan=FI 18.6.2004 klo 9.30

Vantaalainen kulttuuriympäristö

Maisemarakenne

AM

Vantaa kuuluu etelärannikon maisemamaakuntaan¹, jota luonnehtivat laajat savitasangot ja pienet joet sekä huuhtoutuneet kallio-moreeniselänteet. Vantaan maisemarakenne koostuu erilaisista selänne- ja laaksotyypeistä, joista laajoina kokonaisuuksina hahmottuvat maisema-alueet. Vantaan maisemarakennetta on kuvannut Anne Mäkynen alunperin yleiskaavan 1992 pohjaksi².

Maisemarakenteen perusta on kallioperä. Vantaan korkeimmat kallioalueet ja jyrkimmät maiseman muodot muodostuvat syväkivilajeista ja kalliojaljastumia on erityisesti Sotungissa ja Länsisalmessa, Viinikkalassa ja läntisellä Vantaalla. Kallioiden murrenlinjat seuraavat usein kivilajien rajakohtia, selvimpänä esimerkkinä pitkä murrenlinja Bodomin graniitin reunassa Länsi-Vantaalla³.

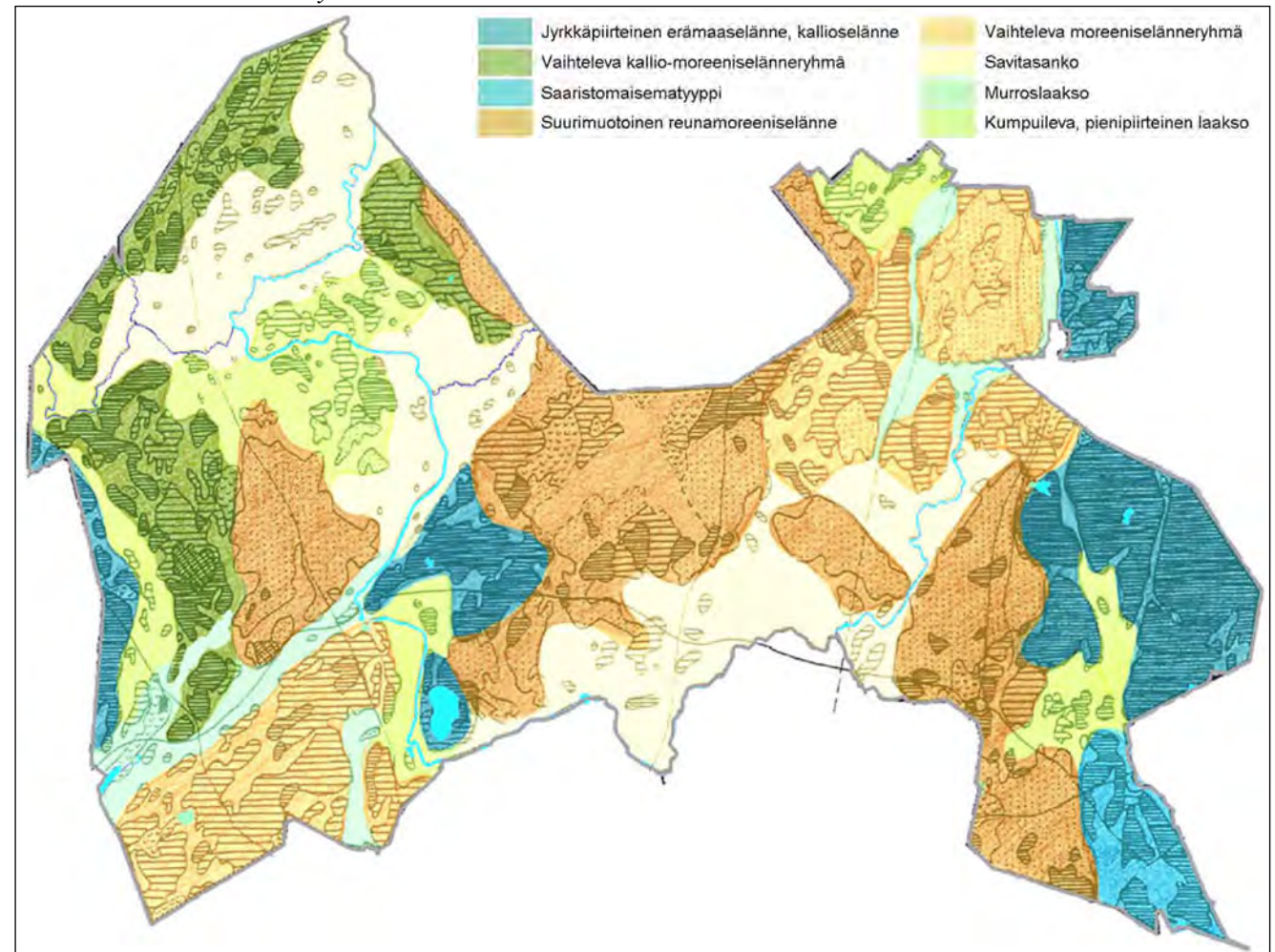
Kallioselänteitä peittää moreeni, joka kerrostuman paksuudesta riippuen luonnostaan kasvaa mänty- tai kuusivaltaista metsää. Hiekkaa ja soraa on laajoina alueina ainoastaan Hiekkaharjussa, joka on Vantaan ainoa harju, ja kahdessa reunamuodostumassa, Hakkilassa ja Ruskeasannassa. Silti reunustaa kapeina vöinä huuhtoutuneita selänteitä. Nämä kasvuolosuhteiltaan hyvät, luonnostaan lehtomaiset vyöhykkeet on ensimmäisinä otettu viljelykseen. Yhtenäiset, laajat savikot peittävät Vantaanjoen ja Keravanjoen laaksoja, mihin on vuosisatojen kuluessa raivattu vantaalainen viljelymaisema. Turvemaat ovat pääasiassa muodostuneet savipohjalle sekä selänteiden painanteisiin että laaksojen alavimpiin kohtiin.⁴

Jyrkkäpiirteiset kallioselänteet muodostavat laajoina ryhminä erämaaselänteitä, kuten Sotungissa. Läntisellä Vantaalla on topografialtaan vaihtelevia kallio-moreeniselänneryhmiä – erityisesti Petikossa tässä maisematyypissä on monimuotoista virkistymetsää. Länsisalmi edustaa Sipoon puolelle jatkuvaa saaristomaisematyyppiä, jossa meri on vasta äsken muuttunut maaksi.

Kallioperän ruhjeita seuraavat suuret reunamoreeniselänteet ja harjut on hyödynnetty teolliseen käyttöön – soranottoon, teollisuusrakentamiseen ja lentokentäksi – tai kaupunkirakentamiseen. Topografialtaan kohtuullisesti vaihtelevat moreeniselänneryhmät on pääosin jo otettu kaupunkirakentamiseen.

Vantaalainen viljelymaisema levittäytyy laajoille savitasangoille ja kapeisiin murrenlaaksoihin siellä, missä kaupunkirakentaminen ei ole sitä syrjäyttänyt. Monimuotoisinta maaseudun kulttuurimaisemaa on syntynyt kumpuileviin laaksoihin Seutulassa, Vantaanlaaksossa ja Sotungissa.

Vantaan maisemarakenne Mäkynsen mukaan.

Vantaan- ja Keravanjoet ovat tyypillisiä rannikkoalueen pieniä jokia ja vesipintaa on maisemassa vähän, mutta vesi ja veden äänen kasvillisuus luovat maisemaan merkittävää vaihtelua.

Muinaismaisema

AM

Kivikaudella, Suomensjärven kulttuurin aikaan (7000-4200 eKr.) meren pinta on ollut n. 35 m nykyistä korkeammalla ja Kampakeraamisen kulttuurin aikaan (4200-2000 eKr.) n. 22 m korkeammalla⁵. Vantaa on ollut sisäsaaristoa ja nykyiset jokilaaksot ovat olleet merenlah-
tia. Siitepölyanalyysien perusteella voidaan sanoa metsän koostumuksen muuttuneen suuresti. Ilmasto on ollut lämpimämpää ja jalojen lehtipuiden osuus puustosta on ollut n. 7%. Kuusi on kokonaan puuttunut lajistosta vielä 4000 vuotta sitten. Selänteet ovat kasvaneet mäntyä ja koivua. Laaksojen paljastuessa vähitellen merestä ne oletettavasti ovat kasvaneet luonnollisen sukkession mukaisesti pajuilla, lepillä ja koivuilla umpeen ja kliimaksvaiheessa metsä on ollut jalopuulehtoa. Jatkuva kulttuurivaikutus olisi saattanut pitää laaksoja avoimena koko sen maanpäällisen historian ajan. Vantaanjoki vaihtoi lasku-uomaa nykyiseen n. 2000 vuotta sitten⁶. Asuinpaikat ovat alun perin olleet saarten ja niemiä lämpimillä hiekka- ja hietapohjilla, jotka nyt ovat jokilaaksojen peltorinteillä ja -terasseilla⁷.

Muinaismaisema on jäänyt ilmastomuutoksen ja kaikkien myöhempien kulttuurikerrostumien taakse ja siitä kertovat enää maan alla olevat muinaisjäännökset. Epäsuorasti muinaisista asukkaista kertovat myös esihistoriallisena aikana ihmisen mukana tulleet muinaistulokas-
kasvit, arkeofyytit, joita kasvaa Vantaalla edelleen: nurmilaukka *Allium oleraceum*, mäkikaura *Avenula pubescens*, jänönsara *Carex ovalis*, hakarasara *C. spicata*, heinäratamo *Plantago lanceolata*, kylänurmikka *Poa annua*, litteänurmikka *P. compressa*, rautanokkonen *Urtica urens*, tummatulikukka *Verbascum nigrum* ja ukontulikukka *V. thapsus*. Heinäratamo, nurmikot ja rautanokkonen saapuivat jo metsästäjien ja kalastajien mukana, ennen viljelystä, muut viimeistään rautakaudella.⁸

Tummatulikukka (Verbascum nigrum) muistuttaa esihistoriallisen ajan kulttuurista (SR 2004).

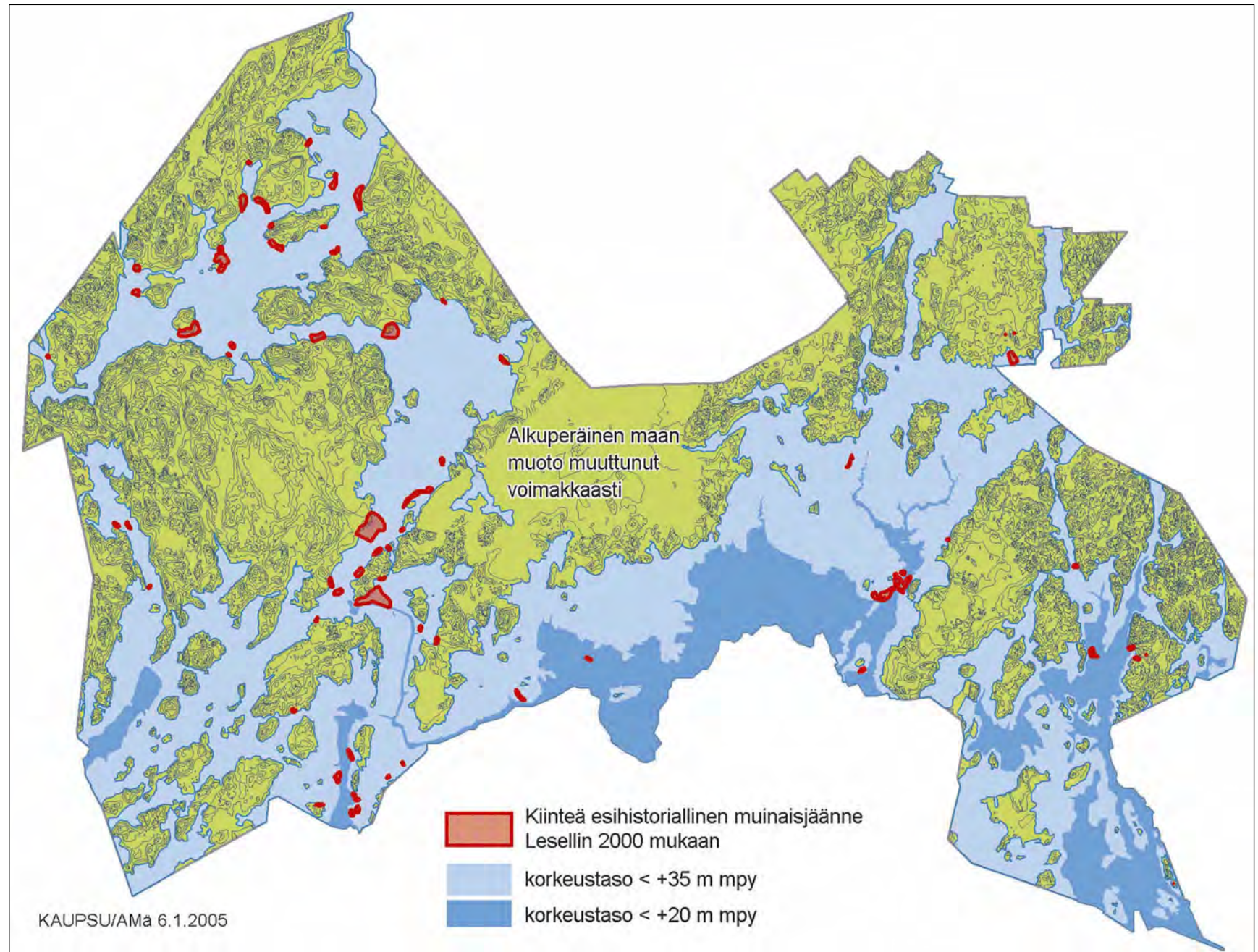
Esihistoriallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset

Vantaalla on runsaasti kiinteitä esihistoriallisia muinaisjäännöksiä. Kiinteät muinaisjäännökset ovat kulttuuriympäristön vanhimpina osina muinaismuistolain nojalla automaattisesti rauhoitettuja ja asianmukaiset tiedot lain alaisista suojelukohteista ovat tarpeen kaikessa maankäytön suunnittelussa. Kiinteät muinaismuistot tulee ottaa huomioon osana ympäristövaikutusten arviointia kaikilla kaavatasoilla. Kaikenlaisten rakennustöiden yhteydessä on varauduttava tarvittaessa arkeologisten kaivausten tekemiseen.

Vuosina 1975-81 laadittiin Vantaan kaupungin ja Museoviraston yhteistyönä luettelo Vantaan kaupungin alueella olevista muinaisjäännöksistä. Luettelo tehtiin ennen kaikkea kaavoituksen tarpeisiin ja siihen koottiin kaikki silloin tiedossa olleet kohteet¹⁰. Uusi arkeologinen perusinventointi tehtiin vuonna 2000, jolloin tarkastettiin tunnetut kohteet ja löydettiin myös uusia¹¹. Samalla luotiin muinaisjäännösten paikkatietokanta Vantaan kaupungin tietoverkkoon (MicroStation ja MapInfo -muodoissa), joten tieto on helposti kaikkien kaavoittajien ja muiden suunnittelijoiden saatavilla ja sitä voidaan myös pitää jatkuvasti ajan tasalla.

Suurin osa Vantaan kiinteistä muinaisjäännöksistä on kivikautisia asuinpaikkoja. Vanhimmat asuinpaikat edustavat Suomensjärven kulttuuria (n. 7000-4200 eKr.). Kampakeraamisen kauden (n. 4200-2000 eKr.) kohteita on sekä varhaiselta, tyypilliseltä että myöhäiseltä kaudelta. Nuorakeraamisen kauden (n. 2500-2000 eKr.) asuinpaikat ovat kivikauden nuorimpia. Myös varhaismetallikaudelta on löydetty asuinpaikkoja sekä hautaröykkiöitä. Kaikkiaan tunnettuja muinaisjäännöksiä on nyt 78, joista 15 on kokonaan (tutkittuina) tuhoutunut. Inventoinneista huolimatta uusia muinaisjäännöksiä voi edelleen löytyä Vantaan alueelta.¹²

Kiinteät esihistorialliset
muinaisjännökset⁹
sekä korkeuskäyrät
+35 m mpy ja
+20m mpy.
Kohdeluettelo liitteessä 2.

Maaseudun kulttuurimaisema

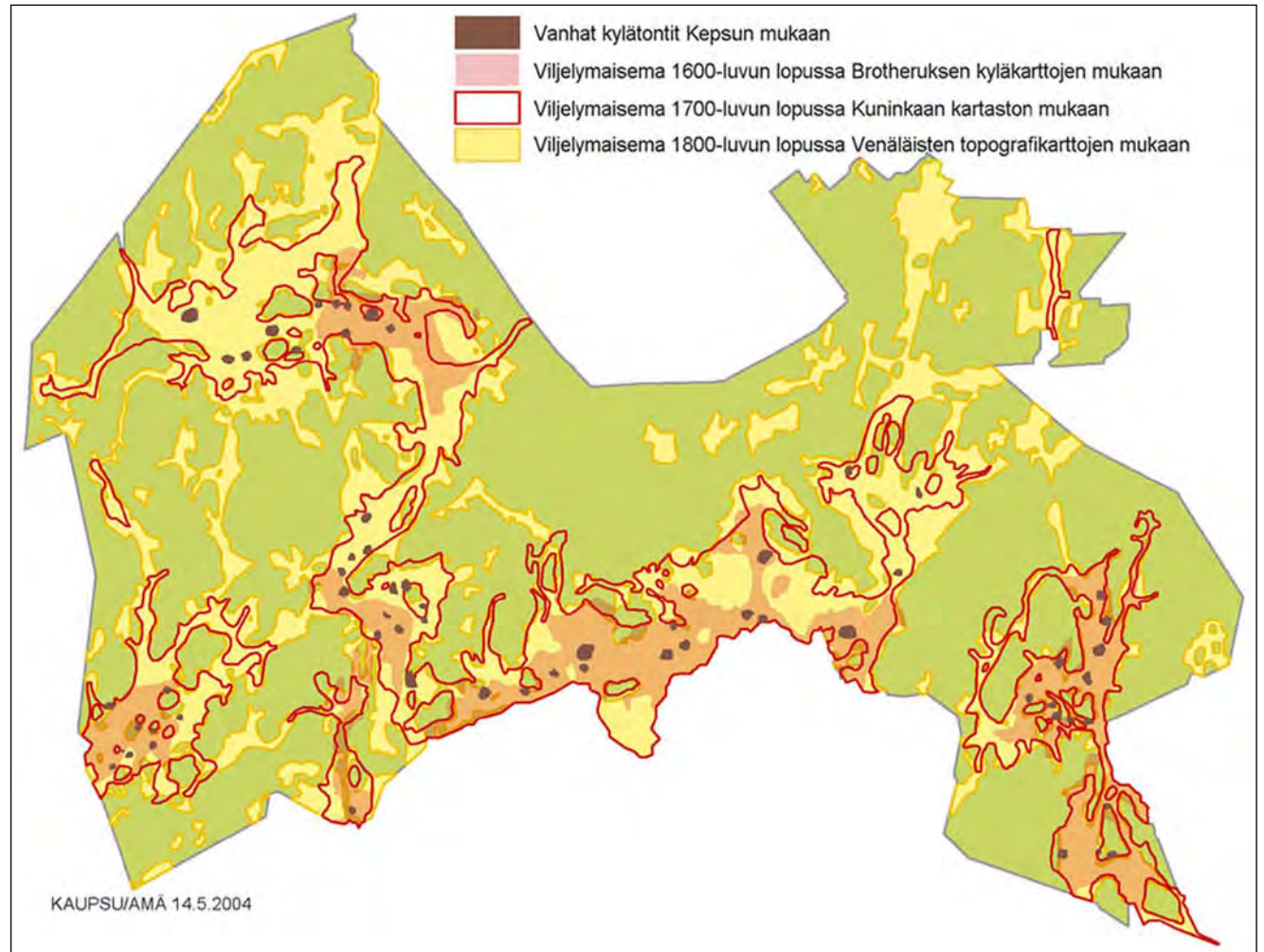
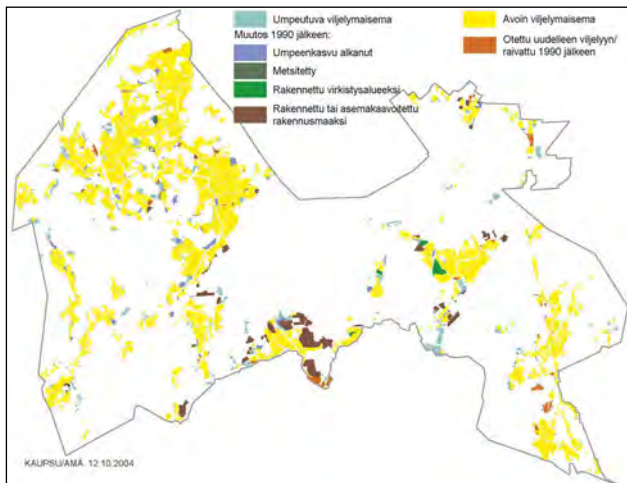
Viljelymaiseman kehitys Vantaalla

AM

Maaseudun kulttuurimaisema alkoi muodostua karjanhoidon ja maanviljelyn myötä. Vantaan alueella merkkejä varhaisimmista muinaispelloista ei ole tiedossa. Vanhin kerrostuma maaseudun kulttuurimaisemassa ovat keskiaikaiset ja 1500-luvun kylätontit, joiden lähialueet ovat siis olleet viljelyssä ainakin niistä ajoista lähtien. Keskiaikaisen, avoimen kulttuurimaiseman rajaa ei enää voi mistään todentaa.

Viljelymaiseman historiaa 1600-luvulta alkaen on kuvattu yleiskaavan 1992 pohjaksi tehdyssä selvityksessä¹³. 1600-luvulta on jo säilynyt karttoja, joista voidaan hahmottaa silloisen viljelymaiseman laajuutta. Tiedot eivät kuitenkaan ole kattavia, eikä tässä yhteydessä ole ollut mahdollista selvittää, olisiko vielä muita karttalähteitä olemassa. 1700-luvun lopun avoimen maiseman laajuus on tiedossa Kuninkaankartaston perusteella ja 1800-luvun lopun tilanne näkyy yksityiskohtaisista venäläisistä topografikartoista.

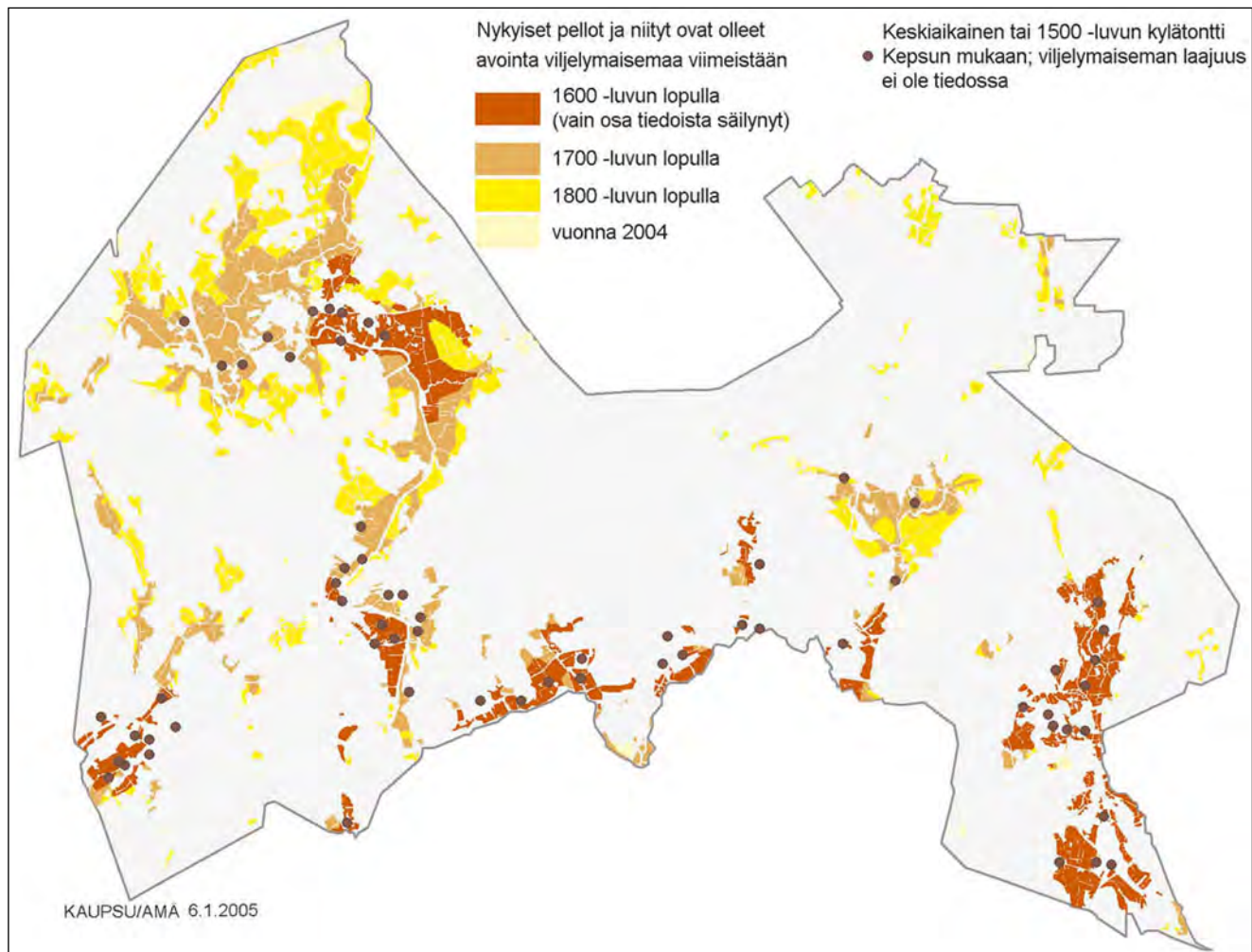
Viljelymaisemassa tapahtuneet muutokset 1990-2004.

Maaseudun kulttuurimaiseman laajeneminen. Keskiaikaisia kyliä ympäröineen avoimen maiseman laajuutta ei tiedetä. 1600-luvun tiedot ovat puutteellisia, mutta säilyneistä tiedoista näkyy, että monin paikoin kaikki viljelykelpoinen maa oli käytössä jo tuolloin.

Viljelyyn ja niityiksi raivattu ala kasvoi 1900-luvun alkuun asti. 1900-luvun alkupuolella niityt alkoivat vähentyä: osa otettiin viljelykäyttöön ja osa metsittyi. Peltoa on sittemmin toisaalta käytetty kiihtyvällä tahdilla rakennusmaaksi ja maatalouden koneistumisen myötä vaikeasti viljeltäviksi muuttuneita aloja hylätty, mutta toisaalta uudisraivausta on tehty vielä 1900-luvun lopullakin. Maaseudun vanhaa rakennuskantaa on säilynyt Vantaalla 1700-luvulta lähtien.

Viimeisen viidentoista vuoden aikana peltoalassa on tapahtunut suuria muutoksia vain Pakkalassa ja Tammistossa, missä uudet korttelit rakentuvat pellolle. Peltoja on jäänyt viljelystä eri puolilla Vantaata, mutta välillä viljelemättä jääneitä lohkoja on myös otettu uudelleen viljelyyn ja jopa aivan uutta peltoa on raivattu Riipilässä. Peltoa on myös muutettu virkistysalueeksi – laajimmin Hiekkaharjun golfkentän rakentamisella.

Peltotietokanta

Tämän kulttuurimaisemaselvityksen yhteydessä on luotu Vantaan kaupungin alueelta MapInfo –muotoinen peltotietokanta (Anne Mäkynen), jolla voidaan kuvata maaseudun kulttuurimaisemaa. Tietokanta on tehty tarkistamalla SeutuCD01:n maastotietokannan peltoelementti ortoilmakuvien 2002 ja 2004 avulla. Ilmakuvilta tulkittua tietoa on verrattu viljelytietoihin (Anja Juhola), jotta jako viljelyssä olevien lohkojen ja viljelystä poistuneiden lohkojen välillä olisi mahdollisimman oikea. Peltotiet ja valtaojat on eritelty peltolohkoista mutta sarkaojia ei ole eritelty. Peltotietokantaan on sisällytetty vielä viljelyssä olevat lohkot, jotka asemakaavassa ovat virkistysaluetta mutta ei korttelimaaksi asemakaavoitettuja lohkoja. Tietokanta ei perustu kiinteistöjakoon, eikä se sisällä omistajatietoja.

Peltotietokannassa on neljä luokkaa: viljelyssä oleva pelto, monivuotinen nurmi tai laidun, viljelystä pois jäänyt pelto, joka jo alkaa pensoittua, sekä viljelypalsta-alue. Luokitus pellon ja nurmen välillä on suuntaa-antava, koska tilanne voi muuttua nopeasti. Jako näiden kahden luokan välillä on maiseman kannalta vähemmän tärkeä, koska pellot ja nurmet ovat hoidon piirissä ja avoin kulttuurimaisema siis säilyy. Tärkeämpää on raja näiden hoidettujen ja hoitamatta jätettyjen lohkojen välillä, koska hoidon loppuessa avoin maisema vähitellen umpeutuu. Pensoittuviin lohkoihin on ilmakuvalta yritetty tulkita sellaisia, jotka eivät vielä ole muuttuneet uudelleen metsäksi ts. avoin maisema olisi vielä säilytettävissä tai helposti palautettavissa. Tähän luokkaan kuuluu siten lohkoja ensimmäisistä hylkäämisen merkeistä pitkälle pensoittuneisiin. Metsälle istutetut lohkot eivät ole tietokannassa mukana, vaikka taimet olisivat vasta pieniä. Peltolohkoista, jotka vielä ovat sarkaojissa, on lisäksi erillinen tietokanta.

Peltojen historialliset kerrostumat on tehty vertaamalla peltotietokannan kaikkia neljää luokkaa historiallisiin karttoihin. Historiakerrostumissa ”avoimena viljelymaisemana” näkyvät siis myös nyt pensoittumassa olevat lohkot. Tietokannassa ei ole ollut mahdollista eritellä, mitkä lohkot missäkin historian vaiheessa ovat olleet viljeltyä peltoa ja mitkä niittyä.

Nykyisten peltojen ja niittyjen tunnetut ajalliset kerrostumat. Länsisalmen ja Sotungin viljelymaisema on ollut nykyisessä laajuudessaan jo varhain. Sen sijaan Seutulan peltoaukea on laajentunut aivan viime päiviin asti.

Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäänteet

AM

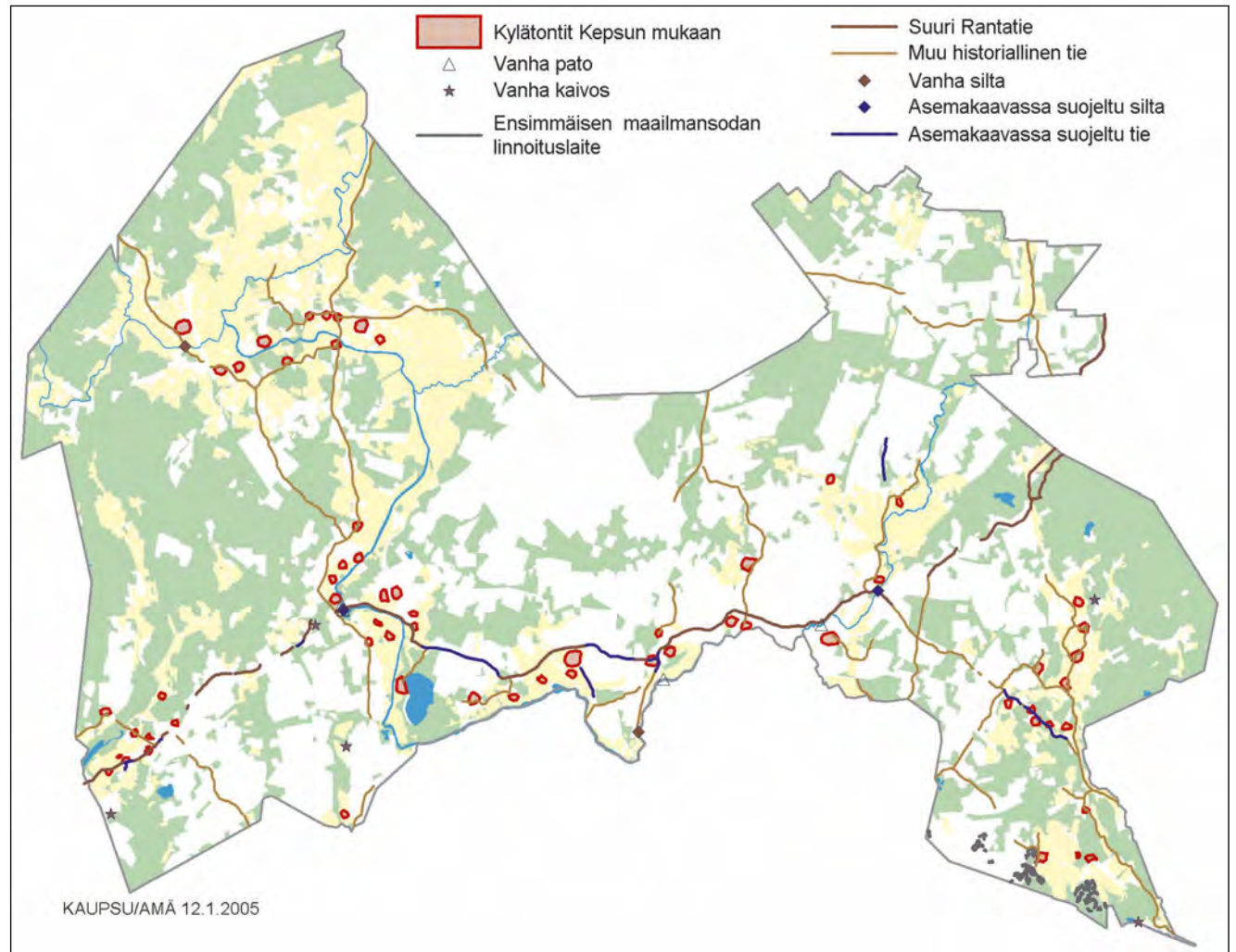
Historiallisen ajan muinaisjäännökset voidaan jakaa seuraaviin ryhmiin:

- Vanhojen kaupunkien kulttuurikerrokset (ennen 1700-lukua perustetut kaupungit)
- Maaseudun asutushistorialliset muinaisjäännökset, esim. autioituneet kylätontit ja kartanonpaikat
- Elinkeinohistorialliset muinaisjäännökset, esim. myllynpaikat, tervahaudat ja raudansulatusuunit
- Teollisuushistorialliset muinaisjäännökset, esim. masuunit, kaivokset ja kalkinpolttouunit.
- Maa- ja vesiliikenteeseen ja merenkulkuun liittyvät muinaisjäännökset, esim. tienpohjat, välimatkapylväät, kanavat ja kummelit
- Kirkolliset muinaisjäännökset esim. kirkonpaikat ja hylätty hautausmaat
- Linnat, linnoitukset ja muut sotahistorialliset muinaisjäännökset, esim. keskiaikaiset kivi- ja pikkulinnat, linnoitukset ja ensimmäisen maailmansodan linnoituslaitteet
- Muut historiallisen ajan muinaisjäännökset, esim. jatulintarhat, ryssänuunit, kivi- ja kalliohakkaukset, tarinapaikat. (Museovirasto)

Tässä kappaleessa käsitellään myös näihin aihepiireihin liittyvät uudemmat rakenteet, joita ei voida lukea varsinaisiksi kiinteiksi muinaisjäänteiksi.

Kylätontit

Keskiaikaiset ja 1500/1600-luvun kyläpaikat ovat merkittävin historiallisen ajan muinaisjäännösryhmä Vantaalla. Niiden tarkkaa sijaintia tai säilyneisyyttä ei ole kuitenkaan systemaattisesti selvitetty. Pääkaupunkiseudun suurista rakentamispaineista johtuen suuri osa alueen historiallisista asuinpaikoista on jo tuhoutunut uusien asuinalueiden, liikenneyhteyksien jne. rakentamisen yhteydessä. Osa kylätonteista on puolestaan säilynyt edelleen vanhan perinteen mukaisesti rakennettuina, idyllisinä maalaismaisina kylämäkinä. Pieni osa kylätonteista on autioitunut kokonaan vuosisatojen saatossa ollen edelleenkin rakentamattomina. Tällaiset kylätontit sijaitsivat

Suuri Rantatie ja muut historiallisen ajan kiinteät muinaisjäänteet. Asemakaavoissa on suojeltu osia Suuresta Rantatiestä ja kaksi siihen kuuluvaa siltaa sekä muita vanhoja teitä.

oletettavasti pääasiassa ulkoilu- ja puistoalueilla mm. Vantaanjoen varressa.

Autioituneet historiallisen ajan asuinpaikat ovat muinaismuistolain (295/63) automaattisesti rauhoittamia kiinteitä muinaisjäännöksiä. Ne erottuvat maastossa usein poikkeava-

van kasvillisuutensa ja joidenkin maan pinnalle näkyvien rakenteiden ansioista, mutta tutkimuksellisesti merkittävin osa kohteesta sijaitsee kuitenkin maan sisällä ns. kulttuurikerroksena. Kulttuurikerros käsittää rakennusten jäännökset, ihmistoiminnan myötä muodostuneet maakerrokset sekä esinelöydöt.

Autioituneen kylätontin kaivaukset Gubbäckassa, Länsimäessä (SV syyskuu 2003).

Vantaankosken harmaakiviharkkopato (AM 1982).

Sillbölen kaivoskuiluja Kaivokselassa (LM 11.3.2005).

FT Saulo Kepsu on tehnyt historiallisiin karttoihin ja paikannimistöön perustuvan selvityksen, jossa Vantaan kylätontit on alustavasti paikannettu. Kylätontteja on selvityksen mukaan Vantaalla reilut 60. Paikkoja ei kuitenkaan ole tarkastettu arkeologisesti maastossa, minkä vuoksi Kepsun selvitystä ei voida pitää varsinaisena muinaisjäännösinventointina. Selvitys antaa kuitenkin erittäin hyvän lähtökohdan tällaisen inventoinnin toteuttamiselle¹⁴. Museovirasto teki Vantaalla vuonna 2003 pelastuskaivauksia Länsimäen Gubbäckassa kylätontilla, joka on autioitunut jo 1500-luvulla. Kaivaukset johtuivat Vuosaaren sataman maaliikenneyhteyksien rakentamisesta. Viljelyn myötä saapui lukuisia kasveja, jotka vakiintuivat vantaalaiseenkin kulttuurimaisemaan ja kertovat siten edelleen viljelykulttuurin historiaa sen alusta asti.

Padot

Vantaan alueen teollisuushistoriaan liittyviä patoja on säilynyt Vantaankoskella, Kirkonkylässä ja Tikkurilassa. Vantaankosken pohjoisempi harmaakiviharkkopato on peräisin 1830-50 -luvulta. Patoa on tosin myöhemmin

korjailtu ja korotettu. Se on Museoviraston mukaan luetava historiallisen ajan kiinteäksi muinaisjäänteeksi ja se on asemakaavassa merkitty suojelukohteeksi. Vantaankosken eteläisemmästä padosta on vielä nähtävissä merkkejä nykyisen Kuninkaantien sillan alapuolella. On epävarmaa, onko kyseessä 1860-luvun vai 1890-luvun pato.¹⁵

Kirkonkylänkosken pato on mahdollisesti rakennettu 1840-luvulla. Tikkurilankosken pato on rakennettu 1912 laaditun suunnitelman mukaan puretun vanhan padon tilalle¹⁶.

Kaivokset

Vantaan alueella on vuosisatojen kuluessa ollut kaivostointia Hämeenkylässä, Silvolassa ja Sotungissa. Hämeenkylässä on 1780-luvulla ja uudelleen 1830-50-luvulla kaivettu rautamalmia¹⁷. Myllymäessä on mahdollisesti 1800-luvun puolivälissä tehtyihin malminetsintöihin liittyviä kaivantoja¹⁸. Kaivannot ovat vielä nähtävissä ja suuremmat on ympäröity aidalla. Linnaisten asuntoalueella oleva isompi kaivanto on asemakaava-alueella ja merkitty suojeltavaksi.

Sillbölen rautamalmiesiintymä löydettiin 1744 ja kaivostointia alueella oli useassa eri jaksossa 1866 asti¹⁹. Kaivoskuilut sijaitsevat Kaivokselan asuntoalueen reunassa ja ne on aidattu. Asemakaavassa kaivokset on merkitty erityisalueeksi – osa sivukivikasasta jää Gruvan tilakeskuksen alueelle.

Sotungin kalkkilouhos ja kalkinpolttouuni mainitaan ensi kerran 1882. Mahdollisesti tämä louhos oli käytössä jo 1840-luvulla²⁰. Porvarinlahden kalkkilouhosta on käytetty Viaporin rakentamisen aikana 1740-luvulla²¹.

Suuri Rantatie eli Kuninkaantie

Eteläisen Suomen ensimmäinen itä-länsisuuntainen valtaväylä oli Turun – Viipurin maantie eli Suuri Rantatie tai Kuninkaantie. Se on kehittynyt 1300 –luvulla Turun ja Viipurin hallinnollisten ja sotilaallisten yhteyksien tarpeeseen. Tien merkitys on ollut tälläkin seudulla suuri, sillä sen varrella olivat käräjäpaikat ja nimismiestalot ja se kulki suurimpien kylien kautta: Espoon Bembölestä Kvarnbackan koskelle, siitä Vantaanjoen yli Helsingin pitäjän kirkolle ja edelleen Tikkurilan Hertaksen ja Hakkilan Haxbölen kestkievareiden kautta Sipoon kirkolle. Vielä nytkin Suuri Rantatie on Vantaalla monia, erilaisia kulttuurihistoriallisia fragmentteja yhteen kokoava teema.

Tapio Salminen on tehnyt inventoinnin Suuresta Rantatiestä. Tien linjaus on Vantaan alueella säilynyt melko hyvin niiltä osin kuin tie ei ole kadonnut kokonaan rakentamisen alle, koska Helsingin kasvu jätti Bembölestä Helsingin Pitäjän kirkonkylän kautta Hakkilaan kulkevan tien sivutiekse jo 1500-luvun lopulta. Tietä ei siten juurikaan oiotu, vaan 1962-65 rakennettiin kokonaan uusi Helsingin ohikulkutie eli Kehä III. Tie kulkee Vantaan alueella Espoon rajalta Hämeenkylässä Ainontietä, jossa se on ollut jokseenkin samalla paikalla viimeiset 700 vuotta²². Matkatien ja Isontammentien katkelmat sekä Ylästöntien linjaus ovat niinikään hyvin säilyneitä. Tien rakenteet on uusittu yleensä moneen kertaan ja se on asfaltoitu lähes kokonaan.²³

Paikoin Suuren Rantatien vanhoja rakenteita on säilynyt sellaisissa kohdin, missä tietä on oikaistu ja vanha linja on jäänyt sivuun. Säilyneet tierauniot ja muut rakenteet ovat merkittäviä historiallisen ajan muinaisjäänteitä, joita tulee maankäytön muutoksissa vaalia. Vantaankoskella Suuren Rantatien linjaus siirtyi uudelle (so. nykyiselle) sillalle, kun se valmistui 1876. Maastossa on vielä näkyvissä vanha tielinja kosken molemmin puolin. Kosken ympäristössä on säilynyt pätkiä muistakin vanhoista teistä²⁴. Viinikkalan kylän kohdalla joen rannassa kulkeva alempi tiepohja on mahdollisesti Suuren Rantatien raunio ja Viinikkalan kylän kautta kulkeva tie Suuren Rantatien rinnakkaislinjaus²⁵. Hakkilassa on säilynyt Keravanjoen ylittävä kivisilta, jonka

rakentaminen aloitettiin 1897 jonkin matkaa aiemman sillan yläpuolelle²⁶. Brudbrinkenillä on 1777-80 oikaisun vuoksi pois käytöstä jäänyt jakso²⁷. Vantaan alueella on lisäksi kaksi muihin teihin liittyvää, 1800-luvun lopun kivihoisilta: Luhtaanmäessä Luhtaanmäenjoen ylittävä yksiaukkoinen silta ja Siltamäessä Keravanjoen ylittävä kaksiaukkoinen silta.

Asemakaavassa on yhteensä yhdeksän eri jaksoa Suuresta Rantatiestä merkitty suojelukohteeksi: osa Ainontietä, osa Ainonkujaa, osa Monsaksenpolkua, osia Ylästöntiestä, Kyläraitti Kirkonkylässä, osa Kirkkotietä sekä Hakkilan kivisillan jakso ja lisäksi Vantaankosken silta. Kirkonkylän Kyläraittia on entistetty poistamalla uudempia tien rakennekerroksia ja tien taseus on siten saatu paremmaksi suhteessa tienvarren vanhoihin rakennuksiin.

Tammia Suuren Rantatien varressa Pakkalassa (AM 11.3.2005).

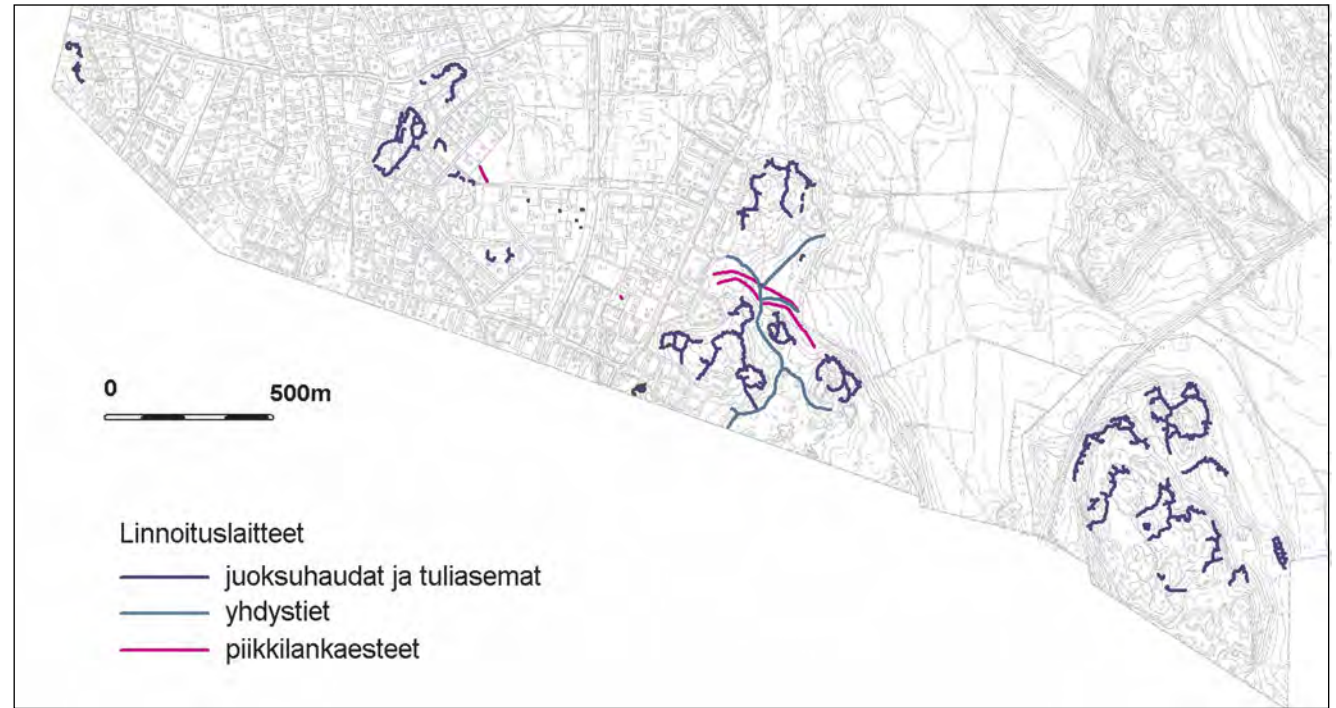
Ensimmäisen maailmansodan aikaiset linnoituslaitteet

Vantaalla on säilynyt ensimmäisen maailmansodan aikaisia, vuosina 1914-17 Helsingin suojaksi rakennetun puolustusjärjestelmän linnoituslaitteita Länsisalmen Mustavuorella sekä Länsimäessä ja Rajakylässä virkistysalueilla ja asutuksen lomassa. Museovirasto on julkaissut niistä suojeluluettelon 1980²⁸ ja ne ovat muinaismuistolain (295/63) automaattisesti rauhoittamia kiinteitä muinaisjäänneksiä. Länsimäen alueella on tehty uusi linnoitusten inventointi, missä vähäisetkin säilyneet fragmentit on paikallistettu²⁹.

Maaseudun vanha rakennuskulttuuri

Maaseudun kulttuurimaisemaan kuuluvaa vanhaa rakennuskantaa on inventoitu 1970-luvulta lähtien. Vantaalla on 1981 julkaistu inventointi Vantaan rakennus- ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaista kohteista³⁰. Siinä on kootuna kaikki siihenastinen tutkimustieto. Pääpaino on maaseudun kulttuurimaisemaan sisältyvissä kylissä ja niiden vanhassa, ennen 1939 rakennetussa, rakennuskannassa sekä kartanoissa, tilakeskuksissa, virkataloissa, kouluissa yms. Lisäksi käsitellään vanhoja teollisuusmiljöitä. Tiedot ovat täydentyneet kuluneiden runsaan 20 vuoden aikana, mutta uutta, kattavaa inventointia ei ole tehty. Inventoiduista kohteista on tehty paikkatietokanta Vantaan kaupunkisuunnittelussa 2003 (Sinikka Lähtenmäki) ja Vantaan kaupunginmuseossa sitä on täydennetty (Ulrika Köngäs) ja myös ylläpidetään (Sari Viertiö). Hanabölen kylästä on tehty erillinen inventointi³¹. Inventoiduista kohteista 168 edustaa vanhaa maaseudun kulttuurimaisemaa. Yhteen kohteeseen voi sisältyä useita rakennuksia.

Rakennusrekisterin tietojen (maaliskuu 2004) mukaan Vantaalla on 164 ennen vuotta 1900 rakennettua rakennusta. Näistä 91 on asuinrakennuksia, 49 talousrakennuksia ja loput muita rakennuksia, kuten kouluja, seurantaloloja tms. Vantaan vanhin rakennus on Pyhän Laurin kirkko 1400-luvun lopulta. 1500-1600-luvuilta ei ole säilynyt rakennuksia. Yhdeksän rakennusta on säilynyt 1700-

Helsingin 1. maailmansodan linnoituslaitteet Vantaalla kantakartan ja Lagerstedtin (2004) mukaan.

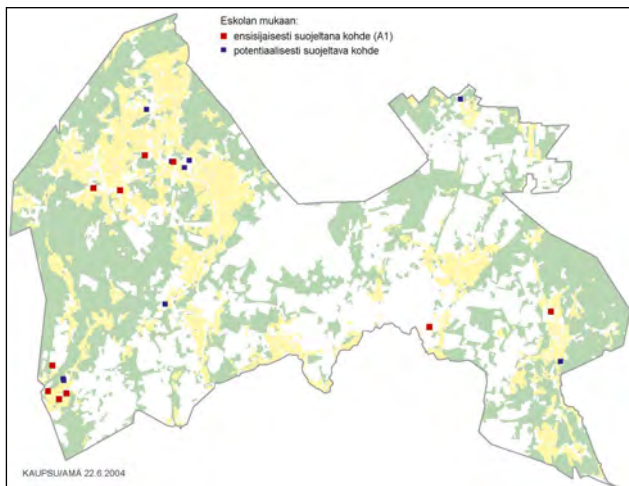
luvulta ja 154 rakennusta 1800-luvulta. Rakennus- tai kulttuurihistoriallisten kohteiden inventointiluetteloon sisältyy näistä vanhimmista rakennuksista 117. Vanhimmat rakennukset ovat melko hyvin tiedossa, vaikka kaikkia ei olisi yksityiskohtaisesti inventoitukaan. Yksittäisten rakennusten inventointeja voidaan tehdä tarvittaessa maankäytön mahdollisissa muutoksissa mutta nämä rakennukset sijaitsevat pääosin niillä alueilla, jotka säilyvät maaseutumaisina. Maankäytön muuttumista suurempi uhka vanhoille rakennuksille - erityisesti talousrakennuksille - on niiden jääminen vaille mielekästä käyttöä ja vähittäinen rappeutuminen.

Vanhaa rakennuskantaa ei ole missään selvityksessä yhtenäisellä menetelmällä arvioitu, mutta 1900-lukua vanhempia rakennuksia on Vantaalla niin vähän, että niitä on kaikkia pidettävä säilyttämisen arvoisina ja suojeltavina. Siellä, mis-

sä kyläalueita on asemakaavoitettu, on kaavoissa vanhat rakennukset otettu hyvin huomioon ja niiden säilyttämiseksi on kaavaan sisällytetty suojelumääräyksiä.

Vuosina 1900-1929 valmistuneita maaseudun rakennuksia on rakennusrekisterissä n. 950. Tieto valmistumisvuodesta puuttuu kuitenkin puolesta näitä rakennuksia (ne on merkitty valmistuneiksi 1900, mutta voivat olla myös sitä vanhempia tai nuorempia). Näiden rakennusten kattava inventoiminen ei ole yleiskaavatyön yhteydessä mahdollista mutta olisi tarpeen asemakaavoituksen sekä rakennus- ja purkulupien käsittelyn taustaksi.

Inventointeihin jollakin tavalla sisältyvät 1900-luvun kolmen ensimmäisen vuosikymmenen rakennukset sijaitsevat maaseutumaisilla alueilla ja ovat pääosin vanhojen tilojen uudempia asuin- tai talousrakennuksia.

Maaseudun modernin rakennuskannan suojeltavat kohteet Eskolan mukaan. Inventointi ei sisällä mautilojen tilakeskusten rakennuskantaa.

Maaseudun moderni rakennuskulttuuri

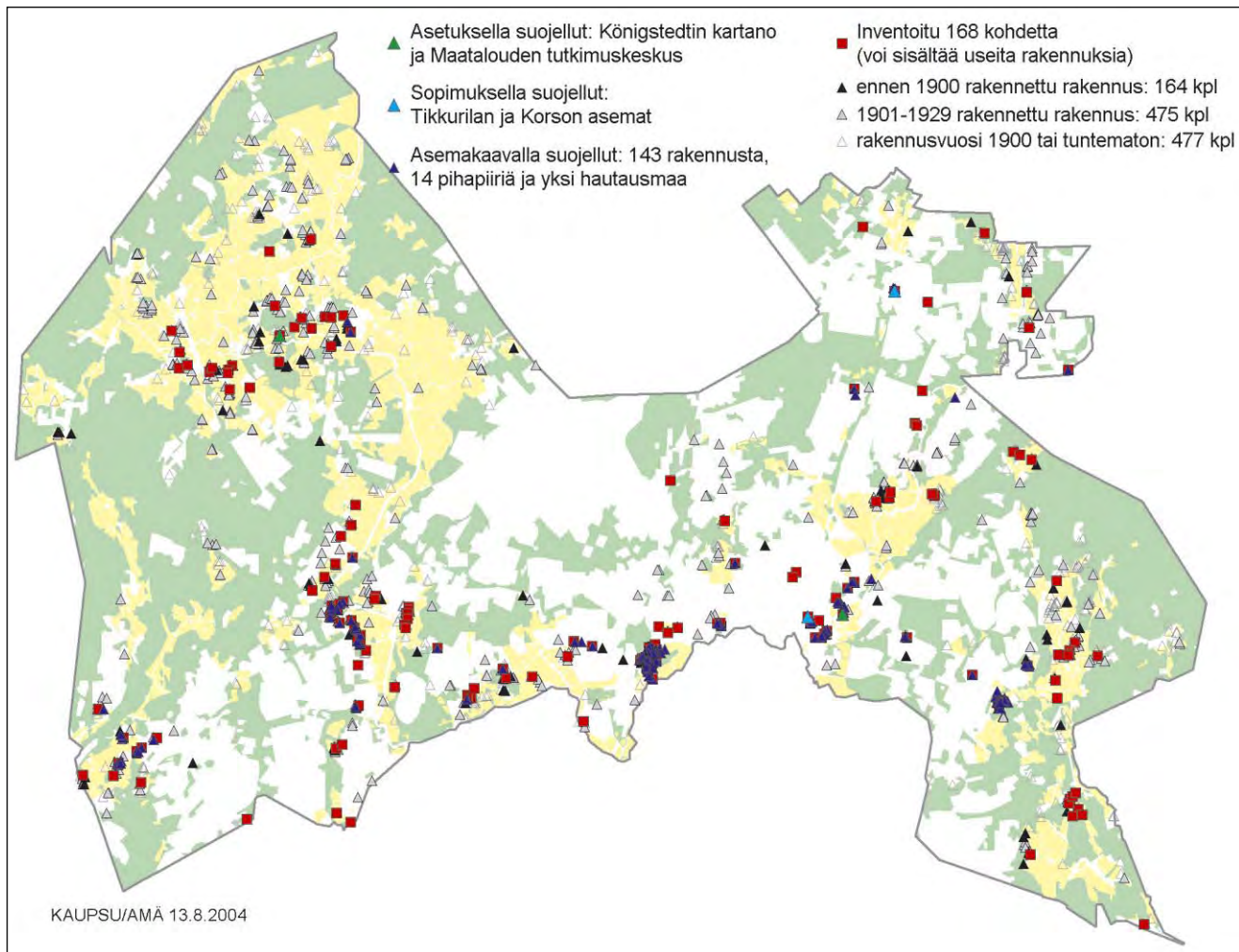
Maaseudun kulttuurimaiseman modernia rakennuskantaa on inventoitu vain osittain. Kartanoiden ja mautilojen 1930-lukua uudemmat rakennukset ovat inventoimatta. Sen sijaan maaseutumaisilla alueilla sijaitsevat koulut, seurantalot ym. on inventoitu ja Eskolan tutkimuksessa myös niiden suojeluarvo on arvioitu³².

Vantaalainen puutarhakulttuuri on kokonaan inventoimatta.

Luonnon monimuotoisuus kulttuurimaisemassa

LM

Kulttuurivaikutteista luontoa, joka ei tule toimeen ilman ihmisen jatkuvaa vaikutusta, on kaikkialla siellä, missä ihmisiäkin: puistoissa, satamissa, vanhoissa linnoituksissa, ratapihoilla, teiden varsilla ja varsinkin maatalousympäristöissä, joissa esiintyy Suomen eliölajeista neljännes. Jotkut luonnossamme alkuperäiset kasvit ja eläimet ovat hyötynneet ihmisen vaikutuksesta.

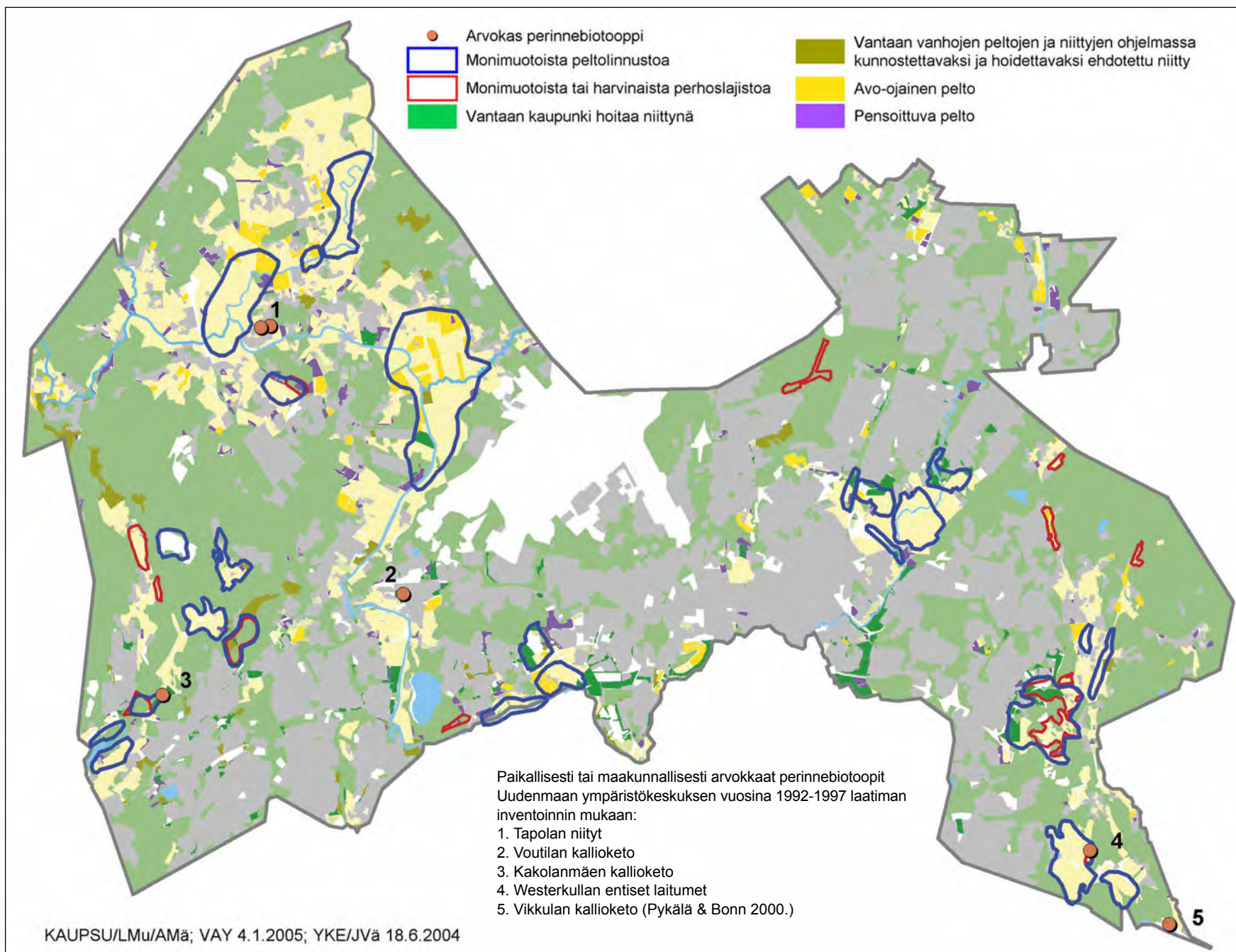

Maaseudun kulttuurimaiseman vanha rakennuskulttuuri. Inventoitujen kohteiden ulkopuolella on erityisesti 1900-luvun kolmen ensimmäisen vuosikymmenen rakennuksia.

Ihmisen mukana maahamme on myös vuosituhansien kuluessa tullut satoja kasvi- ja eläinlajeja, jotka ovat jääneet osaksi luontoamme.

Viljelymaisemaan tuovat monimuotoisuutta kerrokselliset ja monilajiset metsien reunat, ojien ja teiden pientareet, puustoiset saarekkeet ja kiviröykkiöt pelloil-

la ja erilaiset vesistöt ja kosteikot rantoineen. Vanhat asuinpaikat, pihamaat, puutarhat ja vanhat puut ovat myös monien lajien elinympäristöä. Erityisen tärkeitä monille uhanalaisillekin lajeille ovat karjatalouden luomat perinnebiotoopit, jotka ovat lajistollisesti Suomen monimuotoisimpia luontotyyppisiä. Yleisimmät perinnebiotoopit ovat niitty, hakamaa ja metsälaidun.

Tehokkuuteen tähtäävässä maanviljelyksessä perinnebiotooppien, sarkaojen, peltosaarekkeiden ja pellonreunojen poistaminen tai hoidotta jääminen johtaa viljelymaiseman elinympäristöjen yksipuolistumiseen. Varsinkin perinnebiotooppien lajisto on uhanalaista, sillä maanviljelyksen ja karjanhoidon menetelmien muuttuessa luonnonlaitumet ovat käyneet tarpeettomiksi. Sata vuotta sitten Suomessa oli luonnonniittyjä ja -laitumia 1,6 miljoonaa hehtaaria, nyt 20 000 hehtaaria. Varsinaisten perinnebiotooppien vähettyä lähes olemattomiin on niittyjen lajistolle säilynyt turvapaikkoja ojen ja teiden pientareilla, voimalinjojen alla ja täyttömäillä.

Jos hoito loppuu, perinnebiotooppi kasvaa ennemmin tai myöhemmin umpeen ja sille tyypillinen lajisto katoaa. Rehevillä paikoilla perinnebiotoopit kasvavat umpeen nopeammin kuin kuivilla ja karuilla paikoilla. Vantaalta ei enää 1990-luvun puolivälissä löytynyt rehevien paikkojen perinnebiotooppeja, vaan lähinnä kallioketoja³³. Maaperässä saattaa kuitenkin säilyä niittykasvien siemeniä pitkäänkin, joten kohteita voidaan kunnostaa pitkänkin ajan kuluttua umpeenkasvusta. Viljelytavasta riippuen jopa pelloksi raivatun entisen niityn maaperässä saattaa säilyä siemeniä.

Peltojenkaan merkitys ei ole pelkästään esteettinen tai kulttuurihistoriallinen. Pelloilla pesii monia lintuja, esimerkiksi töyhtöhyyppejä ja ruisräkkiä, sekä pikkunisäkkäitä, kuten rusakkoja, myyriä ja hiiriä. Peltomaassa ja viljelykasvuston pohjassa kuhisee hyönteisten, sienien, bakteerien, alkueläinten ja sukkula- ja änkyrimatojen runsaus. Peltojen reunametsät voivat olla erittäin monimuotoisia. Ennen reunoja laidunnettiin tai muuten käsiteltiin niin, että reuna kehittyi monimuotoiseksi, mutta tehokas maa- ja metsätalous on johtanut pellon ja metsän välisen alueen jyrkkeneemiseen ja yksipuolistumiseen.

Kosteikot ovat lajistoltaan monipuolisia alueita. Luonnostaan kosteikkoja on ojen ja jokien varsilla ja rannoilla. Luontaisia kosteikkoja ovat lähteet, lammet, allikot, purot, suot ja tulva-alueet. Viime aikoina kosteikkoja on alettu perustaa maatalouden ympäristötuen erityistuen turvin. Ojat, purot

ja joet pientareineen tai suojavyöhykkeineen voivat toimia ekologisina käytävinä eli lajien liikkumis- ja leviämisreitinä.

Monissa vanhoissa pihoissa ja puutarhoissa saattaa kasvaa perinteisten koriste- ja viljelykasvien vanhoja, kestäviä kantoja. Nurmikkokin on usein monilajisempi kuin tehokkaasti hoidettu, vain muutamasta lajista koostuva siisti nurmipinta. Vanhoilla puuyksilöillä on myös ekologista merkitystä. Vanhojen lehtipuiden rungoilla on monipuolista jäkälälajistoa, puissa elää runsaasti erilaisia hyönteisiä ja puiden oksilla ja koloissa voivat linnut pesiä.³⁴

Perinnebiotoopit Vantaalla

Vantaan perinnebiotoopeista ei ole viime vuosina tehty kattavaa inventointia. Uudenmaan ympäristökeskuksen vuosina 1992-1997 tekemässä perinnebiotooppien inventoinnissa Uudeltamaalta löytyi niittyjä, hakamaita ja metsälaitumia. Vantaalla on viisi Uudenmaan ympäristökeskuksen arvokkaaksi luokittelemaa perinnebiotooppia, joista kaksi maakunnallisesti (kartassa sivulla 29 numerot 2 ja 4) ja kolme paikallisesti arvokasta. Kohteet ovat kaikki niittyjä ja yhtä lukuun ottamatta kokonaan tai osittain kallioketoja. Arvoluokituksessa huomioon otettavia seikkoja olivat laidunnuksen tai niiton jatkuvuus, rehevöitymisen aste sekä kasvillisuuden ja lajiston harvinaisuus.³⁵ Tällä hetkellä vain yksi kohteista on hoidossa: Vantaan ympäristöyhdistys ry hoitaa Voutilan kallioketoja Vantaan kaupungin kanssa tehdyn kumminiittysopimuksen turvin.³⁶

Vantaan kaupungin hoitamat niityt ja kumminiityt

Vantaan kaupungin ympäristökeskuksessa aloitettiin kotoja niityselvitys vuonna 1999. Tavoitteena työssä on erityisesti perhosten elinympäristöjen vaaliminen ja perhospopulaatioiden seuranta. Vuodesta 2000 alkaen ympäristökeskus on kunnostanut ja alkanut hoitaa erityisesti perhosille sopivia niittyjä. Tavoitteena on kasvattaa hoidettu niittyala 40 hehtaariin.³⁷ Ympäristökeskus valitsi hoidettavakseen

perhoslajiston suhteen mielenkiintoisia alueita, joten kulttuurimaiseman muihin arvoihin ei valinnassa kiinnitetty huomiota.

Vantaan kaupungin kuntatekniikan keskuksen viheralueyksikössä on laadittu Vantaan vanhojen peltojen ja niittyjen ohjelma, joka valmistui keväällä 2004. Työssä on tarkastettu Vantaan kaupungin hoitamien niittyjen ja maisemapeltojen hoidon kattavuus ja kartoitettu hoidon ulkopuolelle jääviä niitty- ja peltokohteita. Viheralueyksikköön kuuluva kaupungin maatila ja tuotantopalvelujen toimialan ympäristötuotanto hoitavat useita pienialaisia niittyjä, joiden yhteispinta-ala on noin 145 hehtaaria. Näiden niittyjen hoidon ensisijaisena tavoitteena on avoimen maisemakuvan säilyttäminen, joten hoidossa ei välttämättä ole voitu pyrkiä niityn lajirunsauden lisäämiseen. Osa näistä niityistä on uusniittyjä, jotka on perustettu esimerkiksi pellolle. Lisäksi on kaksi kumminiittyä, joita Vantaan ympäristöyhdistys ry ja Lammasslammen lähellä oleva päiväkotitoimitus hoitavat.³⁸

Ohjelmaan perustuen lisää niittyä kunnostetaan ja aletaan hoitaa. Kiireellisimmin kunnostettaviksi valittiin selvityksessä löytyneet avoimet ja puoliavoimet niityt, jotka ovat kaupungin omistuksessa, sijaitsevat kulttuurimaisemallisesti arvokkaalla alueella, ovat lähellä luonnonsuojelualuetta, edustavat Vantaalla harvinaista perinnemaisematyyppiä tai sisältävät muita erityisiä luontoarvoja.³⁹

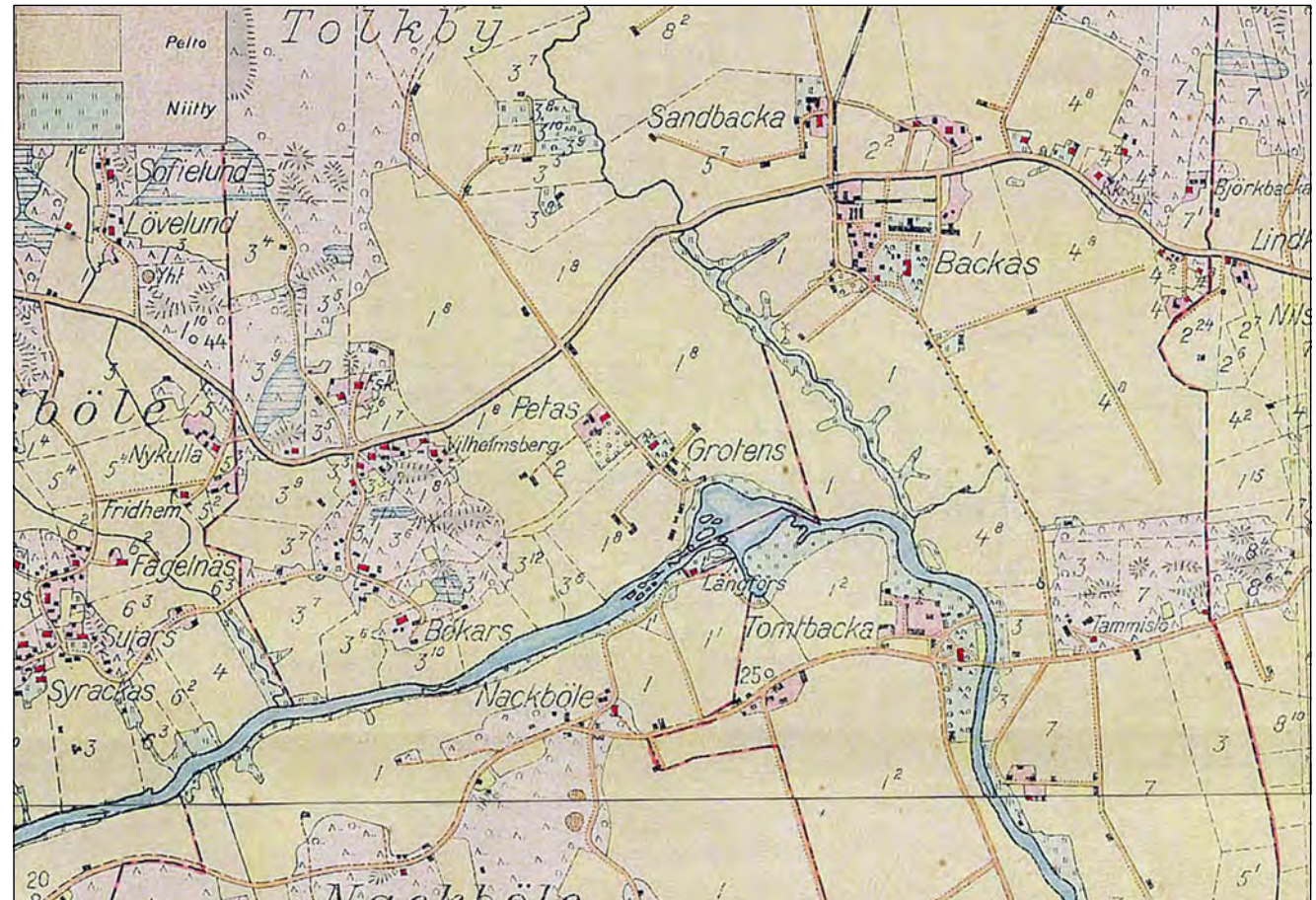
Viljelymaiseman nykyisen maisemakuvan arviointi

LM

Menetelmä

Arvioitaviksi on valittu samat alueet, jotka Terhi Tikkanen-Lindström arvioi vuonna 1991⁴⁰. Tuolloin laadittuun ”Kulttuurimaiseman nykytila, osa-alueet ja arvoanalyysi” -karttaan verrattuna karttamerkintöjä on kehitetty tarkemmiksi ja soveltumaan nimenomaan maisemakuvan arvioinnin välineiksi. Kyseessä on kuitenkin edelleen laajojen maisemakokonaisuuksien arviointi, joten yksittäisiä kohteita on arvioitu lähinnä avoimessa maisemassa näkyvinä, eikä tarkasti esimerkiksi pihapiirien sisäiseen maailmaan huomiota kiinnittäen. Arvioinnin on laatinut maisema-arkkitehti Laura Muukka ja se perustuu kenttäkäynteihin kesäsyyskuussa 2004 ja ilmakuviin, jotka on kuvattu kesäkuussa 2004. Umpeenkasvun merkitystä on paikoin arvioitu vertaamalla nykytilaa historiallisiin karttoihin 1930- ja 1870-luvuilta sekä Tikkanen-Lindströmin selvityksen maiseman historiaa kuvaaviin karttoihin. Kasvullisiksi maisemavaurioiksi merkityt alueet ovat siis kaikki olleet karttojen mukaan joskus maisemakuvultaan avoimia.

Työssä on hyödynnetty maisema-aluetyöryhmän maisema-alueiden inventointiohjeissa esitettyjä maisemakuvan arviointikriteerejä. Tekstissä arvioidaan maisemakuvan eheyttä, yhtenäisyyttä, vaihtelevuutta, monipuolisuutta ja vaikuttavuutta sekä kerrotaan joistain yksittäisistä maisemaelementeistä, maisemaa jäsentävistä tekijöistä ja topografian piirteistä. Maininnat maisemarakenteesta ovat joskus tarpeen topografian piirteiden ymmärtämiseksi.

Umpeenkasvun maisemakuvallista merkitystä on arvioitu muun muassa vertaamalla nykytilaa historiallisiin karttoihin. Esimerkiksi tästä vuonna 1927 mitatusta Ylästön ja Pakkalan nykyisten kaupunginosien alueelle ulottuvasta kartasta näkyy, että jokien ja purojen varsien maisemakuva on ollut lähes kaikkialla avoin.

Viljelymaiseman maisemakuvan arviointi 2004, karttamerkinnot

Maisemakuvan arvoja

Maisemakuvallisesti merkittävä rakennusryhmä puutarhoineen. Rakennusryhmä puutarhoineen on maisemakuvan kannalta merkittävä, jos sen sijainti on näkyvä, ja se on kokonaisuutena kohtuullisen eheä. Rakennusryhmällä ei tarvitse olla rakennushistoriallista arvoa.

Eheä metsänreuna tai metsäsaareke pellolla.

Yksittäinen maisemaelementti. Suuret yksittäispuut, kalliot, ladot ja muut maatalouteen liittyvät rakennukset luovat avoimeen maisemaan etäisyyden tuntua ja vaihtelua.

Nauhamainen maisemaelementti. Puukujanne tai -rivi tai kiviaita.

Maisemakuvassa erottuva kaunis alue. Hakamaa tai vanha asuinpaikka, jonka puutarhakasvillisuutta on vielä jäljellä.

Maisemakuvan vaurioita

Rakennettu maisemavaurio. Muodoiltaan, väreiltään tai kooltaan häiritsevästi muusta rakennetusta ympäristöstä poikkeava pysyvästi rakennettu alue, yksittäinen rakennus tai rakennelma.

Maiseman halkaiseva tie tai voimalinja.

Kasvullinen maisemavaurio. Alkava tai pitkälle edennyt umpeenkasvu sellaisella paikalla, jossa jokin tärkeä näkymä sulkeutuu tai avoimen maisemakuvan jatkuvuus katkeaa.

Muu maisemavaurio. Maiseman eheyttä rikkovia läjityksiä, maakasoja, siirrettävissä olevia rakennelmia ym.

Taustalla

Peltotietokanta (Anne Mäkynen 2004):

Viljelty pelto

Nurmiviljely

Viljelystä pois jäänyt pensoittuva pelto

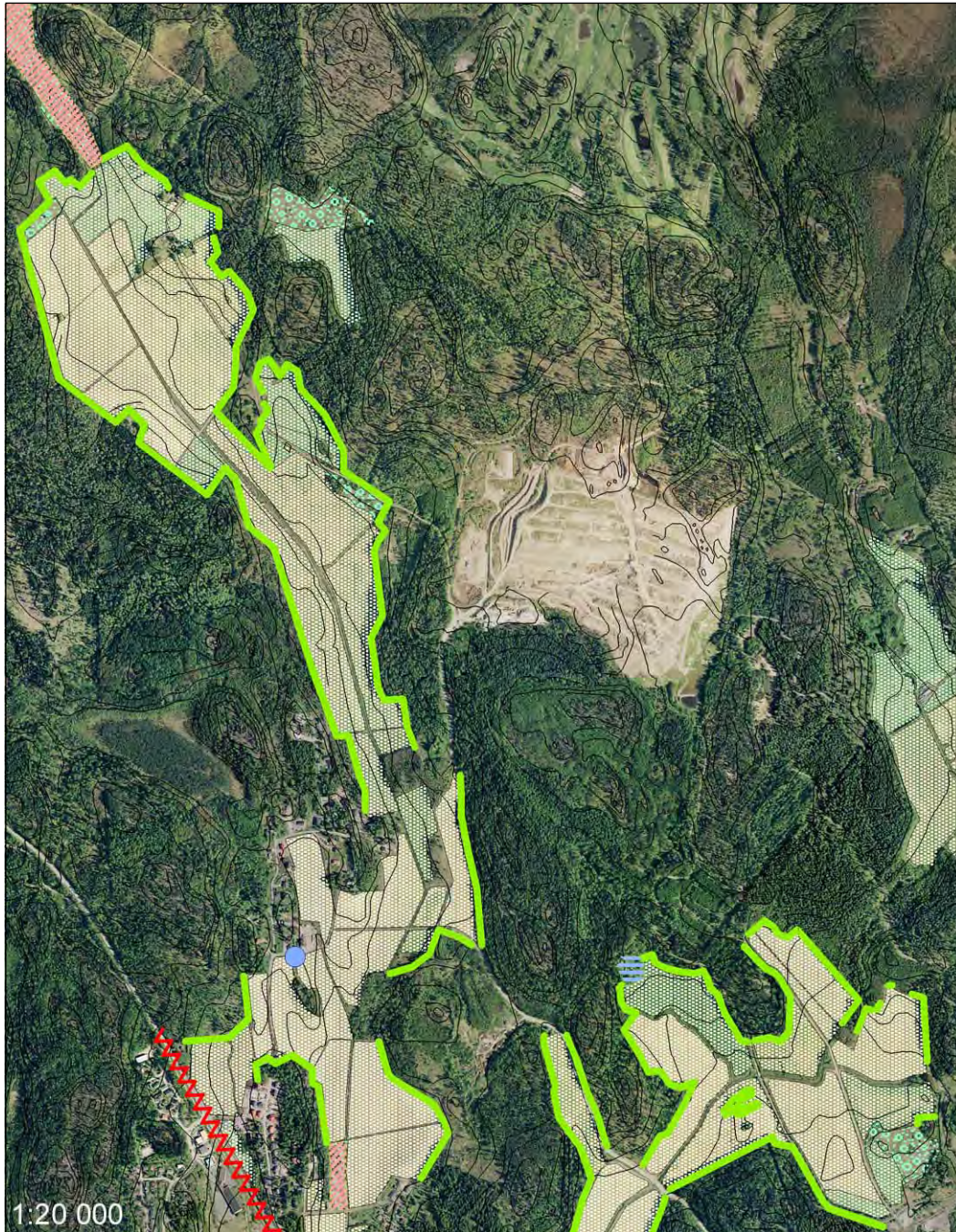
Viljelypalsta

Korkeuskäyrät 2,5 metrin välein (SeutuCD 2003)

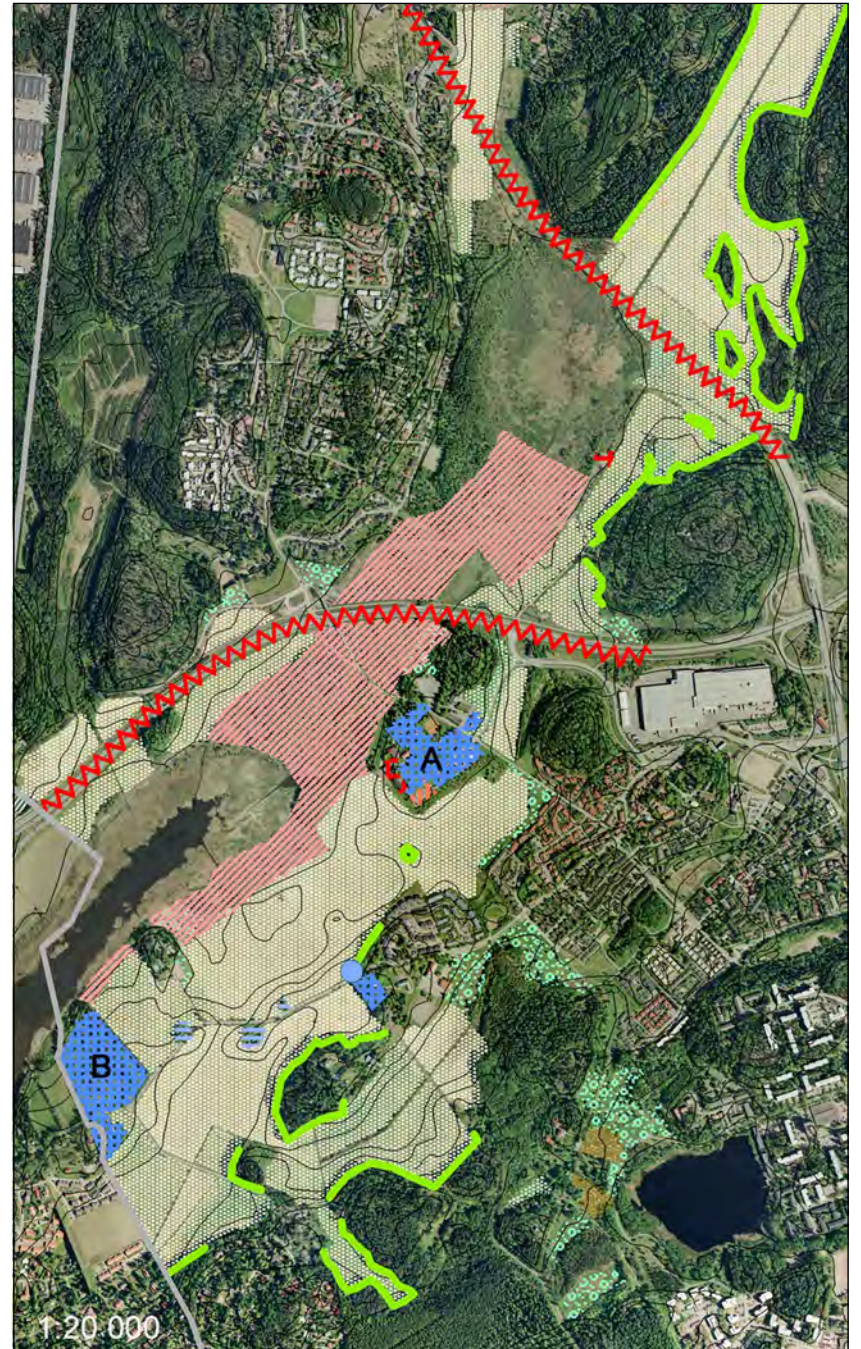
Ortoilmakuvat (Vantaan kaupunki, kuvattu touko-
kesäkuussa 2004)

1

2

Hämeenkylä, Linnainen, Petikko

Kallioperän murroslaakso luo taustan alueen topografialle. Pitkäjärvestä koilliseen jatkuu pitkä ja kapea laakso, jota eheät ja pitkään samoilla paikoilla olleet metsänreunat rajaavat. Pikkujärveltä pohjoiseen pistää toinen kapea laakso. Sen uloin pohja on kasvamassa umpeen. Laakson eteläosan reunoilla on pientaloja, joiden muodostama kokonaisuus ei ole kovin yhtenäinen. Vihdintie ja Kehä III katkaisevat laakson.

Murroslaakson linjalle osuu Pikkujärvi, entinen järvi, joka on nykyisin umpeen soistunut. Laakson pohja on ollut avoin noin 1600-luvulta 1950-luvulle saakka, jonka jälkeen se on hiljalleen kasvanut umpeen⁴¹ niiton tai laidunnuksen loputtua. Nykyisin avoimen maiseman yhteys Pitkäjärvelle on täysin kadonnut.

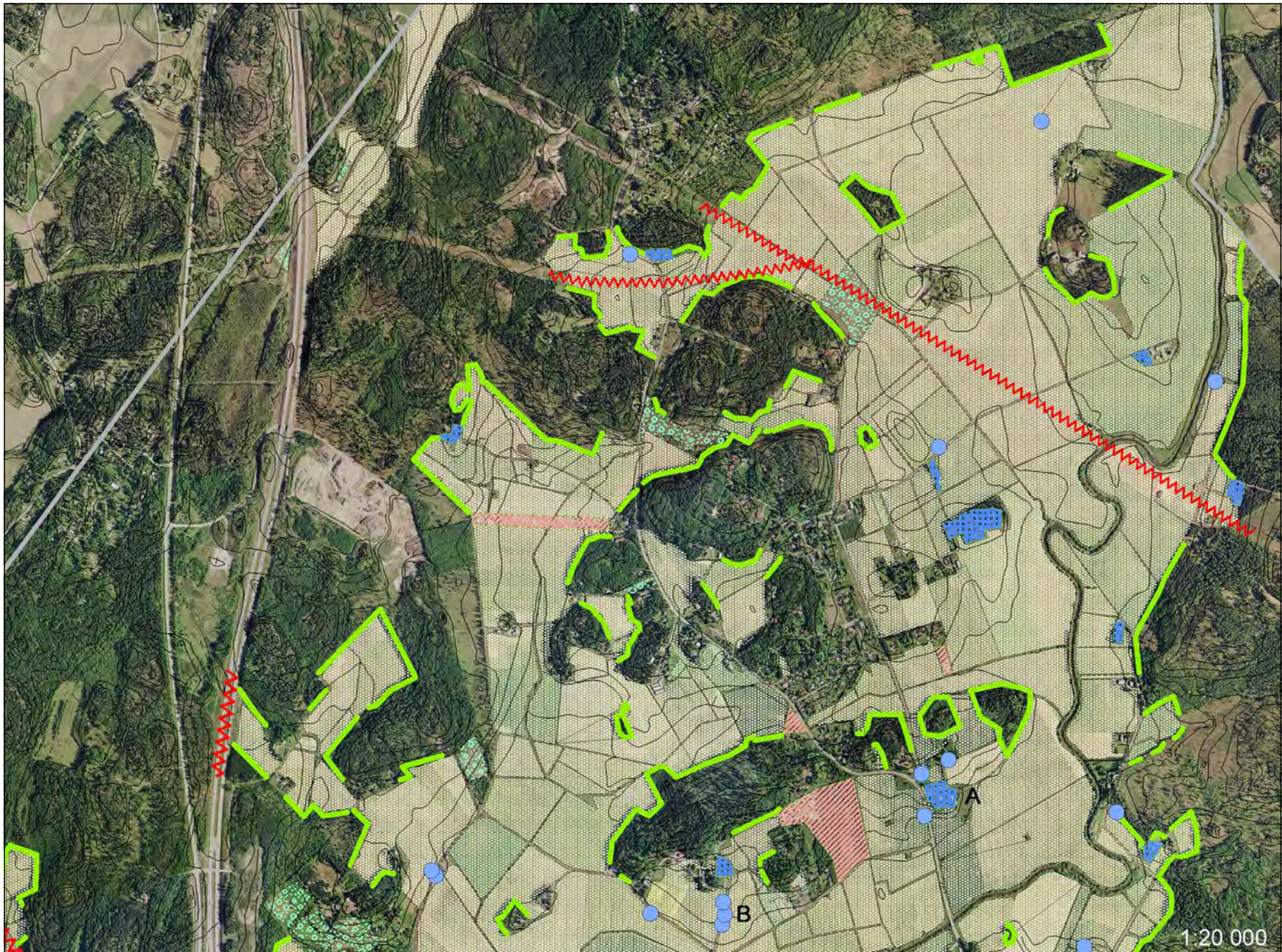
Pitkäjärven kaakkoispuolella ovat kaksi peltoaukeaa kumpuilevat kauniisti. Vanhat rakennuspaikat Ainontien eli Suuren Rantatien varrella erottuvat edelleen ja luovat maisemakuvaan vaihtelua. Hämeenkylä kartanon (A) rinteeseen tehty rakennus ja rinteeseen pengerretty parkkipaikka rikkovat kokonaisuuden eheyttä. Puutarhan vanhojen jalojen lehtipuiden latvukset piirtyvät pyöreinä kaukomaisemaan. Linnaisten kartanon (B) ympärille siirretyt rakennukset sopivat maisemakuvaan mittakaavaltaan, materiaaleiltaan ja väreiltään.

Näkymä Pitkäjärven kaakkoispuoliselta peltoaukealta kohti Hämeenkylä kartanoa (LM 29.9.2004).

Linnaisten kartanon huolellisesti entisöity päärakennus (MP 12.8.2004).

Karttamerkintöjen
selitykset ovat
sivulla 32

Riipilä

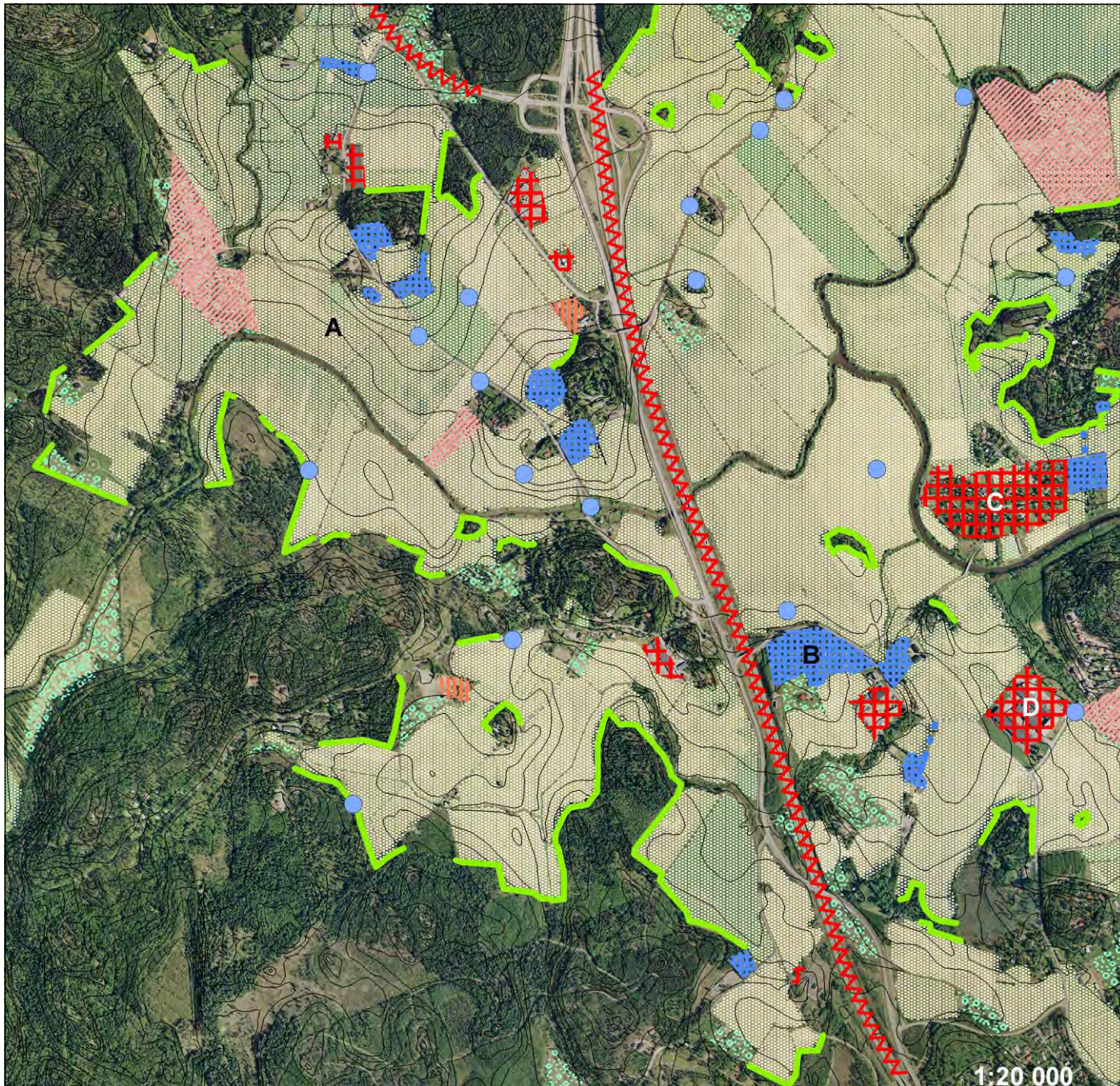
Savitasangosta nousee kallioisia moreenimäkiä. Asutus on sijoittunut mäkien päälle tai niiden etelärinteille. Mäkien avoimet rinteet luovat vaihtelua maisemakuvaan. Maisemakuvallisesti merkittävät rakennusryhmät eivät enimmäkseen ole yhtä eheitä tai vaikuttavia kuin esimerkiksi Seutulassa. Rakennuskanta ei ole kovin yhtenäistä, mutta rakennusryhmät sijaitsevat usein näkyvillä ja tyyppillisillä paikoilla maisemassa. Reuna-Seppälän rakennusryhmä (A), johon kuuluu useita erilaisia rakennuksia, on monipuolinen, eheä ja hyvin säilynyt ja näkyy vaikuttavana kauas suurmaisemaan. Itäinen metsänreuna on edelleen eheä. Yli-Kistolaan johtavan tien varrella on kolme komeaa mäntyä (B).

Kolme komeaa mäntyä Yli-Kistolaan johtavan tien varrella (LM 27.9.2004).

Näkymä Ahoniityntieltä Vantaanjoen yli kohti Reuna-Seppälää (LM 5.10.2004).

5

Karttamerkintöjen selitykset ovat sivulla 32

Keimola, Luhtaanmäki

Luhtaanmäenjoen laaksossa (A) asutus on sijoittunut kahdelle suurelle mäelle. Viljeltyjen avoimien rinteiden muodot ovat hienoja. Luhtaanmäellä on perinteisiä rakennuksia sekä puutarhoja hyvin hoidettuine kuusiaisaitoineen. Vanhan Nurmijärventien varressa on useita maisemakuvan kannalta tärkeitä rakennusryhmiä sekä vanha kivisilta.

Hämeenlinnanväylä ja Vanha Hämeenlinnantie ovat katkaisseet Luhtaanmäenjoen laakson. Tien varsi on paikoin vesakoitunut ja siihen on rakennettu maiseman eheyttä ja säilyneisyyttä häiritseviä teollisuusrakennuksia.

Hämeenlinnanväylä on rakennettu aivan kiinni Keimolan kylän vanhaan keskukseen (B). Kylässä on jäljellä hyvin säilynyttä vanhaa rakennuskantaa, mutta liikenteen melu häiritsee tunnelmaa. Tapolan asuinalue (C) on rakennettu jokilaaksoon siten, että se katkaisee avoimen maisematilan. Kylänpääntiellä on teollisuuskiinteistö (D), joka on muodoiltaan, väreiltään ja mittakaavaltaan maisemakuvaan sopimaton.

Luhtaanmäenjoki ja lato näkyvällä paikalla (LM 29.9.2004).

Seutula

Seutulan kylä on vaikuttava kokonaisuus kartanoineen ja kumpuilevine peltoineen. Alueella on useita hyvin säilyneitä ja hoidettuja rakennusryhmiä puutarhoineen, esimerkiksi Königstedtin (A) ja Linnan (B) kartanot. Rakennettu ympäristö on varsin eheää, vain Katrinebergin kartanomäen (C) rinteille tehty uudemmat rakennukset rikkovat yhtenäisyyttä. Jokilaakson voimakas muoto näkyy ja joki näkyy maisemassa, sillä joen ranta on edelleen avoin.

Jokilaakson pohjalle on rakennettu kahdessa kohtaa (D), mikä estää avointa maisematilaa jatkumasta jokilaaksoa pitkin. Seutulan kylän eteläpuolella laajat alueet kasvavat umpeen.

Kylän pohjoispuolella peltoaukea muodostaa mielenkiintoisen satulapinnan, jonka korkeimmalle kohdalle on rakennettu lato, joka hallitsee maisemaa (E). Rakennuskanta ei ole niin yhtenäistä kuin kallioselänteiden eteläpuolella.

Karttalehden itäpuoli on pohjalaisia lakeuksia muistuttava savitasanko (F), jota ladot rytmittävät. Maisemakuvallisesti merkittävää on nimenomaan se, että latoja on paljon. Avoin tila vaikuttaa laajuudellaan. Rakennuskanta ei ole erityisen yhtenäistä. Umpeen kasvanut peltolohko leikkaa avoimen maisematilan ikävästi kahtia (G).

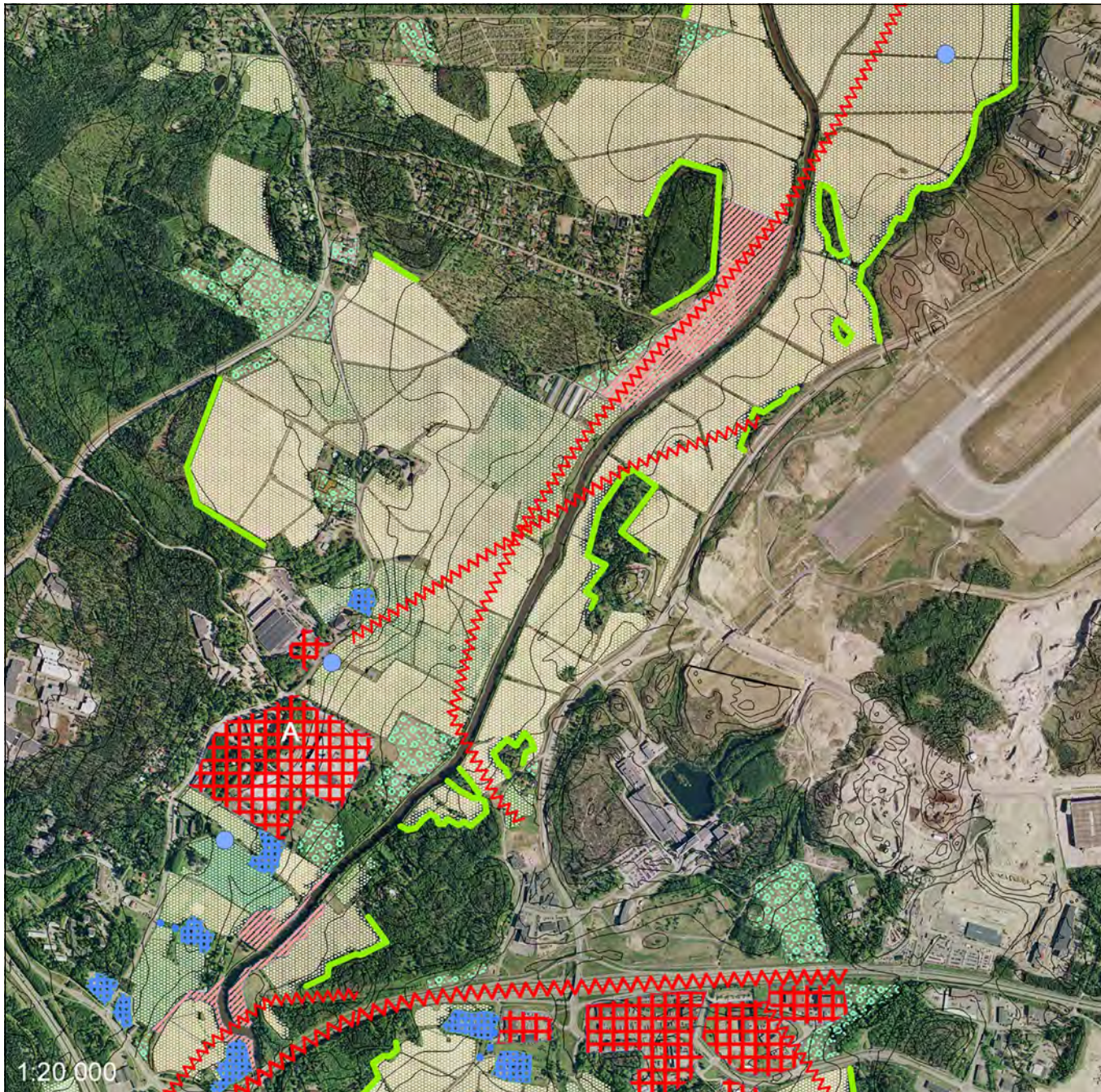
Ladot molemmin puolin kumpuilevaa jokilaaksoa Seutulassa (LM 27.9.2004).

Katrinebergin navetta (LM 5.10.2004).

Katrinebergin kartano puutarhoineen. Kartanon mäen rinteeseen rakennettu päiväkotirakennus aitoineen rikkoo maisemakuvan eheyttä (LM 25.2.2005).

7

Karttamerkintöjen selitykset ovat sivulla 32

Piispankylä

Avoin viljelymaisema laskee kumpuillen jokeen. Pohjoisessa metsänreuna on vielä jotakuinkin eheä, vaikkakin varsin ohut. Lentokenttä työntyy kiinni viljelymaisemaan vailla reunaa ja koneet nousevat jyristen maiseman ylle. Åbyn tehdasalue (A) on erittäin paha maisemavaurio, sillä se työntyy näkyvästi pitkälle jokilaaksoon ja erottuu mittakaa-valtaan, muodoiltaan ja väreiltään perinteisestä rakennuskannasta. Paikoin umpeenkasvu sulkee tai on sulkemassa avoimen maisematilan yhteyttä.

Åbyn eteläpuolella on useita eheitä, perinteisiä rakennusryhmiä puutarhoineen. Rakennusryhmät sijaitsevat hyvin kauniisti kumpareilla muuten avoimessa maisemassa. Laiduntavat hevoset tuovat eloa maisemakuvaan.

Maisemavaurioita: Åbyn tehdasalue ja jokilaakson pohjalla kulkeva voimalinja Vantaanjoen toiselta puolen kuvattuina (LM 25.2.2005).

Eheää vanhaa Piispankylää: Petas-Guss (AM 13.5.2005).

8

Vantaanlaakso

Vantaanlaakso on viljelyksessä oleva jokilaakso, jonka maasto laskee paikoin jyrkästikin jokeen ja pohjoisosassa kumpuilee tavattoman kauniisti. Eheyttä rikkovat pellolle työntyvä tehdas Viherkummussa (A) ja Kehä III, joka halkaisee vanhan kylä- ja teollisuusmiljöön pahasti. Lento- ja liikennemelu haittaavat kokemusta maisemasta.

Hyvin säilynyttä ja hoidettua rakennuskantaa on paljon. Monesti kasvillisuus peittää rakennukset taakseen, eivätkä ne ainakaan kesällä näy kaukomaisemaan. Uutta rakennettua ympäristöä, kuten maatalousmuseo ja Mustakosken silta, on sovitettu kauniisti maisemaan. Viilatehdas (B) on kauniisti kunnostettu, mutta pihalla on monenmoisia katoksia maisemakuvan häiriöksi asti.

Joen rannat ovat kasvaneet umpeen, joten näkymiä joen yli on vain harvoissa paikoissa, eikä laakso hahmotu painanteena. Alueen eteläosassa umpeenkasvu ei ole niin haitallista, koska umpeenkasvun ansiosta joen länsipuolella oleva maisemavaurio ei näy itäpuolelta.

Jokeen kiinni työntyvä kallioselänne erottaa maisemakokonaisuudesta pienen eheäreunaisen sivulaakson (C).

Voutilan sivulaaksossa (D) pellot laskevat jyrkästi ja upeasti laaksoon. Sarkaojat korostavat maaston muotoa. Eheä perinteinen rakennuskanta koristaa reunaa. Vastapäinen reuna on metsäisen eheä. Pohjoisen teollisuusrakentaminen häiritsee maisemaa.

Karttamerkintöjen selitykset ovat sivulla 32

*Tilausravintolaksi kunnostettu
Viilatehdas pilkottaa koivun takaa.
Vantaanjoen yli johtaa 1876 valmistu-
nut silta (LM 23.8.2004).*

Kypsä vilja kaunistaa Vantaanlaakson pohjoisosan voimakkaita maastonmuotoja (LM 27.8.2004).

3

Mätäoan laakso

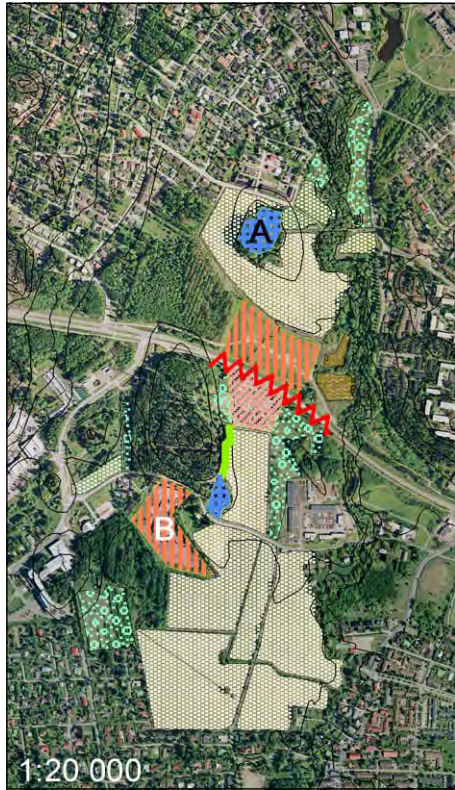
Mätäoan laakso on ollut yhtenäinen avoin maisematila ainakin 1600-luvulta 1930-luvulle. Nykyisin laakson pohja on puustoinen. Umpeenkasvu ei kuitenkaan merkittävästi haittaa maisemakuvan eheyttä, koska laakson toinen puoli ei enää ole avointa viljelymaisemaa.

Eteläosan pienellä peltoaukealla pelto polveilee hienosti metsän reunassa. Pohjoinen peltoaukea on keskeltä kasvanut umpeen. Rakennukset sijaitsevat kumpareilla, pohjoisella aukealla varsin näkyvällä paikalla.

Polveileva pellonreuna Mätäoan laakson eteläisellä peltoaukealla (LM 29.9.2004).

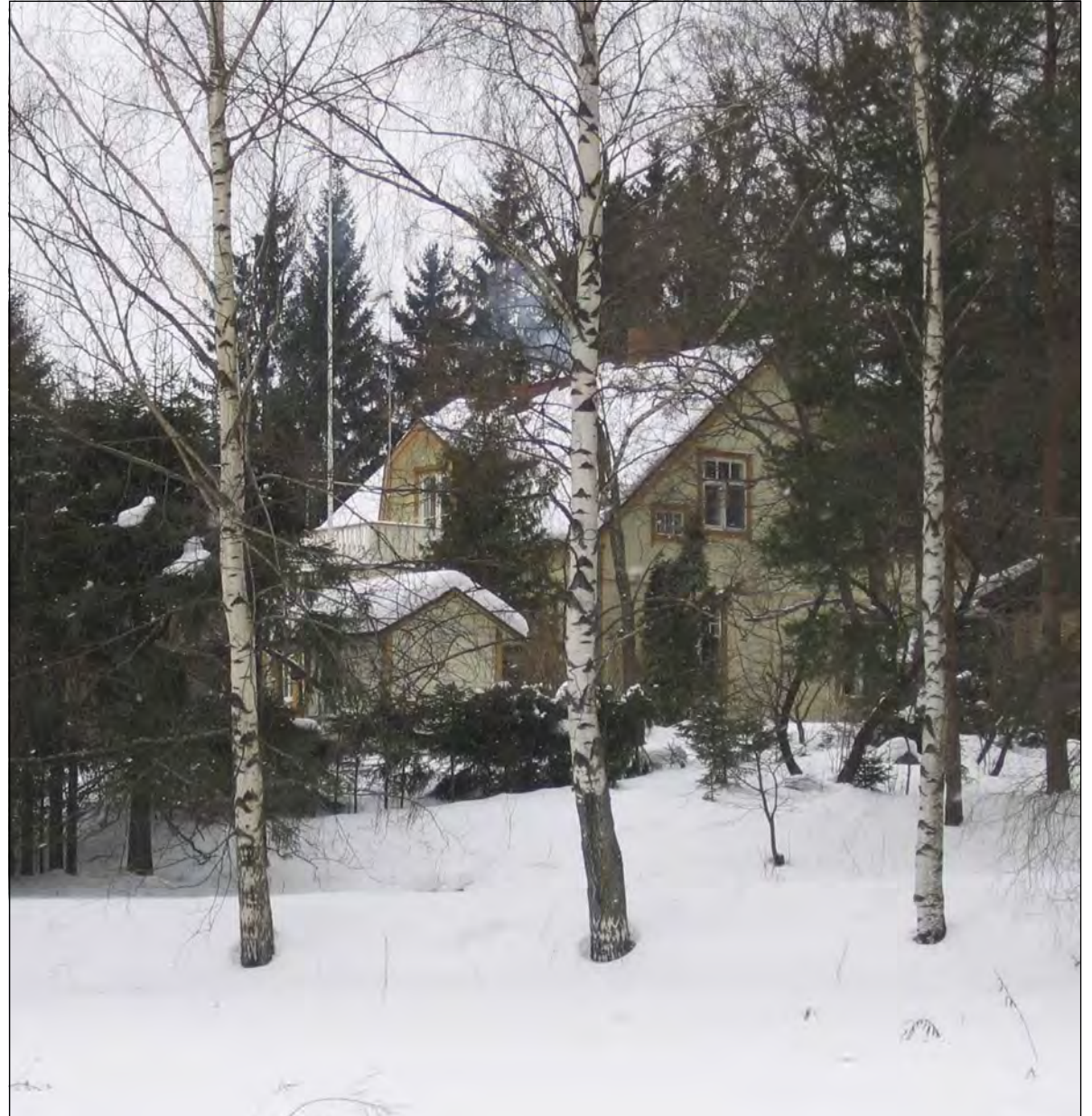

Karttamerkintöjen selitykset ovat sivulla 32

12

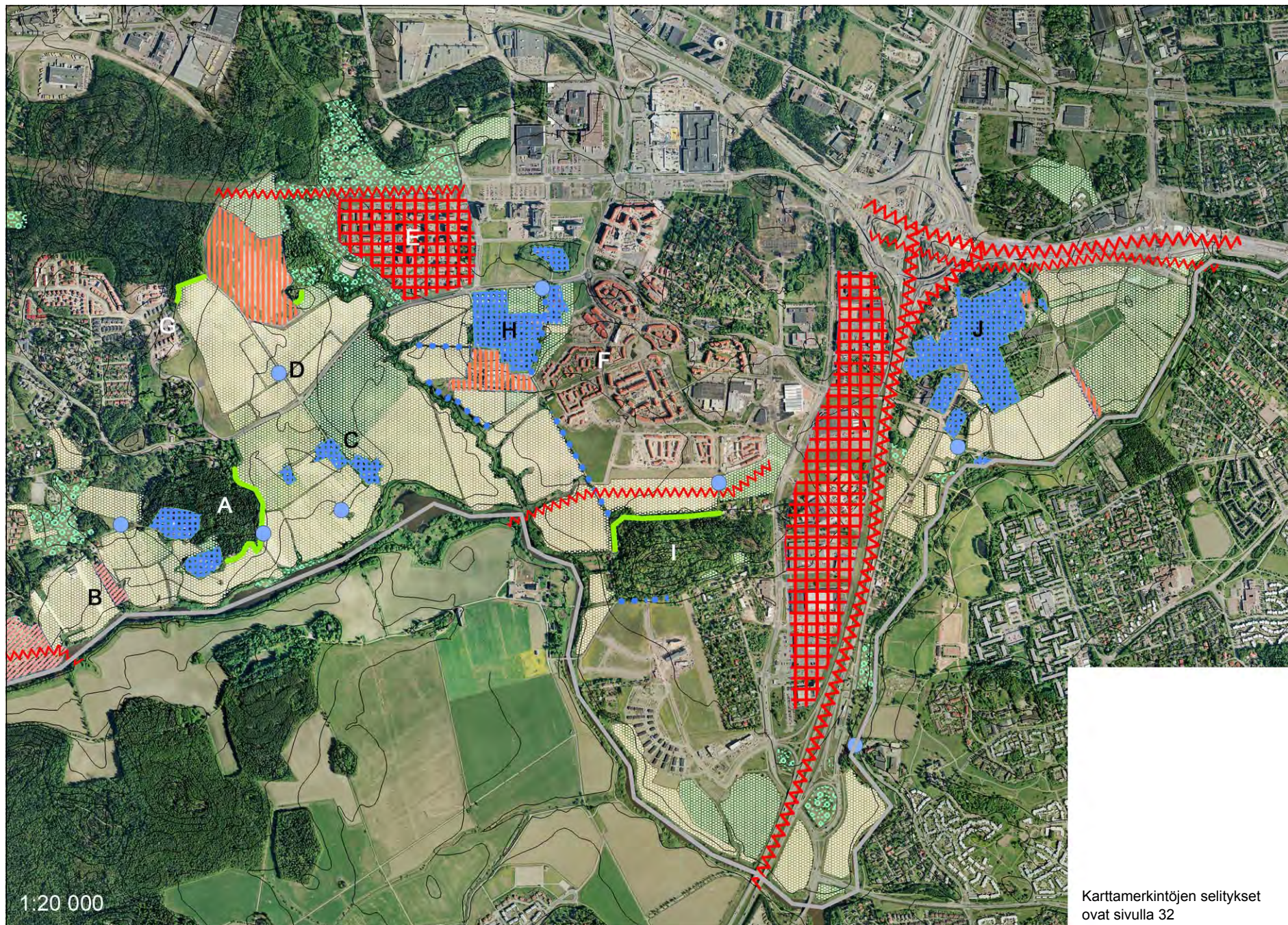
Vedabacka (LM 25.2.2005).

Koivuhaka

Avoim maisematila ei enää ole yhtenäinen, koska Valkoisenlähteen tien pohjoispuolelle on tehty läjityksiä ja eteläpuoli on kasvanut umpeen. Metsänreuna perinteisine rakennuksineen ja omenatarhoineen on vielä eheä. Vedabacka (A) sijaitsee hienosti avoimen maiseman keskellä kumpareella. Lumenvastaanottopaikka (B) työntyy pellolle.

Karttamerkintöjen selitykset ovat sivulla 32

Tolkinkylä, Pakkala, Helsingin pitäjän kirkonkylä

Tolkinkylän läntinen osa erottuu omaksi kokonaisuudekseen, jonka metsäinen mäki (A) erottaa laajemmasta viljelyaukeasta. Pellot laskevat kauniisti jokeen, joka on monin paikoin näkyvissä avoimina säilyneiden rantojen ansiosta. Eheät rakennusryhmät ovat mäen suojaisella lounaisrinteellä ja pienemmällä kumpareella. Maisemakuva on elävä ja pienipiirteinen. Tie on hakenut paikkansa kumpareiden reunassa vuosisatojen kuluessa. Lännessä pellot ovat alkaneet kasvaa umpeen. Alueella oli maastokäynnin aikaan hevosia laitumella ja laiduntaminen onkin hyvä keino säilyttää maisemakuvan avoimuutta. Purolaakso (B) on niiton tai laidunnuksen loputtua kasvanut umpeen 1930-luvun jälkeen, eikä rinne enää hahmotu yhtenäisenä maisematilana.

Itäinen peltoaukea on laajempi savitasanko, josta rakennetut kumpareet nousevat. Ylästöntieltä etelään katsottaessa maisemakuvaa hallitsee Petaksen (C) tilakeskus puutarhoineen, tien pohjoispuolen avoimessa viljelymaisemassa taas lato on näkyvä, maamerkinomainen elementti (D). Metsäinen mäenreuna on eheä.

Kaupunki on kasvanut viljelymaiseman reunoille enemmän tai vähemmän onnistuneesti. Sandbackan asuinalueen (E) korkeat talot vinoine kattoineen rikkovat harmoniaa. Kartanonkosken (F) tiilenpunaiset katot sen sijaan näkyvät kauniisti kuusirivin takaa. Pientaloalue pellon reunassa (G) kaippaa kasvillisuuden varttuessaan tuomaa pehmyyttä.

Backaksen kartano (H) koivukujanteineen ei ole enää avoimen maisematilan keskellä, kun Kartanonkoski on rakennettu entisille pelloille. Tammistonmäki (I) on edelleen eheä reuna avoimelle alueelle. Tammistossa ei ole enää paljoakaan jäljellä maaseudun kulttuurimaisemasta.

Helsingin pitäjän kirkonkylän (J) rajautuminen maaseudun kulttuurimaisemalle vieraisiin elementteihin turmelee kokonaisuuden eheyttä. Kehä III meluaitoineen katkaisee maisematilan pohjoisessa. Voimalinja näkyy kauas. Meluisan Tuusulanväylän takaa näkyvät Valimotien suuret ja monenkirjaiset liikerakennukset. Helsingin puoli

jokilaaksosta on puistoa, jonka kirkkaan vihreä nurmikko, pallomaiset terijoensalavat ja hopeapajut erottuvat jyrkästi perinteisestä viljelymaiseman kasvillisuudesta.

Suuri osa viljelymaisemasta on muuttunut hautausmaaksi. Kirkko ei enää hallitse maisemaa niin voimakkaasti kuin ennen, koska hautausmaan kasvillisuus peittää kirkkoa monista suunnista katsottuna.

Sisäisesti kirkonkylä on kuitenkin varsin eheä ja idyllinen. Kokonaisuutena kylä on vaikuttava, erityisesti pyhän Laurin kirkko ja sen lähiympäristö.

Petaksen tilakeskus puutarhoineen hallitsee avointa maisemakuvaa (AM 11.3.2005).

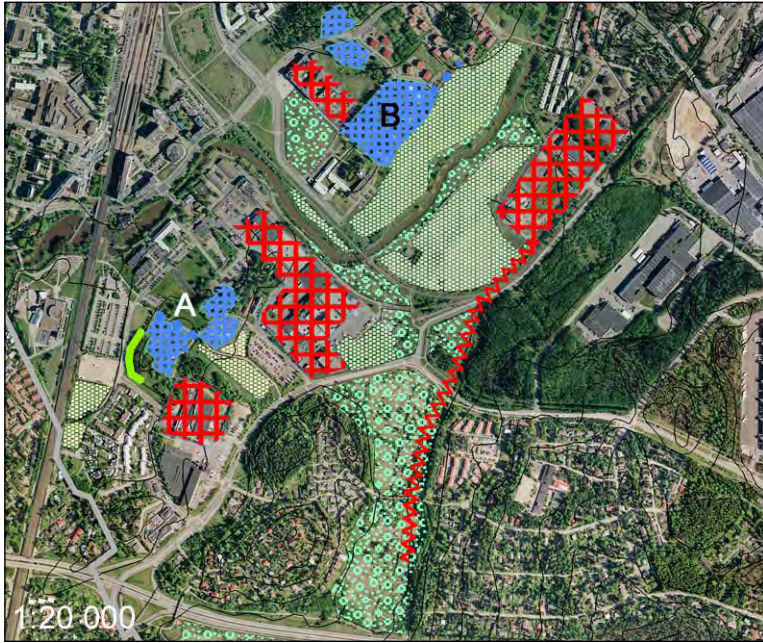
Komea yksittäistammi Tilkunpellolla (JV 1998). Vasen yläkuva.

Näkymä Helsingin pitäjän kirkonkylän Kyläraitilta, joka on osa Suurta Rantatietä. Oikealla Nygrannas, vasemmalla Danis (LM 23.8.2004). Vasen alakuva.

Kirkonkylänkosken patoallas (LM 23.8.2004).

Karttamerkintöjen selitykset ovat sivulla 32

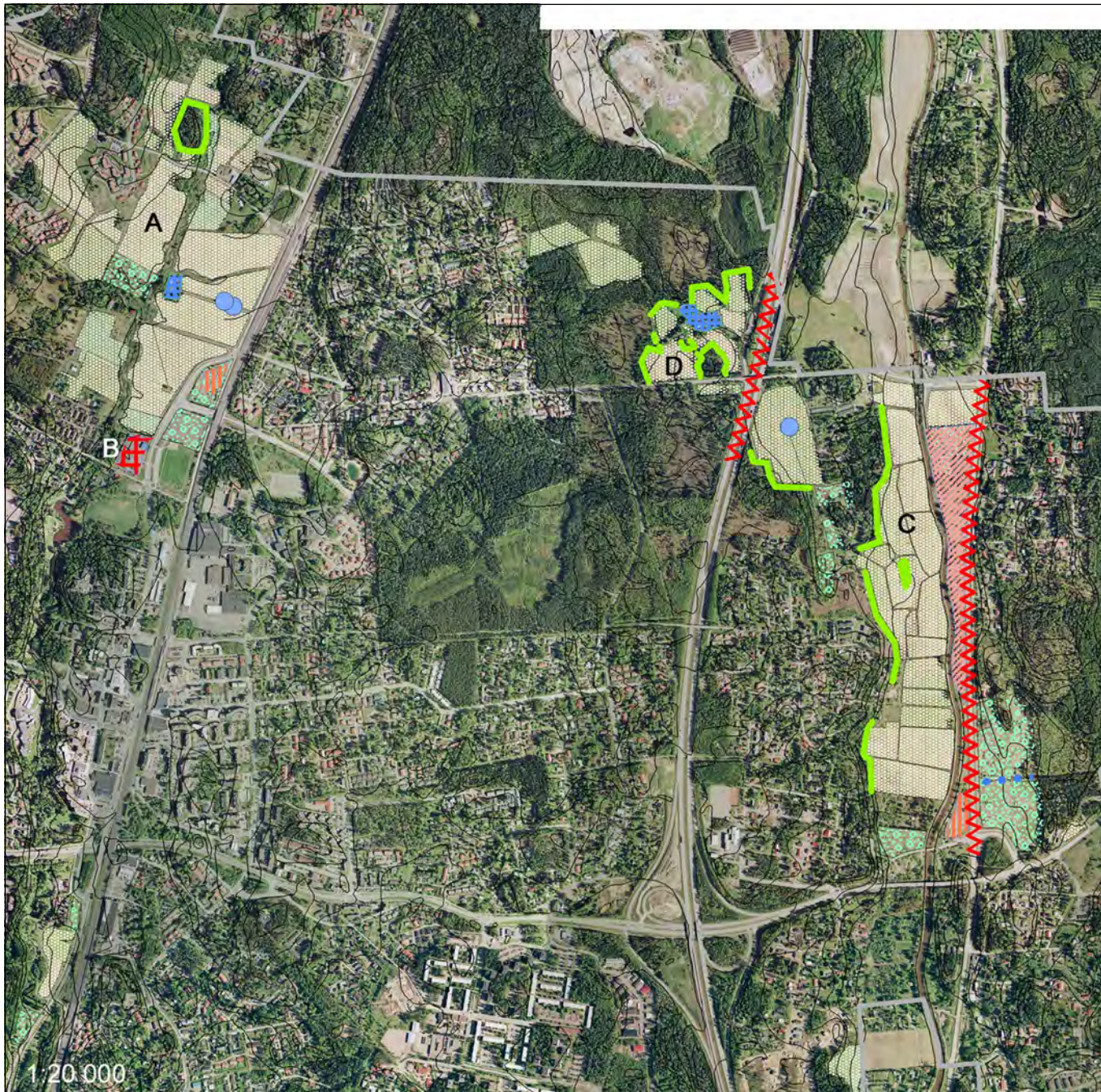
Kuninkaala

Kaupunki on kasvanut kiinni Kuninkaan kylän vanhaan keskukseen (A). Kylän yhteydessä on säilynyt pieni sarkaojainen pelto muistumana viljelymaisemasta. Näkymiä kohti pellon molemmiin puolin olevia teollisuusrakennuksia kasvillisuus jo osittain peittää mukavasti. Kylän läpi tehty kevyen liikenteen väylä on päällystetty asfaltilla, mikä haittaa maisemakuvan eheyttä. Pâkas on mäellä, jonka rinteeseen metsä on vielä eheä ja tärkeä osa Tikkurilan sisääntulonäkymiä. Kylä on sisältä eheä, pienipiirteinen ja harmoninen. Pâkasta ympäröi Vantaalla harvinainen kiviaita. Erityistä huomiota kiinnittävät suuret jalot lehtipuut, joiden pehmeät latvukset piirtyvät taivasta vasten kaukaa katsottaessa.

Metsäntutkimuslaitoksen alueella (B) on hienosti säilynyttä rakennuskantaa ja mielenkiintoista kulttuurikasvillisuutta. Pellot ovat ränsistyneitä ja osittain umpeen kasvaneita. Joen läheisyyttä ei voi aavistaa. Pitkä näkymä laaksoa pitkin etelään on kasvamassa umpeen. Alueen maisemakuvan kokonaisuuden eheyden turmelevat suuret teollisuusrakennukset.

Markusas Kuninkaalassa. Kylän perinteisten rakennusten ja jalojen lehtipuiden takana hämmöttää teollisuusalue (AM 11.3.2005).

10

Karttamerkitöjen selitykset ovat sivulla 32

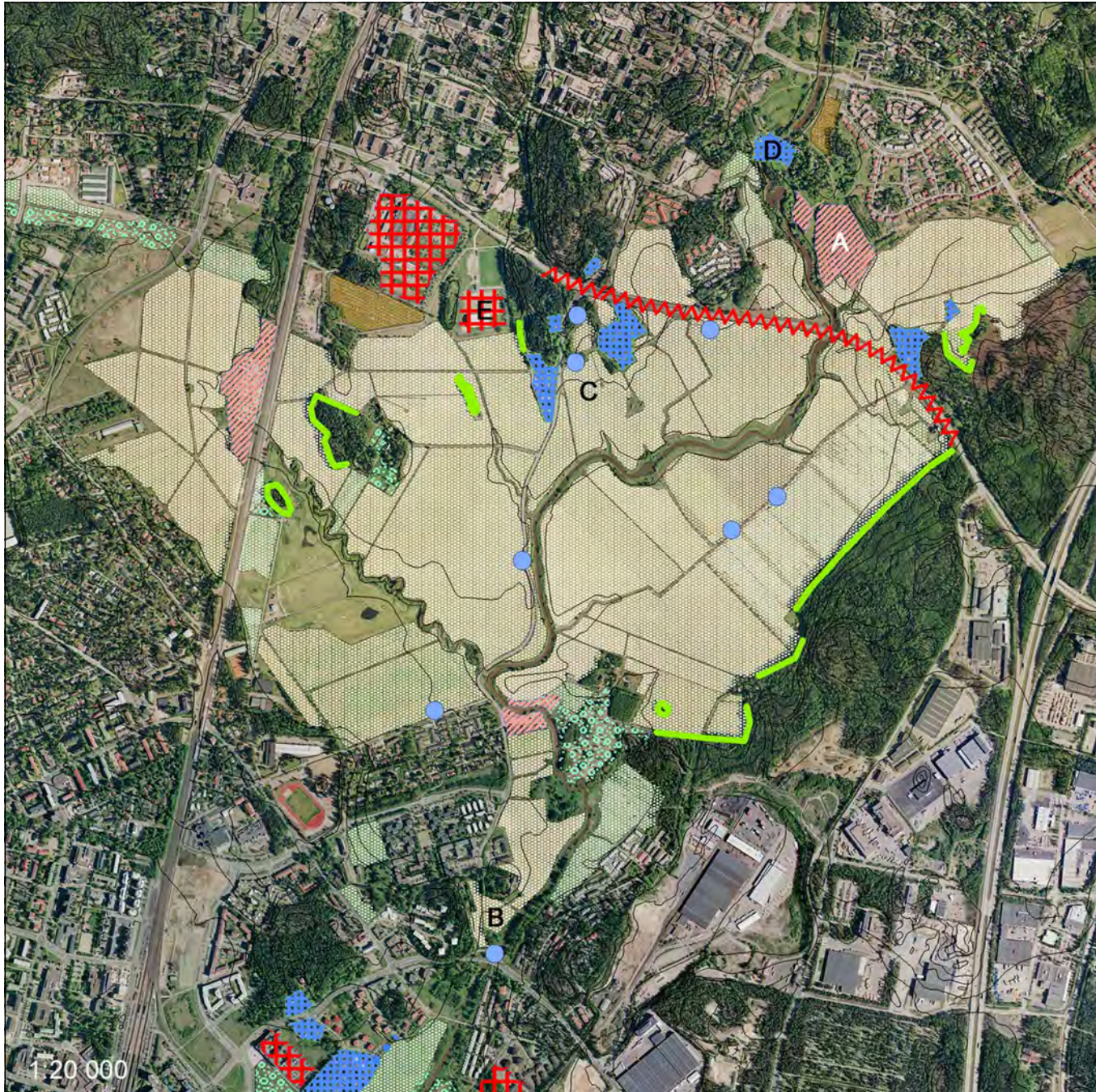
Vallinoja, Jokivarsi

Rekolanojan laaksossa (A) Tussinkoskelta tuleva puro laskee Rekolanojaan. Maisema ei enää näytä perinteiseltä maaseudun viljelymaisemalta, koska reunoille on rakennettu uusia asuinalueita. Vallinojan alue on melko monimuotoinen, mutta ei erityisen vaikuttava. Umpeenkasvaneet alueet eivät juurikaan häiritse maisemakuvan eheyttä. Sokevan rakennus (B) on pitkälle näkyvä maisemavaurio.

Jokivarressa Keravanjokilaakson viljelyvyöhyke (C) on yhtenäinen avoin maisematila. Lahdentie on katkaissut rakennetun rinteiden yhteyden jokilaaksoon. Keravanjoen ja Lahdentien välinen alue on kasvanut umpeen. Umpeenkasvu kuitenkin suojaa ulkoilureittiä Lahdentien haitoilta. Lahdentien itäpuolen rakentaminen ei ole niin eheää, että sen näkyminen jokilaaksoon olisi tärkeää. Alue ei ole erityisen eheä, yhtenäinen tai vaikuttava. Monimuotoisuutta maisemakuvaan tuovat erilliset pienet peltoaukeat (D), joiden reunoilla ja keskellä on perinteisiä rakennuksia.

Näkymä Vallinojalta Urpiaisentieltä lounaaseen (LM 2.6.2004).

Hanaböle

Laaja ja tasainen viljelyaukea on kuin kämmen, jonka sormia ovat eri suuntiin jatkuvat pienemmät viljelyaukeat. Joen varsi on monin paikoin edelleen avoin, ja yhtenäistä peltoaukeaa pitkin voi nähdä todella pitkälle. Avoimen maisematilan jatkuvuus on tosin monin paikoin katkennut umpeenkasvun tai metsittämisen seurauksena. Rekolanojan laakson umpeenkasvu katkaisee yhden ”sormen”. Keravanjoen varrella alueen pohjoisosassa joen

itäpuoli ei ole enää avoin (A). Etelässä matonpesupaikan ympärillä oleva puusto sulkee avoimen maisematilan jatkumisen kohti etelää, jossa viljelty rinne laskeutuu jokeen erittäin kauniisti (B). Avoin viljelymaisema päättyy kauniiseen vanhaan kivilaitaan.

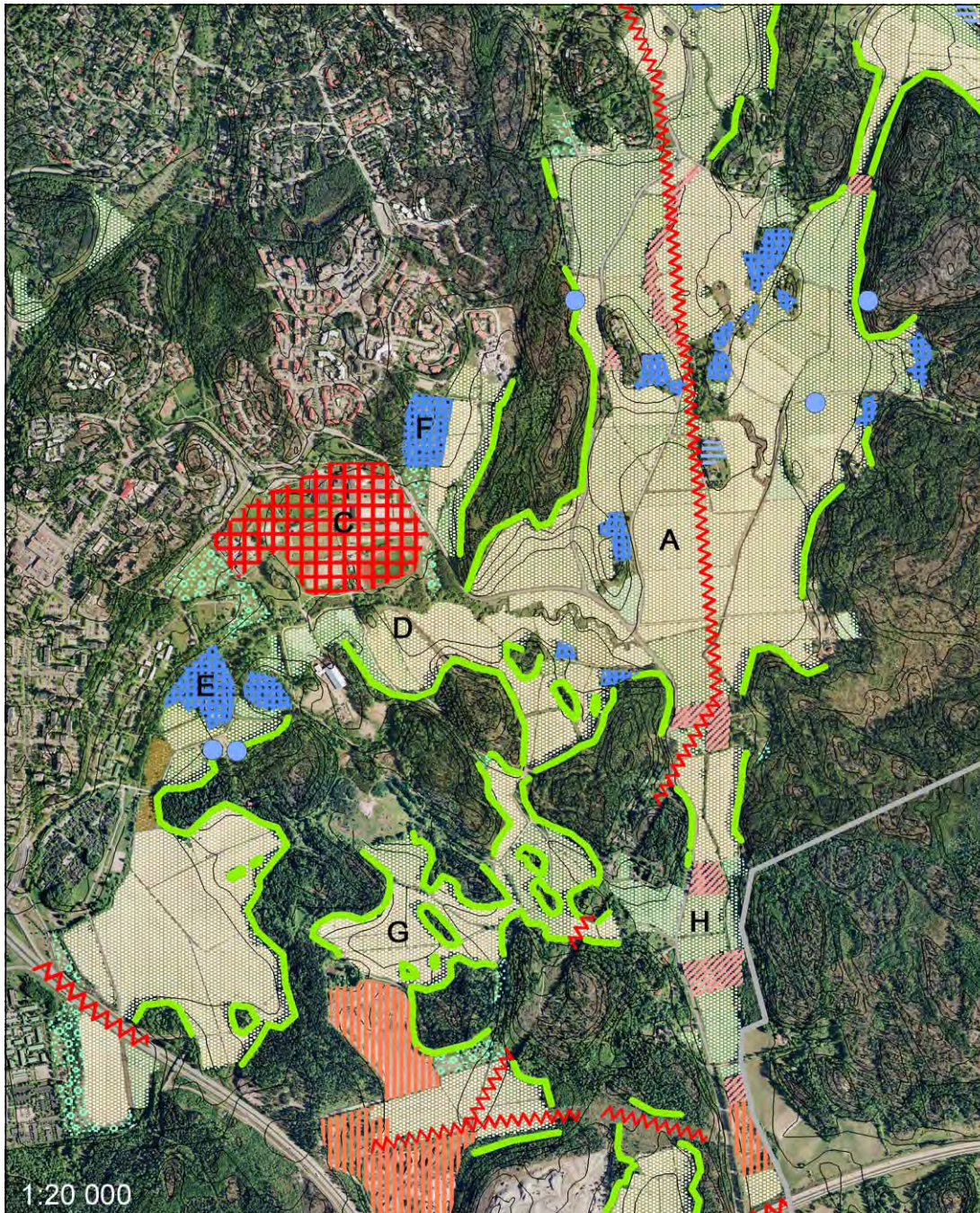
Hanabölen eheässä vanhassa kyläkeskuksessa (C) on lukuisia hyvin säilyneitä ja hoidettuja rakennuksia puutarhoineen. Myllyn alue (D) on kunnostettu maiseman historiaa

kunnioittaen. Koivukylänväylä on katkaissut ikävästi yhteyden kyläkeskuksen ja myllyn välillä. Havukosken urheilupuiston urheiluhalli (E) on kauas näkyvä ja syvälle muuten eheään viljelymaisemaan työntyvä maisemavaurio.

Lännessä aukea jatkuu radan toiselle puolella. Avoin maisema rajautuu Talvikkitien varrelle tehtyihin maanlajityksiin ja rakennettuihin alueisiin.

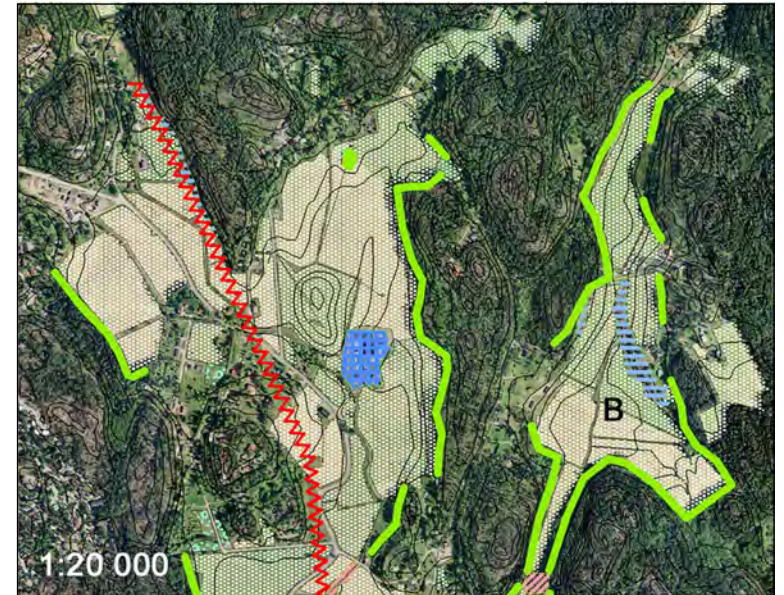
Hanabölen laaja tasanko (LM 24.7.2001).

15

14

Karttamerkitöjen selitykset ovat sivulla 32

Sotunki, Håkansböle

Sotungissa (A) kallioselänteet muodostavat selkeät reunat viljelyaukeille. Paikoin avokalliot näkyvät puiden takaa. Maasto kumpuilee ja kumpujen päällä on yleensä rakennuksia. Monin paikoin avautuu vaikuttavia näkymiä peltomaisemaan. Eheyttä haittaavat voimalinja ja rakennusten lievä epäyhtenäisyys. Pohjoisessa voimalinjan alla metsän reunassa on katajaketoa ja näin syntyy mielenkiintoinen, monimuotoinen reuna. Laidunnetussa metsän reunassa koivujen valkeat rungot luovat maisemakuvaan vaihtelua. Puron varsi on paikoin pusikoitunut, mikä estää hahmottamasta viljelyaukeaa yhtenäisenä. Erityistä historiallista perspektiiviä maisemakuvaan tuovat suomenkarjan naudat.

Koillisessa sivulaaksossa (B) ylhäältä tieltä avautuu vaikuttava näkymä laaksoon alueelle saavuttaessa. Purolaakson pohjalla on puoliavointa hakamaata ja niittyä, jotka lisäävät alueen kauneutta. Laiduntava lammassauma elävöittää maisemakuva. Alueella tunnelma on hyvin rauhallinen, kuin olisi kaukana kaupungista. Alueella ei ole juuri mitään sen eheyttä haittaavaa.

Hakunilan urheilupuiston (C) rakentaminen laakson pohjalle on rikkonut Kormuniitynojan ja sen sivuojan laaksojen (D) kulttuurimaiseman maisemakuvallisen yhtenäisyyden ja eheyden. Håkansbölen kartano (E) puutarhoineen ja sivurakennuksineen on erillinen hieno ja sisäisesti eheä kokonaisuus. Nissbackan kartanon (F) kivinen makasiini on huomattava maisemakuvan kiintopiste. Karttalehden eteläosassa on yhtenäinen metsäisten selänteiden rajaama peltoaukea, joka katkeaa Kehä III:een.

Ojangossa (G) on pienipiirteistä viljelymaisemaa. Alueen eteläosassa on jo melkoisesti maisemavaurioita. Koirien koulutusalueella on epämääräisiä täyttömaan kasoja. Voimalinjat risteävät. Långmossabergetin työmaan kohdalla on maaläjiä. Myös alueen voimakas virkistyskäyttö on aiheuttanut joitain vähäisempiä maisemavaurioita, lähinnä leveitä hiihtolatuja linjauksia niihin tarvittavine rakenteineen.

Sipoon rajalla olevassa laaksossa avoin maisematila on katkennut monesta kohtaa (H).

Håkansbölen kartanon päärakennus (LM 11.1.2005).

”Mutteritalo” Håkansbölen kartanon puutarhassa rakennettiin 1775 puutarhan huvimajaksi (LM 11.1.2005).

Hyvin hoidettuja perinteisiä rakennuksia Sotungissa (LM 25.10.2004).

Koillinen sivulaakso, näkymä Unimäentieltä itään (LM 25.10.2004).

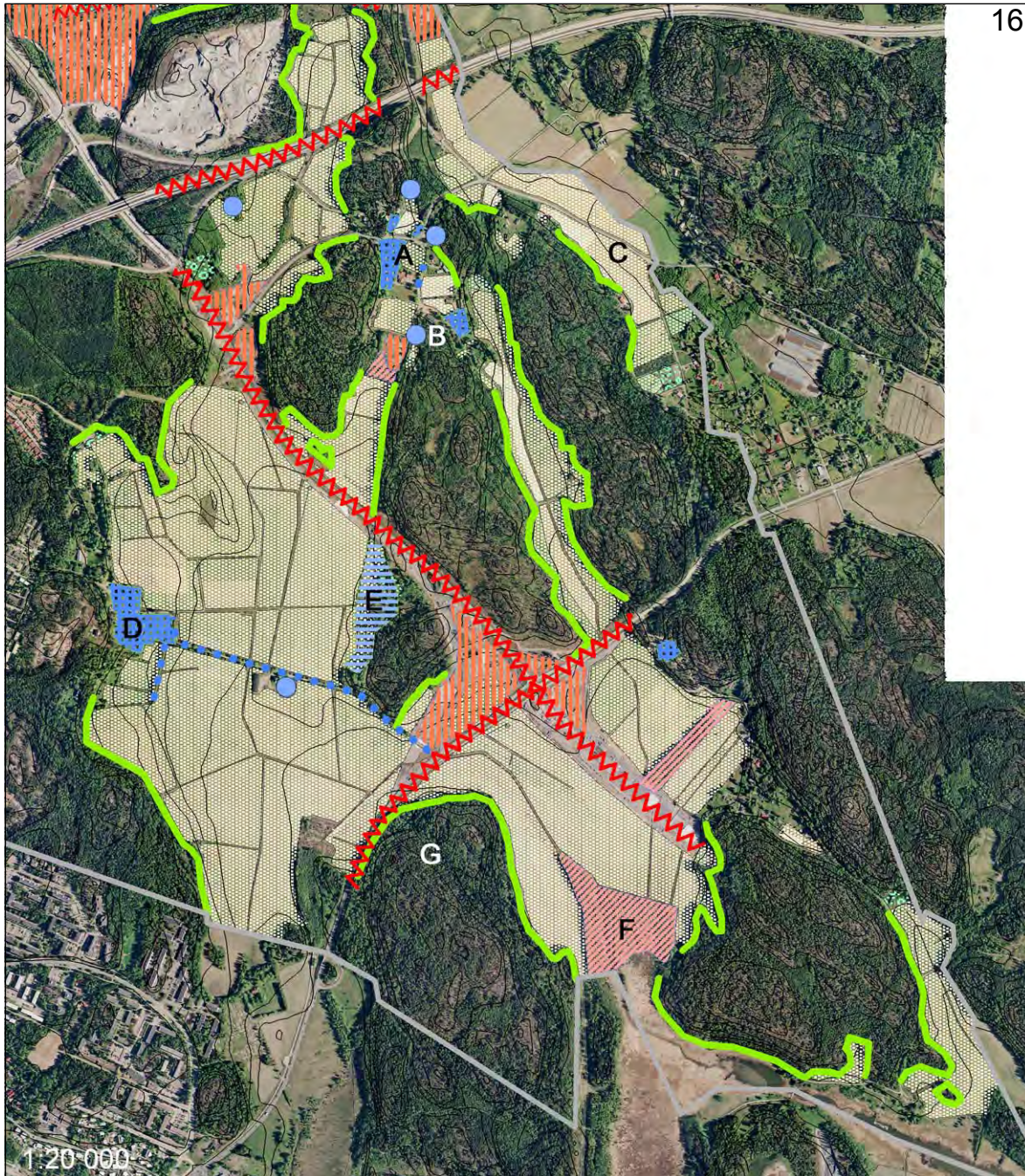
Keskellä laaksoa oleva kumpare Sotungissa (LM 25.10.2005).

*Sotungin elävään maaseudun kulttuurimaisemaan kuuluvat monenlaiset laiduntavat eläimet (LM 25.10.2004).
Kuva vasemmalla.*

*Lehmuskujanne Håkansbölen kartanon puutarhassa (LM 11.1.2005)
Kuva oikealla.*

16

Västersundomin kylää (AM 11.3.2005).

Karttamerkintöjen selitykset ovat sivulla 32

Länsisalmi

Västersundomin kylän keskus (A) sijaitsee mielenkiintoisesti kallioselänteiden välisellä, kuitenkin laaksoja korkeammalla olevalla hiekkaisella tasanteella. Pienet peltotilkut ja rakennusryhmät tekevät maisemakuvasta vaihtelevan. Rakennuskannassa on monia vanhoja, hyvin säilyneitä ja hoidettuja rakennuksia. Rakennuskanta ei kuitenkaan ole täysin yhtenäistä. Kylän kulttuurikasvillisuudessa erityisen huomattavia ovat kookkaat vaahterat ja muut jalot lehtipuut. Karttaan on merkitty huomattavan kaunis pylväskataja (B).

Kaksi pitkää ja kapeaa, kallioselänteiden rajaamaa laaksoa aukeaa kaakkoon ja etelään. Kaakkoon aukeavaa laaksoa rajaavat eheät metsänreunat. Etelään aukeavassa laaksossa avoin maisematila on katkennut.

Kyläkeskuksen itäpuolella oleva, Sipooseen jatkuva kapea Krapuojan laakso (C) on tällä kohtaa melko eheä. Porvoonväylä on rikkonut kumpuilevan pienen viljelyaukean, joka sijaitsee kyläkeskuksen länsipuolella. Kehä III:n rakennustyöt näkyvät ja kuuluvat maisemassa.

Westerkullan kartanon (D) viljelyaukea on itäisimmän Vantaan muuten pienipiirteisiin maisemiin verrattuna laaja, avoin maisematila, josta aukeaa näkymiä pitkänomaisia laaksoja pitkin moniin suuntiin. Hakamaa aukean itäreunassa (E) muodostaa huomattavan kauniin reunan maisematilalle. Kartanosta kaukomaisemaan näkyvät kuusiaita, puutarhan monien erilajisten puiden latvat ja navetat. Komea kujanne johtaa kartanolle.

Kehä III ja Itäväylä halkaisevat maiseman ja satamaradan rakennustyömaa on turmellut eteläisen peltoaukean eheyden. Avoimen maisematilan yhteys merelle on katkennut rantaniittyjen kasvettua umpeen (F).

Etelässä Mustavuori (G) muodostaa eheän metsäisen reunan maisematilalle. Peltoaukeaa koillisessa rajaavan rinteen rakennukset eivät muodosta yhtenäistä kokonaisuutta. Karttaan on merkitty yksi avoimeen maisemaan kauniisti näkyvä rakennus.

Vikkullantieltä pitkänomaista peltoaukeaa pitkin avautuu Vantaan hienoin merinäköala, tosin Sipoon kautta.

Westerkullan kartano laajan avoimen maisematilan reunalla (LM 11.3.2005).

Kaupunkimaisema

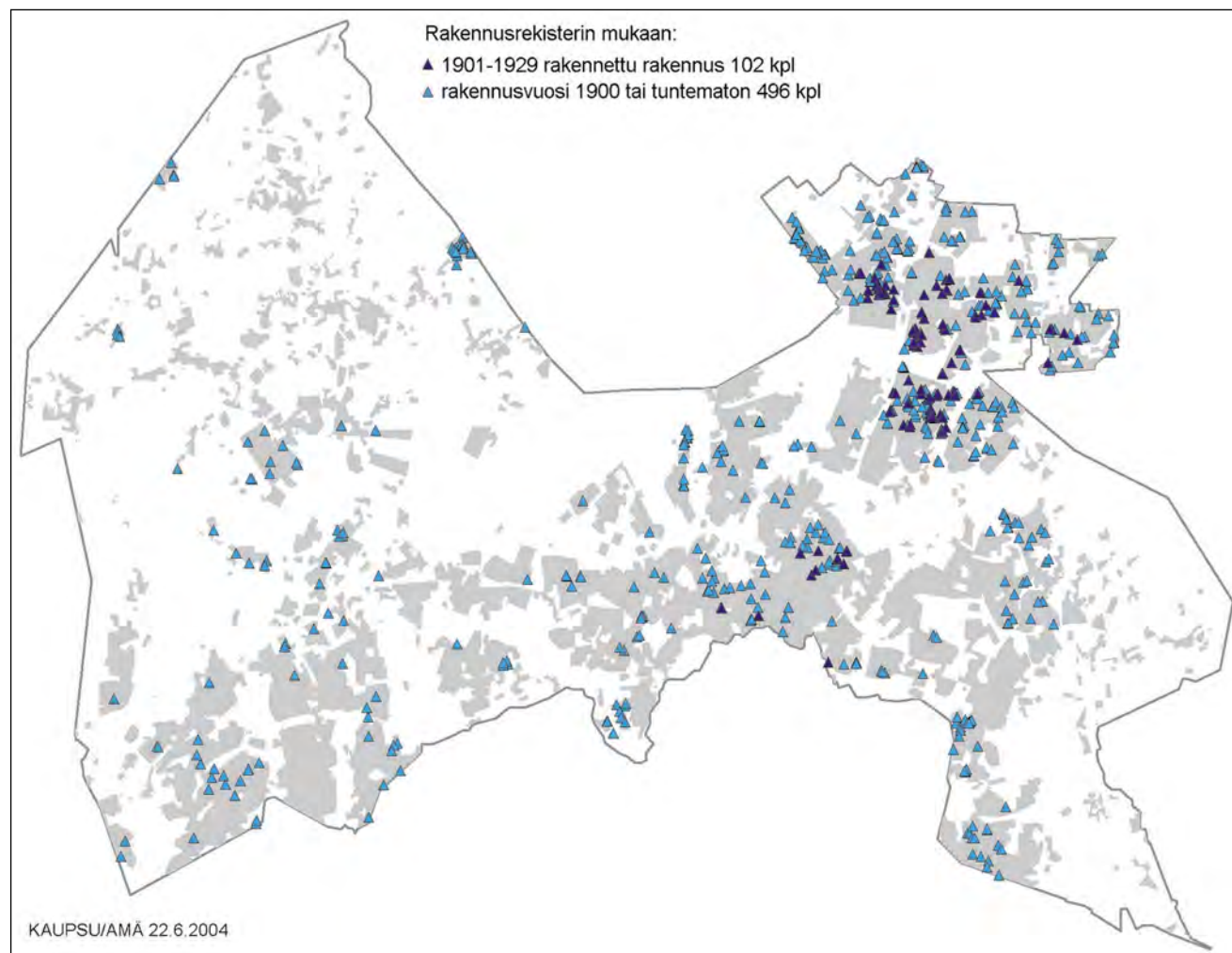
AM

Kaupunkimaiseman kerrostumia on tässä käsitelty aikajärjestyksessä. Kerrostumat ovat monesti päällekkäisiä ja limittäisiä mutta ”puhtaitakin” aikakerrostumia edustavia alueita on.

Pientaloesikaupungit 1900-39

Esikaupungit alkoivat syntyä Vantaan alueelle rautatien myötävaikutuksella. Sittenkin Helsinkiin liitetyn Malmin ohella pientaloesikaupunkeja syntyi Tikkurilaan, Rekolaan ja Korsoon 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Esikaupungeista käytiin junalla Helsingissä töissä. Ne olivat aikansa aluerakentamista: rakentajat hankkivat omistukseensa maata ja ryhtyivät palstoittamaan niitä. Rakentaminenkin oli helpompaa maalaiskunnan puolella, koska rakentamismääräykset olivat höllemmät. 1930 radanvarren esikaupungeissa oli asukkaita: Tikkurilassa 1800, Rekolassa 600, Korsossa (maalaiskuntaan kuuluneessa osassa) 300⁴². Myös Heidehof, Päiväkumpu ja Vapaala on palstoitettu 1900-luvun alkuvuosikymmeninä⁴³.

Ensimmäiset pientaloesikaupungit muodostuivat isoista, kotitarveviljelyyn sopivista palstoista (2000-2500 m², jopa 10 000 m²). Talot olivat ilmeisesti yleensä melko pieniä mökkejä ja pihapiirissä oli erillisiä talusrakennuksia kuten sauna ja puuliiteri. Osa palstoista oli kaupunkilaisten kesämökkeinä, ”siirtolapuutarhapalstoina” mm. Korsossa. Vanhaa, maisemakuvaltaan avointa ja hyötypuutarhaan painottuvaa esikaupunkimaisemaa ei enää voi mistään Vantaalla tavoittaa, koska elämäntapa on muuttunut ja uudemmat kerrostumat ovat rakentuneet tämän vanhan rakenteen sisään ja lomaan. Siellä täällä on säilynyt rakennuksia ja pihoissa on säilynyt mahdollisesti joitakin hedelmäpuita ja vanhoja koristekasvikantoja, mutta laajat perunamaat ovat supistuneet vähäisiin vihannesmaihin. Tontin vapaa-ala on muuttunut nurmikoiksi ja pihoille on

Kaupunkimaiseman varhaiset kerrostumat ovat inventoimatta. Rakennusrekisterin mukaan 1900-luvun kolmen ensimmäisen vuosikymmenen rakennuskantaa on jäljellä erityisesti Korsossa ja Rekolassa.

myös kasvanut suuria puita, joista joitakin on varmaan tarkoituksella istutettu pihapiiriin jo 1920-30-luvuilla mutta enin osa on luonnostaan syntyneitä tonttien viljelemättä jääneiden tontinosien metsittyessä. Vanha kesäkäytössä ollut rakennus on saattanut säilyä uudemman asuinrakennuksen rinnalla muistuttamassa tästä aikakaudesta.

1900-luvun kolmen ensimmäisen vuosikymmenen rakennuskantaa on rakennusrekisterin mukaan vanhoilla pientaloalueilla jäljellä, mutta niitä on inventoitu vain satunnaisesti asemakaavojen laatimisen yhteydessä. Inventoimatonta rakennuskantaa on runsaasti mm. Rekolassa, Korsossa ja Päiväkummussa. Valtaosa näistä pientaloalueiden kohteista kuuluu kuitenkin siihen ryhmään, jonka ajoituksesta ei ole

tietoa. Pientaloalueiden 1930-lukua vanhempi rakennuskanta on tähän mennessä jäänyt inventointien väliinputoajaksi mutta asemakaavat on muutamia viimeisiä lukuun ottamatta tehty. Uusimmissa asemakaavoissa ja asemakaavojen muutoksissa vanhojen rakennusten säilyttämiseen on kiinnitetty huomiota mutta varsinaisia suojelumääräyksiä on tavallisille asuin- tai talousrakennuksille usein vaikea perustella. Vertailutiedon puuttuessa jokainen vanha rakennus on kuitenkin potentiaalinen suojelukohde.

Vanhoja, erillisiä helsinkiläisen herrasväen huvila-alueita Vantaalla ei ole. Yksittäisiä huviloita on jäljellä, esim. Wivi Lönnin huvila Nikinmäessä (1938), mutta kattavaa inventointia ei ole.

Ensimmäisen esikaupunkivaiheen 1910-1920-lukujen rakennuksia on vielä jäljellä yksittäin Korsossa ja Rekolassa (MI 20.3.2005).

Rintamamiesalueet 1940-58

Sodan jälkeen suunniteltiin uusia rintamamiestaajamia, muun muassa Asola, Veromäki ja Hämevaara. Siirtolaisille ja rintamamiehille osoitettiin tontteja myös ennen sotia syntyneiltä alueilta, jolloin niiden rakentaminen pääsi vauhtiin 1940-50-luvuilla. Rintamamiestaajamia ovat siten Vantaalla edellä mainittujen lisäksi Askisto, Friherrs, Itä-Hakkila, Kannisto, Kivistö, Koivuhaka, Koivukylä, Koivuvaara, Kuusikko, Kuninkaanmäki, Leppäkorpi, Nikinmäki, Rajakylä, Simonkylä, Vaarala, Viertola, Vierumäki ja Ylästö. Jälleenrakentamiskaudella rakennettiin paljon myös Rekolassa ja Hiekkaharjussa. Uusia pientalotaajamia syntyi vielä 1950-luvun loppupuolella Koivupäähän, Linnaisiin, ja Riipilään. Uusien pientalotaajamien rakentaminen loppui lähes kokonaan, kun vuonna 1958 uusi rakennuslaki poisti maanomistajan vapaan palstoitusoikeuden⁴⁴.

Palstat olivat jälleenrakentamiskaudella vielä suuria, n. 2000-2500 m² ja kotitarveviljely tärkeää. Talot olivat tyypillisillä 1½ kerroksisia, puurakenteisia omakotitaloja. Erillisiä talousrakennuksia rakennettiin vähemmän enää 1950-luvun lopulla. Hämevaarassa käytettiin poikkeavasti aluesuunnitelmaliiton yksikerroksista talotyyppiä ja tavoiteltiin englantilaista puutarhakaupunki-idylliä. Hämevaara on rintamamiesalueista parhaiten säilyttänyt alkuperäisen luonteensa, vaikka hyötypuutarhat sieltäkin ovat hedelmäpuita ja marjapensaita lukuun ottamatta pitkälti hävinneet. Hämevaara (Eskolan luokitus A1) onkin suojelemisen arvoinen säilyneisyydessään ja erityisyydessään.

Tyypillistä rintamamiestaloaluetta Vantaalla ei ole säilynyt, sillä alueiden rakennuskaavat ja myöhemmin asemakaavat ovat tuoneet tonteille lisää rakennusoikeutta ja tontteja on ryhdytty jakamaan. Pieniä, eheydessään merkittäviä rintamamieskokonaisuuksia löytyy vielä Koivuhaasta (A2), Askistosta (A2) ja Hiekkaharjun pohjoisosasta sekä Leppäkorven Hirvitieltä⁴⁵, mutta asemakaavat mahdollistavat niidenkin tiivistymisen (e=0.20-0.25). 1940-50-lukujen asuinrakennuksia ei ole laajamittaisesti vielä purettu – niitä on Vantaalla runsaasti kaikilla vanhoilla pien-

Asolan rintamamiestaloja Honkatieltä.

taloalueilla. Asolan asemakaavalla on pyritty säilyttämään jotakin alueen luonteesta alhaisella tehokkuudella (e=0,15) ja rakennusalojen määrittelyllä sekä määräämällä rakennuksiin harjakatto ja julkisivut puuverhoiluiksi. Asola säilynee kuitenkin asemakaavan ansiosta kaupunkikuvallisesti tasapainoisempana ja yhtenäisempänä kuin moni muu rintamamiesalue.

Yleensä Vantaan vanhoilla, 1930-50 -luvulla syntyneillä pientaloalueilla on alueiden tiivistyessä vanhojen rakennusten lomaan tullut sekaisin kaikkien seuraavien vuosikymmenten rakennuksia: 1960-luvun rapattuja, matalaharjaisia taloja, 1970-luvun tasakattoisia tiilitaloja ja 1980- ja 90-lukujen koko kirjoja. Rakennuskannan kirjavuus on vallitseva piirre vanhoilla pientaloalueilla.

Pientaloalueiden tiivistyminen ja maiseman muuttuminen on seurausta elämäntavan ja maan arvon muutoksista. Kun elämäntapaan ei enää kuulu merkittävää kotitarveviljelyä, on suuri tontti jäänyt vaille hyötykäyttöä ja monille siitä on tullut pikemminkin turha hoitotaakka. Toisaalta voimakkaasti kasvavassa kaupungissa asemakaavan tuoma rakennusoikeus on nostanut maan arvoa, mikä kannustaa lisärakentamiseen. Uudet rakennukset rakennetaan yleensä aiempia suuremmiksi, koska elintaso on noussut. Muutos on kulttuurinen ja ymmärrettävä. Jälleenrakennuskauden pihakulttuurista on kuitenkin jäljellä omenapuita ja marja- ja koristepensaita sekä perennamaita ja taidolla tehtyjä kivipengerryksiä, vaikka metsittyminen on monin paikoin muuttanut alueiden alkuperäisen, avoimen puutarhamaisen kaupunkikuvan metsäisemmäksi.

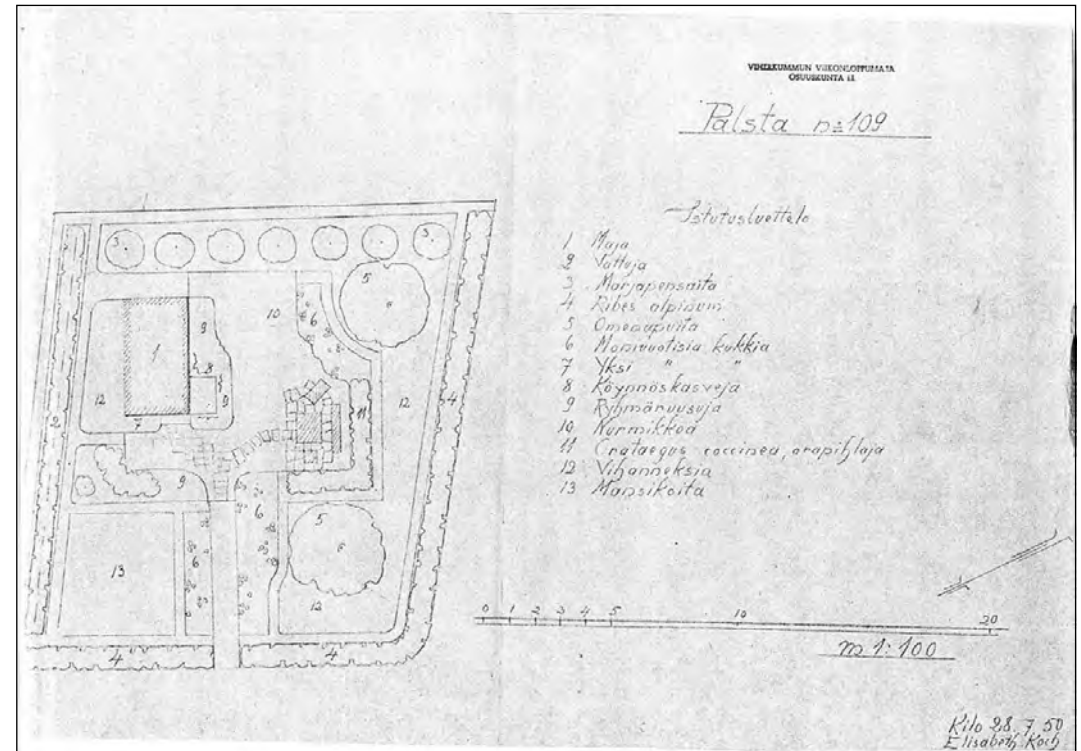
Loma-asuntoalueet 1950-60 -luvuilla

Vantaalla on säilynyt muutamia loma-alueita, joille pääkaupungin alempi keskiluokka ja työväki on rakentanut mökkejään 1950-60 -luvuilla: Koivikko (A2), Viherkumpu (A2), Pirttiranta, Getbacka ja Heponiitty⁴⁶. Koivikko on omaleimainen: mökit seisovat mäkisessä maastossa kukin omassa koordinaatistossaan ja pihakulttuuri on rikas. Uusia rakennuksia näillä alueilla on asemakaavan puuttuessa vielä vähän.

Kerrostalo-lähiöt 1960-70 -luvuilla

Kerrostaloalueista vanhimmat ovat Satomäki (1959-63), Kaivoksela (1961-67), Simonmetsä (1965-68), Louhela (1965-68) ja Vantaanpuisto (1965-69). Suuret aluerakentamissopimukset, jotka lopullisesti mullistivat Vantaan aluerakenteen, allekirjoitettiin 1966-68: Mikkola, Havukoski, Hakunila, Martinlaakso, Myyrmäki, Rajatorppa, Länsimäki ja Pähkinärinne. Alueet rakennettiin muutamassa vuodessa.⁴⁷

Kaivoksela (A1) koostuu Le Corbusier'n ihanteiden mukaisesti tornitaloista, joita reunustavat pitkät, matalat

Puutarha-arkkitehti Elisabeth Kochin suunnitelma puutarhapalstaksi Viherkumpuun 1950.

lamellitalot vapaasti maastoa myötäillen⁴⁸. Se on veistoksellinen "kaupunki taideluomana" -kokonaisuus, joka ei juuri siedä täydennysrakentamista. Arkkitehtoniseen kokonaisuuteen kuuluvat paitsi rakennuskorttelit myös koko se metsäharjanne, johon korttelit on soviteltu. Inhimillinen mittakaava tekee alueesta erityisen viehättävän esikuviinsa verrattuna. Samoja suunnitteluperiaatteita edustavat myös Vantaanpuisto (A2) ja Satomäki (A2). Simonmetsä (A1) on suomalaisen metsäkaupunki-ideologian onnistuneimpia toteutuksia. Metsä, joka hoidettuna on suhteellisen hyvin säilynyt, on yhteinen julkinen tila. Suojaisat umpikorttelipihat ovat asukkaiden omaa, intiimimpää tilaa. Simonmetsässä metsäluonto ja suhteikas arkkitehtuuri kohtaavat. Nämä kohteet ovat vantaalaisen lähiörakentamisen huippua ja Kaivoksela ja Simonmetsä valtakunnallisesti merkittäviä⁴⁹.

Louhela ja Mikkola edustavat jo siirtymistä metsäkaupungista suorakulmaisen koordinaatiston ja korkeamman tehokkuuden kompaktikaupunkiin, jota puhtaammin edustavat Martinlaakso, Myyrmäki, Hakunila, Pähkinärinne (A2) sekä Havukoski (A1). Havukoski on valittu kompaktikaupunkivaiheen suojelukohteeksi ja sinne on laadittu suojeleva asemakaava. Myös näillä alueilla on metsäkaupunkiajatus kuitenkin elänyt ristikkäin kompaktikaupunki-idean kanssa: kortteleissa säilytetyt kuuset ja koivut ovat nyt huonokuntoisia ja varjostavat asuntoja, mutta niistä pidetään sitkeästi kiinni. Siellä, missä pihoihin jäi rakennusvaiheessa vähemmän alkuperäistä puustoa ja sen sijaan tehtiin uusia istutuksia, on miljöö nyt tasapainoisempi. Viheralueverkosto on yleensä näissä lähiöissä hyvä, joten ne kestäisivät – kompaktikaupungin suunnitteluperiaat-

Metsäkaupunki. Viistoilmakuva Simonmetsästä (Vantaan kaupunki 2004).

Kompaktikaupunki – kontaktikaupunki. Viistoilmakuva Havukoskelta (Vantaan kaupunki 2004).

teidenkin mukaisesti! – kortteleiden sisällä tapahtuvaa ja suuria, avoimia parkkikenttiä korvaavaa tiivistämistä. Tätä onkin jo Myyrmäen keskusta-alueilla tapahtunut, mutta laajemmassa mitassa muutos on vasta edessä. Samalla yhden aikakauden lähiöt saavat tervetullutta ajallista ”kaupunkimaista” syvyyttä.

Rivitaloalueet sekä omakoti- ja paritaloalueet 1950-70 -luvulla

1950- ja 1960-luvulla rivitaloja on tehty vielä vähän ja ne ovat yksittäisiä tai enintään muutaman talon ryhmiä. Ne eivät siten muodosta erityistä, omaa kaupunkimaisemaa. 1970-luvulla kerrostalolähiöiden reuna-alueille on rakennettu paljon rivitaloja, jotka ovat arkkitehtuuriltaan ajattomia ja mittakaavaltaan inhimillisiä ja muodostavat omia pienmiljöitä. Hyviä esimerkkejä on mm. Kaivokselassa, Vantaanpuistossa, Hakunilassa. Eskolan inventoinnissa on löytynyt monia suojeleminen arvoisia kohteita⁵⁰. Viertolan kaupunginosa on poikkeuksellinen: suuret 1930-luvun palstat muuttuivat helposti rivitaloyhtiöiksi 1960-70-luvuilla ja Viertolassa onkin siten Vantaan laajin, erilaisilla rivitaloilla toteutettu alue, jonka alta vanhat rakennukset ovat kadonneet. 1980-90-lukujen runsasta rivitalorakentamista ei tässä käsitellä. 1970-luvulla rakennettiin myös joitakin pienkerrostalokohteita, hyviä esimerkkejä on mm. Varistossa ja Maarinkunnaalla⁵¹.

1970-luvun lopulta lähtien kaupungin luovuttamat omakoti- ja paritalotontit ja niiden rakentamisohjeet luovat omia pienmiljöitä, jotka ovat toteutuneet lyhyen ajan kuluessa, mm. Hämeenkylässä⁵². Pääosin tällaisia alueita on toteutettu vasta 1980-luvulla, eivätkä ne kuulu tämän selvityksen piiriin. Variston asutomessualue vuodelta 1977 on oma erityinen kokonaisuutensa: kirjava kokoelma ajan omakoti- ja rivitaloja.

Leimallista 1970-luvulta lähtien tuottajamuotoisesti syntyneille paritalo- ja rivitaloalueille sekä kaupungin luovuttamille tonteille rakennetuille omakoti- ja paritaloalueille on koko asemakaavan salliman rakennusoikeuden toteutuminen nopeasti yhden ajan arkkitehtuurilla. Ne tulevat siis myös säilymään yhden ajan tuotteina, koska asemakaavat ovat sen verran tehokkaita, ettei myöhempi tonttien jakaminen ja alueen tiivistyminen ole vanhojen pientaloalueiden tapaan mahdollista. Rakennusten ulkoasun muuttuminen korjausten yhteydessä tapahtuvalla ”muodistamisella” on mahdollista – sitä on tehty kaikkina aikoina.

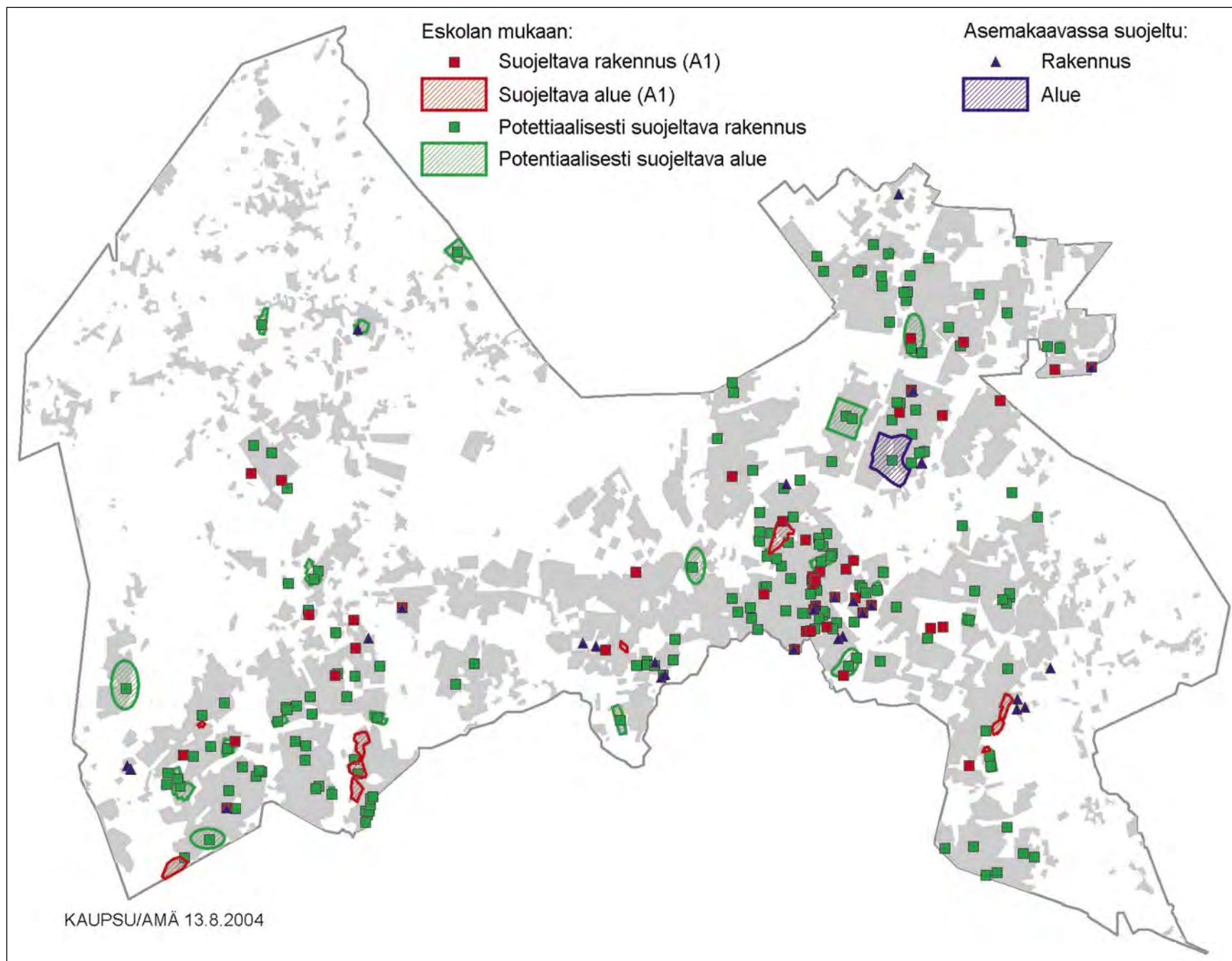

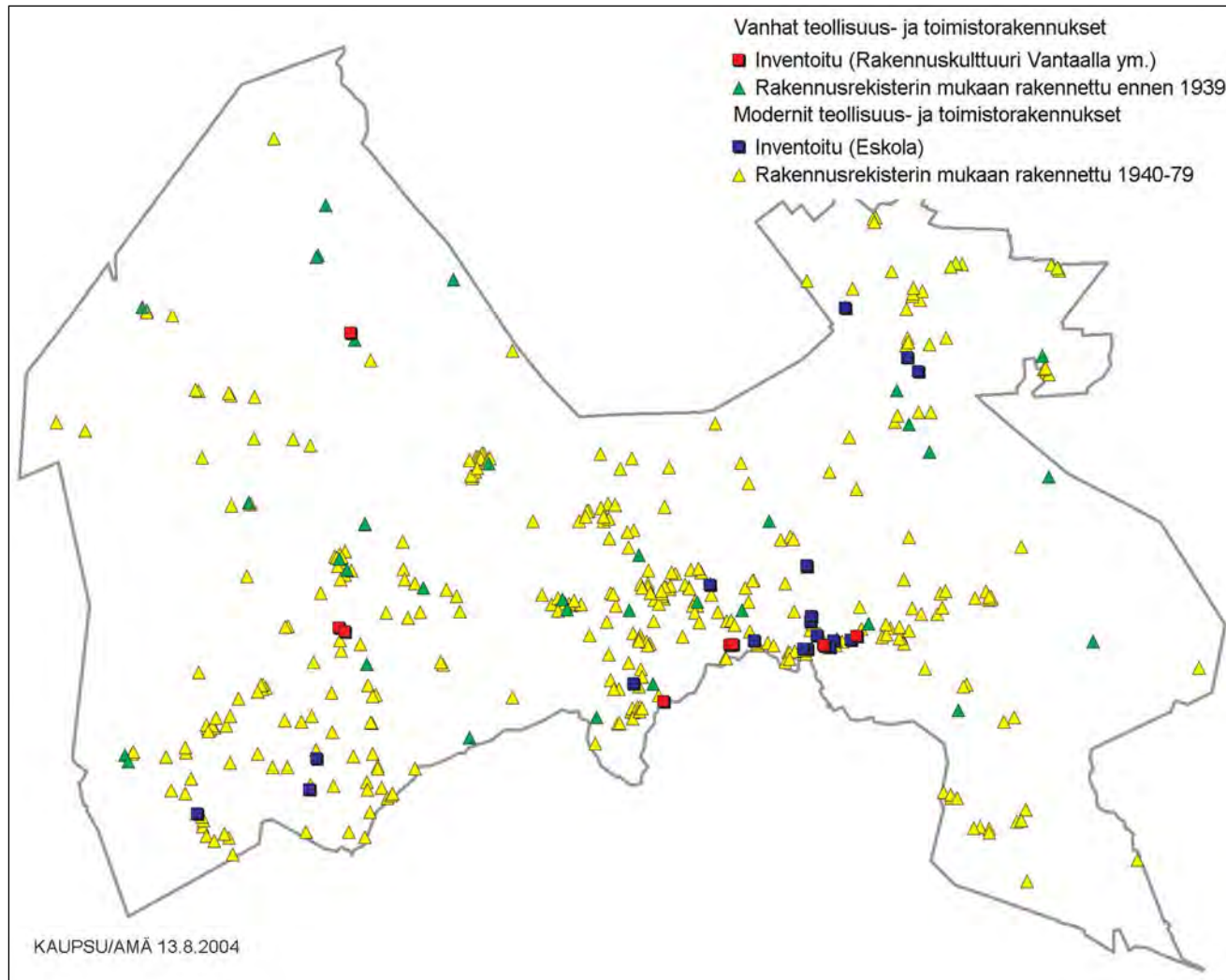
Alvar Aallon suunnittelemat Aerolan rivitalot 1950-luvulta (AM 11.3.2005).

Heikki ja Kaija Sirenin suunnittelemia rivitaloja Vaaralassa vuodelta 1969 (AM 3.4.2005).

Vantaan kaupunki-
maiseman suojeltava
moderni rakennuskult-
tuuri Eskolan mukaan.

Teollisuusrakennukset rakennusrekisterin mukaan (kesäkuu 2004) ja inventointitilanne.

Teollisuusympäristöt

Vantaan teollisuusrakentamista ei ole inventoitu lukuun ottamatta joitakin vanhoja rakennuksia (ks. maaseudun vanha rakennuskulttuuri). Teollisuusrakennukset sisältävät kuitenkin sekä suojelu-, identiteetti- ja miljööarvoja että käyttöarvoja moniin uusiin käyttötarkoituksiin, joten inventointi on välttämätön.

Teollisuusrakennus Korsosta (SN 2004).

Viitteet:

- 1 Rautamäki-Paunila 1983
- 2 Vantaan maisemarakenne ja maankäyttö 1993
- 3 Suomen geologinen kartta, Hyyppä s.19
- 4 Vantaan maaperäkartta
- 5 Vantaan kiinteät esihistorialliset muinaisjäännökset 1981
- 6 Rihtniemi 1988
- 7 Lesell 2000
- 8 Ranta 1996, Hämet-Ahti 1998, Suominen 1993
- 9 Lesell 2000
- 10 Vantaan kiinteät esihistorialliset muinaisjäännökset 1981
- 11 Lesell 2000
- 12 Lesell 2000
- 13 Vantaan kulttuurimaiseman ja rakennetun ympäristön suojeltavat ympäristökokonaisuudet 1991
- 14 Niukkanen 2004
- 15 Frondelius 1995
- 16 Björkman 1986
- 17 Frondelius 1995
- 18 Rakennuskulttuuri Vantaalla 1981
- 19 Rakennuskulttuuri Vantaalla 1981
- 20 Rakennuskulttuuri Vantaalla 1981
- 21 Vantaan kulttuurimaiseman ja rakennetun ympäristön suojeltavat ympäristökokonaisuudet 1991
- 22 Frondelius 2000
- 23 Salminen 1993
- 24 Frondelius 1995
- 25 Salminen 1993
- 26 Rakennuskulttuuri Vantaalla 1981
- 27 Salminen 1993
- 28 Ensimmäisen maailmansodan aikaiset linnoitukset Helsingissä 1980
- 29 Lagerstedt 2004
- 30 Rakennuskulttuuri Vantaalla 1981
- 31 Frondelius 2001
- 32 Eskola 2002
- 33 Pykälä ja Bonn 2000 s. 352-356
- 34 Koko luvun lähteet: Heikkilä 2000 s. 21, 43; Maisemanhoito, luonnon monimuotoisuus, perinnebiotoopit 2002 s.17; Perinnemaisemat – maaseudun rikkaus 1997; Viljelyalueiden luonto 1997
- 35 Pykälä ja Bonn 2000 s. 352-356
- 36 Vantaan vanhojen peltojen ja niittyjen ohjelma s.21
- 37 Salin 2001
- 38 Vantaan vanhojen peltojen ja niittyjen ohjelma
- 39 Vantaan vanhojen peltojen ja niittyjen ohjelma
- 40 Vantaan kulttuurimaiseman ja rakennetun ympäristön suojeltavat ympäristökokonaisuudet 1991
- 41 Vantaan kulttuurimaiseman ja rakennetun ympäristön suojeltavat ympäristökokonaisuudet 1991
- 42 Vantaan maankäytön kehitys 1979
- 43 Eskola 2002
- 44 Vantaan maankäytön kehitys 1979, Eskola 2002
- 45 Eskola 2002
- 46 Eskola 2002
- 47 Vantaan maankäytön kehitys 1979, Eskola 2002
- 48 Eskola 2002
- 49 Eskola 2002
- 50 Eskola 2002
- 51 Eskola 2002
- 52 Vantaan maankäytön kehitys 1998

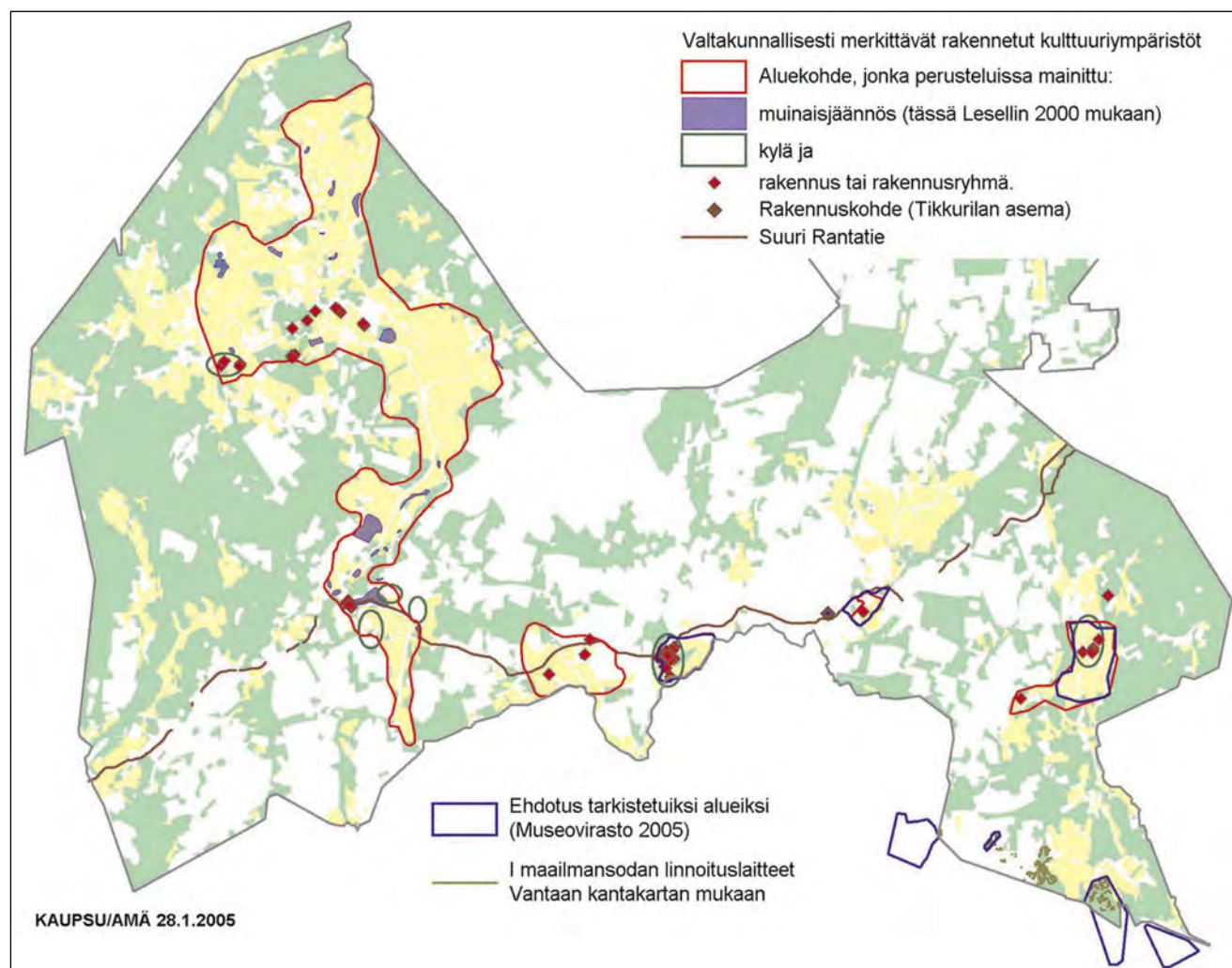
Kulttuurimaiseman ja rakennetun ympäristön vaalimisen lähtökohdat

Valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö

AM

Museovirasto on määritellyt vuonna 1993 rakennetun kulttuuriympäristön valtakunnallisesti arvokkaat alueet ja kohteet¹ ja rajauksia on tarkistettu 2002. Kohteet edus-

tavat sekä maaseudun kulttuurimaisemaa että (vanhoja) kaupunki- ja teollisuusympäristöjä. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet velvoittavat ottamaan nämä kohteet huomioon lähtökohtina alueiden käytön suunnittelussa.

Rakennettu kulttuuriympäristö³. Kuvassa on esitetty myös lausuntokierroksella oleva alustava ehdotus tarkistetuiksi aluerajauksiksi.

Kohteiden valinnan kriteerit on selostettu luvussa ”Kulttuuriympäristön arvottamistapoja ja käytettyjä kriteereitä”. Selvityksen ”puitteissa voidaan valtakunnallisesti arvokkaaksi katsoa piirtyvän suomalaista kulttuurikehitystä, sen monipuolisuutta ja luonteenomaisia piirteitä ilmentävän rakennusperinnön ja kulttuurimaiseman, joka on historiallisesti todistusvoimainen, esteettisesti sopu-suhtainen tai ympäristökuvaltaan rikas ja tasapainoinen”². Mitä useampia perusteita ja kriteereitä kohteen on katsottu täyttävän, sitä vakuuttavammin se on saanut valtakunnallista merkitystä.

Vantaalta museoviraston luetteloon sisältyy viisi aluekokonaisuutta: Vantaanjoen kulttuurimaisema välillä Vantaankoski-Königstedt, Backaksen kartanomaisema, Helsingin pitäjän kirkonkylä, Jokiniemen (Änäs) valtionalue sekä Sotunginlaakson kulttuurimaisema ja Häkansbölen kartano. Lisäksi luettelossa on Tikkurilan vanha rautatieasema yksittäisenä rakennuksena ja Suuri Rantatie. Seuraavassa on poimintoja raportin⁴ sisältämistä alueiden kuvauksista ja lyhyt kommentti alueella sen jälkeen tapahtuneista muutoksista.

Vantaanjokilaakson kulttuurimaisema välillä

Vantaankoski-Königstedt

”Historiallisen Helsingin pitäjän asutus ja kulttuurimaisemat ovat suurelta osin keskittyneet Vantaanjokilaaksoon. Jokilaakson laidoilta on löydetty lukuisia esihistoriallisia asuinpaikkoja. Vanhaa kyläasutusta on säilynyt Keimolan, Viinikkalan, Voutilan, Martinkylän ja Myllymäen kylissä. Vantaankosken partaalla oli hopeasulatto jo 1795 ja rautaruukki 1836... viilatehdas ja mylly 1882. Ruukista on vain jäänteitä maastossa sekä pato ... tiiliset viilatehdas ja mylly ovat säilyneet. Suuri Rantatie kulkee läpi

Vantaanjokilaakson kulttuurimaiseman ja ylittää joen pitkin 1876 rakennettua puusiltaa. – Königstedtin kartanon puinen, kaksikerroksinen päärakennus on vuodelta 1816... klassistinen ulkoasu on vuosien 1915-16 ja 1937-38 ... Tilanhoitajan asuinrakennus 1865... Vanha kartanopuisto rajautuu Vantaanjokeen... pieni puinen kappeli ...ja entinen kansakoulu 1924-25. – Linnan kartanon puinen päärakennus 1700-luvun lopulta... uusklassillinen asu 1843... kuistit 1930-luvulta. Tilanhoitajan asunto lienee 1700-luvulta...kaksi vanhaa työväen asuntoa ja luhtiaitta. Kartanoa ympäröi laaja puisto. – Meijlby on vanha majurin virkatalo... päärakennus 1805... uudempi päärakennus 1934 ja kivinavetta 1800-luvulta. – Katrinebergin kartanon kaksikerroksinen puinen päärakennus n. 1800... vanha mansardikattoinen siipirakennus. Ympärillä vanha puisto. – Keimolan kylän asutuksen juuret ulottuvat keskialalle. Kylän talouskeskuksista parhaiten säilyneitä ovat Backas, Vestergård, Stambo ja Petas. Kylän pohjoispuolella avautuu laaja peltomaisema.”⁵

Maisema on pääosin säilynyt samanlaisena kuin se oli 1993 kuvausta laadittaessa. Luetellut rakennukset ovat edelleen olemassa. Königstedtin kartano on kunnostettu perusteellisesti 1997. Viilatehdas on kunnostettu ravintolaksi 2002. Useita rakennuksia ja pihapiirejä on asemakaavalla suojeltu.

Backaksen kartanomaisema

”Backaksen ratsutilan puisen päärakennuksen runko on rakennettu 1818 ja siivet 1844. Nykyinen ulkoasu on vuoden 1926 korjauksesta. Päärakennusta ympäröi laaja puisto. Puu- ja tiilirakenteinen karjarakennus... 1920, uusi tiilinen navetta 1920-l (U. Åberg)... joukko samanikäisiä tiilisiä talous- ja asuinrakennuksia. Tilakeskuksella keskeinen merkitys ympäröivälle laajalle viljelysmaisemalle. Samaan maisemakokonaisuuteen kuuluu Petas, kapteenin virkatalo... 1850-luvulta. Keskiaikaisperäinen Suuri Rantatie kulkee läpi Backaksen kulttuurimaiseman.”⁶

Maisema kartanomäen ympärillä on muuttunut voimakkaasti kuvauksen kirjoittamisen jälkeen, kun kartanon pohjois- ja itäpuolelle on rakennettu ja parhaillaan rakennetaan

tiivistä Pakkalan kerros- ja pientaloaluetta. Viljelymaisema avautuu nykyisellään vain kartanon lounaispuolella Vantaanjokea kohti. Asemakaava-alueella olevia asuinrakennuksia ja Suuren Rantatien linjaus on asemakaavassa suojeltu. Rakennussuojelulain mukainen suojeluprosessi kartanon rakennuksien rauhoittamiseksi on kesken ja alueelta on laadittu rakennushistoriallinen inventointi 2004⁷.

Helsingin pitäjän kirkonkylä

”Helsingin pitäjän kirkonkylä on Uudenmaan parhaiten säilyneitä kirkonkylä. Kyläraitti vanhoine rakennuksineen antaa yhä kuvan perinteisestä, tiiviistä kylämiljööstä... kirkon ympärillä on säilynyt alkuperäisillä paikoillaan puolen tusinaa taloa... kylässä on kymmenen tilaa – Olofs, Grannas, Klockars, Nygrannas, Riddars I ja II, Juns, Hannusas, Nedre Rutars ja Nyknas. Vanhimmat asuinrakennukset ovat 1700-luvun alkupuolelta pääosan ollessa 1800-luvun alkupuolelta. – Helsingin pitäjän kirkko... 1480-luvulta... vihitty 1494... restauroitiin 1893-94... kellotapulin alaosa on mahdollisesti keskialalta, tiilinen yläosa 1893-94... Kivimuurin rajaama hautausmaa... kaksi mansardikattoista viljamakasiinia 1797 ja 1822 – Kirkkoherranpappila ...1897. Puiston ympäröimän päärakennuksen ... lisäksi pakaritupa ja joukko vanhoja talousrakennuksia. – Kirkonkylän entinen kansakoulu ...1837. – Keravanjoen rannalla ikimuistoisella myllypaikalla 1900-luvun vaihteessa rakennettu mylly patoineen. – Keskiaikaisperäinen Suuri Rantatie kulkee läpi kirkonkylän.”⁸

Kirkonkylän mainituista taloista Olofs, Nygrannas, Riddars I ja II, Juuns, Hannusas, Nedre Rutars ja Nyknas ovat edelleen olemassa. Grannas –nimellä tarkoitettaneen Danista, joka myös on säilynyt. Klockars on kadonnut Tuusulanväylän tiejärjestelyjen takia. Kirkonkylään on laadittu suojeluasemakaava, jossa kaikki em. säilyneet rakennukset ja useita muita rakennuksia on suojeltu. Uudisrakentamiselle on laadittu rakentamistapaohjeet, joilla kylän ilmettä pyritään säilyttämään. Kirkkotietä ja Kyläraittia on entistetty alentamalla tien tasausta, jolloin vanhojen rakennusten suhde tiehen on palautunut lähemmäs vanhaa tilannetta.

Jokiniemen (Änäs) valtionalue

”Valtio osti ... maanviljelystaloudellisen koelaitoksen... sijoituspaikaksi. Alueen yhtenäinen rakennuskanta vuodelta 1908-09... Kiviset kolmikerroksiset laitosrakennukset puistomaisen pihan keskellä... hirsiset aitta- ja kellarirakennukset... tallimiehen asuinrakennus, kalustovaja sekä tiiliset talli ja navetta.”⁹

Alue on suojeltu valtion asetuksella ja sen rakennuskanta on säilynyt lukuun ottamatta yhtä talousrakennusta. Aluerajauksen ulkopuolelle jää professorien asuinrakennus vuodelta 1936. Maisema on muuttunut merkittävästi, kun tutkimusaseman alueelle on 1990-luvulla rakennettu Keskusrikospoliisin toimitilat ja asuinkeuhkotaleita. Osa rakennuksista on myös asemakaavassa suojeltu.

Sotunginlaakson kulttuurimaisema ja Håkansbölen kartano

”Sotungin kylän rakennukset, tiestö ja purolaakson viljelykset muodostavat rikkaan kulttuurimaiseman, joka etelässä liittyy Håkansbölen kartanoympäristöön. Kylässä vanhaa rakennuskantaa Nygårdin, Nygårdsin, Uusitalon, Kullobackan ja Kuppiksen tiloilla... monet 1700-luvulta... kalkkilouhos 1800-luvulta. – Håkansbölen kartanon puinen päärakennus 1905... kahdeksankulmainen huvimaja 1775... mankelirakennus 1800-luvun keskivaiheilta.”¹⁰

Sotunginlaakson kulttuurimaisemaa on viime vuosina hoidettu kyläyhdistyksen teettämän maisemanhoitosuunnitelman¹¹ mukaisesti ja kylän ilme on vielä entisestään parantunut. Uudisrakentaminen vanhan kylän alueella on ollut vähäistä, Sepänmäellä ja laakson reuna-alueilla uudisrakentaminen sen sijaan on ollut vilkasta 1980- ja 90-luvuilla. Sotunkiin laaditaan parhaillaan rakennustapaohjetta. Kartanon rakennukset ovat säilyneet hyvin ja myös niitä ympäröivä puisto.

Tikkurilan vanha rautatieasema

”Tikkurilan vanha rautatieasema on ainoa pääpiirteissään alkuperäisessä asussaan säilynyt tiilinen asemarakennus maamme vanhimman rataosan ... varrella ja ylipäätään vanhimpia rautatieasemiamme... 1860-62. Rakennus

on korjattu Vantaan kaupunginmuseoksi 1989.”¹² Rakennus on suojeltu valtion laitosten sopimuksella ja asemakaavalla.

Suuri Rantatie

”Turun ja Viipurin välinen rantamaantie... on syntynyt keskiajalla. Varhaisin maininta ...1382. Tien merkitys valtakunnallinen kautta aikojen. Vantaalla tie on säilyttänyt pääpiirteissään perinteisen linjauksensa ja sen merkitys osana kulttuurimaisemaa on huomattava. Hakkilassa tie ylittää Keravanjoen pitkin 1890-luvulla rakennettua kivisiltaa.”¹³

Hakkilan silta on säilynyt kevyen liikenteen siltana. Suuren Rantatien säilyneisyys ei merkittävästi ole muuttunut. Brudbrinkenillä on jopa säilynyt 1770-luvulla käytöstä jäänyt alkuperäinen linjaus. Useita tiejaksoja on asemakaavassa suojeltu kuvauksen laatimisen jälkeen.

Museoviraston lausuntopyyntö valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä

Museovirasto tarkistaa luetteloa valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä ja on lähettänyt tarkistetun luettelon lausunnoille¹⁴. Museovirasto on ajantasaistanut ja tarkistanut 1993 kohdeluetteloa¹⁵ ja tavoitteena on korvata se tarkistetulla aineistolla.

Luettelosta esitetään poistettavaksi päällekkäisyys valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden kanssa, joten Vantaan kohteista tästä luettelosta poistuisivat Vantaanjokilaakson kulttuurimaisema ja Backaksen kartanomaisema. Luettelossa säilyisivät Helsingin pitäjän kirkonkylä ja Tikkurilan vanha rautatieasema entisin rajauksin. Jokiniemen (Ånäs) valtionalueen nimi on lausuntoaineistossa nimellä Jokiniemen koelaitos ja rajausta esitetään laajennettavaksi siten, että se sisältäisi lähes koko Tikkurilantien ja Keravanjoen rajaaman alueen. Sotungin kylä esitetään säilytettäväksi luettelossa mutta Häkansbölen kartano ei enää kuuluisi alueeseen. Luettelosta poistuisi myös Suuri Rantatie. Luetteloon esitetään lisättäväksi

Helsingin I maailmansodan linnoituslaitteet, joita Vantaalla on Länsisalmessa, Länsimäessä ja Rajakylässä.

Yleiskaavaluonnosta valmisteltaessa näitä muutosehdotuksia valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin ei ole otettu huomioon. Yleiskaavaluonnos pohjautuu maakuntakaavan tavoin voimassaolevaan luetteloon.

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue

AM

Valtioneuvosto on tehnyt maisema-aluetyöryhmän mietinnön pohjalta periaatepäätöksen valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista 1995¹⁶. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet velvoittavat ottamaan nämä kohteet huomioon lähtökohtina alueiden käytön suunnittelussa. Maisema-alueet edustavat maaseudun kulttuurimaisemaa.

Vantaanjokilaakso

Vantaanjokilaakso on päätöksen mukaisesti valtakunnallisesti arvokas maisema-alue Tuomarinkylästä Riipilään asti, sisältäen Tuomarinkylän ja Haltialan peltoalueet Helsingistä, Backaksen, Pitkälän, Vantaanlaakson, Vantaankosken ja Seutulan laajat peltoalueet. Ympäristöministeriö on lähettänyt Vantaan kaupungille sitä koskevan kartan 1998¹⁷.

Maisema-aluetyöryhmän mietintö ei sisällä aluekuvausta Vantaanjokilaaksosta, koska se ei sisältynyt alkuperäiseen ehdotukseen valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista, vaan tuli siihen lisätyksi vasta lausuntokierroksen jälkeen Uudenmaan liiton ehdotuksesta. Uudenmaan liitto on perustellut alueen arvoa maisemakuvalla sekä luonnon- ja kulttuuriympäristöllä, mistä seuraavassa poimintoja Vantaan alueelta ja lyhyt kommentti 10 vuoden aikana tapahtuneesta muutoksesta¹⁸.

”Maisemakuvaa hallitsevat laajat, tasaiset ja jo varhain peltoviljelyyn otetut savikkoalueet. Näkymät ovat pitkiä. Kulttuurimaisemalle antaa leimansa maatalouden vuosisatainen harjoittaminen ja kartanoiden lukuisuus... Alueet

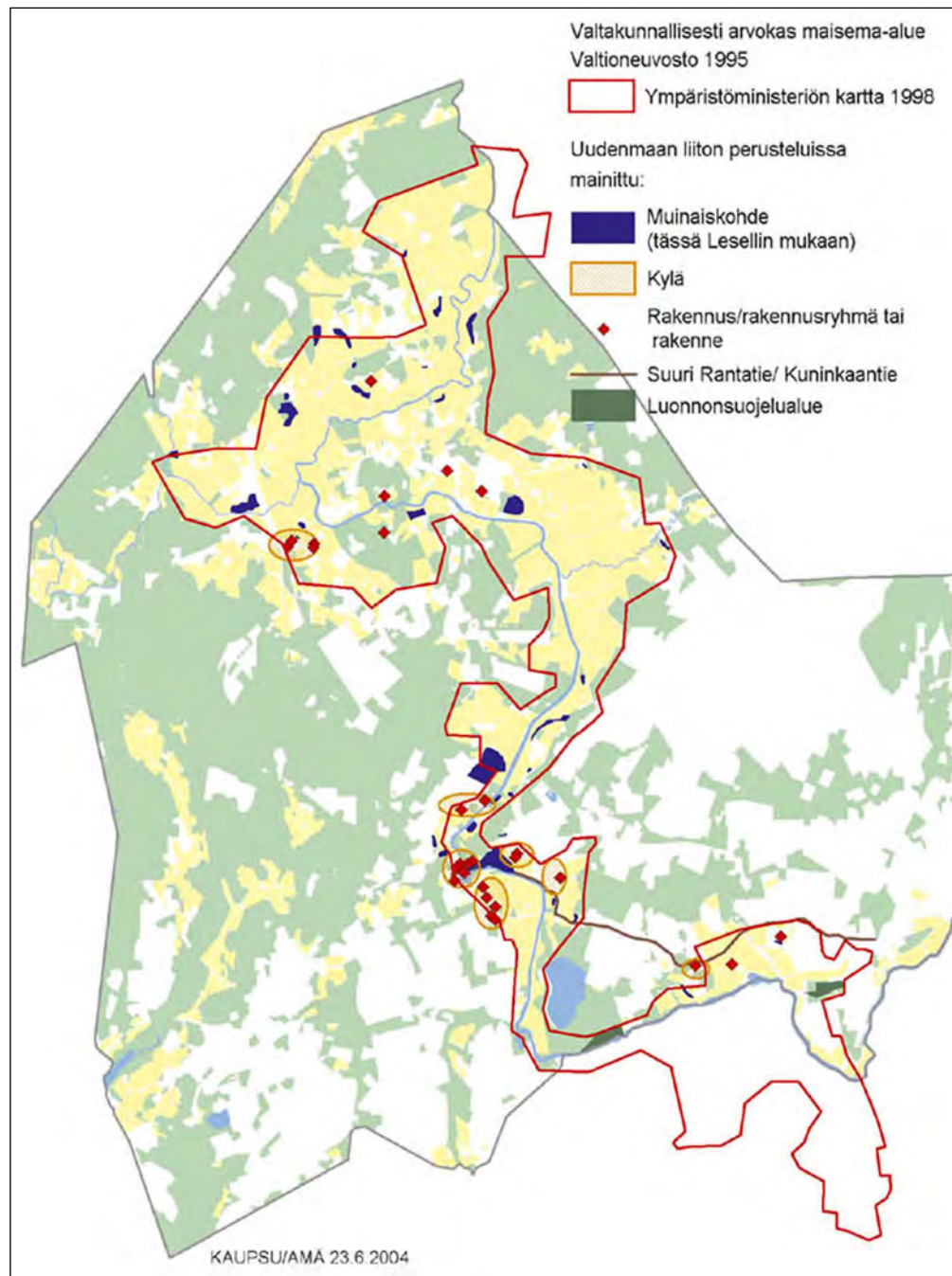
ovat aktiivisessa viljelykäytössä... Ulkoilu- ja maisemakysymyksiin on kiinnitetty erityistä huomiota... Maisema-alueen poikki kulkee useita itä-länsi -suuntaisia teitä, kuten vanha ja uusi Tuusulantie sekä Kehä I ja Kehä III. Tielinjaukset kuten eräät voimalinjatkin ovat muuttaneet maisemakuvaa...”¹⁹

Perustelujen kirjoittamisen jälkeen maisemakuva on muuttunut ja muuttuu voimassaolevien asemakaavojen mukaisesti Pakkalassa ja Tammistossa, mihin on rakentunut ja parhaillaan rakentuu uusia kerrostalovaltaisia kaupunginosia.

”Vantaanjoki kulkee Vantaan ja Helsingin alueella laajan, tasaisen savikerrostuman päällä... Itse jokilaakso on kapea ja jyrkkärantainen... Maisema-alue rajautuu eri kokoiisiin moreenimäkiin ja kalliopaljastumiin. Vain muutamassa kohdassa itse jokiuoma rajautuu niihin... Alueella on viisi luonnonsuojelupaikalla rauhoitettua kohdetta: Pitkälän rannat ... Tammisto.”²⁰

Luonnonsuojelualueeksi on Vantaalla lisäksi rauhoitettu Katinmäki (1999) Seutulassa ja LsL 29 §:n perusteella jalopuumetsät Seutulassa (2002), Viinikanmetsässä (2004) ja kaksi Tammistossa (2003). Lisäksi alueella on maakunnallisesti arvokkaaksi perinnemaisemakohteeksi arvotettu Voutilan kallioketo ja paikallisesti arvokkaat Tapolan niityt.

”... maisema-alueella on useita pienialaisia (kivi- ja varhaismetallikauden) asuinpaikkoja... Kylien historialliset juuret ovat keskiajalla ruotsalaisessa uudisasutuksessa. Alueen pohjoisosassa kulki sen ja pohjoisesta levittäytyneen suomenkielisen uudisasutuksen vaihtumisvyöhyke. Riipilän kylän... peltoalueiden keskellä Yli-Kiskolan tila, päärakennus 1800-luvun alkupuolelta...Keimolan kylä, jonka merkittävimpiä maatilakokonaisuuksia ovat Backas Västergård, Stambo ja Petas... Linnan kartano... Nykyisen päärakennuksen runko on ilmeisesti 1700-luvulta ja ulkoasu vuodelta 1843... laaja puisto...Königstedtin kartano... Nykyinen päärakennus on vuodelta 1816 ja nykyasunsa se sai 1916 ja 1938 korjauksissa... Katrinebergin kartano...

Vantaanjokilaakson maisema-alue. Kuvasta näkyy selvästi rajauksen yleispiirteisyys suhteessa avoimeen maisematilaan.

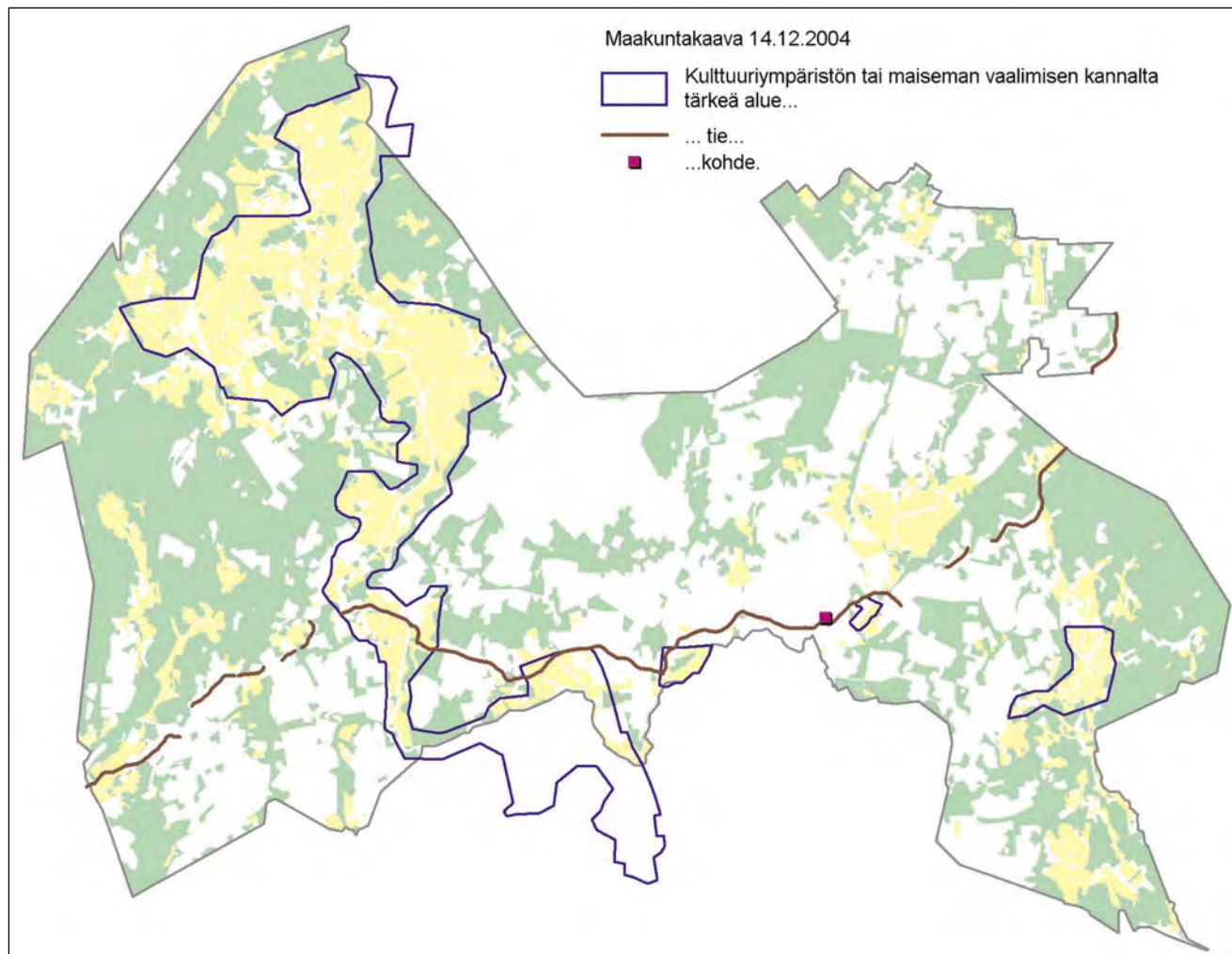
Nykyinen päärakennus valmistui 1800-luvun alussa... Mejlbyn virkatalo... Piispankylässä sijaitsevat mm. Åbyn ja Bertasin tilat. Edellisen päärakennus on rakennettu 1810 ja jälkimmäisen päärakennus on nelisen vuosikymmentä nuorempi... Vantaankoski... Viilatehdas ja myllyrakennus ovat säilyneet, joskin huonokuntoisina. Samoin komea harmaakivipato. Kuninkaantie ylittää joen Vantaankoskella. Nykyinen, rakenteeltaan erikoinen puusilta on vuodelta 1876... Martinkylän ja Myllymäen kylämaisemat muodostavat hyvin säilyneen kokonaisuuden, johon kuuluu useita kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia... Övre Nybacka, Nedre Nybacka, Stanbacka, Smeds, Guss ja Nedre Månsas... Viinikkalan kylä... Hommas ja Nystuga... kaksi koulurakennusta... Voutilan kylä... Övre Pävals, joka on rakennettu mahdollisesti 1750-luvulla... Ylästössä raja epäselvä... vanhaa ja uutta rakennuskantaa... Ylästöntien molemmin puolin vanhaa peltomaisemaa, jota rakentaminen (Vantaan portti) tien pohjoispuolella on alkanut kaventaa... Petaksen entinen kapteenin puustelli 1850-luvun alusta... Wilhelmsbergin... mökkejä... Backas sijaitsee kartanopuistoksi rakennetulla kukkulalla Kuninkaantien varrella... Nykyisen päärakennuksen keskiosa on vuodelta 1818 ja siihen liittyy siipirakennukset 1840-luvulta... Alueen talousrakennukset ovat poikkeuksellisen komeita... 1920-luvulta...”²¹

Esihistorialliset kohteet on oheiseen kuvaan merkitty Lesellin²² inventoinnin mukaisina. Mainitut rakennukset ovat edelleen olemassa vuonna 2004.

Uudenmaan maakuntakaava

AM

Uudenmaan maakuntakaavassa 14.12.2004 on osoitettu ”kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeitä alueita, teitä tai kohteita”. Vantaan alueella tällä merkinnällä on osoitettu valtakunnallisten alueidenkäytön tavoitteiden (VAT) mukaisesti Vantaanjokilaakson valtakunnallisesti arvokas maisema-alue, valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt, Suuri Rantatie sekä kohdamerkinnällä Tikkurilan vanha asema. Merkintä

Maakuntakaavan kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeät alueet, tiet ja kohteet Vantaalla ²⁴.

on luonteeltaan päällekkäismerkintä eli alueilla, joille on aluevarausmerkinnällä osoitettu käyttötarkoitus, ensisijaisen maankäyttömuodon määrittelee aluevarausmerkintä. Merkintään sisältyy suunnittelumääräys: ”Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on otettava huomioon kulttuuriympäristön ominaispiirteiden vaaliminen

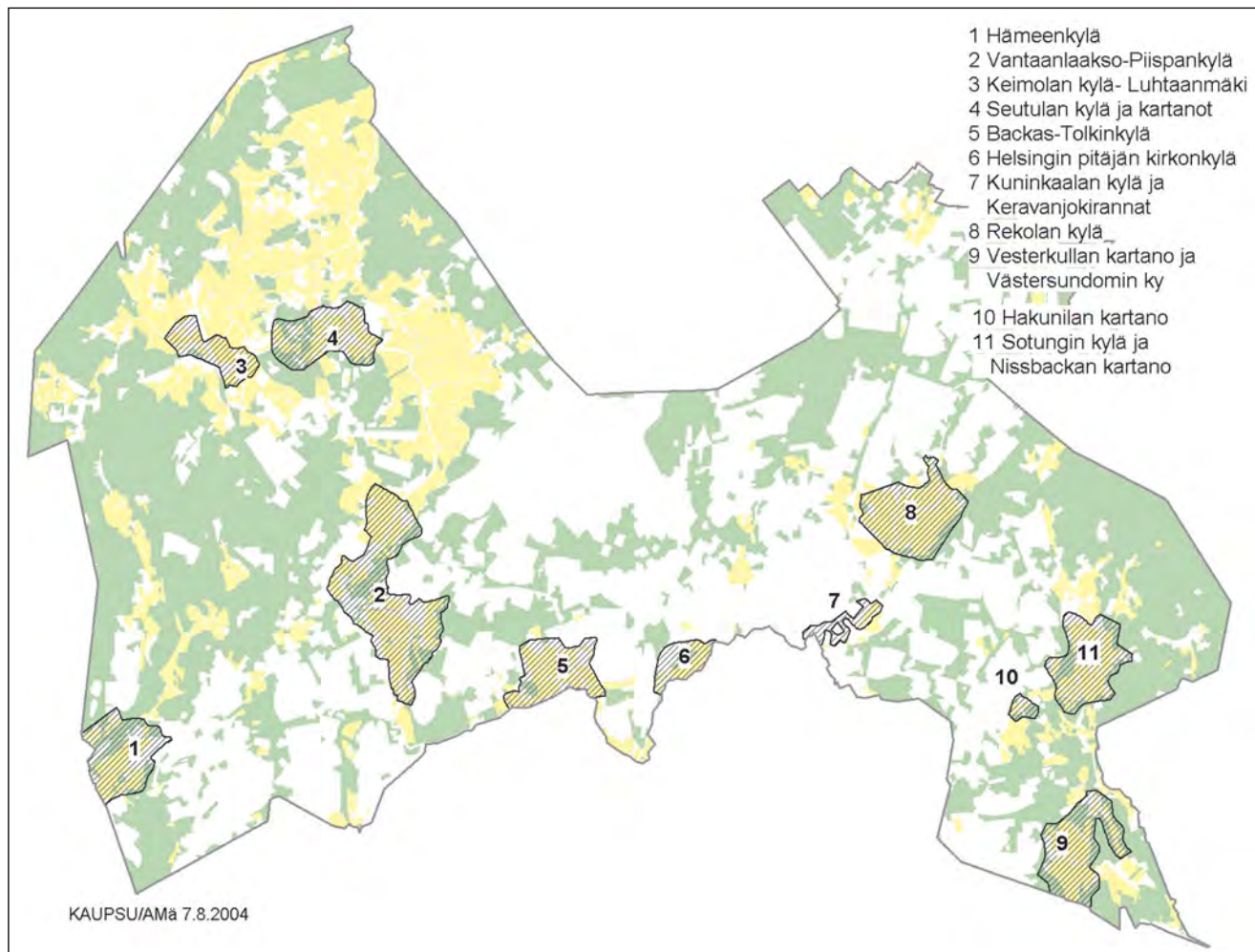
ja turvattava merkittävien maisema- ja kulttuuriarvojen säilyminen. Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on arvioitava ja sovitettava yhteen maakuntakaavassa osoitetun käyttötarkoituksen mukainen maankäyttö sekä maisema- ja kulttuuriarvot.” ²³ Merkintään ei sisälly suojelumääräyksiä.

Maakuntakaavaan VAT:n mukaiset maisema-alueet ja rakennetut kulttuuriympäristöt on rajattu valtakunnallisten inventointien mukaisina. Päällekkäiset alueet on maakuntakaavassa rajattu laajimman rajauksen periaatteella. Pakkalassa maakuntakaava korjaa kuitenkin valtakunnallisten inventointien vanhentuneisuutta rajaamalla karkeasti Pakkalan uuden, tiiviin kaupunkirakenteen alueen ulkopuolelle. Maakuntakaavan suunnittelumääräys velvoittaa yleiskaavatyössä tutkimaan tarkemmin alueiden rajautumisen ja määrittelemään yksityiskohtaisemmin maankäytön muutosten suhteen kulttuuri- ja maisemiarvojen säilyttämiseen.

Yleiskaavat

AM

Yleiskaavassa 1992 ja Kaakkois-Vantaan osayleiskaavassa on merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristökokonaisuudet merkitty erityisellä merkinnällä (musta vino- viivoitus). Merkintään liittyvät seuraavat määräykset: ”Ympäristökokonaisuus, jonka rakennus- ja kulttuurihistoriallista sisältöä ja maisemakuva on suojeltava. Rakennus- tai kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakenteet sekä rakennukset pihapiireineen tai puistoineen on säilytettävä. Alueelle rakennettaessa on huolehdittava siitä, että rakennus sijoitukseltaan, mittakaavaltaan, tyyliltään, ja materiaaleiltaan sopeutuu ympäristöönsä ja istutuksissa käytetään alueella perinteisiä kasvilajeja. Maisematilalliset ja visuaaliset maisemavauriot on korjattava.” Toimenpiteet on määrätty luvanvaraisiksi. Yleiskaavan 1992 määräys kuuluu: ”Alueella on puiden kaataminen, kaivamis-, louhimis-, tasoittamis- tai täyttötyö tai näihin verrattava toimenpide luvanvaraista siten, kuin RakL 124a §:ssä on säädetty”. Kaakkois-Vantaan yleiskaavassa määräys on sovitettu maankäyttö- ja rakennuslain mukaiseksi: ”Puiden kaataminen, kaivamis-, louhimis-, tasoittamis- tai täyttötyöt tai näihin verrattavat toimenpiteet ovat alueella luvanvaraista kuten MRL 128 §:ssä on säädetty”. Lisäksi merkintään liittyvät suositukset: ”Pellot on hoidettava viljeltyinä tai niittyinä. Metsänreunojen kasvillisuus sekä maisemallisesti merkittävät kujanteet, pensasaidanteet ja yksittäispuut on säilytettävä.” ²⁵

Kulttuurihistoriallisten ympäristökokonaisuuksien valintaperusteita on kuvattu luvussa ”Kulttuuriympäristön arvottamistapoja ja käytettyjä kriteereitä”. Alueet rajattiin mahdollisuuksien mukaan maisematilallisina kokonaisuuksina, mutta niihin ei sisällytetty laajoja peltoalueita, missä ei ole arvokasta, vanhaa rakennuskantaa.

Viitteet:

- 1 Rakennettu kulttuuriympäristö 1993
- 2 Rakennettu kulttuuriympäristö 1993
- 3 Museovirasto 1993/2002 sekä 2005
- 4 Rakennettu kulttuuriympäristö 1993
- 5 Rakennettu kulttuuriympäristö 1993
- 6 Rakennettu kulttuuriympäristö 1993
- 7 Ark-Byroo 2004
- 8 Rakennettu kulttuuriympäristö 1993
- 9 Rakennettu kulttuuriympäristö 1993
- 10 Rakennettu kulttuuriympäristö 1993
- 11 Jolkkonen 2001
- 12 Rakennettu kulttuuriympäristö 1993
- 13 Rakennettu kulttuuriympäristö 1993
- 14 Museovirasto 18.1.2005
- 15 Rakennettu kulttuuriympäristö 1993
- 16 Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet 1995
- 17 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden kartat 1998
- 18 Uudenmaan liiton lausunto 1993
- 19 Uudenmaan liiton lausunto 1993
- 20 Uudenmaan liiton lausunto 1993
- 21 Uudenmaan liiton lausunto 1993
- 22 Lesell 2000
- 23 Uudenmaan maakuntakaava 14.12.2004
- 24 Uudenmaan maakuntakaava 14.12.2004
- 25 Yleiskaava 1992
- 26 Yleiskaava 1992, Kaakkois-Vantaan osayleiskaava

Yleiskaavassa 1992 ja Kaakkois-Vantaan osayleiskaavassa osoitetut kulttuurihistoriallisesti merkittävät ympäristökokonaisuudet ²⁶.

Yleiskaavassa 1992 on yksitoista kulttuurihistoriallista ympäristökokonaisuutta, jotka edustavat pääasiassa maaseudun kulttuurimaisemaa: Hämeenkylä, Vantaanlaakso – Piispankylä, Keimolan kylä – Luhtaanmäki, Seutulan kylä ja kartanot, Backas – Tolkinkylä, Helsingin Pitäjän kirkonkylä, Kuninkaalan (Fastbölen) kylä ja Keravanjokirannat, Rekolan

(Hanabölen) kylä, Vesterkullan kartano – Västersundomin kylä, Hakunilan (Häkansbölen) kartano sekä Sotungin kylä – Nissbackan kartano. Kaakkois-Vantaan yleiskaavassa tarkistettiin hiukan aluerajausta Västersundomin kylän kohdalla.

Kulttuurimaisemat ja suojeltavat kohteet kohteet yleiskaavan tarkistuksessa

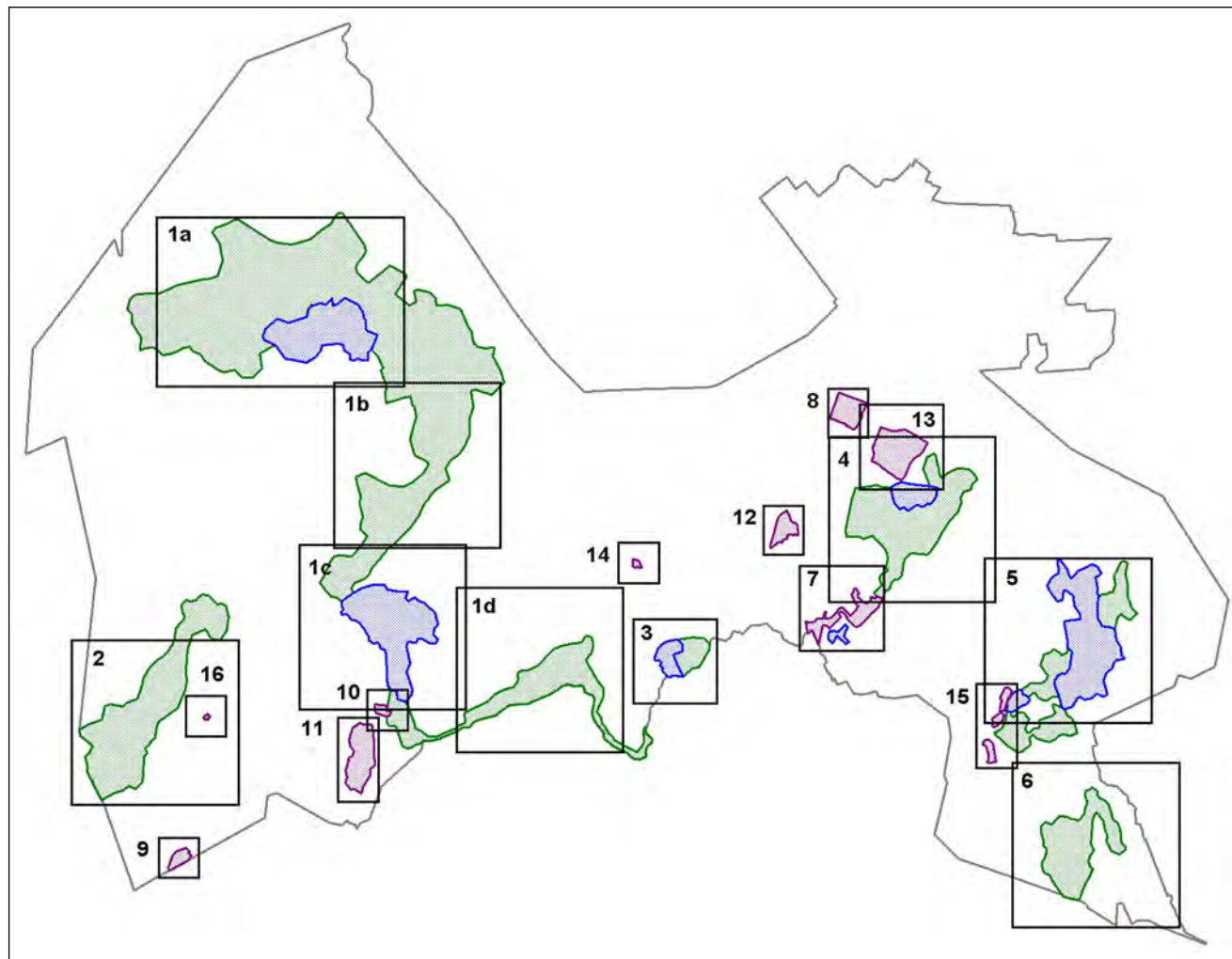
LM, AM

Kulttuurimaisemien arvojen tunnistamiseen, arvioimiseen ja arvioinnista johdettujen suojelumääräyksien kehittämiseen ei Suomessa ole ollut käytössä yhtä yleisesti hyväksyttyä menetelmää. Tässä työssä olemme pyrkineet kehittämään kaavoituksella tehtävän kulttuurimaiseman suojelun välineeksi soveltuvaa menetelmää, jolla päästään kulttuurimaiseman arvojen määrittelemisestä konkreettisiin suojelumääräyksiin ja aluerajauksiin, teoriasta käytäntöön. Olemme halunneet kehittää erittelevän ja loogisen tavan suhtautua maisemansuojeluun.

Kulttuurimaisemassa voidaan tunnistaa monia erilaisia arvoja. Erityisen suojelun kohteeksi nostetussa maisemassa pitää määritellä suojeltavat arvot ja laatia suojelumääräykset sellaisiksi, että niitä noudattaen juuri kyseiset arvot säilyvät. Maiseman kulttuurihistoriallisena arvona pidetään sitä, että nykyiset ja tulevat sukupolvet voivat lukea ja tulkita maisemasta sen historiaa.

Yleiskaavatyö on hyvä suunnittelutaso koko kuntaa koskevien periaatteellisten valintojen tekemiseen vaikka yksityiskohtaiset suojelun ja säilyttämisen ratkaisut voidaan tehdä vasta tarkemmanasteisessa suunnittelussa. Maisemallisesti ja kyläkuvaluksisesti arvokkaiden alueiden nimityksissä olemme pitäytyneet ympäristöministeriön ohjeeseen yleiskaavamerkinnoistä ja määräyksistä¹, vaikka maisemakuvaan perustuvat nimitykset antavat alueista liian yksipuolisen mielikuvan.

Yleiskaavassa on määritelty maaseudun kulttuurimaisemista maisemallisesti ja kyläkuvaluksisesti arvokkaita alueita ja kaupunkimaisemista kaupunkikuvaluksisesti arvokkaita alueita.

Maisemallisesti, kyläkuvaluksisesti ja kaupunkikuvaluksisesti arvokkaat alueet. Indeksikartta alueiden kulttuurihistoriallisten arvojen kartoille. Maisemakuvaluksisten arvojen kartat ovat luvussa ”Vantaalainen kulttuuriympäristö”.

Avoimeen viljelymaisemaan rajautuvasta metsästä on maisemallisesti tai kyläkuvallisesti arvokkaan alueen rajaukseen sisällytetty reunavyöhykettä noin 30-50 metrin leveydeltä, paikoin jopa 100 metrin leveydeltä maastotilanteesta riippuen. Samoin aluerajaukseen on sisällytetty kaikki avoimen maiseman keskellä olevat pienet metsäsaarekkeet. Reunavyöhykkeiden ja metsäsaarekkeiden käsittelyssä on tarpeen ottaa huomioon maisemakuvan säilyttäminen. Se antaa myös mahdollisuuden rikkoutuneen maisemakuvan parantamiseen ja vanhaan kulttuurimaisemaan kuuluneen puoliavoimen, laidunnetun reunavyöhykkeen entistämiseen. Koko avoimeen maisemaan rajautuvaa rinnettä ei kuitenkaan ole mahdollista sisällyttää maisemallisesti tai kyläkuvallisesti arvokkaaseen alueeseen, vaikka esimerkiksi kaikella rinteellä tapahtuvalla metsänkäsittelyllä tai mahdollisella rakentamisella on vaikutusta myös rajatun alueen maisemakuvaan.

Maaseudun kulttuurimaisemassa pellot ja niityt ovat kulttuurihistoriallinen arvo. Koska kaikkien maisemallisesti arvokkaiden viljelymaisemien säilyttäminen viljeltyinä tai niittyinä ei ehkä tulevaisuudessa ole mahdollista, olemme arvokkaampia ydinalueita valittaessa painottaneet myös viljelymaiseman ikää. Siten yleiskaavan käytettävissä olevin keinoin turvataan vanhimpien viljelymaisemien kulttuurihistoriallista sisältöä pelto- ja niittymaana, vaikka sitten maatalouselinkeinosta irrotettuna maisemanhoitona. Tämä viljelymaan kulttuurihistoriallisen arvon säilyttäminen on lähtökohtana alueen tarkemmanasteiselle suunnittelulle myös siinä tapauksessa, että alue on yleiskaavassa varattu tulevaisuuden virkistysalueeksi. Virkistysalueelle ei siten voi näillä kyläkuvallisesti arvokkailla alueilla sijoittaa sellaisia toimintoja, mitkä edellyttävät merkittävää maanrakentamista, kuten kenttiä tai raskaan perustamisen vaativia hoitonurmia. Maisemallisesti arvokkailla alueilla osasta maiseman kulttuurihistoriallista arvoa sen sijaan voidaan tarvittaessa luopua ja viljelymaisema muuttaa joksikin muuksi säilyttäen kuitenkin mahdollisimman monia muita kulttuurimaiseman arvoja.

Maaseudun kulttuurimaiseman suojeltavien alueiden aluekuvaukset sisältävät kunkin alueen aluerajaukseen

vaikuttaneet maisemarakenteen, kulttuurihistorian ja maisemakuvan piirteet. Lopuksi käsitellään lisäperusteluja rajauksessa tehdyille ratkaisuille, erityisesti mikäli ne poikkeavat aiemmista selvityksistä.

Vantaanjokilaakso

Maisemallisesti arvokas alue sisältää Vantaanjokilaakson Vantaan- ja Keravanjokien yhtymäkohdasta Riipilään. Kyläkuvallisesti arvokkaiksi tästä kokonaisuudesta on erotettu Seutulan kylä ja Vantaanlaakso.

Vantaanjoki virtaa laaksossa, jota metsäiset moreenipeitteiset kallioselänteet rajaavat. Paikoin laakso aukeaa laajaksi savitasangoksi, paikoin kalliomoreenikumpareet tekevät maaston muodoista vaihtelevampia. Laaksossa on myös laajahkoja, kumpuilevia hieta-alueita. Vantaanjokilaakson reunamilla, silloisen meren rantamilla, on runsaasti esihistoriallisia muinaisjäännöksiä.

Viljelymaisemaksi jokilaakso on alkanut muuttua jo varhain, mistä ovat osoituksena lukuisat keskiaikaiset tai 1500/1600-luvun kylätontit. Viljavat maat on otettu viljelykseen vuosisatojen kuluessa: ensimmäisinä lämpimät hietarinne- ja viimeisinä laakson pohjan savimaat, jotka vaativat tehokkaampia auroja ja mittavaa ojittamista. Asutus on sijoittunut kalliomoreenikumpareiden päälle ja rinteille tai laajempien selänteiden reunoille. Kylätontit osoittavat Seutulan ja Keimolan varhaista viljelyhistoriaa, vaikka se ei 1600-luvun puutteellisesta kartta-aineistosta ilmenekään. Sen sijaan Riipilän viljelymaisema ja monet sivulaaksot ovat laajalti vasta 1800-luvulta. Viinikkalan, Voutilan, Martinkylän, Myllymäen, Seutulan ja Keimolan kylissä on säilynyt vanhaa, arvokasta rakennuskantaa. Jokilaaksossa sijaitsevat Katrinebergin, Königstedtin, Linnan ja Backaksen kartanot sekä useita merkittäviä talonpoikaistiloja, virkataloja ja muita rakennuksia. Historiallisen ajan muinaisjäänneinä ovat säilyneet Vantaankosken padot, Suuri Rantatie ja muita historiallisia teitä sekä Siltamäen, Vantaankosken ja Luhtaanmäen sillat.

Esihistoriallisen ja historiallisen ajan muinaisjäänteet

- Kiinteä esihistoriallinen muinaisjäännös Lesellin mukaan
- Keskiaikainen tai 1500/1600 -luvun kylätontti Kepsun mukaan
- Suuri Rantatie
- Muu historiallinen tie
- Vanha silta; kartassa mainittu nimeltä
- Vanha pato; kartassa mainittu numeltä
- Vanha kaivos; kartassa mainittu nimeltä

Suojeltava rakennuskulttuuri

- Suojeltava rakennus/rakennusryhmä; kartassa mainittu nimeltä

Nykyisten peltöjen ja niittyjen ikä

- ainakin 1600-luvun lopulta
- ainakin 1700-luvun lopulta
- ainakin 1800-luvun lopulta

Perinnemaisemat

- Perinnebiotooppi

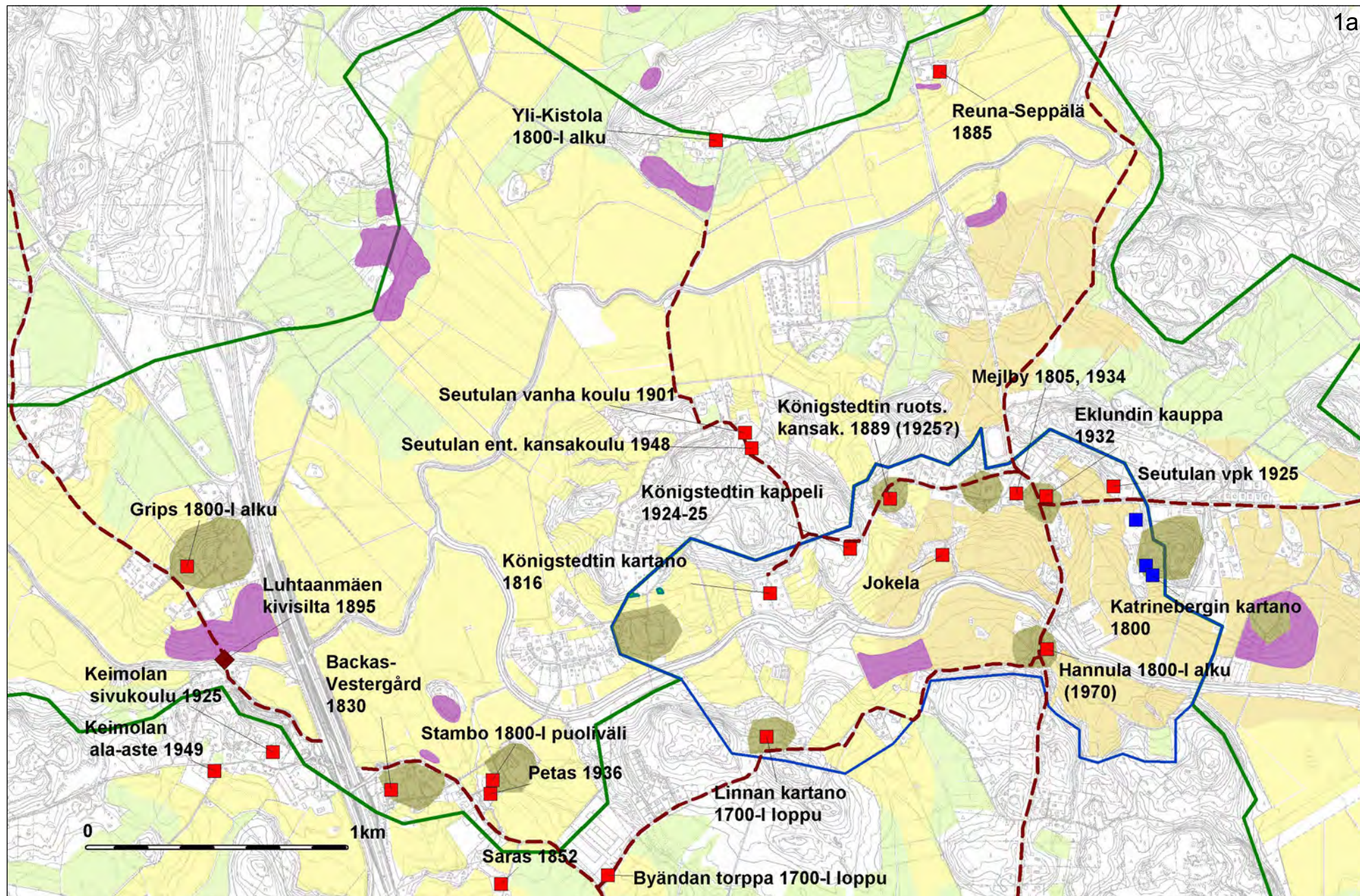
Yleiskaavaluonnoksen merkinnät

- Kaupunkikuvallisesti arvokas alue
- Kyläkuvallisesti arvokas alue
- Maisemallisesti arvokas alue

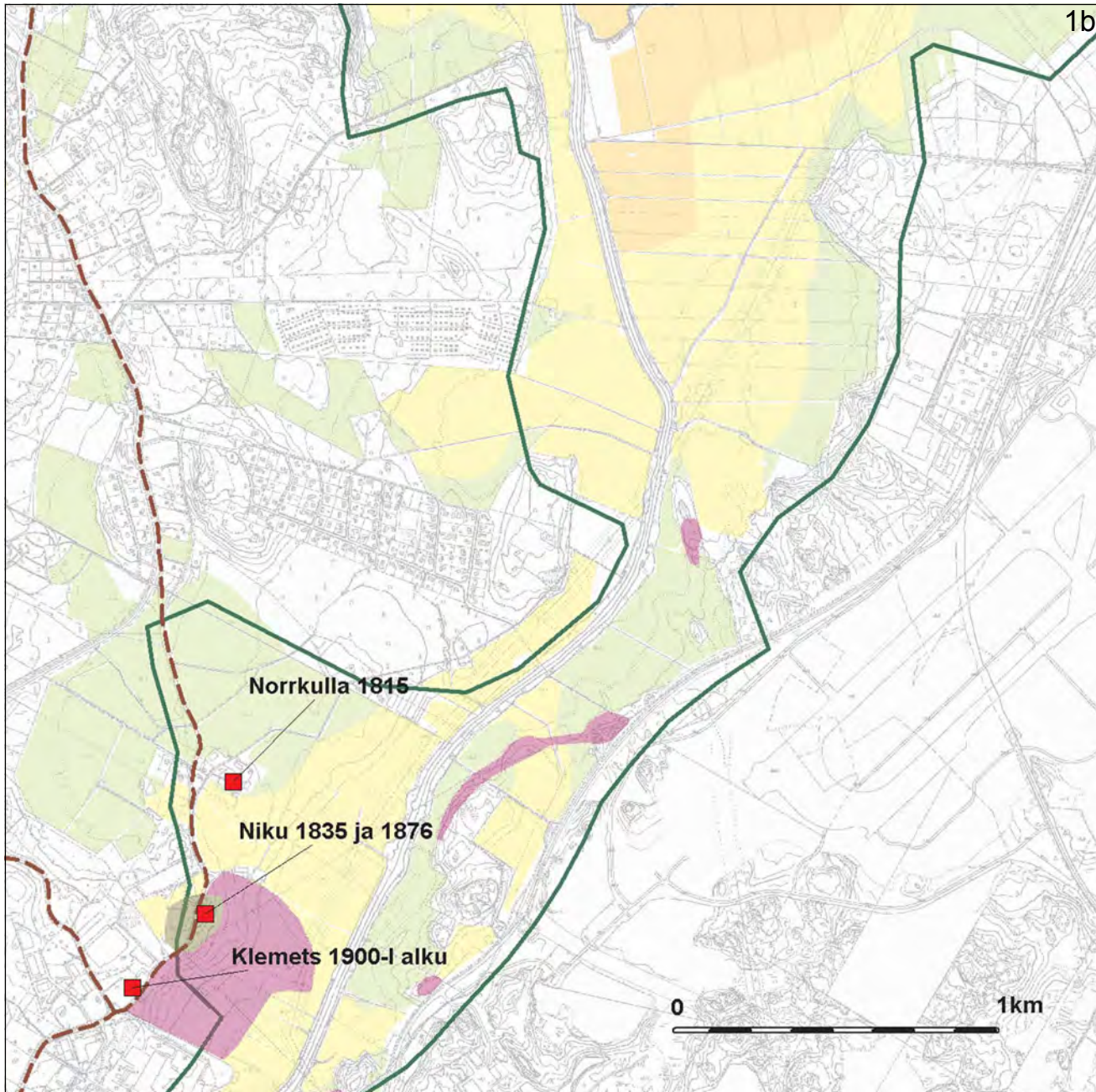
Asemakaavalla suojeltu

- Rakennus
- Alue
- Rakenne; hautakappeli, maakellari tms.
- Rakenne; kivimuuri tms.

Kulttuurihistoriallisten karttojen merkintöjen selitys.

Vantaanjokilaakso: Seutulan kylä ja jokilaakson pohjoisosa. Kulttuurihistorialliset arvot.

Vantaanjokilaakso: Piispankylä. Kulttuurihistorialliset arvot.

Karttamerkintöjen selitykset ovat sivulla 78

Maisemarakenne luo taustan vaihtelevalle maisemakuvalle. Maisemakokonaisuuden alueella on hyvinkin eriluonteisia paikkoja, kuten Kiilan laaja, avoin tasanko ja Seutulan ja Vantaanlaakson kumpuilevat kylämaisemat.

Maisemakuvaltaan erityisen eheitä kokonaisuuksia ovat Seutulan kylä, Vantaanlaakso ja Tolkinkylä. Niiden kaikkien alueella on eheää, perinteistä rakennuskantaa puutarhoineen ja pitkään viljelykäytössä ollutta avointa, kumpuilevaa maastoa. Vantaanjokilaakson maisemallisesti ja kyläkuvaselostetaan tässä pohjoisesta etelään. **Maisemakuvan analyysikartat ovat luvussa ”Vantaalainen kulttuuriympäristö”.**

Seutulan kyläkeskuksesta pohjoiseen (kartta 4 sivulla 36) monet rakennusryhmät sijaitsevat näkyvillä ja tyypillisillä paikoilla maisemassa, vaikkakaan rakennusryhmät eivät kaikki ole yhtä eheitä tai vaikuttavia kuin kyläkeskuksessa. Pohjoisen alueen näkyvin perinteisten rakennusten ryhmä on Reuna-Seppälä. Yli-Kistolaa johtavan tien varrella on kolme komeaa mäntyä.

Luhtaanmäenjoen laaksossa (kartta 5 sivulla 38) rakennukset ovat ryhmittyneet kahdelle kukkulalle. Kukuloiden avoimien rinteiden muodot ovat hienoja. Perinteisten rakennusten ryhmät puutarhoineen muodostavat eheitä, hyvin hoidettuja kokonaisuuksia. Huomionarvoinen yksittäiskohde on Luhtaanmäen vanha kivisilta. Etelässä avointa maisematilaa rajaavat metsäiset reunaselänteet. Hämeenlinnanväylän itäpuolella Luhtaanmäenjoki laskee Vantaanjokeen laajalla, avoimella tasangolla.

Seutulan kylä kartanoineen (kartta 6 sivulla 40) ja jokeen laskevine peltoineen on vaikuttava kokonaisuus. Alueella on useita hyvin säilyneitä ja hoidettuja kartanoiden ja maatilakeskusten muodostamia rakennusryhmiä puutarhoineen. Rakennettu ympäristö on varsin eheää, lukuun ottamatta Katrinebergin kartanomäen rinteille tehtyjä uudempia rakennuksia. Jokilaakson voimakas muoto näkyy ja joki näkyy maisemassa, sillä joen ranta on edelleen avoin. Kylän pohjoispuolella maasto muodostaa mielenkiintoisen

satulapinnan, jonka korkeimmalle kohdalle rakennettu lato hallitsee maisemaa.

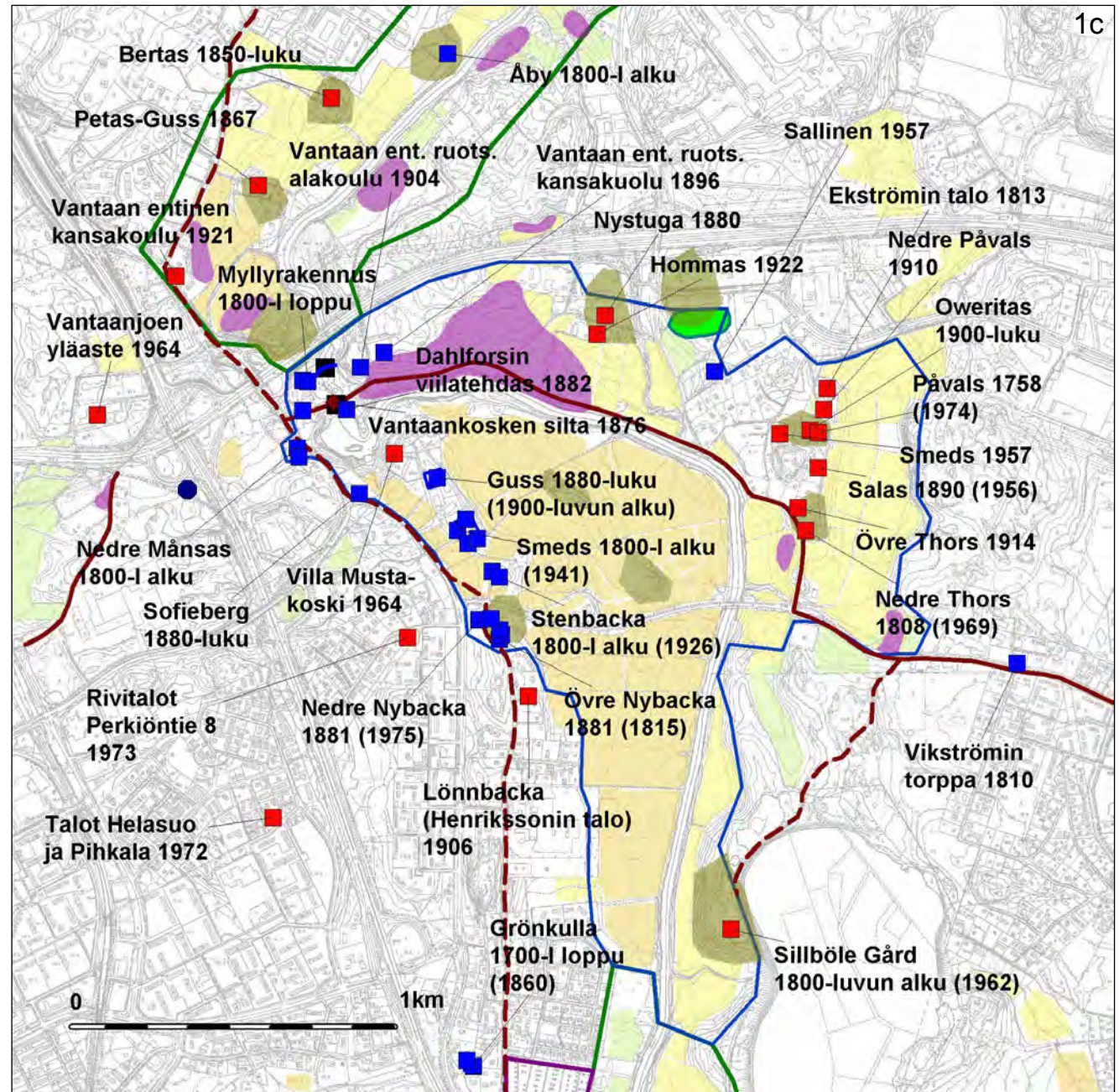
Seutulan itäpuolella jokilaakso aukeaa laajaksi tasangoksi, jota ladot rytmitsevät. Laakso kääntyy etelään, avoin tila tiivistyy ja maasto laskee taas jyrkemmin jokeen (kartta 7 sivulla 42). Åbyn eteläpuolella on eheitä, perinteisiä rakennusryhmiä puutarhoineen. Rakennusryhmät sijaitsevat hyvin kauniisti kumpareilla muuten avoimessa maisemassa. Laiduntavat hevoset tuovat eloa maisemakuvaan.

Vantaanlaakson pohjoisosassa (kartta 8 sivulla 44) hieka- ja hietamaat näkyvät avoimessa maisemassa hienosti polveilevina kumpuina. Hyvin säilynyttä ja hoidettua rakennuskantaa on paljon. Monesti kasvillisuus kuitenkin peittää rakennukset taakseen. Avoin maisematila jatkuu kaapeana kohti etelää katketen kuitenkin Vantaanjoen umpeen kasvaneiden rantojen kohdalla.

Voutilan sivulaaksossa eheä perinteinen rakennuskanta on asettunut tarkasti moreeni- ja kalliomaille mäen reunalle, jolta hietainen viljelty rinne laskee jyrkästi laaksoon. Pellon avo-ajat korostavat maaston muotoa. Laakson vastapäinen reuna on metsäisen eheä.

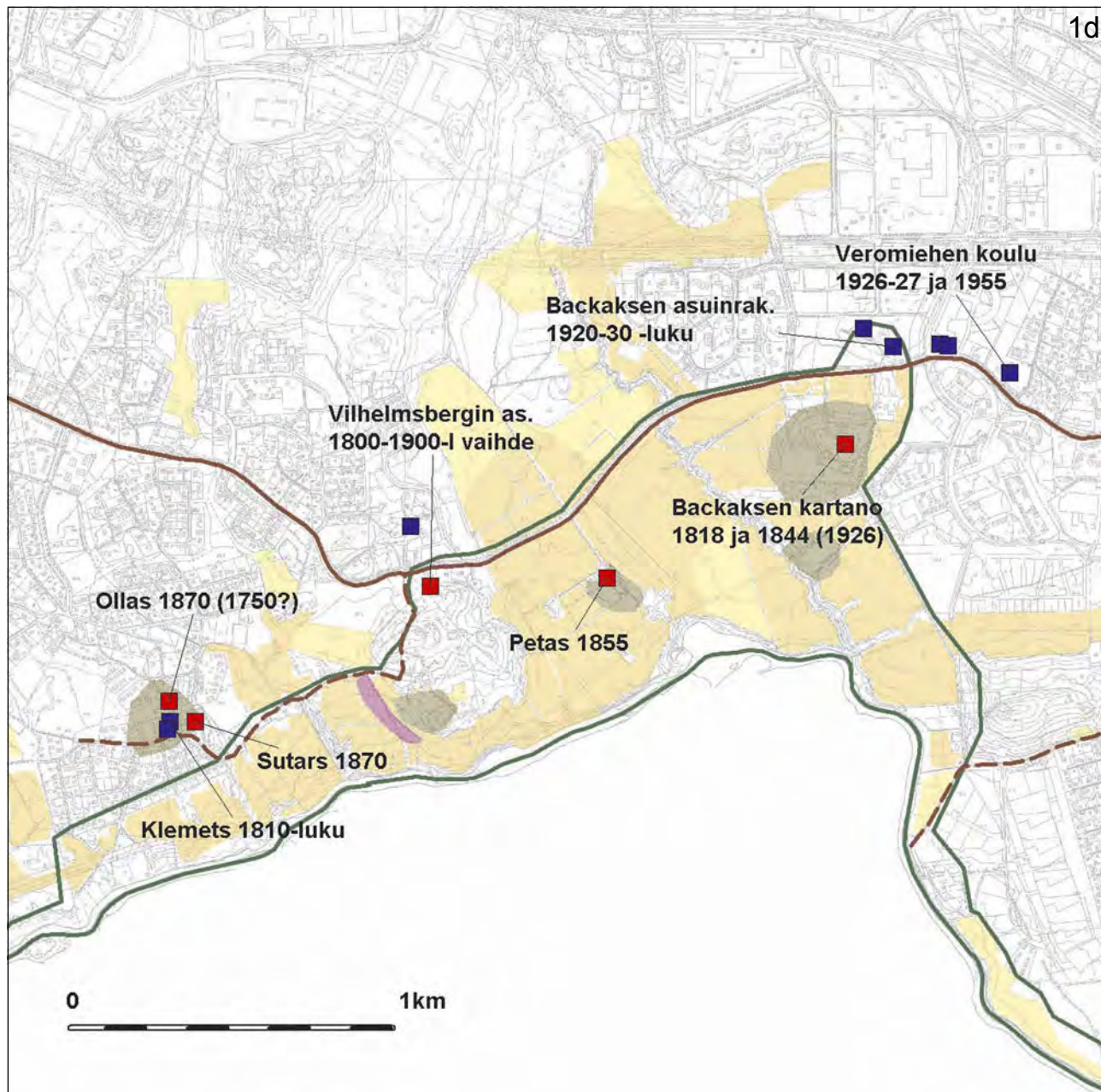
Avoin maisematila päättyy kokonaan Ylästössä Silvolan tekojärven eteläpuolella Vantaanjoen kääntäessä kulkunsa kohti itää. Metsä ympäröi Pitkäkosken koskimaisemaa molemmin puolin. Seuraavan kerran viljelymaisema aukeaa Tolkinkylässä (kartta 9 sivulla 48), jonka avoimen tilan metsäinen kallioselänne jakaa kahteen osaan. Tolkinkylän länsiosan maisemakuva on elävä ja pienipiirteinen. Pellot laskevat kauniisti jokeen, joka on monin paikoin näkyvissä avoimina säilyneiden rantojen ansiosta. Maatilakeskukset ovat sijoittuneet mäen suojaiselle eteläpuolelle. Tie on hakenut paikkansa moreenikumpareiden reunassa vuosisatojen kuluessa.

Kallioselänteen itäpuolella aukeaa laaja savitasanko molemmin puolin jokea. Tasangosta nousevat loivina moreenikumpareet, joille rakennukset ovat sijoittuneet. Ylästöntieltä etelään katsottaessa maisemakuva hallitsee

Vantaanjokilaakso: Vantaanlaakso. Kulttuurihistorialliset arvot.

Karttamerkintöjen selitykset ovat sivulla 78

Vantaanjokilaakso: Backas ja Tolkinkylä. Kulttuurihistorialliset arvot.

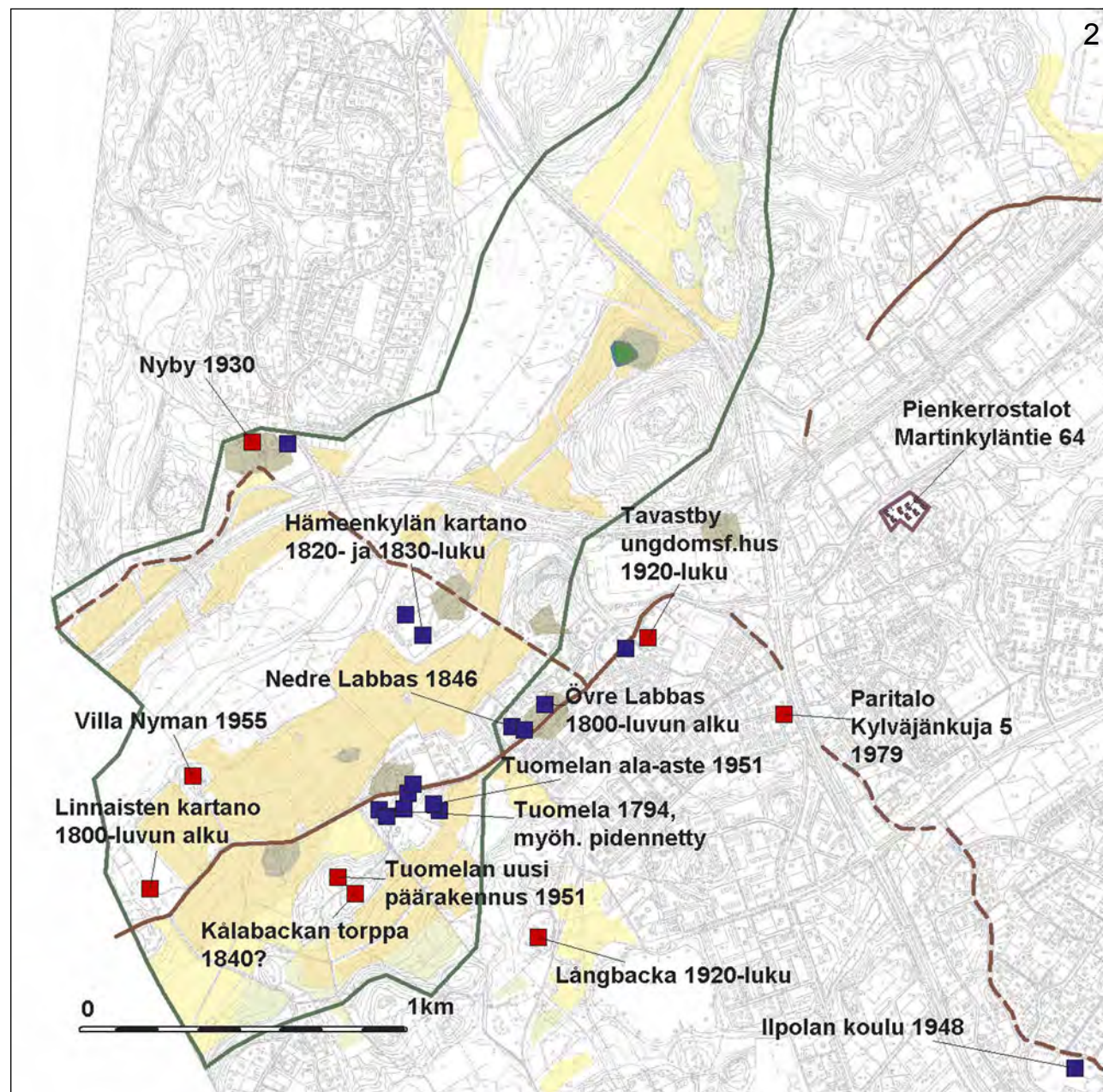
Karttamerkintöjen selitykset ovat sivulla 78

Petaksen päärakennus puutarhoineen, tien pohjoispuolen avoimessa viljelymaisemassa taas lato on näkyvä, maamerkinomainen elementti.

Kaupunki on kasvanut kiinni Backaksen kartanoon ja sinne johtavaan koivukujanteeseen. Tammistossa Keravanjoen ja Vantaanjoen yhtymäkohdan pohjoispuolella olevalle laajalle tasangolle on rakennettu ja parhaillaan rakennetaan uusia asuinalueita. Rakennettu alue tulee muodostamaan reunan Helsingin puolella jatkuvalle laajalle, avoimelle savitasangolle. Vantaanjoen rantaan Vantaan puolella jää kuitenkin rakentamaton kaistale avointa maisemaa.

Monin paikoin Vantaanjokilaakson maisemaa rikkovat maisemavauriot ja -häiriöt. Perinteisesti rakennukset tehtiin kantaville maapohjille ja pienilmastollisesti edullisille paikoille. Jokilaakson pohjalle tehty uudemmat alueet ovat perinteisen maisemarakenteen vastaisia ja myös katkaisevat avoimen maisematilan jatkumisen. Varsin pahasti maisemakuvan eheyttä ja kulttuurihistorian säilyneisyyttä vaurioittaa teollisuusrakentaminen, joka on tehty avoimeen maisemaan näkyvästi työntyville paikoille ja perinteisestä rakennuskannasta poikkeavan muotoiseksi, väriiseksi ja kokoiseksi. Tästä esimerkkeinä ovat Kylänpääntien teollisuusrakennukset Kivistössä, Åbyn tehdasalue Piipankylässä ja Vaisalan laitokset Vantaanlaaksossa. Hämeenlinnanväylä rikkoo laajan avoimen maisematilan eheyden ja se on rakennettu aivan kiinni Keimolan kylän vanhaan keskukseen. Kehä III on rakennettu vanhan kylä- ja teollisuusmiljöön ja kosken päälle. Molemmat tiet aiheuttavat myös melua. Lentokenttä työntyy kiinni jokilaaksoon ja lentomelu haittaa maiseman kokemista laajalla alueella. Suuret voimalinjat halkaisevat maiseman muutamassa kohdassa. Avoimen maisemakuvan jatkuvuutta ja yhtenäisten maisemakokonaisuuksien hahmottamista estävää peltojen ja niittyjen umpeenkasvua esiintyy paikoin. Pakkalan ja Tammiston kaupunginosissa jokilaakson savitasangoille on rakennettu uusia kaupunginosia, jotka rakentuvat sisäisesti eheiksi ja viihtyisiksi, mutta haittaavat Vantaanlaakson maisemakokonaisuuden maisemarakenteellista eheyttä ja avoimen maisematilan reunojen maisemakuvallista eheyttä.

Rajauksen taustalla ovat Vantaanjokilaakson valtakunnallisesti arvokas maisema-alue ja valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt: Vantaanjokilaakso ja Backaksen kartanomaisema. Backaksen kartanomaisemassa on valtakunnallisten selvitysten jälkeen tapahtunut suuria muutoksia. Maisemallisesti arvokas alue sisältää kartanonmäen, Lustikullan ja kartanon lounaispuoliset pellot siten, että itäreunassa alueeseen kuuluu kartanon kujanne ja pohjoisreunassa Ylästöntie. Tammiston ja Pakkalan uudet korttelit jäävät aluerajauksen ulkopuolelle. Pitkäkosken kapea koskimaisema yhdistää Backaksen ja Vantaanlaakson alueet. Vantaanlaaksossa kyläkuvallisesti arvokas alue sisältää Voutilan, Viinikkalan ja Martinkylän kylät, avoimen viljelymaiseman sekä Vantaankosken. Voutilan sivulaakson pohjukka on jätetty rajauksen ulkopuolelle, jotta maisemakuvan eheyttäminen olisi tulevaisuudessa mahdollista. Vantaankosken yläpuolella Piispankylässä maisema on umpeutunut monesta kohdasta, mutta kulttuurihistoriallisen sisältönsä vuoksi aluerajaus on kuitenkin jatkuva. Piispankylässä rajausta noudattaa Piispankyläntie. Lapinkylässä ja Kivistössä rajausta sisältää varsinaisen jokilaakson mutta selänteen lomaan pistävät sivulaaksot jäävät rajauksen ulkopuolelle. Näissä (Marja-Vantaan osayleiskaavan alueeseen kuuluvissa) rajauksissa on haettu luonteva raja maaseudun kulttuurimaiseman ja Kehärataan tukeutuvan rakentamisen kaupunkimaiseman välille. Keimolan kylä sisältyy maisemallisesti arvokkaaseen alueeseen. Maisemallisesti arvokas alue ulottuu myös Hämeenlinnanväylän länsipuolen eheänä säilyneelle peltoaukealle. Tämä osa-alue muuttuu perusteellisesti myöhemmin tulevaisuudessa, mikäli rata Klaukkalaan toteutuu. Koska rataa tukeutuvaa kaupunkirakennettakaan ei yleiskaavassa vielä esitetä, on maisema-aluekin rajattu vielä radasta riippumatta. Riipilässä rajaukseen sisältyy varsinainen jokilaakso ja säilyneet kulttuurihistorialliset kohteet. Rajauksen ulkopuolelle jäävät Riipilän länsipuolinen sivulaakso samoin kuin päälaakson pohjoisosat. Näillä alueilla ei ole mitään erityisiä arvokohteita ja pellot ovat suurelta osin nuoria. Muutamat esihistorialliset kohteet eivät riitä perustelevaan tämän pohjoisosan kuulumista valtakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen tai rakennettuun kulttuuriympäristöön.

Hämeenkylä. Kulttuurihistorialliset arvot.

Kartamerkintöjen selitykset ovat sivulla 78

Hämeenkylä

Hämeenkylässä on useita keskiaikaisia tai 1500-1600-luvun kylätontteja. Vanhin kylätontti on jäänyt uuden asutuksen sisään. 1600-luvun kartoissa näkyy jo koko säilynyt viljelymaisema Suuren Rantatien varressa. Koilliseen jatkuva murroslaakso näkyy viljeltynä 1700-luvun kartassa. Avoimet rantaniityt ovat laiduntamisen loputtua kasvaneet umpeen 1950-luvulta lähtien. Suuren Rantatien (Ainontie) lisäksi alueella on säilynyt muitakin historiallisia teitä. Hämeenkylässä ja Linnaisten kartanoiden lisäksi alueella on säilynyt useita muita arvokkaita kohteita. Kakolanmäen pohjoisreunalla, entisellä kylätontilla, on säilynyt kulttuurijäänteiden perinnebiotooppi, kallioketo.

Kallioperän murrokseen on syntynyt Pitkäjärvi, jonka suuntaisena koilliseen jatkuu kapea ja jyrkkäreunainen murroslaakso. Savilaaksosta nousevat moreenipeitteiset kalliomäet, joille rakentaminen on sijoittunut. Pitkäjärvestä koilliseen jatkuva laakson alin pohja on liejua. Pitkujärven kohdalla maaperä on turvetta. Kakolanmäellä on Litorinameren rantakivikko.

Hämeenkylässä on useita keskiaikaisia tai 1500-1600-luvun kylätontteja. Vanhin kylätontti on jäänyt uuden asutuksen sisään. 1600-luvun kartoissa näkyy jo koko säilynyt viljelymaisema Suuren Rantatien varressa. Koilliseen jatkuva murroslaakso näkyy viljeltynä 1700-luvun kartassa. Avoimet rantaniityt ovat laiduntamisen loputtua kasvaneet umpeen 1950-luvulta lähtien. Suuren Rantatien (Ainontie) lisäksi alueella on säilynyt muitakin historiallisia teitä. Hämeenkylässä ja Linnaisten kartanoiden lisäksi alueella on säilynyt useita muita arvokkaita kohteita. Kakolanmäen pohjoisreunalla, entisellä kylätontilla, on säilynyt kulttuurijäänteiden perinnebiotooppi, kallioketo.

Pitkäjärven kaakkoispuolella on kaksi erillistä avointa maisematilaa. Pienet savilaaksosta nousevat kalliot tekevät maaston muodot vaihteleviksi. Avoin maisematila jatkuu kapeana koilliseen katketen Kehä III:n kohdalla. Eheät ja pitkään samoilla paikoilla olleet metsänreunat rajaavat viljeltyä laaksoa kauttaaltaan sen koillisosassa (kartat 1 ja 2 sivulla 34). Suurimman viljelyaukean näkymiä hallitsevat mäet, joilla sijaitsevat Hämeenkylässä ja Linnaisten kartanot puutarhoinen. Pitkäjärvelle ei enää avaudu näkymiä laakson pohjan kasvettua umpeen. Vanhat rakennuspaikat erottuvat kumpareina, joilla on kulttuurikasvillisuutta.

Maisemaa on vaurioittanut laakson poikki menevien Vihdintien ja Kehä III:n rakentaminen. Hämeenkylässä

kartanon rinteeseen tehty kurssikeskuksen rakennus ja rinteeseen pengerrytetty parkkipaikka rikkovat kokonaisuuden eheyttä.

Rajauksen taustalla on yleiskaavan 1992 kulttuurihistoriallisesti merkittävä ympäristökokonaisuus. Maisemallisesti arvokkaaseen alueeseen on sisällytetty vielä säilynyt viljelymaisema Pitkäjärven päässä. Vanhin kylätontti ja kaksi merkittävää taloa, Nedre Labbas ja Övre Labbas, jäävät maisemallisesti arvokkaan alueen ulkopuolelle, koska ne ovat kaupunkimaiseman ympäröimiä. Labbaset on suojeltu asemakaavalla. Umpeenkasvusta ja Kehä III:n jakavasta vaikutuksesta huolimatta aluerajaus jatkuu yhtenäisenä Pitkujärven ja Kakolanmäen kautta Vihdintien pohjoispuolelle, missä on erityisen kaunis ja ehyt maisematila. Pitkäjärven pohjoispään ja Pitkujärven luonnonsuojelualueiden hoidossa joudutaan yhteensovittamaan luonnon-suojelun ja kulttuurimaiseman suojelun tavoitteita.

Helsingin pitäjän kirkonkylä

Helsingin pitäjän kirkonkylässä on useita keskiaikaisia tai 1500-1600-luvun kylätontteja. Vanhin kylätontti on jäänyt uuden asutuksen sisään. 1600-luvun kartoissa näkyy jo koko säilynyt viljelymaisema Suuren Rantatien varressa. Koilliseen jatkuva murroslaakso näkyy viljeltynä 1700-luvun kartassa. Avoimet rantaniityt ovat laiduntamisen loputtua kasvaneet umpeen 1950-luvulta lähtien. Suuren Rantatien (Ainontie) lisäksi alueella on säilynyt muitakin historiallisia teitä. Hämeenkylässä ja Linnaisten kartanoiden lisäksi alueella on säilynyt useita muita arvokkaita kohteita. Kakolanmäen pohjoisreunalla, entisellä kylätontilla, on säilynyt kulttuurijäänteiden perinnebiotooppi, kallioketo.

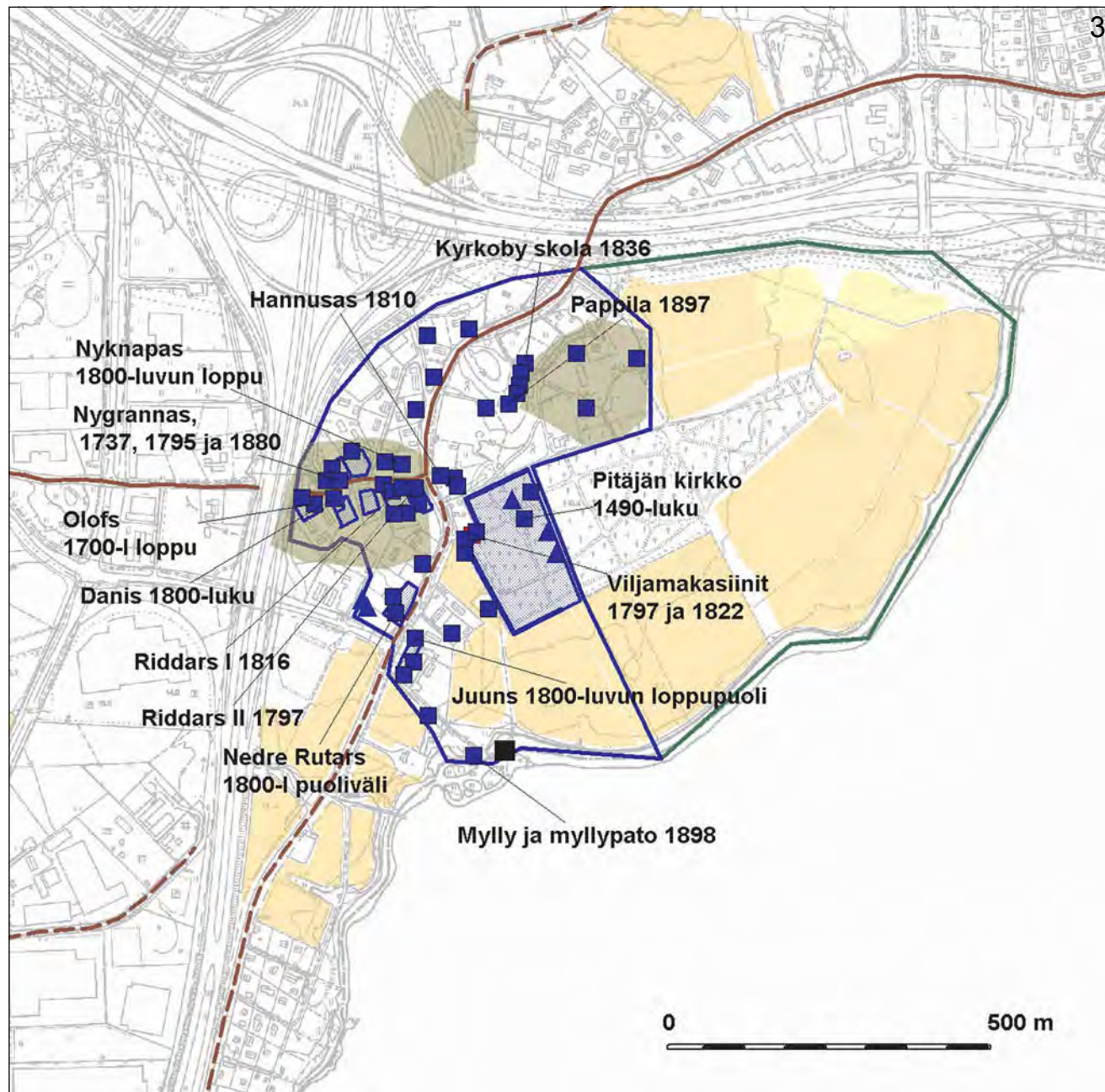
Helsingin pitäjän kirkonkylä on rakennettu moreenipeitteiselle kalliomäelle, kirkko sen lounaaseen viettävälle rinteelle. Mäestä itään ja etelään aukeaa Keravanjokilaakson savitasanko. Kirkonkylässä on säilynyt useita arvokkaita kohteita. Kakolanmäen pohjoisreunalla, entisellä kylätontilla, on säilynyt kulttuurijäänteiden perinnebiotooppi, kallioketo.

Kirkonkylässä on useita keskiaikaisia tai 1500-1600-luvun kylätontteja. Vanhin kylätontti on jäänyt uuden asutuksen sisään. 1600-luvun kartoissa näkyy jo koko säilynyt viljelymaisema Suuren Rantatien varressa. Koilliseen jatkuva murroslaakso näkyy viljeltynä 1700-luvun kartassa. Avoimet rantaniityt ovat laiduntamisen loputtua kasvaneet umpeen 1950-luvulta lähtien. Suuren Rantatien (Ainontie) lisäksi alueella on säilynyt muitakin historiallisia teitä. Hämeenkylässä ja Linnaisten kartanoiden lisäksi alueella on säilynyt useita muita arvokkaita kohteita. Kakolanmäen pohjoisreunalla, entisellä kylätontilla, on säilynyt kulttuurijäänteiden perinnebiotooppi, kallioketo.

varressa (kartta 9 sivulla 48). Myllypadon aikaansaama laaja vesipinta rikastuttaa maisemakuvaa.

Kirkon avointa maisemakuvaa hallitseva asema on muuttunut ympäristön rakentamisen seurauksena. Kehä III meluaitoiteen ja voimalinja niiden edustalla karkaisevat avoimen maiseman. Meluisan Tuusulanväylän takaa näkyvät Valimotien suuret ja monenkirjavat liikerakennukset. Suuri osa viljelymaisemasta on muuttunut hautausmaaksi, jonka kasvillisuus peittää kirkkoa monista suunnista katsottuna. Helsingin puoli jokilaaksosta on puistoa, jonka kirkkaan vihreä nurmikko, pallomaiset terijoensalavat ja hopeapajut erottuvat jyrkästi perinteisestä viljelymaiseman kasvillisuudesta.

Rajauksen taustalla on valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö. Kyläkuvalle on säilynyt useita arvokkaita kohteita. Kakolanmäen pohjoisreunalla, entisellä kylätontilla, on säilynyt kulttuurijäänteiden perinnebiotooppi, kallioketo.

Hanaböle

Maisemallisesti arvokas alue sisältää peltoaukean radan itäpuolella ja Keravanjokivarren Maarinkunnaalle asti. Siitä on erotettu kyläkuvallisesti arvokkaana alueena Hanabölen kylänmäki Keravanjokeen viettävine peltoineen.

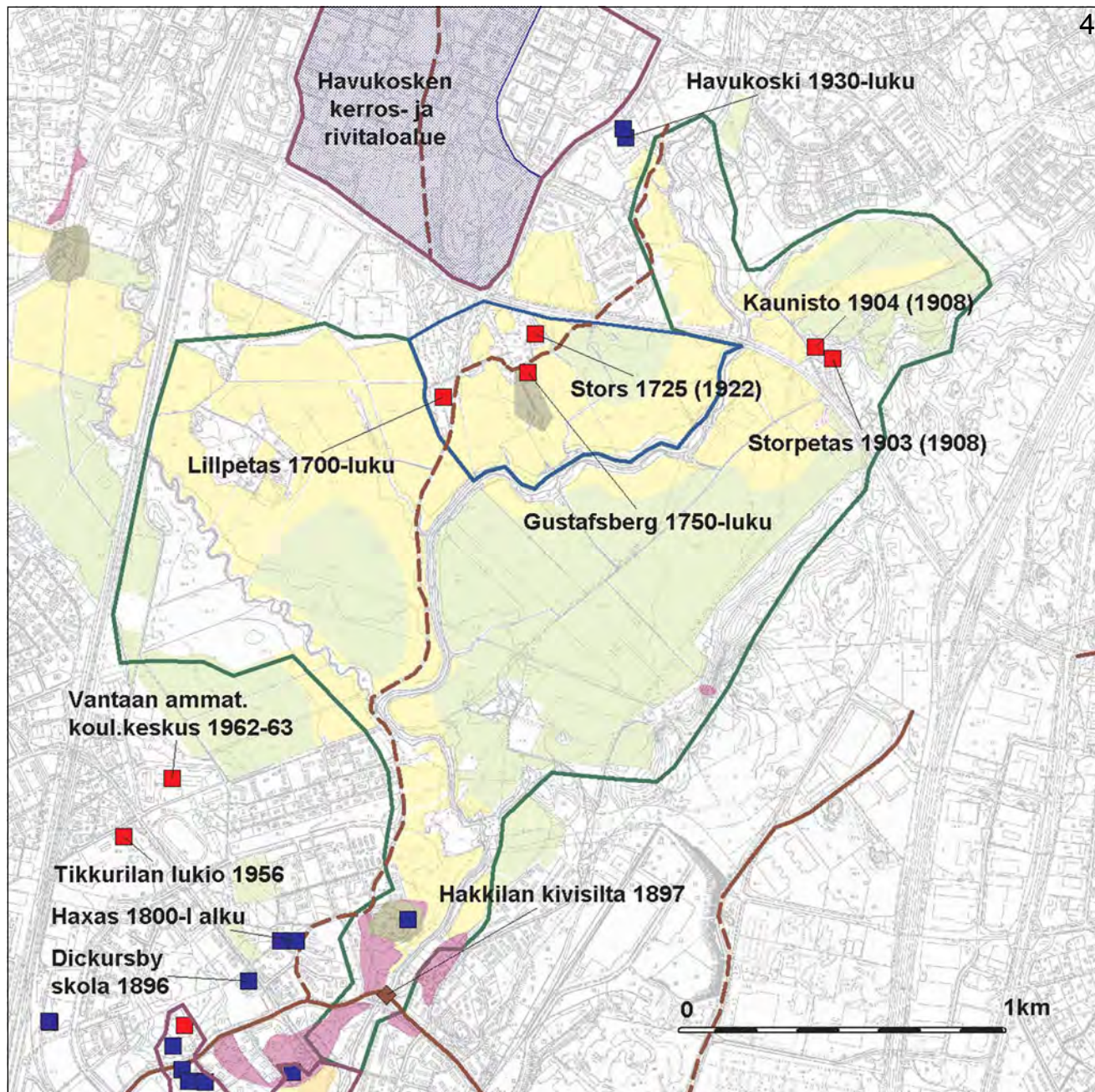
Laajan hienosedimenttitasangon keskelle on Keravanjoki uurtanut mutkittelevan uomansa. Suurta tasankoa rajaa kaakossa kallioperän pystysuuntainen siirrostörmä, jonka taakse, sen kaakkoispuolelle, on jääkauden jälkivaiheissa kasaantunut virtojen tuomaa karkeampaa maa-ainesta Hakkilan reunamuodostumaksi. Lounaassa tasanko rajoittuu jäätikköjoen jälkeensä jättämään kaakko - luodesuuntaiseen Hiekkaharjuun. Pohjoisessa aluetta reunustavat Koivukylän, Havukosken ja Päiväkummun kallioidet ja moreenipeitteiset maastokohoumat. Asutus on syntynyt mäkien lämpimille rinteille.

Maarinkunnaalla on ollut merkittävä kivikautinen asutuskeskittymä. Hanabölen viljelymaiseman laajeneminen 1700- ja 1800-luvuilla näkyy vanhoista kartoista. Hanabölen kylänmäellä ja Hacksbölessä on kuitenkin vanhat kylätontit, joten avoin viljelymaisema on ilmeisesti 1700-lukua vanhempaa. Kylänmäellä on säilynyt useita rakennuksia 1700-luvulta. Maarinkunnaalla Keravanjoen poikki johtaa Suuri Rantatie ja sen säilynyt kivilsilta 1800-luvun lopulta. Peltoalueen halki kulkee toinen historiallinen tie (Ohratie) Hanabölen myllypaikalle.

Laaja ja tasainen viljelyaukea on kuin kämmen, jonka sormia ovat eri suuntiin jatkuvat pienemmät viljelyalueet (kartta 11 sivulla 54). Kaakossa eheä metsäinen rinne rajaa aukeaa. Pohjoisessa avoimeen maisemaan pistää moreenipeitteinen kallioselänne, jonka suojaisille etelärinteille tilakeskukset ovat syntyneet. Rinteeltä rakennusryhmät näkyvät kauas avoimeen maisemaan. Hanabölen vanha kyläkeskus on tavattoman hyvin säilynyt ja hyvin hoidettu. Myllyn alue on kunnostettu maiseman historiaa kunnioittaen.

Helsingin pitäjän kirkonkylä. Kulttuurihistorialliset arvot.

Karttamerkintöjen selitykset ovat sivulla 78

Hanaböle. Kulttuurihistorialliset arvot.

Karttamerkintöjen selitykset ovat sivulla 78

Jo en varsi on enimmäkseen edelleen avoin, ja yhtenäistä peltoaukeaa pitkin voi nähdä pitkälle. Etelässä viljelty rinne laskeutuu jokeen erittäin kauniisti. Viljelymaisema päättyy maiseman solmukohtaan, jossa joki virtaa kapeassa laaksossa harjun ja kalliiselänteen välistä. Tällä paikalla on säilynyt vanha kivisilta.

Havukosken urheilupuiston urheiluhalli on kauas näkyvä ja syvälle muuten eheään viljelymaisemaan työntyvä maisemavaurio. Avoimen maisematilan jatkuvuus on paikoin katkennut umpeenkasvun tai metsittämisen seurauksena. Koivukylänväylä on katkaissut ikävästi yhteyden kyläkeskuksen ja myllyn välillä.

Rajauksen taustalla on yleiskaavan 1992 kulttuurihistoriallisesti merkittävä ympäristökokonaisuus. Maisemallisesti arvokkaan alueen rajausta sisältää pääradan itäpuolisen maisematilan. Radan länsipuoli on jo tapahtuneiden muutosten (täyttöalueet) ja maankäyttösuunnitelmiin sisältyvän uuden rakentamisen sekä Kehäradan myötä muuttumassa selvästi kaupunkimaisemaksi ja jää siten maisemallisesti arvokkaan alueen ulkopuolelle. Golfkenttä maisemakultaan avoimena on sisällytetty rajaukseen, mutta selkeästi kaupunkimainen, tuleva täydennysrakentamisalue Hiekkaharjun aseman tuntumassa on jätetty reunaan lukuun ottamatta rajauksen ulkopuolelle. Hanabölen hyvin säilynyt kylänmäki lähipeltoineen on maiseman kulttuurihistoriallisesti arvokkaimpana osana erotettu kyläkuvallisesti arvokkaaksi alueeksi.

Kuninkaalan kylä

Kyläkuvallisesti arvokas alue sisältää Kuninkaalan (Fastbölen) kyläraitin varren taloryhmän ja ainoan säilyneen, välittömästi kylään liittyvän lähipellon. Rajauksen taustalla on yleiskaavan 1992 kulttuurihistoriallisesti merkittävä ympäristökokonaisuus.

Fastbölen kylänmäellä on vanha, mahdollisesti keskiaikainen kylätontti. 1600-luvun kartassa kylää ympäröivät laajat pellot, jotka ovat jääneet kosken partaalle syntyneen

teollisuuden rakentamisen alle. Kylässä on säilynyt useita 1700- ja 1800-luvun rakennuksia ja ehjä kyläraittirakenne ja kaikki merkittävät rakennukset on suojeltu asemakaavalla. Kulttuurihistorialliset arvot näkyvät osakartalla 7 (sivulla 90).

Rakennukset ovat ryhmittyneet kahdelle kalliomäelle. Kalliomäkien alarinteille, väliin ja niistä koilliseen ja lounaaseen ulottuu hiekkainen harjanne, jota tie noudattelee. Teollisuusalueet ympäröivät kylää pohjoisessa ja idässä lukuun ottamatta pientä peltoa, joka on säilynyt muistumana viljelymaisemasta (kartta 13 sivulla 51). Kylä on sisältä eheä ja pienipiirteinen. Päkasta ympäröi kiviäitä. Päkaksen lounaispuolella on säilynyt metsäinen rinne, jonka jalojen lehtipuiden ja mäntyjen latvukset piirtyvät taivasta vasten kaukaa katsottaessa. Metsikkö onkin tärkeä osa Tikkurilan sisääntulonäkymiä. Lännessä alue rajoittuu pysäköintialueeseen, jolle on suunnitteilla kulttuurikeskus.

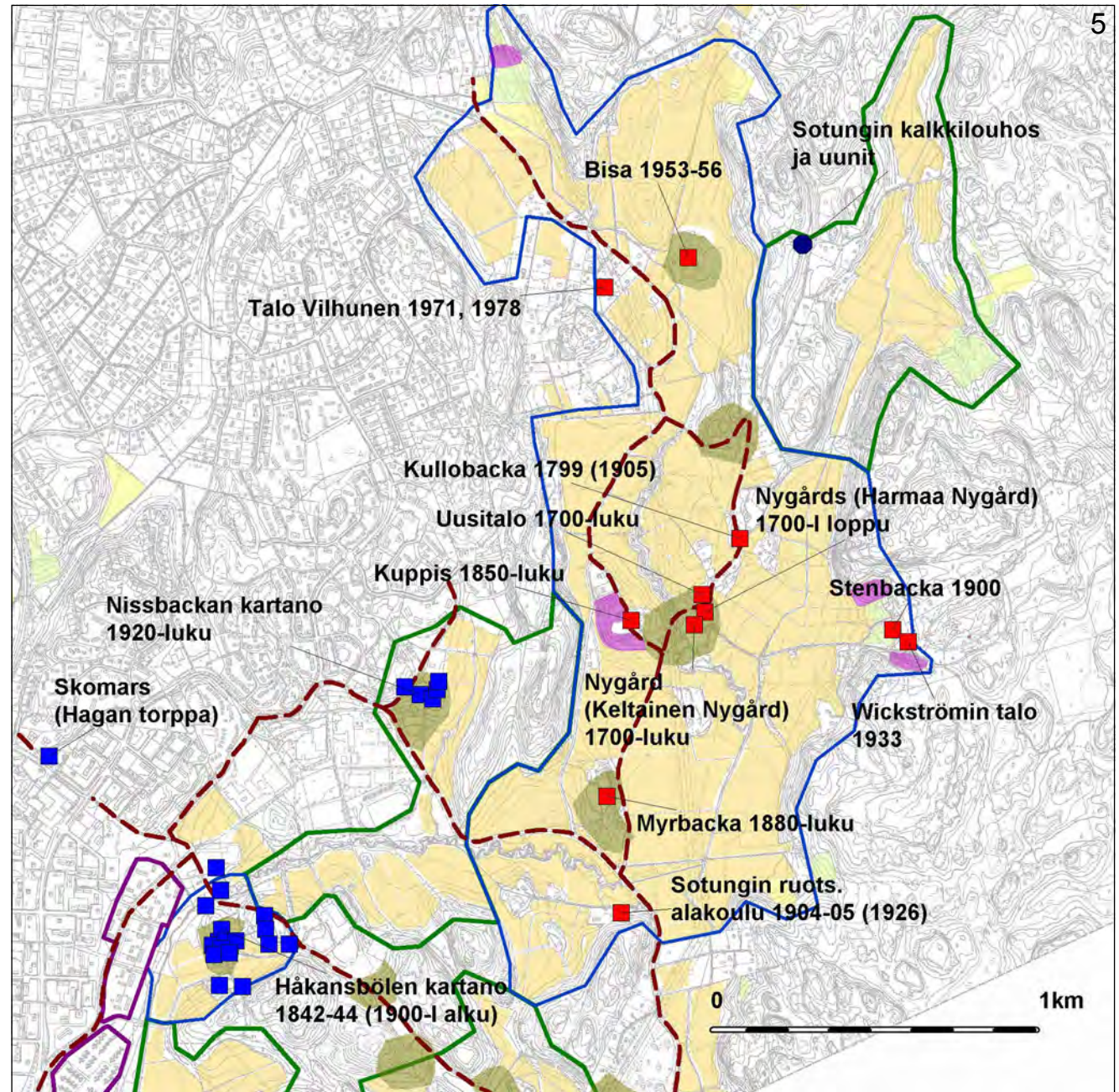
Kylän ympärille on rakennettu suuria teollisuusrakennuksia. Kylä on enää kaupunkimaiseman sisään jäänyt fragmentti laajemmasta viljelymaiseman kokonaisuudesta, jota se on joskus hallinnut.

Sotungin kylä ja Håkansbölen kartano

Maisemallisesti ja kyläkuvallisesti arvokkaat alueet sisältävät Sotungin kylän sekä Håkansbölen ja Nissbackan kartanot ympäristöineen.

Sotungin laakso sijoittuu kallioperän murrokseen, joka haarautuu kahdeksi. Kylä sijoittuu murroslinjojen väliselle harjanteelle. Håkansbölen kartanon ympäristö sen sijaan on pienipiirteistä peltöjen ja metsäkumpareiden mosaiikkia.

Sotungin laaksossa on jo kivikaudella ollut asutusta. Sotungin kylä on keskiaikainen, vanhin kylätontti on molemmin puolin Krapuojaa, missä nyt ovat Kuppis, Nygård ja Nygårds. Toinen vanhimmista kylätonteista on keskellä Ojangan virkistysaluetta ja jäänyt ainakin osittain 1970-luvulla tehdyn maatäytön alle. Sotungin viljelyaukea näkyy

Sotunki ja Håkansböle. Kulttuurihistorialliset arvot.

Kartamerkintöjen selitykset ovat sivulla 78

nykyisessä laajuudessaan jo 1600-luvun kartasta, samoin säilyneet pellot Håkansbölen ja Nissbackan kartanoiden ympäristössä. Pellot ovat sijainneet hietaisilla rinteillä ja laakson pohja on ollut niittyä ja laidunta. Alueella on myös useita historiallisia teitä, jotka ovat sijainneet samoilla paikoilla pitkään. Kylässä on säilynyt useita rakennuksia 1700- ja 1800-luvuilta. Håkansbölen ja Nissbackan kartanoiden rakennukset ovat asemakaavalla suojeltuja. Kalkkilouhos ja kalkinpolttouunit ovat mahdollisesti 1840-luvulta.

Korkeat kallioselänteet muodostavat selkeät reunat avoimelle tilalle Sotungin kylän keskeisellä viljelyaukealla ja pohjoisissa sivulaaksoissa (kartat 14 ja 15 sivulla 56). Paikoin avokalliot näkyvät puiden takaa. Tiiviit ja eheät rakennusryhmät sijaitsevat laaksossa olevilla kumpareilla. Monin paikoin avautuu vaikuttavia näkymiä peltomaisemaan.

Koillinen sivulaakso on selkeiden, korkeiden metsänreunojen rajaama, kapea ja voimakkaasti laaksoon laskeva painanne. Purolaakson pohjalla ja rinteellä on puoliavointa hakamaata ja niittyä. Pohjoisessa sivulaaksossa voimalinjan alla metsän reunassa on katajaketoa ja näin syntyy mielenkiintoinen, monimuotoinen reuna. Laidunnetussa metsän reunassa koivujen valkeat rungot luovat maisemakuvaan vaihtelua. Sotungissa on paljon erilaisia laiduntavia eläimiä, jotka paitsi hoitavat maisemaa, myös elävöittävät maisemakuva.

Håkansbölen ja Nissbackan kartanoiden rakennusryhmät puutarhoineen ovat eheitä ja vaikuttavia. Alueen eteläosassa on yhtenäinen metsäisten selänteiden rajaama peltoaukea, joka katkeaa Kehä III:een. Ojangossa on jäljellä pienipiirteistä viljelymaisemaa, jossa kalliomoreeniselänteillä kasvavat metsät ja savilaaksoissa olevat pellot ovat olleet pitkään nykyisillä paikoillaan.

Sotungin kylän maisema on säilynyt suuremmitta vaurioitua. Eheyttä haittaa vain suuri voimalinja, joka kulkee läpi alueen. Sen sijaan Kormuniitynojan ja sen sivuojan laaksojen kulttuurimaisema on vaurioitunut pahemmin ja me-

nettänyt maisemakuvallisen yhtenäisyytensä ja eheytensä. Håkansbölen ja Nissbackan kartanoiden rakennusryhmät puutarhoineen ovat joutuneet visuaalisesti erilleen toisistaan Hakunilan urheilupuiston rakentamisen myötä.

Ojangon eteläosassa maisemavaurioita ovat koirien koulutusalueen ja Långmossabergetin työmaan täyttömaakasat ja alueella risteävät voimalinjat. Myös alueen voimakas virkistyskäyttö on aiheuttanut joitain vähäisempiä maisemavaurioita, lähinnä leveitä hiihtolatujen linjauksia niihin tarvittavine rakenteineen.

Rajauksen taustalla on valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö. Kyläkuvaluullisesti arvokkaaksi alueeksi on rajattu Sotungin hyvin säilynyt päälaakso kylineen sekä Håkansbölen kartano puistoineen ja lähiympäristöineen. Maisemallisesti arvokkaita alueita ovat Sotungin koilliseen pistävä sivulaakso, jossa ei ole arvoraakennuksia sekä Nissbackan kartano ja Ojangon virkistysalueella säilyneet peltoaukeat. Ojangossa maisemallisesti arvokas alue sisältää Kormuniitynojan ja urheilupuiston reunan, jonka maisemanhoidolla urheilupuiston ja kulttuurimaiseman ristiriitaa voidaan lieventää.

Länsisalmi

Länsisalmen maisemallisesti arvokas alue sisältää Västersundomin (Länsisalmen) kylän ja Westerkullan kartanon.

Västersundomin kylän keskus sijaitsee mielenkiintoisesti kallioselänteiden välisellä, kuitenkin laaksoja korkeammalla olevalla hiekkaisella tasanteella. Avoin kulttuurimaisema on saavuttanut nykyisen laajuutensa jo viimeistään 1600-luvulla alavan laakson pohjan ollessa silloin niittynä. Länsisalmen nykyisessä kylässä on säilynyt muutamia 1700- ja 1800-luvun rakennuksia, Westerkullan kartanon nykyiset rakennukset ovat 1800-luvulta. Länsisalmen Gubbackassa oletettua vanhinta kylätonttia tutkittiin kesällä 2003 tienrakentamisen alta, jolloin löytyi 1500-luvun kerrostuma, mutta ei vanhempaa.

Westerkullan kartanon viljelyaukea on itäisimmän Vantaan muuten pienipiirteisiin maisemiin verrattuna laaja, avoin maisematila, josta aukeaa näkymiä pitkänomaisia laaksoja pitkin moniin suuntiin (kartta 16 sivulla 60). Hakamaa aukean itäreunassa muodostaa huomattavan kauniin reunan maisematilalle. Kartanosta kaukomaisemaan näkyvät kuusialta sekä puutarhan monien erilaisten puiden latvat ja navetat. Komea kujanne johtaa kartanolle. Etelässä Mustavuori muodostaa eheän reunan maisematilalle. Koillisessa maisematilaa rajaavan rinteiden rakennuksista yksi näkyy kauniisti kaukomaisemaan.

Pienet peltotilkut ja rakennusryhmät tekevät Västersundomin kylän maisemakuvasta vaihtelevan. Rakennuskannassa on monia vanhoja, hyvin säilyneitä ja hoidettuja rakennuksia. Rakennuskanta ei kuitenkaan ole täysin yhtenäistä. Kylän kulttuurikasvillisuudessa erityisen huomattavia ovat kookkaat vaahterat ja muut jalot lehtipuut.

Kaksi pitkää ja kapeaa, kallioselänteiden rajaamaa laaksoa aukeaa kaakkoon ja etelään. Kaakkoon aukeavaa laaksoa rajaavat eheät metsänreunat. Etelään aukeavassa laaksossa avoin maisematila on katkennut. Kehä III ja Itäväylä halkaisevat maiseman ja satamaradan rakennustyömaa on turmellut eteläisen peltoaukean eheyden. Avoimen maisematilan yhteys merelle on katkennut rantaniittyjen kasvettua umpeen.

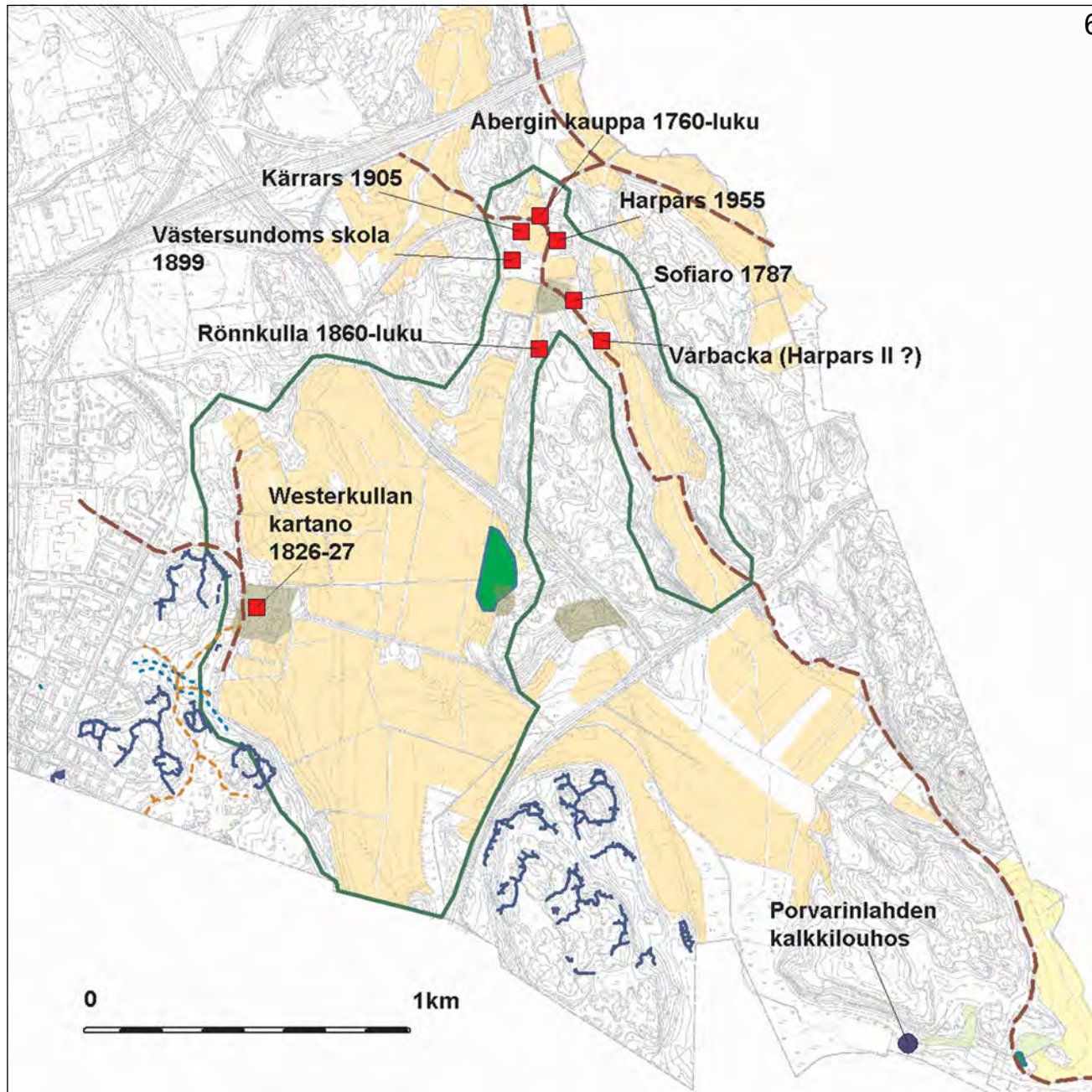
Rajauksen taustalla on yleiskaavan 1992 kulttuurihistoriallisesti merkittävä ympäristökokonaisuus. Maisemallisesti arvokas alue sisältää Västersundomin kylän ja kapeat peltolaaksot sen eteläpuolella sekä Westerkullan kartanon maiseman. Alueen ulkopuolelle jäävät Itäväylän ja Kehä III:n suuri risteysalue ja sen kaakkoispuoliset pellot, missä tie- ja ratayhteyksien rakentaminen on rikkonut maiseman. Aluerajaukseen ei myöskään ole sisällytetty 1. maailmansodan linnoituslaitteita, koska yleiskaavan maisemallisesti arvokkaan alueen määrittely ei niille sovellu. Muinaismuistolain jo suojaamille linnoituslaitteille ei myöskään ole tarkoituksenmukaista tehdä erillistä yleiskaavamerkintää.

Kaupunkikuvallisesti arvokkaat alueet yleiskaavassa

Vantaan yleiskaavat eivät aiemmin ole ottaneet kantaa kaupunkimaisemien suojeluun eikä siitä ole valtakunnallisia selvityksiä. Yleiskaavaa 1992 valmisteltaessa selvitettiin maaseudun kulttuurimaiseman lisäksi rakennetun ympäristön suojeltavia ympäristökokonaisuuksia². Laaditun selvityksen ei kuitenkaan tuolloin katsottu vielä antavan edellytyksiä tehdä modernia rakennettua ympäristöä koskevia suojelumerkintöjä yleiskaavaan. Keravanjokivarren ympäristö Tikkurilassa ja Jokiniemessä kuitenkin tuli yleiskaavaan 1992 kulttuurihistoriallisesti merkittävänä ympäristökokonaisuutena ja yleiskaavaluonnoksessa se on hieman rajaukseltaan tarkistettuna kaupunkikuvallisesti arvokas alue.

Amanda Eskolan Vantaan modernin rakennuskulttuurin selvitys³ on luonut edellytykset suojeltavien kaupunkimaisemien arvottamiseen ja kaupunkikuvallisesti arvokkaiden alueiden osoittamiseen yleiskaavassa. Suojeltaviksi kaupunkimaisemiksi on valittu edustavimmat esimerkit Vantaan kaupungistumisen eri vaiheista 1950-luvun jälleenrakennuksesta 1960-1970-lukujen nopeaan kaupungistumiseen.

Valinnassa on soveltuvin osin käytetty samanlaisia kriteereitä kuin maaseudun kulttuurimaisemia arvotettaessa: alueiden säilyneisyyttä ja kaupunkikuvallista eheyttä. Maaseudun kulttuurimaisemista poiketen kaupunkimaisemissa on painotettu kerroksellisuuden sijasta eheitä, tietyn ajanjakson kaupunkisuunnittelua ilmentäviä alueita. Vanhoja pientaloalueita lukuun ottamatta yhden aikakauden kaupunkikuvat ovat Vantaalle tyypillisiä, koska maalaiskunnan keskus, jossa oli kaupunkimaista kerrostuneisuutta, liitettiin Helsinkiin. Pyrkimyksenä on säilyttää tuleville sukupolville muutamia eheitä kokonaisuuksia kaupungistumisen eri vaiheista ja kun vähitellen vuosikymmenien kuluessa nuori vantaalainen kaupunkimaisema saa ajallisia kerroksia ja syvyyttä.

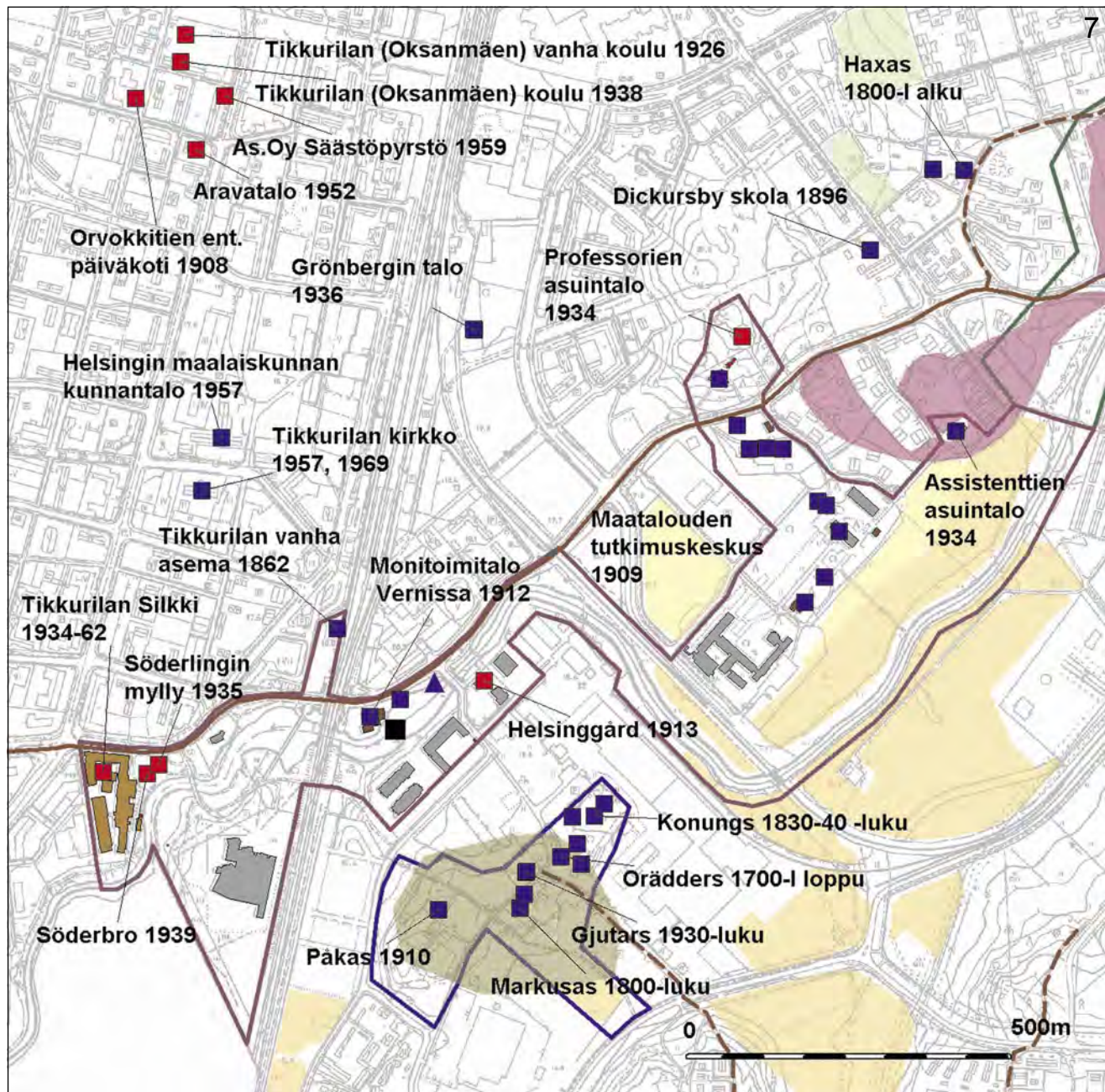
Keravanjoen varsi Tikkurilassa

Keravanjoen varren kaupunkikuvallisesti arvokas alue Tikkurilassa sisältää Jokiniemen entisen maanviljelystaloudellisen koelaitoksen alueen, Tikkurilankosken teollisuusmiljööt ja Tikkurilan vanhan aseman.

Tikkurilankoski on syntynyt kalliokynnykseen, jonka alapuolella leviää laaja savitasanko. Koski on vanha myllypaikka, mutta rautatien rakentaminen mahdollisti teollisuuden kehittämisen. Tikkurilan vanha asema on valmistunut 1862 ja se on suojeltu asemakaavalla ja valtion laitosten sopimuksella. Tikkurilankosken nykyinen pato on vuodelta 1912 samoin kuin monitoimitalona toimiva ja myöhemmin laajennettu vernissatehdas sen partaalla. Alempana jokivarressa ovat Tikkurilan Silkin 1930-luvulta 1960-luvulle rakentuneet punatiiliset tehdaslaitokset.

Maanviljelystaloudellinen koelaitos perustettiin 1900-luvun alussa vanhaan maatalousmaisemaan sijoittaen jugendtyyliset 1909 valmistuneet laitosrakennukset kauniisti matalalle hiekkaiselle harjanteelle. Samalta ajalta on kaksi asuinrakennusta ja talousrakennuksia. Jalmari Peltosen suunnittelemissa asuinrakennuksista 1934 rakennettu assistenttien asuinrakennus edustaa vielä klassisismia mutta 1936 rakennettu professorien asuinrakennus on tyylipuhdas funkistalo samoin kuin Erkki Huttusen laitosrakennus vuodelta 1938. Alueella on lisäksi myöhemmin rakennettuja laitosrakennuksia. Asemakaavalla on suojeltu em. rakennukset lukuun ottamatta professorien asuinrakennusta. Alue on kaupunkikuvaltaan epäyhtenäinen, mutta sisältää monia, sisäisesti eheitä osia.

Keravanjoen varren kaupunkikuvallisesti arvokas alue poikkeaa muista suojeltavista kaupunkimaisemista ja se on ollut luokittelun kannalta ongelmallinen. Se sisältää monenlaisia osakokonaisuuksia ja on myös ajallisesti monikerroksinen. Alkuperäisten kaupunkisuunnitteluperiaatteiden määrittely ja niiden noudattaminen ei siten ole mahdollista, mikä taas on keskeinen suojelutavoite muissa kaupunkikuvallisesti arvokkaissa, yhden aikakauden alueissa. Monet yksittäiset kohteet tällä alueella ovat ennen kaupungistumisvaihetta

Keravanjoen varsi Tikkurilassa ja Kuninkaalan kylä. Kulttuurihistorialliset arvot.

Karttamerkintöjen selitykset ovat sivulla 78

syntyneitä, mikä perustelisi alueen sisällyttämistä maaseudun kulttuurimaisemaan – Kuninkaalan kylä onkin määritelty kyläkuvallisesti arvokkaaksi alueeksi. Toisaalta alueen sisällä on myös runsaasti uudempia kohteita ja koko alue on kaupunkimaisen ympäröimä, eikä koelaitoksen alue ole tyypillistä maaseudun kulttuurimaisemaa, vaan suunnitelmallisesti rakennettu tutkimuslaitosalue. Yleiskaavassa 1992 määritelty Keravanjokivarren kulttuurihistoriallisesti merkittävä ympäristökokonaisuus on tässä selvityksessä (Kuninkaalan kylää lukuun ottamatta) säilytetty yhtenä kokonaisuutena ja koko alue on nyt määritelty kaupunkikuvallisesti arvokkaaksi alueeksi. Vaihtoehtoisesti Jokiniemen koelaitoksen alue voitaisiin luontevasti liittää Hanabölen maisemallisesti arvokkaaseen maaseudun kulttuurimaisemaan. Tikkurilankosken teollisuusmiljöö jäisi näin sisäisesti yhtenäisemmäksi ja sille voitaisiin myös määritellä oma kaavamerkintä. Oman kaavamerkinnän luominen vain yhdelle alueelle ei ole kuitenkaan tuntunut tarkoituksenmukaiselta.

Rajauksen taustalla on valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö (Jokiniemen valtionalue) ja yleiskaavan 1992 kulttuurihistoriallisesti merkittävä ympäristökokonaisuus. Kaupunkikuvallisesti arvokas alue on rajattu siten, että se sisältää kaikki suojeltavat kohteet, myös Professorien asuinrakennuksen Tikkurilantien pohjoispuolella. Rajauksen ulkopuolelle jäävät Jokiniemen kerrostalokorttelit 1980-luvulta ja keskusrikospoliisin suuri toimitalo 1990-luvulta ja sen viereiset asemakaavoitetut, vielä rakentamattomat toimistorakennuskorttelit. Rajaukseen on sisällytetty myös Suomalainen Tiedekeskus Heureka identiteettiä sisältävänä kohteena, vaikka sen suojeluarvoa ei vielä kohteen uutuuden vuoksi olekaan mahdollista arvioida.

Tikkurilan Silkki Oy:n teollisuuslaitokset Keravanjoen rannalla on rakennettu vuosina 1934-1962. 1930-luvulla suunnittelija oli insinööri Herman Kues, uudempia osia on suunnitellut arkkitehti Matti Finell (AM 11.3.2005).

Monitoimitalo Vernissa on entinen Tikkurilan väritehtaiden vernissa-keittämö, joka rakennettiin kahdessa vaiheessa 1912 ja 1937 (SN 2004).

Maanviljelystaloudellisen koelaitoksen 1909 valmistuneet ensimmäiset rakennukset suunnitteli maanviljelyshallituksen arkkitehti H.R.Helin (SN 2004).

Tikkurilan aseman suunnitteli läänin-arkkitehti Carl Albert Edelfelt 1859 ja se valmistui radan avajaisiin (AM 11.3.2005).

Rintamamiesalueet

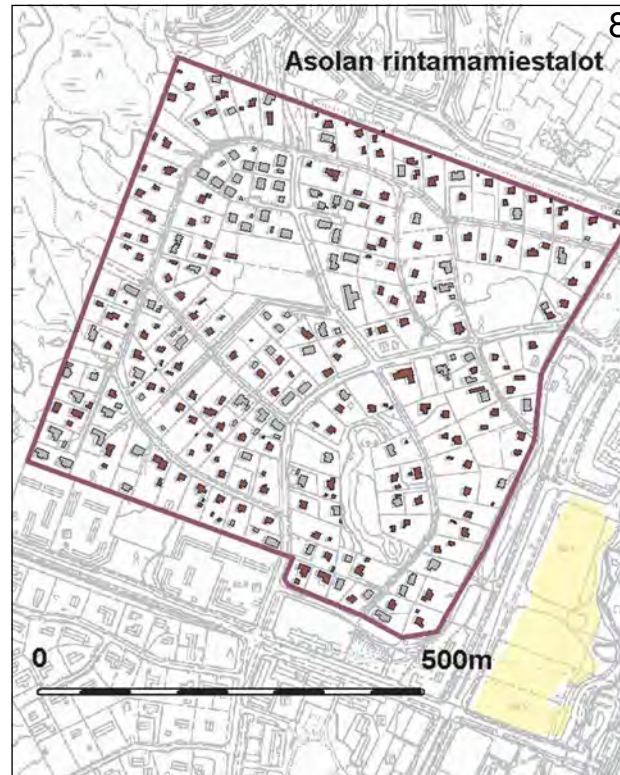
Vantaalla on vielä runsaasti sodanjälkeisen jälleenrakennuskauden asuinrakennuksia, mutta yhtään täysin yhtenäisenä säilynyttä rintamamiesaluetta ei ole, vaan kaikissa on tontteja jaettu ja alueelle on rakennettu myös uudempi rakennuksia. Parhaiten ominaispiirteensä säilyttäneet Asola ja Hämevaaran lounaisin osa on aikakautensa edustajina valittu kaupunkikuvallisesti arvokkaiksi kaupunkimaisemiksi. Uusien rakennusten sovittamisessa kaupunkikuvaan on siis näillä alueilla otettava periaatteeksi sovittaminen jälleenrakennuskauden rakentamiseen, vaikka alueella on myös myöhempien vuosikymmenien erityyppisiä rakennuksia.

Asola

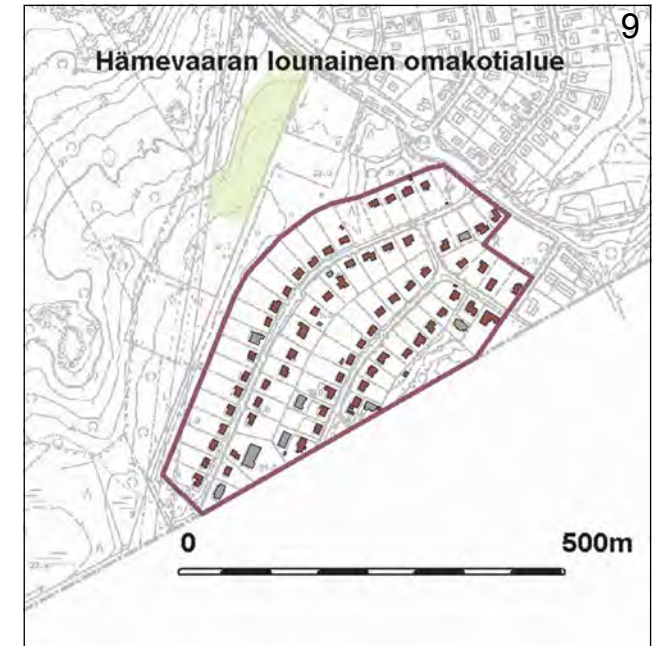
Asola rakennettiin 1947 tehdyn palstoitussuunnitelman mukaan metsäselänteelle, jossa maaperä on osin moreenia, osin hiekkasta ja painanteissa on myös savea. Tontit olivat alun perin n. 2000 m². Tontteja on myöhemmin jaettu ja alueelle on rakennettu uusia rakennuksia mutta alkuperäisiä jälleenrakennuskauden rakennuksia on runsaasti jäljellä (ks. kuva sivulla 64). Tiivistymisestä huolimatta rintamamiesalueen kaupunkikuva on Asolassa säilynyt suhteellisen hyvin ja asemakaava määrää rakennuksiin puiset julkisivut ja harjakaton. Rajaus sisältää koko alkuperäisen palstoitettua aluetta.

Hämevaara

Hämevaaran lounaisin osa on rakennettu Helsingin ja sen ympäristön aluesuunnitelmaliitossa 1957 tehdyn suunnitelman mukaan moreeniselle mäenharjanteelle. Loivasti kaartuvien katujen varsille sijoittuvat rakennukset ovat ajalle tyyppillisistä poiketen yksikerroksisia ja kattokulma on melko loiva, mikä antaa alueelle omaperäisen ilmeen. Alueella on vain muutamia uudempi rakennuksia, joten yhtenäinen, rauhallinen kaupunkikuva on erittäin hyvin säilynyt. Rajaus sisältää vain Hämevaaran vanhimman osan, Hämeenkylläntien lounaispuolella ja Välttien länsipuolella.

Asolan rintamamiesalue. Ruskealla jälleenrakennuskauden talot ja harmaalla myöhemmin rakennetut talot.

Hämevaaran lounainen asuntoalue. Ruskealla jälleenrakennuskauden talot ja harmaalla myöhemmin rakennetut talot.

Karttamerkintöjen selitykset ovat sivulla 78

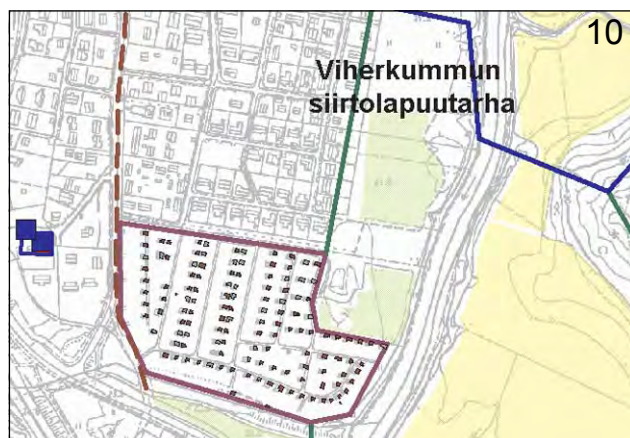

Hämevaaran ehjää, kodikasta kaupunkikuvaa (AM 11.3.2005).

Loma-asuntoalueet 1950-1960 -luvuilla

Viherkumpu

1950-luvulla siirtolapuutarhapalstat olivat tärkeitä kivi-kaupungin asukkaiden kotitarveviljelylle. Maalaiskunta oli kaukana kivi-kaupungista, joten Vantaalla on vain muutamia loma-asuntoalueita. Viherkummun siirtolapuutarhan tontti lohkottiin Grönkullan tilan pellolta Vantaanjoen varresta vuonna 1950 ja alue rakentui nopeassa tahdissa. Mökkejä on kaikkiaan 127 ja alkuperäisistä 1950-luvun mökeistä on vielä valtaosa säilynyt. Samoin puutarhoissa on paljolti säilynyt puutarha-arkkitehti Elisabet Kochin suunnitelmien mukainen jäsentely (ks. kuva sivulla 65). Rajaus sisältää koko alkuperäisen palsta-alueen.

Viherkummun siirtolapuutarha. Ruskealla alkuperäiset mökit ja harmaalla myöhemmin rakennetut mökit.

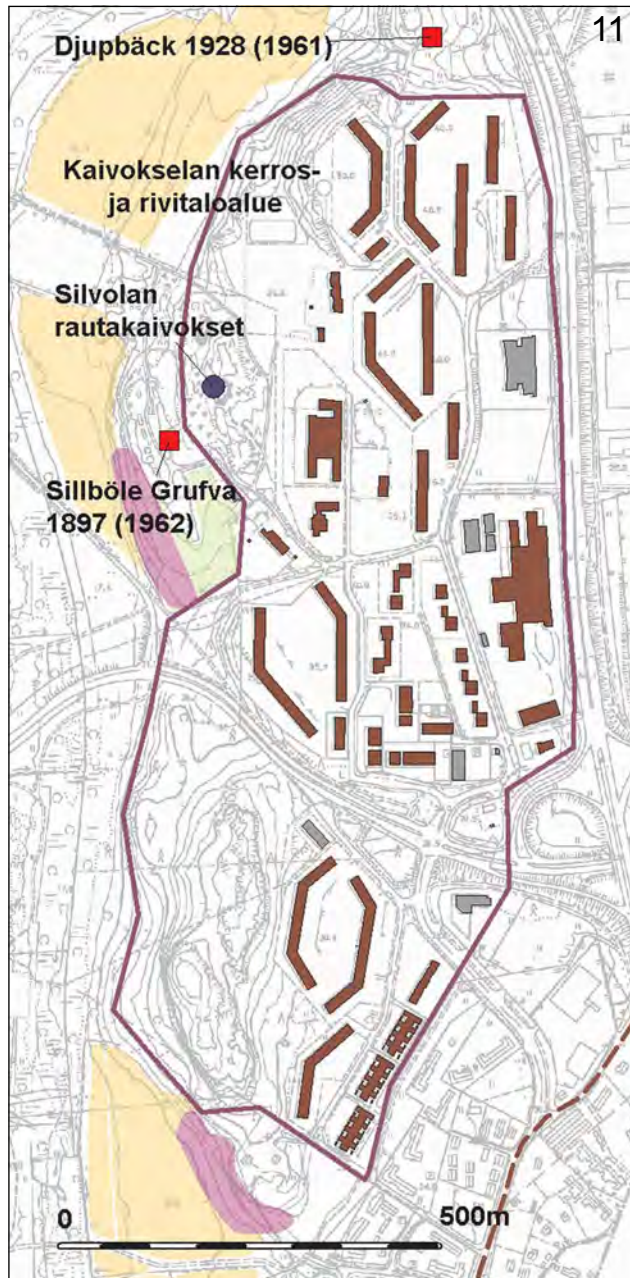
Kaunis portti Viherkummun siirtolapuutarhassa (AM 13.5.2005).

Kerrostalo lähiöt 1960-1970 -luvuilla

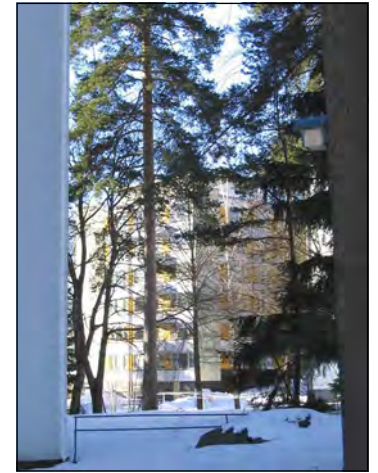
1950-luvun muutamien, yksittäisten kerrostalojen jälkeen varsinainen kerrostalolähiöiden rakentaminen alkoi Vantaalla 1960-luvun alussa ensimmäisten aluerakennussopimusten myötä. 1970-luvulla tapahtui Vantaan suuri ja nopea muutos maalaiskunnasta nuoreksi kaupungiksi. Näiden kaupungin kehityksessä merkittävien vuosikymmenten rakentamisesta on vielä mahdollisuus säilyttää eheitä ajankuvia. Kaupunkikuvallisesti arvokkaiksi ja säilytettäväksi kaupunkimaisemiksi on valittu 1960-luvulta aikansa edustavimmat ja hyvin säilyneet Kaivoksela ja Simonmetsä. Havukoski 1970-luvulta on valittu edustamaan aikansa suunnittelua ja rakentamista jo 1990-luvun lopulla, jolloin sinne laadittiin suojeleva asemakaava.

Kaivoksela

Kaivokselan rakennuskaavan suunnitteli Olli Kivinen vuonna 1961 sijoittaen taitavasti pistetalot ja lamellit lot kalliiselle moreenimäenharjanteelle Le Corbusier'n ihanteita mukaillen. Maasto ja Aarne Ehojen suunnittelemaat rakennukset muodostavat yhdessä harmonisen kokonaisuuden, samalla kertaa veistoksellisen ja inhimillisen. Kaivoksela rakennettiin vuosina 1962-67 ja alueella on vain vähän uudempia rakennuksia. Julkisivuissa on tehty jonkin verran muutoksia, mutta yleisilme on hyvin säilynyt. Aluerajaus sisältää Vaskivuoren mäenharjanteet, koska ne ovat oleellinen osa alkuperäistä kaupunkisuunnittelullista ideaa. Mäenharjanteen pohjoisosassa sijaitsevat Silvolaan rautakaivokset 1700-1800-luvulta sisältyvät siten myös aluerajaukseen. Sen sijaan Grufvan tila on jätetty rajauksen ulkopuolelle, koska se edustaa maaseudun kulttuurimaisemaa.

Kaivokselan kerros- ja rivitaloalue. Ruskealla 1960-luvun rakennukset.

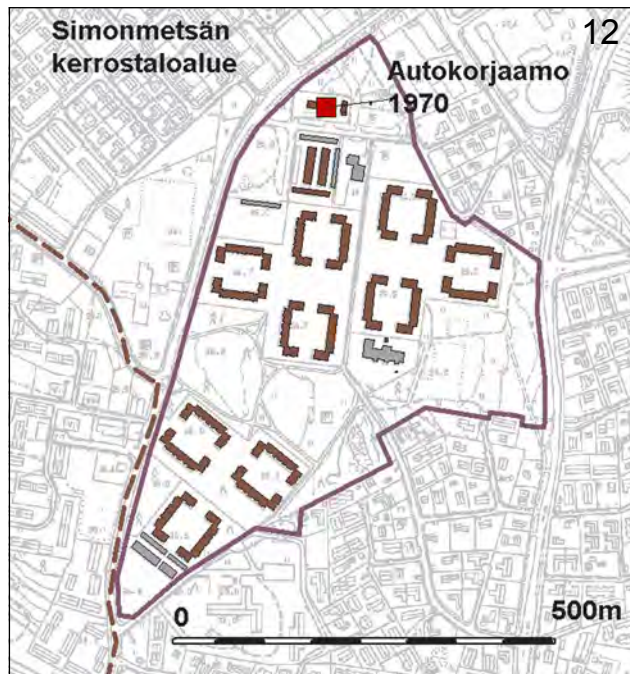

Maastoon kauniisti istutettuja lamelli- ja pistetaloja Kaivokselassa (AM 11.3.2005).

Simonmetsä

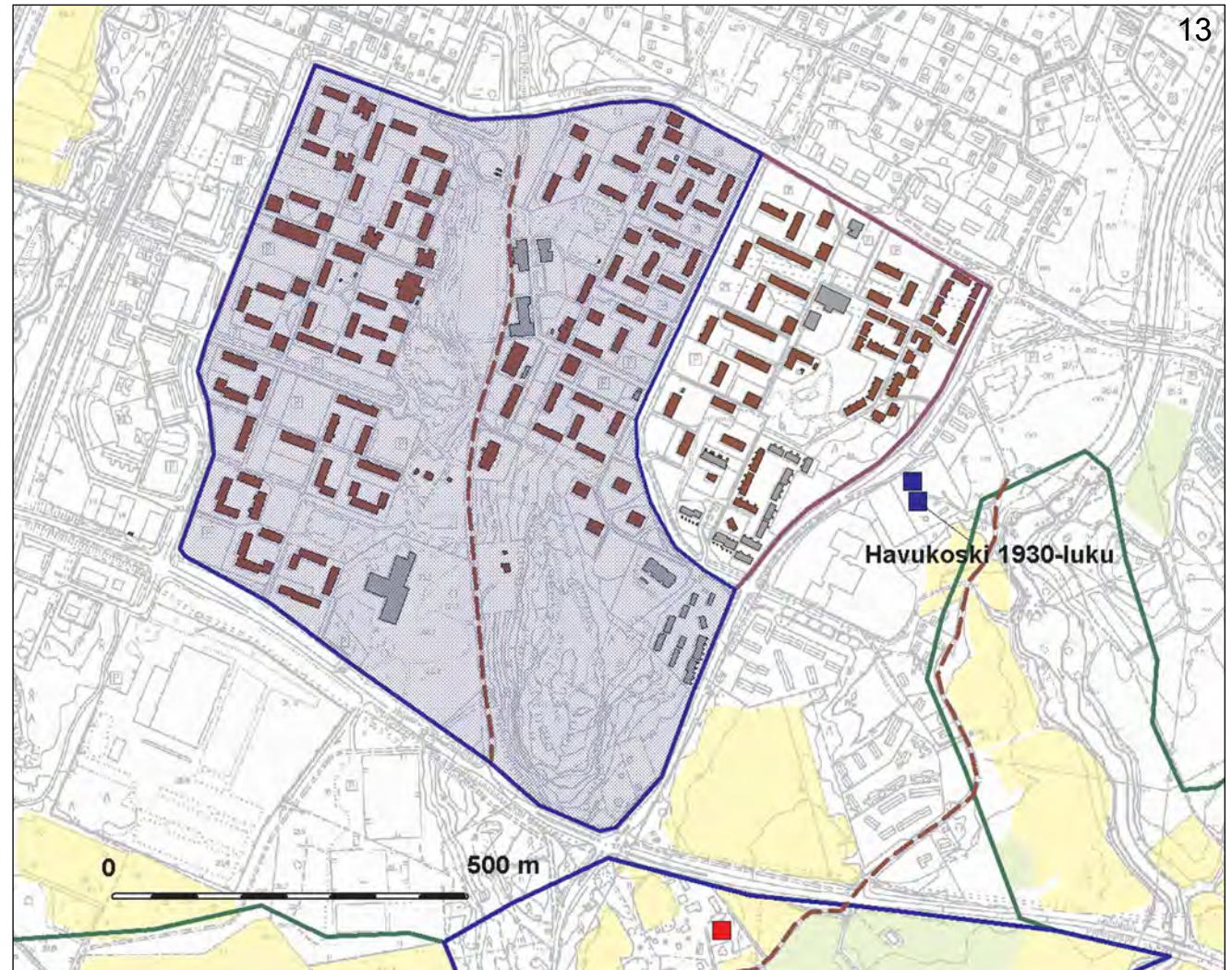
Simonmetsä sijoittuu harjun liepeelle, loivasti kumpuilevaan metsämaastoon. Rakennusvaiheessa metsäinen luonne säilyi suhteellisen hyvin ja metsäkaupunki-idea siten toteutui. Asemakaavan suunnittelivat Pentti Riihelä ja Esa Ollikainen 1965. Omintakeiset, nurkistaan umpinaiset korttelit muodostavat suhteiltaan kauniita sisäpihoja (ks. viistoilmakuva sivulla 66). Rakennukset ovat Sulo Savolaisen suunnittelemia ja arkkitehtuuriltaan hallitun tyylikkäitä. Rakennukset ovat säilyttäneet alkuperäisen ilmeensä ja alueelle on myöhemmin rakennettu vain vähän. Aluerajaus sisältää Simonmetsän korttelit ja niiden välisen puiston, joka on tärkeä osa kokonaissuunnitelmaa. Matti Suurosen futuristinen autokorjaamo vuodelta 1970 sisältyy niinikään rajaukseen. Se liittyy luontevasti lähiörakentamisajan tulevaisuusutopismiin ja on ansiokkaasti korjattu arvokas suojelukohde.

Simonmetsän kerrostaloalue. Ruskealla 1960-luvun rakennukset.

Havukoski

Havukoski on rakennettu voimakasmuotoisille kallioisille moreeniselänteille. Alueen halkaiseva notko ja sen reunoilla olevat jyrkimmät kalliot muodostavat keskeisen viheralueen. Havukoski on toteutunut osa suurta Koivukylä-suunnitelmaa, jossa radan varteen oli tarkoitus rakentaa kaupunki 50.000 asukkaalle. Havukoski edustaa 1970-luvun kompaktikaupunki-idea, jossa tavoiteltiin tehokkuutta, taloudellisuutta ja vilkasta kaupunkielämää. Korttelirakenne on nurkista avoin ja muodostuu lamellitaloista (ks. viistoilmakuva sivulla 66). Alueen symboleina ovat kahdeksan kauas näkyvää 12-kerroksista tornitaloa. Tehokkuusideasta huolimatta Havukoski on enimmäkseen ilmeeltään varsin metsäinen. Asemakaavalla on suojeltu suurin osa 1970-luvun kuluessa rakennetuista kortteleista ja rakennuksia on pyritty myös korjaamaan 1970-luvun hengessä. Kaupunkikuvallisesti arvokkaan alueen rajaukseen on sisällytetty myös Laurantien itäpuoliset kerros- ja rivitalokorttelit, joissa suojelevaa asemakaavaa ei ole. Nämä korttelit eivät ratkaisevasti poikkea asemakaavalla suojeluista kortteleista ja ne liittyvät siten luontevasti samaan kokonaisuuteen.

Havukosken kerros- ja rivitaloalue. Ruskealla 1970-luvun rakennukset.

Karttamerkintöjen selitykset ovat sivulla 78

Viihtyisää pihamiljöötä Havukoskelta (AM 12.5.2005).

Kuvat viereisellä sivulla:

Simonmetsän suojaisia pihoja (AM 12.5.2005). Vasen yläkuva.

Havukoski tunnetaan korkeista maamerkkitorneistaan (AM 12.5.2005). Oikea yläkuva.

Simonmetsän hallittua arkkitehtuuria (AM 12.5.2005). Alakuva.

Rivitalot ja pienkerrostalot 1950-1970-luvuilla

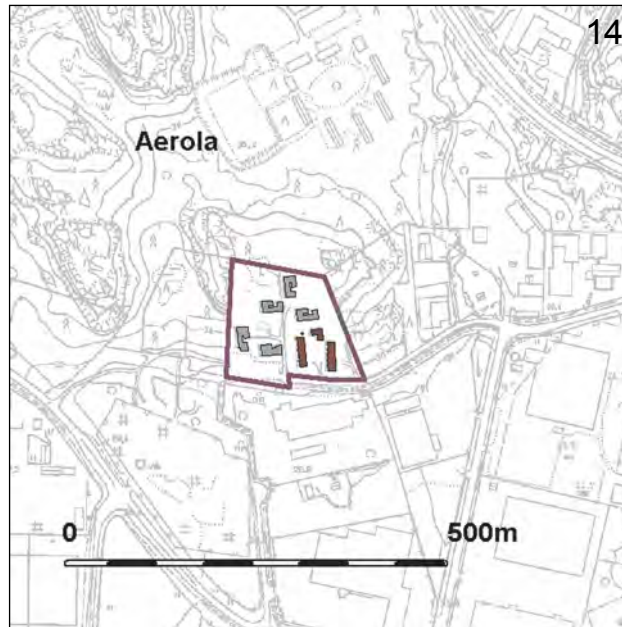
Vantaalla on 1960-luvulla ja erityisesti 1970-luvulla rakennettu kerrostalojen ohella runsaasti rivitaloja. Amanda Eskola nostaa erityisesti esiin rivitaloarkkitehtuurin tutkimuksessaan modernista vantaalaisesta rakennuskulttuurista⁴. 1950-luvulta harvinaisuutena säilyttäväksi on valittu Aerola. Hakunilan ja Vaaralan rivitalot 1960-70-luvun vaihteesta edustavat aikansa hyvää ja muutoksista huolimatta ajan hengen säilyttäneitä pientaloarkkitehtuuria. Lisäksi Kaivoksen ja Havukosken kaupunkikuvallisesti arvokaisiin alueisiin sisältyy myös rivitaloja. Pienkerrostalo on Vantaalla harvinainen talotyyppi, josta Variston kohde on edustava ja hyvin säilynyt.

Aerola

Aero Oy:n korjaamohenkilökunnalle rakennettu Aerola sijoittuu kallioisen moreenimäen lämpimälle etelärinteelle. Alvar Aallon suunnittelemat rivitalot porrastuvat luontevasti maastoon. Vuosina 1953-55 rakennettujen rivitalojen arkkitehtuuri on yksinkertaista mutta niissä ilmenee hyvin tekijänsä ajaton kädenjälki. Rivitalot on huolellisesti remontoitu (ks. kuva sivulla 66). Rajaus sisältää myös 1970-luvulla rakennetut kerrostalot, jotta alueen suojelutarpeet harkittaisiin tarkemmassa suunnittelussa kokonaisuutena.

Hakunilan ja Vaaralan rivitalot

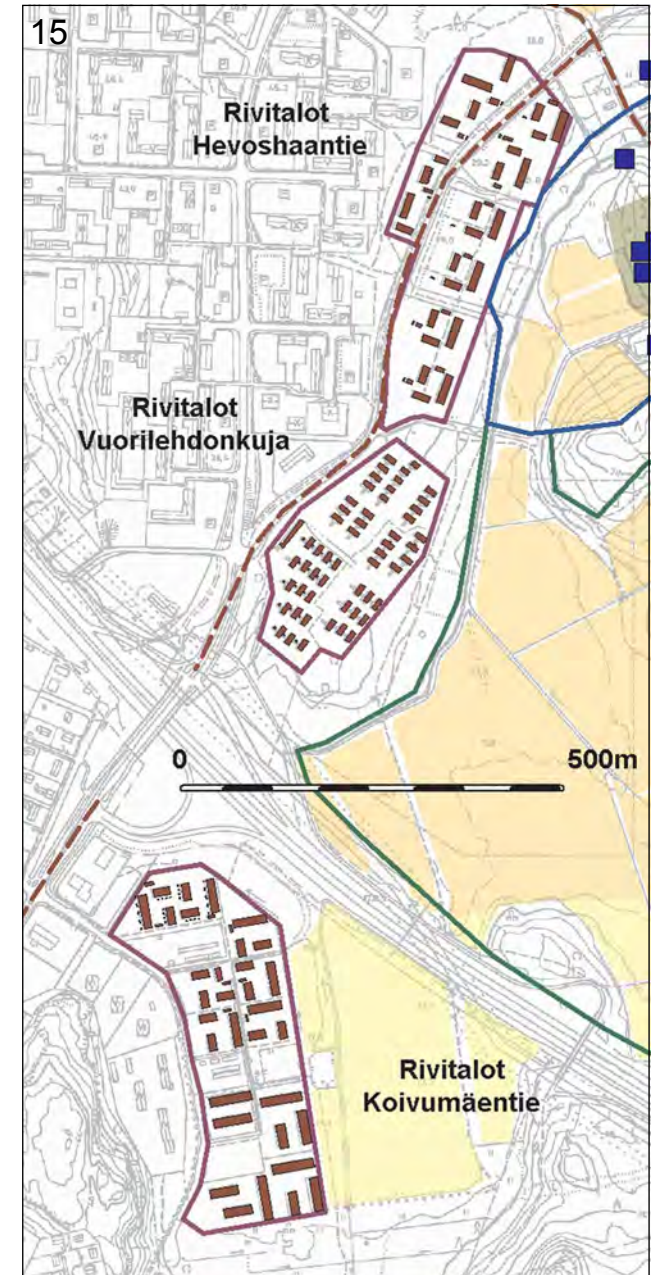
Hakunilan Vuorilehdonkujan ja Hevoshaantien rivitalot sijoittuvat Hakunilan voimakasmuotoisen kallio-moreeniselänteen hietaliepeeseen, Kormuniitynojan laaksoon. Koivumäentien rivitalot Vaaralan puolella sijoittuvat tasaiselle pellolle. Hyvän maapohjan ansiosta Hakunilan ja Vaaralan rivitaloalueet ovat nyt reheviä keitaita – erityisesti Sirenien yksikerroksiset talot katoavat kesällä vihreyden keskelle.

Aerola. Ruskealla 1950-luvun rakennukset.

Vuorilehdonkujan kaavan laati Pentti Riihelä ja Kaija ja Heikki Sirenin suunnittelemat, yksikerroksiset rivitalot rakennettiin 1968. Alue on pienimittakaavainen ja viihtyisä ja suojaiset pihat liittyvät asuntoihin saumattomasti. Pystylaudoitetuissa julkisivuissa on maanläheiset värit: vihreää, ruskeaa ja punamultaa. Osa taloista on tehty loiva harjakatto suunnittelijoiden suostumuksella. Sirenien Vaaralaan Koivumäentielle 1969 suunnittelemat yksikerroksiset, puuverhoillut rivitalot edustavat samaa maanläheistä arkkitehtuuria.

Hevoshaantien rivitalot Hakunilassa ovat Bengt Lundstenin ja Pertti Sollan suunnittelemia ja ne rakennettiin 1970-72. Talot ovat kaksikerroksisia ja siporex-rakenteisia ja niiden värit on eksoottinen: keltaista, turkoosia ja vaalean punaista. Tasakatot on muutettu mataliksi aumakatoiksi, jotka sopivat alkuperäiseen arkkitehtuuriin luontevasti. Koivumäentie 23 ja 29 rivitalokorttelit Vaaralassa Bengt Lundsten on suunnitellut Björn Krogiuksen ja Veli-Pekka

Hakunilan ja Vaaralan rivitaloalueet. Ruskealla 1960- ja 1970-lukujen rakennukset.

Tuomisen kanssa ja ne rakennettiin 1969-1970. Ne ovat niinikään kaksikerroksisia ja siporex-rakenteisia, mutta julkisivuissa on käytetty runsaasti puuta. Osaan taloista on myöhemmin tehty aumakatto.

Kaupunkikuvallisesti arvokkaiksi alueiksi on rajattu kaikki em. Hakunilan ja Vaaralan rivitalokorttelit. Vaikka osassa taloista on tehty kattojen ja julkisivujen muutoksia, muodostavat ne kuitenkin edelleen hyvin rakentamisajankoh- tansa suunnitteluihanteita ilmentävän kokonaisuuden.

Heikki ja Kaija Sirenin suunnittelemia rivitaloja Hakunilassa vuodelta 1968 (AM 3.4.2005).

Bengt Lundstenin, Björn Krogiuksen ja Veli-Pekka Tuomisen suunnittelemia rivitaloja Vaaralassa vuodelta 1969-1970 (SV 2004).

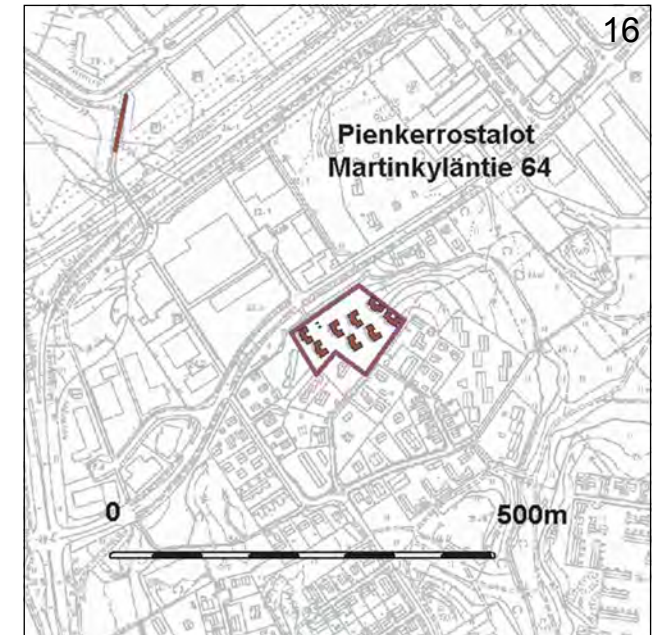
Variston pienkerrostalot

Martinkyläntien pienkerrostalot sijoittuvat pienen moreenimäen melko jyrkkään pohjoisrinteeseen. Vaaleat, kaksikerroksiset, kuutiomaiset rakennukset on sijoitettu rinteeseen siten, että syntyy vaihtelevia pihatiloja. Talot on rakennettu 1979-80 ja niiden suunnittelijat ovat ark- kitehdit Timo Vormala, Pertti Ojamies ja Christel Holm. Valmistuessaan Martinkyläntien talot saivat paljon huo- miota arkkitehtuurijulkaisuissa ja niiden arkkitehtuuri on myös kestänyt hyvin aikaa.

Variston pienkerrostalot on nuorin säilytettävään kaupun- kimaisemiin valittu kohde. 1980-luvun rakentamista ei ole inventoitu, eikä siihen ole vielä sellaista ajallista etäisyyttä, että kohteiden arvottaminen olisi mahdollista.

Variston pienkerrostalot ovat suunnitelleet Timo Vormala, Pertti Ojamies ja Christel Holm 1979-80 (AM 11.3.2005).

Variston pienkerrostalot muodostavat kompaktin ryhmän.

Kartamerkintöjen selitykset ovat sivulla 78

Viitteet:

- 1 Yleiskaavamerkinnät ja määräykset 2003
- 2 Vantaan kulttuurimaiseman ja rakennetun ympäristön suojeltavat ympäristökokonaisuudet 1991
- 3 Eskola 2002
- 4 Eskola 2002

Vuorovaikutus selvitystä laadittaessa

28.1.2003 pidettiin Vantaan kaupunkisuunnitteluyksikössä aloitusneuvottelu selvityksen sisällön ja tarpeiden määrittämiseksi. Neuvottelussa olivat läsnä yli-intendentti Mikko Härö Museovirastosta, tutkija Sari Saresto Uudenmaan maakuntamuseosta, osastopäällikkö Tarja Laine ja ylitarkastaja Jussi Heinämies Uudenmaan ympäristökeskuksesta, maakunta-arkkitehti Tuula Palaste-Eerola Uudenmaan liitosta, rakennustutkija Sari Viertiö Vantaan kaupungin-museosta sekä kaupunkisuunnittelujohtaja Jukka Kullberg, maisema-arkkitehti Laura Muukka ja maisema-arkkitehti Anne Mäkynen Vantaan kaupunkisuunnitteluyksiköstä. Neuvottelusta on laadittu erillinen muistio.

14.5. – 18.6.2003 Vantaan maankäytön kehityskuva ja yleiskaavan tavoitteet olivat nähtävänä ja niistä saaduissa lausunnoissa ja mielipiteissä esitettiin kannanottoja myös kulttuurimaiseman ja rakennussuojelun tavoitteisiin. Lausunnoista vastineineen ja tarkistuksineen on laadittu erillinen raportti ja mielipiteistä oma koosteraporttinsa osana yleiskaavaprosessia.

Sotungin kyläyhdistys on antanut kommentteja kesken-eräisestä käsikirjoituksesta¹ ja lisäksi yhdistyksen edustajien kanssa on käyty useita keskusteluja.

Viitteet:

- 1 Sotungin kyläyhdistyksen kirje 10.11.2004

Lähteet ja kirjallisuus

Kirjalliset

Ark-Byroo. Backaksen tila. Rakennushistoriallinen selvitys ja inventointi. Säilyneisyyden arviointi ja arvottaminen. 2004.

Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-alueryhmän mietintö II. Ympäristöministeriö. Mietintö 66/1992. Helsinki 1993.

Björkman, Sten; Tuomi, Timo: Vantaan ja Keravanjoen patotutkimus, historia ja nykytilanne; Vantaan kaupunginmuseo nro 2 1987.

Ensimmäisen maailmansodan aikaiset linnoitukset Helsingissä, Museovirasto, Rakennushistorian osaston julkaisuja nro 9 2/1979. Valtion Painatuskeskus 1980.

Eskola, Amanda. Vantaan moderni rakennuskulttuuri 1930-1979. Vantaa 2002. C15:2002, VKM 12, KSY 9/2002.

Forsius-Nummela, Johanna. Maaseutumaisema ja sen kulttuurihistorialliset arvot. Teoksessa: Maaseudun kulttuurimaisemat. Toim. Luostarinen, Matti ja Yli-Viikari, Anja. Sulkava 1997.

Frondelius, Satu: Hanabölen kylä, kulttuurihistoriallinen maisema, Vantaan kaupunki C4:2001, KSY 9/2001.

Hagelberg, Eija; Härjämäki, Kimmo ja Laakso, Mia. Työtä perinnemaisemien parhaaksi. Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiiri ry. Turku 2003.

Heikkilä, Tapio. Suomalainen kulttuurimaisema. Sulkava 2000.

Heporauta, Arne; Hakli, Leena ja Hämäläinen, Pirjo. Rakennuskulttuuri Vantaalla -inventointi 1981. Kuntasuunnitteluviraston julkaisu C24:1981. Vantaa 1981.

Hyypä, Esa. Helsingin ympäristö, maaperäkartan selitys. Helsinki 1950.

Hämet-Ahti, Leena et al. Retkeilykasvio, 4. uudistettu painos, Luonnontieteellinen keskusmuseo, kasvimuseo. Yliopistopaino 1998.

Jolkkonen Marketta: Asukaslähtöinen maisemanhoito Vantaan Sotungissa, kaupunkimaaseudun säilyttämisen mahdollisuudet. Diplomityö TKK 2001.

Korpela, Kalevi. Luontomaiseman ja kasvillisuuden elvyttävät vaikutukset. Teoksessa: Maiseman arvo(s)us. Toim. Häyrynen, Maunu ja Immonen, Olli. Saarijärvi 1996.

Koskivaara, Noora: Aerola, Alvar Aallon suunnittelema asuinalue Vantaalla, Vantaan Kaupunki, yleiskaavaosasto C20:98. Vantaa 1998.

Kulttuuriperinnön kauneus, hyvyys ja totuus. Museovirasto ja opetushallitus. Toim. Elo, Pekka; Järnefelt, Heljä; Linnanmäki, Seija ja Melanko Kirsti. Helsinki 2000.

Kulttuuriympäristö ympäristövaikutusten arvioinnissa – opas pohjoismaiseen käytäntöön. Pohjoismaiden ministerineuvosto Nord 2002:5. Århus 2002.

Lagerstedt, John. Länsimäen ja Rajakylän linnoituslaitteiden inventointikertomus. Urban II –hanke, Vantaan kaupunki 2004.

Lesell, Kreetta. Vantaan kaupungin kiinteiden esihistoriallisten muinaisjäännösten inventointi; inventointikansio, tiivistelmä. Museovirasto, Vantaan kaupunki 2000.

Luostarinen, Matti. Maisema osana maaseudun sosiaalista rakennetta. Teoksessa: Maaseudun kulttuurimaisemat. Toim. Luostarinen, Matti ja Yli-Viikari, Anja. Sulkava 1997.

Maisemanhoito, luonnon monimuotoisuus, perinnebiotoopit. Maatalouden ympäristötuen erityistuet 2000-2006. Maa- ja metsätalousministeriö 2002.

Maisemanhoito. Maisema-alueryhmän mietintö I. Ympäristöministeriö. Mietintö 66/1992. Helsinki 1993.

Melanko, Kirsti ja Elo, Pekka. Teoksessa: Kulttuuriperinnön kauneus, hyvyys ja totuus. Museovirasto ja opetushallitus. Toim. Elo, Pekka; Järnefelt, Heljä; Linnanmäki, Seija ja Melanko Kirsti. Helsinki 2000.

Ojanen, Eero. Retulansaaren Myllymäki muinaismaisemana. Muuriankkuri 3/2001. Suomen kulttuuriperinnön tuki ry.

Perinnemaisemat – maaseudun rikkaus. Toim. Partanen, Hannele; Heikkilä, Tapio ja Pykälä, Juha. Rauma 1997.

Pykälä, Juha ja Bonn, Thomas. Uudenmaan perinnemaisemat. Helsinki 2000.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Ympäristöministeriö ja Museovirasto. Helsinki 1993.

Rakennuskulttuuri Vantaalla -inventointi 1981. Kuntasuunnitteluviraston julkaisu C 24:1981.

Ranta, Pertti, Siitonen, Mikko. Vantaan luonto – kasvit, Vantaan kaupunki. Jyväskylä 1996.

Rautamäki-Paunila, Maija. Maisemamaakunnat - maakunnallinen viheraluejärjestelmä. Espoo 1983.

Salin, Tomi. Vantaan perhosseuranta, linjalaskennat 2001. Vantaan kaupunki, ympäristökeskus 2001.

Salminen, Tapio. Suuri Rantatie, Tielaitos. Painatuskeskus 1993 sekä inventointilomakkeet.

Schou, Annette. Conservation and Evaluation Methods in Denmark 1970-2000. Teoksessa: Evaluating Cultural Heritage and Landscapes. Seminar in Tallinn May 7th and 8th 2001. Toim. Karvonen, Antti. Nordic Council of Ministers TemaNord 2002:530. Århus 2002.

Suomen geologinen kartta 1:100 000 1969.

Suominen, Juha; Hämet-Ahti, Leena. Kasvistomme muinaistulokkaat, tulkintaa ja perusteluja. Luonnontieteellinen keskusmuseo, kasvimuseo. Vammalan kirjapaino 1993.

Uudenmaan kulttuuriympäristöohjelma. Toim. Wainio, Terttu-Elina. Helsinki 1996.

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet: Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto, mietintö 66/1992.

Vantaanlaakson kulttuurimaiseman kehittämissuunnitelma, Vantaan kaupunki C4:1988.

Vantaan kulttuurihistorialliset ympäristöt. Vantaan kaupunki, asemakaavaosasto A3/1993.

Vantaan kulttuurimaiseman ja rakennetun ympäristön suojeltavat ympäristökokonaisuudet. Vantaan kaupunki, hallintopalvelukeskus, yleiskaavoitus C12:1991.

Vantaan kiinteät esihistorialliset muinaisjäännökset. Vantaan kaupunki, Museovirasto C14:1981.

Vantaan maankäytön kehitys, Vantaan kaupunki C11:1979

Vantaan maankäytön kehitys vuodesta 1975 vuoteen 1995, Vantaan kaupunki C26:1998.

Vantaan maaperäkartta GEO10. 1981.

Vantaan maisemarakenne ja maankäyttö. Vantaan kaupunki, yleiskaavaosasto C16:93.

Viljelyalueiden luonto. Toim. Partanen, Hannele; Turtola, Ari; Heikkilä, Tapio ja Helenius, Juha. Rauma 1997.

Yleiskaavamerkinnot ja -määräykset, Ympäristöministeriö Maankäyttö- ja rakennuslaki 2000 –julkaisusarja, Opas 11. Edita Prima Oy 2003.

Painamattomat lähteet

Carlson, Allen. Productivity and the Appreciation of Agricultural Landscapes. Alustus Pellon estetiikka -konferenssissa 5.-8.8.2003 Lepaalla.

Frondelius, Satu: Vantaankosken kulttuurihistoriallinen inventointi (julkaisematon käsikirjoitus Vantaan kaupunginmuseo) 1995.

Frondelius, Satu: Hämeenkylässä maisemahistoriallinen selvitys (julkaisematon käsikirjoitus Vantaan kaupunginmuseo) 2000.

Helenius, Juha. Ihminen, luonto ja bioottinen yhteisö: pelto nykyihmisen luontoyhteytenä. Alustus Pellon estetiikka -konferenssissa 5.-8.8.2003 Lepaalla.

Museoviraston lausuntopyyntö valtakunnallisesti merkittävistä rakennetyistä kulttuuriympäristöistä, 18.1.2005. Museoviraston Dnro 29/004/2003.

Niukkanen, Marianna. Vantaan historialliset kyläontit, arkeologinen inventointi. Työsuunnitelma ja kustannusarvio. Museoviraston kirje 18.3.2004.

Pellon estetiikka -konferenssi 5.-8.8.2003 Lepaalla. Alustukset: Arnzen, Sven; Berleant, Arnold; Carlson, Allen; Helenius, Juha; Miller, Mara.

Uudenmaan liiton lausunto Maisema-alueryhmän mietinnöstä (Lasse Rekola, aluekuvaus 19.6.1994).

Uudenmaan maakuntakaavaehdotus, selostus. Uudenmaan liitto 22.9.2003.

Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden kartat. Ympäristöministeriön kirje 12/566/98.

Valtioneuvoston periaatepäätös valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista ja maisemanhoidon kehittämisestä 5.1.1995. Ympäristöministeriön kirje 12/566/98.

Vantaan vanhojen peltöjen ja niittyjen ohjelma. Vantaan kaupunki, tekninen toimiala, viheralueyksikkö. Käsikirjoitus 2004.

Internetlähteet (päivämäärä, jona tieto on haettu)

Lilius, Henrik. <http://www.minedu.fi/opm/unesco/maailmanperinto.html>. 19.2.2004.

Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta. Yhdistyneiden Kansakuntien kasvatustiede- ja kulttuurijärjestön UNESCO:n sopimuksia ja suosituksia n:o 16. Hyväksytty UNESCO:n yleiskokouksen 17. istunnossa Pariisissa 16.11.1972. Suomen hallituksen ratifioima 13.2.1987. Julkaistu Suomen asetus-kokoelman sopimussarjassa n:o 19/87. <http://www.minedu.fi/opm/unesco/sopsuos/mperintosopimus.html>. (19.2.2004.)

Maiseman suojelua koskeva lainsäädäntö: <http://www.ymparisto.fi/print.asp?contentid=43480&clan=FI> 18.6.2004 klo 9.00

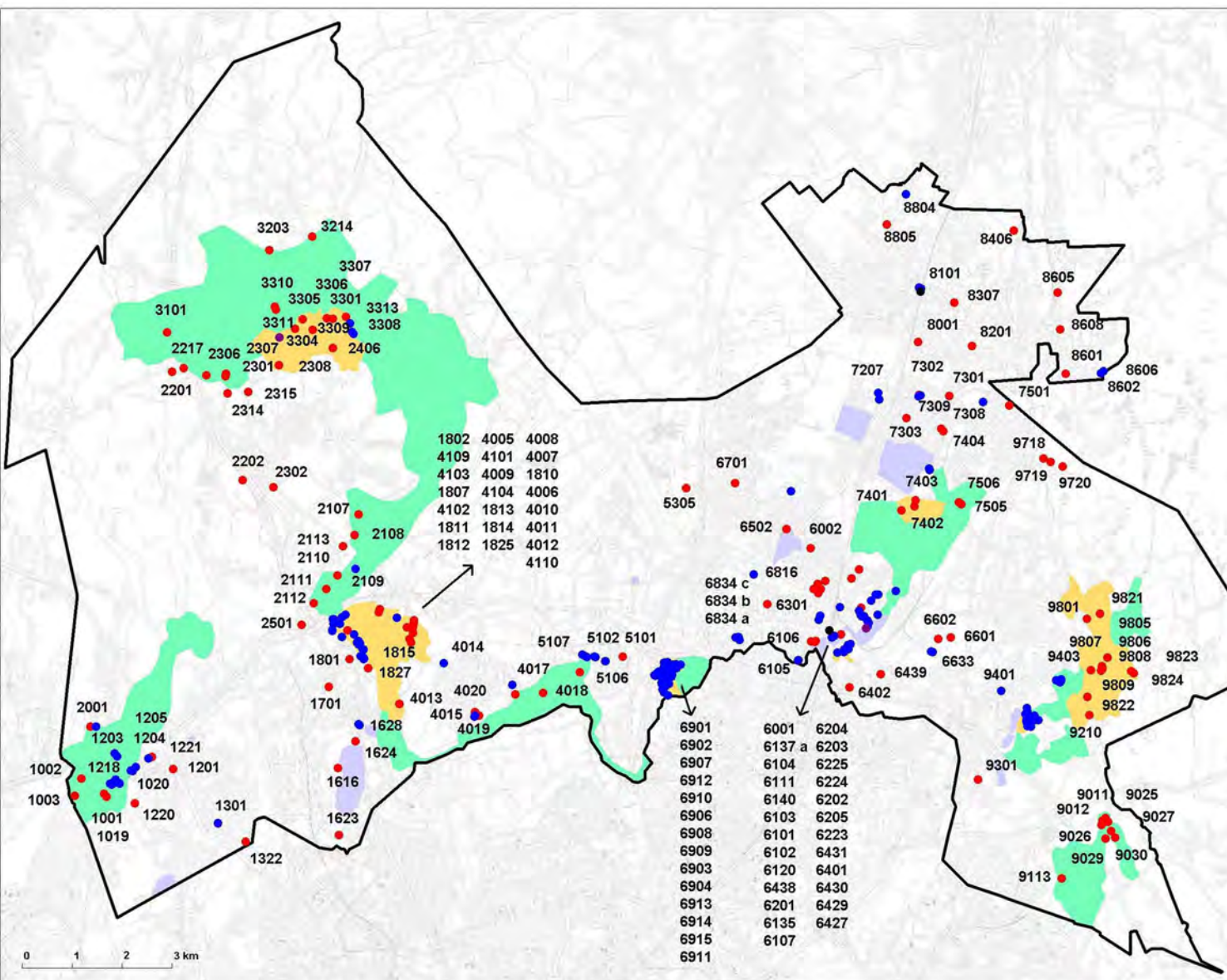
Liite 1

Säilytettävät rakennus- ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kohteet Vantaalla

1001	Tuomelan uusi päärakennus	2314	Saras	6106	Tikkurilan Silkki	7303	Rekolan työväentalo
1002	Villa Nyman	2315	Byändan torppa	6107	Söderlingin mylly	7308	Rekolan talo
1003	Linnaisten kartano	2406	Hannula	6111	As.Oy Säästöpyrstö	7309	Sariolan talo
1019	Kålabackan torppa	2501	Vantaanjoen yläaste	6120	Tikkurilan vanha asema	7401	Lillpetas
1020	Tuomelan ala-aste	3101	Grips	6135	Söderbro	7402	Gustafsberg
1201	Kahden perheen talo, Kylväjätkuja 5	3203	Yli-Kistola	6137 a	Tikkurilan (Oksanmäen) vanha koulu	7403	Stors
1203	Hämeenkyllän kartano	3214	Reuna-Seppälän tila	6140	Orvokkitien ent. päiväkot	7404	Havukoski
1204	Nedre Labbas	3301	Eklundin kauppa	6201	Monitoimitalo Vernissa	7501	Talo Lahtinen
1205	Övre Labbas	3304	Königstedtin kartano	6202	Grönbergin talo	7505	Storpetas
1218	Tuomela	3305	Königstedtin kappeli	6203	Tikkurilan lukio	7506	Kaunisto
1220	Långbacka	3306	Königstedtin entinen ruotsink. kansakoulu	6204	Vantaan ammatillinen koul.keskus	8001	Toimistorakennus, Nousutie 1
1221	Tavastby ungdomsföreningshus	3307	Mejlby	6205	Professorien asuintalo	8101	Korson asema
1301	Ilpolan koulu	3308	Katrinebergin kartano	6223	Maatalouden tutkimuskeskus (vanhat)	8201	Mikkolan ostoskeskus ja seurakuntatalo
1322	Råtorp	3309	Jokela	6224	Dickursby skola	8307	Erikssonin talo
1616	Sillböle Grufva	3310	Seutulan vanha koulu	6225	Haxas	8406	Oljemark
1623	Abrams	3311	Seutulan entinen kansakoulu	6301	Rivitalo, Murattitie 12	8601	Wivi Lönnin huvila
1624	Djupbäck	3313	Seutulan vpk	6401	Gjutars	8602	Palménin kauppa
1701	Talot Helasuo ja Pihkala	4005	Smeds	6402	Villa Savander	8605	Jokivarren entinen kansakoulu
1801	Rivitalot, Perkiöntie 8	4006	Oweritas	6427	Påkas	8606	Björkbackan ent. ruotsink. kansakoulu
1802	Villa Mustakoski	4007	Nedre Pävals	6429	Markusas	8608	Ylä-Honkala
1807	Myllyrakennus	4008	Ekströmin talo	6430	Öradders	8804	Vierumäen sivukoulu
1810	Nedre Månsas	4009	Pävals	6431	Konungs	8805	Lehmusto
1811	Guss	4010	Salas	6438	Helsinggård	9011	Kärrars
1812	Smeds	4011	Övre Thors	6439	Blomqvistin talo	9012	Västersundoms skola
1813	Stenbacka	4012	Nedre Thors	6502	Autokorjaamo	9025	Åbergin kauppa
1814	Nedre Nybacka	4013	Sillböle Gård	6601	Honkanummen kappelit	9026	Sofiara
1815	Övre Nybacka	4014	Vikströmin torppa	6602	Hautausmaan toimistorakennus	9027	Harpars
1825	Sofieberg	4015	Klemets	6633	Malmarsin krouvi	9029	Rönnkulla
1827	Lönnbacka (Henrikssonin talo)	4017	Vilhelmsbergin pienasumusalue	6701	Talo Nurmikari	9030	Värbacka (Harpars II ?)
1828	Grönkulla	4018	Petas	6816	Johans	9113	Westerkullan kartano
2001	Nyby	4019	Sutars	6834 a	Bäckby gård	9202	Hakunilan kartano
2107	Norrkulla	4020	Ollas	6834 b	Makasiini	9210	Sotungin ent. ruotsink. alakoulu
2108	Niku	4101	Talo Sallinen	6834 c	Tikkurilan kaakelitehdas	9301	Vaaralan kirkko
2109	Åby	4102	Vantaan entinen ruotsink. alakoulu	6901	Kyrkoby skola	9401	Skomars (Hagan torppa)
2110	Bertas	4103	Nystuga	6902	Pappila	9403	Nissbackan kartano
2111	Petas-Guss	4104	Hommas	6903	Pitäjän kirkko	9718	Nöjet
2112	Vantaan entinen kansakoulu	4109	Dahlforsin viilatehdas	6904	Viljamakasiinit	9719	Wickströmin (Hagalundin) aitta
2113	Klemets	4110	Vantaan entinen ruotsink. kansakuolu	6906	Nygrannas	9720	Byända
2201	Keimolan ala-aste	5101	Imatran Voima Oy:n asuintalot	6907	Nyknapas	9801	Talo Vilhunen
2202	Keimolan moottoristadion	5102	Veromiehen koulu (vanha ja uusi)	6908	Olofs	9805	Kullobacka
2217	Keimolan sivukoulu	5106	Backaksen kartano	6909	Danis	9806	Uusitalo
2301	Petas	5107	Backaksen asuinrakennukset	6910	Riddars I	9807	Kuppis
2302	Kivistön kirkko	5305	Ruskeasannan siunauskappeli	6911	Riddars II	9808	Nygårds (Harmaa Nygård)
2306	Backas-Vestergård	6001	Neljän perheen talo, Suopursuntie 12	6912	Hannusas	9809	Nygård (Keltainen Nygård)
2307	Stambo	6002	Rivitalo, Peippikuja 2	6913	Nedre Rutars	9821	Bisa
2308	Linnan kartano	6101	Helsingin maalaiskunnan kunnantalo	6914	Juuns	9822	Myrbacka
		6102	Tikkurilan kirkko	6915	Mylly ja myllypato	9823	Stenbacka
		6103	Aravatalo	7207	Rekolan kartano	9824	Wickströmin talo
		6104	Tikkurilan (Oksanmäen) koulu	7301	Pihkalan talo		
		6105	Saarelan talo	7302	Rekolan ala-asteen koulu		

Yleiskaavavaluonnos 04

RAKENNUS- JA KULTTUURI- HISTORIALLISTESTI ARVOKKAAT KOhteet, SUOJELUTILANNE

Kaupsi AMA/SLa

Liite 2

Muinaismuistolain suojaamat kohteet Vantaalla

Kiinteät esihistorialliset muinaisjäännökset

01	Forsbacka	Kivikautinen asuinpaikka
02	Kuppis	Kivikautinen asuinpaikka
04	Högbergsbacka B	Kivikautinen asuinpaikka
05	Högbergsbacka A	Hautaröykkiö
06	Kasaberget	Pronssikautinen hautaröykkiö
08	Maarukka	Kivikautinen asuinpaikka
09a	Metsämikkola	Hautaröykkiö
09b	Metsämikkola	Hautaröykkiö
10a	Sandåker	Kivikautinen asuinpaikka
10b	Sandåker	Kivikautinen asuinpaikka
11	Alkärrer	Kivikautinen asuinpaikka
13	Storskogen	Kivikautinen asuinpaikka
14	Solbacka	Kivikautinen asuinpaikka
15	Lamminpää	Kivikautinen asuinpaikka
16a	Peräjänkulma	Kivikautinen asuinpaikka
16b	Peräjänkulma	Kivikautinen asuinpaikka
17	Rauhala	Kivikautinen asuinpaikka
18	Hommas	Kivikautinen asuinpaikka
19	Gårds	Kivikautinen asuinpaikka
20	Nystuga	Kivikautinen asuinpaikka
21	Viinikkala 1	Kivikautinen asuinpaikka
22	Beskas	Kivikautinen asuinpaikka
23	Viinikkala 2	Kivikautinen asuinpaikka
24	Niku	Kivikautinen asuinpaikka
28	Husbacka II	Kivikautinen asuinpaikka
33	Ali-Tuuri	Kivikautinen asuinpaikka
35	Abrams	Kivikautinen asuinpaikka
36	Kopparnäs	Kivikautinen asuinpaikka
38	Kuparimäki	Kivikautinen asuinpaikka
44	Kauppaoppilaitoksen tontti	Kivikautinen asuinpaikka
41	Gruva	Kivikautinen asuinpaikka
42	Myllymäki	Kivikautinen asuinpaikka
43	Stenkulla	Kivikautinen asuinpaikka
44	Riipilä	Kivikautinen asuinpaikka
45	Kilteri	Kivikautinen asuinpaikka ja kalmisto
46	Gröndal 2	Kivikautinen asuinpaikka
47	Gårds 2	Kivikautinen asuinpaikka
49	Backas	Kivikautinen asuinpaikka
50	Fridhem	Kivikautinen asuinpaikka
51	Maarinkunnas	Kivikautinen asuinpaikka
52a	Satomäki	Kivikautinen asuinpaikka
52b	Satomäki	Kivikautinen asuinpaikka
53	Tikkurilan maatalouden tutkimuskeskus	Kivikautinen asuinpaikka
55	Erikas	Kivikautinen asuinpaikka
56	Getbacka	Kivikautinen asuinpaikka
57	Brändån	Kivikautinen asuinpaikka
58	Silvola	Kivikautinen kalmisto ja asuinpaikka
59	Skrivkulla	Kivikautinen asuinpaikka
60	Björkebergin allasalue 1	Kivikautinen asuinpaikka
61	Björkebergin allasalue 2	Kivikautinen asuinpaikka

62	Björkebergin allasalue 3	Kivikautinen asuinpaikka
64	Lapinkylä	Kivikautinen asuinpaikka
65	Voutila II	Kivikautinen asuinpaikka
66	Brunaberget	Kivikautinen asuinpaikka
67	Lepsämänjoki	Kivikautinen asuinpaikka
68	Kuhajoki	Kivikautinen asuinpaikka
69	Nykulla	Kivikautinen asuinpaikka
70a	Hepomäki	Kivikautinen asuinpaikka
70b	Hepomäki	Kivikautinen asuinpaikka
71a	Peltola	Kivikautinen asuinpaikka
71b	Peltola	Kivikautinen asuinpaikka
71c	Peltola	Kivikautinen asuinpaikka
72	Rosbacka	Kivikautinen asuinpaikka
73	Yli-Kistola	Kivikautinen asuinpaikka
74	Lehtimäki	Kivikautinen asuinpaikka
75	Kotiranta	Kivikautinen asuinpaikka
76	Seppälä	Kivikautinen asuinpaikka
77	Königsberg	Kivikautinen asuinpaikka
78	Lustigkulla	Kivikautinen asuinpaikka

Kylätontit

109	Västersundom	Vanhin kylätontti
112	Västersundom, Labbas	Muu tontti
111	Västersundom, Västerkulla	Muu tontti
110	Västersundom Heikbacka	Muu tontti
29	Håkansböle gård	Muu tontti
27	Håkansböle Björkbacka	Muu tontti
26	Håkansböle Lassas	Vanhin kylätontti
30	Håkansböle vanha kylätontti?	Epävarma tonttimaa
28	Håkansböle Brands	Muu tontti
83	Sottungsby, Myrbacka	Muu tontti
82	Sottungsby, Nisbacka	Muu tontti
80	Sottungsby, Kuppis, Nygård, Smeds	Vanhin kylätontti
81	Sottungsby, Kullobacka, Langis	Muu tontti
84	Sottungsby, Bisa	Muu tontti
40	Kårböle Husbacka	Muu tontti
115	Övitsböle	Vanhin kylätontti
98	Tolkby, Bökars	Muu tontti
97	Tolkby, Gotens, Petas	Vanhin kylätontti
77	Skattmansby	Vanhin kylätontti
34	Kyrkoby	Vanhin kylätontti
35	Kyrkoby Prästgården	Muu tontti
36	Kyrkoby Backas	Muu tontti
12	Dickursby Bäckby	Muu tontti
11	Dickursby	Vanhin kylätontti
13	Dickursby Simonsböle	Muu tontti
17	Fastböle	Vanhin kylätontti
21	Hacksböle	Vanhin kylätontti
22	Hanaböle	Vanhin kylätontti
74	Räckhals	Vanhin kylätontti
76	Sillböle	Vanhin kylätontti
64	Mårtensby, Lillas	Muu tontti
65	Mårtensby, Nybacka	Muu tontti
63	Mårtensby, Guss, Smeds, Bulders	Muu tontti

3	Brutuby Thors	Vanhin kylätontti
4	Brutuby Smeds, Salas, Pävals	Muu tontti
108	Vinikby, Stobbacka	Muu tontti
107	Vinikby, Gårds, Hommas, Nystigu	Vanhin kylätontti
66	Mårtensby, Kvarnbacka	Muu tontti
41	Lappböle Petas	Vanhin kylätontti
43	Lappböle Biskopsböle, Bertas	Muu tontti
44	Lappböle Biskopsböle,	ÄbyMuu tontti
42	Lappböle Niku, Klemo	Muu tontti
95	Tavastby, Skinnars	Muu tontti
93	Tavastby, Skobbars	Muu tontti
94	Tavastby, Greisas	Muu tontti
88	Tavastby, Jussas, Labbas	Vanhin kylätontti
91	Tavastby, Gållas	Muu tontti
92	Tavastby, Nyby, Gållbacka	Muu tontti
90	Tavastby, Böle	Muu tontti
89	Tavastby, Tavastkulla	Muu tontti
96	Tavastby, Skratlböle	Muu tontti
56	Meilby, Sjöskog, Getbacka	Muu tontti
57	Meilby, Sjöskog, Yvjas, Ylösjoki	Muu tontti
55	Meilby - Sjöskog, Knapbacka	Muu tontti
53	Meilby - Sjöskog, Heikkilä, Marttila	Vanhin kylätontti
54	Meilby - Sjöskog, Säteri	Muu tontti
73	Ripuby, Seppälä	Muu tontti
33	Keinby Linna	Muu tontti
32	Keinby Petas, Saras	Muu tontti
31	Keinby Backas, Gyra	Vanhin kylätontti
72	Ripuby, Luhtaanmäki	Muu tontti
71	Ripuby	Vanhin kylätontti
78	Skattmansby, Nederbyggarna	Muu tontti

Tiet, sillat

Suuri Rantatie
Hakkilan kivisilta 1897
Siltamäen kivisilta 1895
Vantaankosken silta 1876
Luhtaanmäen kivisilta 1895

Padot

Kirkonkylänkosken pato 1840-luku
Tikkurilankosken pato 1912
Vantaankosken pato 1830-50
Vantaankosken alapato 1860?1890?

Kaivokset

Sotungin kalkkilouhos ja uunit 1840?
Silvolan rautakaivokset 1744-1866
Hämeenkyän rautakaivokset 1780-1850
Porvarinlahden kalkkilouhos 1740
Myllymäen rautakaivokset 1850?

I maailmansodan linnoituslaitteet

Liite 3

Vantaan kasviston arkeofyytit eli muinaistulokkaat

AMä 26.5.2004

<i>Achillea millefolium</i>	siankärsämö	
<i>Agrostis capillaris</i>	nurmirölli	
<i>Alchemilla vulgaris</i>	poimulehti	
<i>Ajuga pyramidalis</i>	kartioakankaali	
<i>Allium oleraceum</i>	nurmilaukka	1)
<i>Alopecurus geniculatus</i>	polvipuntarpää	
<i>Alopecurus pratensis</i>	nurmipuntarpää	
<i>Anthemis arvensis</i>	peltosauramo	
<i>Anthoxanthum odoratum</i>	tuoksusimake	
<i>Anhriscus sylvestris</i>	koiranputki	
<i>Arctium minus</i>	pikkutakiainen	
<i>Arctium tomentosum</i>	seittitakiainen	
<i>Artemisia campestris</i>	ketomaruna	
<i>Artemisia vulgaris</i>	pujo	
<i>Atriplex patula</i>	kylämaltsa	
<i>Avenula pubescens</i>	mäkikaura	1)
<i>Bidens tripartita</i>	tummarusokki	
<i>Bromus hordeaceus</i>	mäkkikattara	
<i>Campanula glomerata</i>	peurankello	
<i>Campanula cervicaria</i>	hirvenkello	
<i>Campanula patula</i>	harakankello	
<i>Campanula rotundifolia</i>	kissankello	
<i>Campanula trachelium</i>	varsankello	
<i>Capsella bursa-pastoris</i>	lutukka	
<i>Carduus crispus</i>	kyläkarhiainen	
<i>Carex muricata</i>	törrösara	
<i>Carex ovalis</i>	jänönsara	1)
<i>Carex pallescens</i>	kalvassara	
<i>Carex spicata</i>	hakarasara	1)
<i>Carum carvikumina</i>	kumina	
<i>Centaurea cyanus</i>	ruiskaunokki	
<i>Centaurea jacea</i>	ahdekaunokki	
<i>Centaurea phrygia</i>	nurmikaunokki	
<i>Cenraurea scabiosa</i>	ketokaunokki	
<i>Cerastium fontanum</i>	nurmihärkki	
<i>Cerastium semidecandrum</i>	mäkihärkki	
<i>Chelidonium majus</i>	keltamo	
<i>Chenopodium album</i>	jauhosavikka	
<i>Chenopodium glaucum</i>	sinisavikka	
<i>Chenopodium polyspermum</i>	hentosavikka	
<i>Chenopodium rubrum</i>	punasavikka	
<i>Cirsium vulgare</i>	piikkiohdake	
<i>Crepis tectorum</i>	ketokeltto	
<i>Dactylis glomerata</i>	koiranheinä	
<i>Cuscuta europaea</i>	humalanvieras	

<i>Descurainia sofa</i>	litutilli	
<i>Dianthus deltoides</i>	ketoneilikka	
<i>Elymus repens</i>	juolavehnä	
<i>Erigeron acer</i>	karvaskallioinen	
<i>Erodium cicutarium</i>	peltokurjennokka	
<i>Erophila verna</i>	kevätkynsimö	
<i>Erysimum cheiranthoides</i>	peltoukonnauris	
<i>Euphorbia helioscopia</i>	viisisädeyträkki	
<i>Euphrasia sp.</i>	silmäruoho	
<i>Fallopia convolvulus</i>	kiertotatar	
<i>Festuca pratensis</i>	nurminata	
<i>Filago arvensis</i>	tuulenlento	
<i>Fumaria officinalis</i>	peltoemäkki	
<i>Gagea minima</i>	pikkukäenrieska	
<i>Galeopsis latatum</i>	pehmytpillike	
<i>Galeopsis speciosa</i>	kirjopillike	
<i>Galeopsis tetrahit</i>	karheapillike	
<i>Galium spurium</i>	peltomatar	
<i>Geranium sanguineum</i>	verikurjenppolvi	
<i>Gnaphalium sylvaticum</i>	ahojäkkärä	
<i>Gnaphalium uliginosum</i>	savijäkkärä	
<i>Hyoscyamus niger</i>	hullukaali	
<i>Hypericum maculatum</i>	särmäkuisma	
<i>Juncus alpinoarticulatus</i>	rantavihvilä	
<i>Juncus articulatus</i>	solmuvihvilä	
<i>Juncus bufonius</i>	konnanhvilä	
<i>Juncus compressus</i>	harjasvihvilä	
<i>Juncus conglomeratus</i>	keräpäävihvilä	
<i>Knautia arvensis</i>	ruusuohoho	
<i>Lamium album</i>	valkopeippi	
<i>Lamium amplexicaule</i>	sepiväpeippi	
<i>Lamium hybridum</i>	liuskaeippi	
<i>Lamium purpureum</i>	punapeippi	
<i>Lapsana communis</i>	linnunkaali	
<i>Leontodon hispidus</i>	kesämaitiainen	
<i>Lepidium ruderae</i>	pihakrassi	
<i>Leucanthemum vulgare</i>	päivänkakkara	
<i>Luzula multiflora</i>	nurmipiippo	
<i>Matricaria recutita</i>	kamomillasaunio	
<i>Odontites vulgaris</i>	punasänkiö	
<i>Phleum pratense</i>	timotei	
<i>Persicaria hydropiper</i>	katkeratatar	
<i>Persicaria lapathifolia</i>	ukontatar	
<i>Picris hieracioides</i>	keltanokitkerö	
<i>Pimpinella saxifraga</i>	pukinjuuri	
<i>Plantago lanceolata</i>	heinäratamo	2)
<i>Plantago major</i>	piharatamo	
<i>Poa annua</i>	kylänurmikka	3)
<i>Poa compressa</i>	litteänurmikka	
<i>Poa pratensis</i>	niittynurmikka	

<i>Polygonum aviculare</i>	piharatamo
<i>Potentilla norvegica</i>	peltohanhikki
<i>Puccinellia distans</i>	kujasorsimo
<i>Ranunculus polyanthemus</i>	aholeinikki
<i>Raphanus raphanistrum</i>	peltoretikka
<i>Rhinantus minor</i>	pikkulaukku
<i>Rumex longifolius</i>	hevonhierakka
<i>Scleranthus annuus</i>	viherjäsenruoho
<i>Senecio vulgaris</i>	peltovillakko
<i>Silene vulgaris</i>	nurmikohokki
<i>Sisymbrium officinale</i>	rohtopernaruoho
<i>Solanum nigrum</i>	mustakoiso
<i>Sonchus arvensis</i>	peltovalvatti
<i>Sonchus asper</i>	otavalvatti
<i>Sonchus oleraceus</i>	kaalivalvatti
<i>Spergula arvensis</i>	peltohatikka
<i>Spergularia rubra</i>	punasolmukka
<i>Thlaspi arvense</i>	peltotaskuruoho
<i>Tragopogon pratensis</i>	pukinparta
<i>Trifolium arvense</i>	jänönapila
<i>Trifolium aureum</i>	kelta-apila
<i>Trifolium pratense</i>	puna-apila
<i>Trifolium repens</i>	valkoapila
<i>Trifolium spadiceum</i>	musta-apila
<i>Tripleurospermum inodorum</i>	peltosaunio
<i>Tussilago farfara</i>	leskenlehti
<i>Urtica urensrauta</i>	nokkonen
<i>Verbascum nigrum</i>	tummatulikukka
<i>Verbascum thapsus</i>	ukontulikukka
<i>Veronica agrestis</i>	peltotädyke
<i>Veronica arvensis</i>	ketotädyke
<i>Veronica beccabunga</i>	ojetädyke
<i>Veronica serpyllifolia</i>	orvontädyke
<i>Veronica verna</i>	kevättädyke
<i>Vicia hirsuta</i>	peltovirvilä
<i>Viola arvensis</i>	pelto-orvokki

- 1) esihistoriallinen/rautakautinen
2) esihistoriallinen
3) esihistoriallinen/ennen viljelyä?

Lähteet:

Hämet-Ahti, L. et al.1998: Retkeilykasvio 4. painos (nimistö tämän mukainen)
Ranta, P., Siitonen, M.1996: Vantaan luonto - kasvit (esiintyminen Vantaalla)
Suominen, J. Hämet-Ahti, L. 1993: Kasvistomme muinaistulokkaat: tulkintaa ja perusteluja.

VANTAAN KAUPUNKI
Kaupunkisuunnittelu